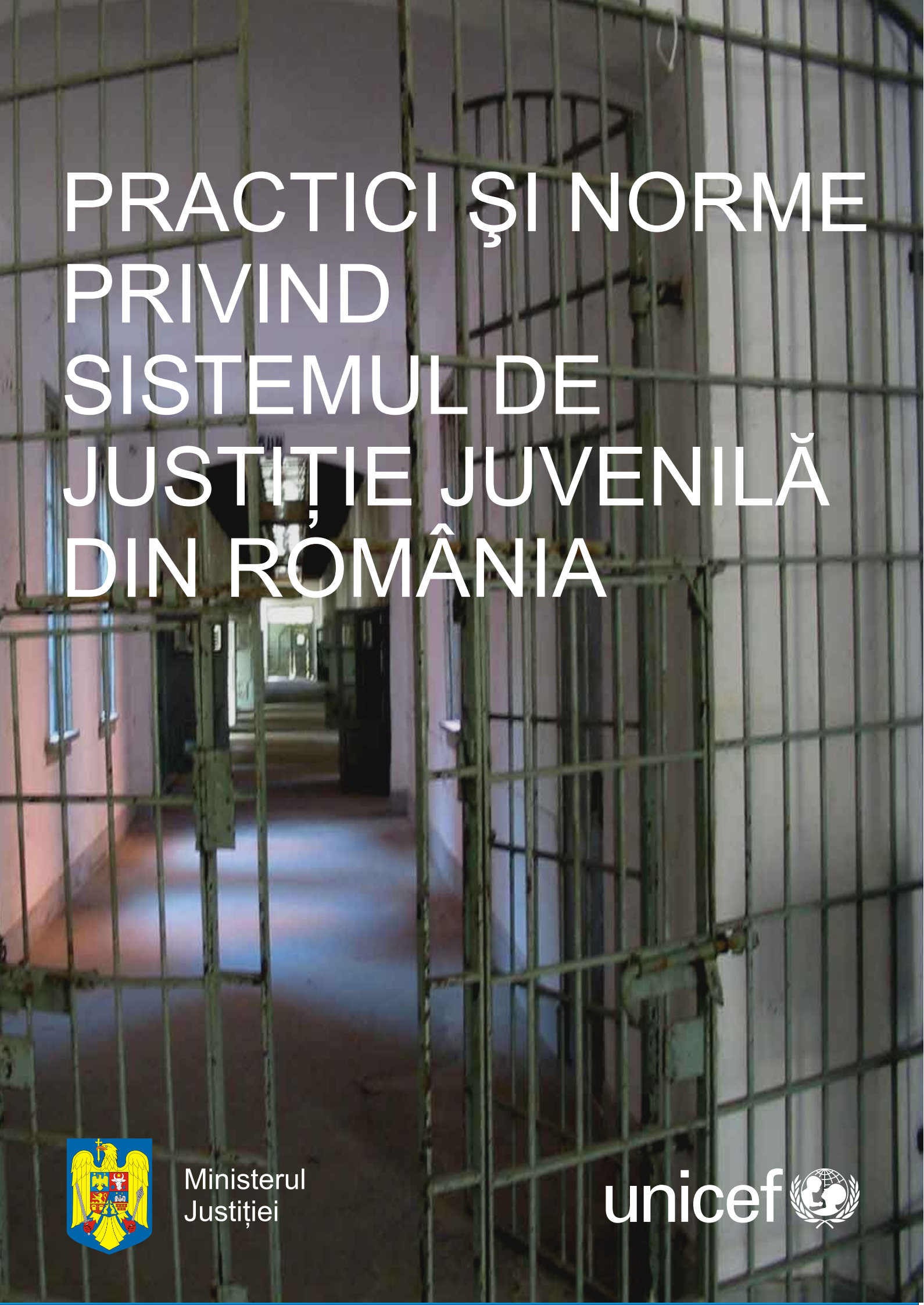

PRACTICI ŞI NORME PRIVIND SISTEMUL DE JUSTIȚIE JUVENILĂ DIN ROMÂNIA

Ministerul Justiției

unicef

Practici şi norme privind sistemul de justiție juvenilă din România

Motto: „ Nu există un sistem de justiție pentru minori, există două pagini în Codul penal care privesc minoritatea”
(asistent social, Cluj- Napoca)

Acest proiect a fost realizat cu sprijinul Reprezentanței UNICEF în România în parteneriat cu Ministerul Justiției. Raportul a beneficiat de contribuții valoroase din partea următoarelor instituții şi organizații: Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului şi Adopție, Institutul Național de Criminologie, Centrul de Resurse Juridice, Gallup International România, Asociația Alternative Sociale Iaşi.

Echipa de experți a fost alcătuită din:

avocat Georgiana Iorgulescu, Baroul Bucureşti, Centrul de Resurse Juridice

judecător Nicoleta Ştefăroi, Tribunalul Iaşi

procuror Radu Moisescu, Parchetul de pe lângă Judecătoria Iaşi

psiholog Cătălin Luca, Asociația „Alternative Sociale", Iaşi

asistent social Liliana Momeu, Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului şi Adopție

sociolog Dan Banciu, Institutul de Sociologie

Expert internațional UNICEF Nigel Cantwell

Analiza statistică a fost realizată cu sprijinul:

consilieri juridici Carmen Necula, Oana Mezanote, Alina Bărbulescu, Institutul Național de Criminologie

jurist Nicoleta Zavera, Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului şi Adopție

Analiza calitativă a fost coordonată de sociolog Alexandru Toth si realizată de

Gallup International România şi Centrul de Resurse Juridice

Analiza media a fost realizată de :

producător Camelia Teodosiu, Societatea Română de Radiodifuziune

Consilieri de specialitate din partea Ministerului de Justiție:

jurist Aura Willie, Direcția de Reintegrare Socială şi Supraveghere

consilieri juridici Daniela Bostan, Mădălina Manolache, Magda Calangiu, Direcția de Integrarea Europeană şi Euroatlantică şi Programe

Această lucrare a fost solicitată de către Ministerul Justiției, urmând să stea la dispoziția experților internaționali din cadrul programului PHARE 2003 - Justiția pentru minori, din perspectiva înființării viitoarelor tribunale pentru minori şi familie. Studiul se adresează, deopotrivă, specialiştilor, respectiv practicienilor din domeniul dreptului, dar şi lucrătorilor sociali sau psihologilor din sfera instituțiilor publice sau a organizațiilor neguvernamentale cu activiatate în domeniul protecției drepturilor copilului ori a delicvenței juvenile.

Sperăm ca acestă cercetare, respectiv concluziile şi recomandările acesteia, să fie un instrument util Minsterului Justiției, în ceea ce priveşte strategia sistemului de justiție juvenilă, dar şi practicienilor implicați în desfăşurarea actului de justiție ori în luarea unor măsuri de protecție a minorilor care au săvârşit infracțiuni.

Mulțumim tuturor copiilor şi profesioniştilor intervievați în acest proiect pentru deschiderea şi răbdarea de care au dat dovadă, precum şi instituțiilor care ne-au furnizat datele necesare analizei cantitative.

Autorii

Acest studiu include o serie de date şi informații a căror interpretare este impregnată de personalitatea autorilor. Ele nu reprezintă în mod necesar poziția oficiala a UNICEF, întreaga responsabilitate revenind autorilor.

CUPRINS

Capitolul I - Introducere

1.1 Scopul studiului 1

1.2 Obiective şi metode aplicate 1

Capitolul II - Cadrul normativ

2.1 Legislație internă în cazul copilului care răspunde penal. Raportatea la normele internaționale 3

A. Condițiile atragerii răspunderii penale 3

B. Instituțiile implicate în justiția juvenilă 4

C. Luarea măsurilor preventive 6

D. Procedurile judiciare 9

E. Tratamentul sancționator aplicabil minorilor 11

2.2 Cadrul normativ actual în materia copilului care nu are vârsta răspunderii penale 12

2.3 Perspective legislative în domeniul delicvenței juvenile 15

A. Perspective ale noului Cod penal 15

B. Noua lege de executare a pedepselor 18

C. Protecția copilului care a săvârşit o faptă penală şi nu răspunde penal 20

Capitolul III - Analiză statistică

3.1 Analiză statistico-judiciară în cazul minorului care răspunde penal 24

3.1.1 Metodologie 24

3.1.2 Analiza indicatorilor 26

A. Date privind infracțiunea 26

B. Date privind autorul infracțiunii 35

C. Date privind judecarea cauzei şi sancțiunea aplicată 42

3.1.3 Concluzii 46

3.2 Analiză statistică în cazul minorului care nu are vârsta răspunderii penale 47

3.2.1 Metodologie 47

3.2.2. Analiza şi interpretarea datelor 47

3.2.3 Concluzii 59

Capitolul IV - Analiza calitativă

4.1 Obiectivele şi metodologia cercetării calitative ……..……. 60
4.2 Percepția actorilor instituționali asupra situației din domeniul justiției pentru minori ……..62
A. Modul în care actorii instituționali îşi definesc rolul în cadrul justiției pentru minori ……...…...…. 62
B. Definirea situației actuale din justiția pentru minori ……..…. 67
C. Resurse şi nevoi ……...……. 73
D. Cooperare inter-instituțională ……... 75
4.3 Practici, proceduri şi probleme în faza de urmărire penală ……..… 79
4.3.1 Urmărirea penală din prisma actorilor instituționali ……..…… 79
A. Adecvarea procedurilor şi practicilor din actul de justiție în care sunt implicați infractori minori ……..…...……79
B. Locul de audiere al minorilor ……....…..……82
C. Expertiza medico-legală pentru stabilirea discernământului 83
D. Asigurarea asistenței juridice obligatorii în faza de urmărire penală ……..……... 83
E. Măsura liberării provizorii sub control judiciar sau pe cauțiune ……...…….. 83
F. Respectarea drepturilor procesuale ale minorilor în faza de urmărire penală ……..…… 84
G. Probleme şi nevoi cu care se confruntă actorii instituționali implicați în faza de urmărire penală ……..…… 87
4.3.2 Experiența urmăririi penale din perspectiva minorilor delicvenți ……..…….. 90
A. Contextul social al infracțiunilor comise de minori ……..... 90
B. Experiența minorului cu organele de anchetă ……..…..… 91
4.4 Proceduri, practici şi probleme în faza de judecată ……..…..... 97
4.4.1 Actorii instituționali despre judecarea cauzelor cu minori delicvenți ……..…… 97
A. Desfăşurarea judecății ……... 97
B. Obligativitatea anchetei sociale ……..... 100
C. Persoanele chemate la judecarea minorilor ……..…. 102
D. Asigurarea asistenței juridice obligatorii în faza de judecată .. 103
E. Celeritate. Obstacole în calea acesteia ……..... 105

F. Colaborarea instanțelor cu alte instituții …… 111
G. Soluționarea cauzei ……..... 113
H. Nevoi la nivelul instanțelor de judecată ……..... 118
4.4.2 Experiența minorilor în instanță ……. 119
4.5 Sancționare vs. reintegrare ……... 121
4.5.1 Sancționarea infracțiunilor comise de minori în viziunea actorilor instituționali ……..... 121
A. Despre eficiența pedepsei cu închisoarea în cazurile cu minori …….. 121
B. Ce se întâmplă cu un minor aflat în detenție? ……..... 123
C. Supravegherea minorului de către SRSS ……..... 127
D. Factori care influențează eficiența sancțiunilor alternative … 129
4.5.2 Sancțiunea şi reintegrarea din perspectiva minorilor ……. 131
4.6 Ce se întâmplă cu minorii care nu răspund penal? ……..... 135
4.6.1 Perspectiva actorilor instituționali …… 135
4.6.2 Experiența copiilor care nu răspund penal ……. 139
4.7 Priorități în domeniul justiției pentru minori din perspectiva actorilor instituționali ……. 140
A. Specializarea instituțiilor din sistemul juridic ……. 140
B. Reformarea sistemului de sancționare …….. 141
C. Instituții şi servicii …….. 142
D. Prevenirea delicvenței juvenile …….. 144

Capitolul V - Corelarea analizelor statistice şi calitativă ……..……. 146

Capitolul VI - Studii de caz
6.1 Studii de caz privind traseul procedural al unui minor care răspunde penal ……. 150
6.1.1 Studiu de caz –Iaşi …… 150
A. Urmărirea penală …….. 150
B. Judecata ……..……..…. 152
C. Executarea hotărârii judecătoreşti ……..…… 155
6.1.2 Studiu de caz- Bucureşti …….. 157
A. Urmărirea penală ……..… 157
B. Judecata ……..……. 159

C. Executarea hotărârii judecătoreşti 160
6.2 Studiu de caz privind traseul procedural parcurs de un minor care nu răspunde penal 160
A. Soluționare caz 160
B. Soluționare caz 161
C. Concluzii 162

Capitolul VII - Eficiența instituțiilor în instrumentarea cauzelor cu minori
7.1 Studiu de caz- Braşov 164
7.2 Studiu de caz- Instanța pentru Minori Iaşi 168

Capitolul VIII - Analiză media
8.1 Etapele şi rezultatele analizei media 173
8.2 Concluzii şi propuneri 179

Capitolul IX - Concluzii şi recomandări
9.1 Concluzii 181
9.2 Recomandări 184

Acronime

ANA	Agenția Națională Anti Drog
ANPCA	Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copiilor
CNA	Comisia Națională Audiovizuală
CPC	Comisia pentru Protecția Copiilor
DPC	Direcția pentru Protecția Copiilor
FDSC	Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
IML	Institutul de Medicină Legală
INS	Institutul Național de Statistică
ONG	Organizație neguvernamentală
SRSS	Serviciul de Reintegrare Socială şi Supravehere
UNICEF	Foundul Națiunilor Unite pentru Copii
USAID	Agenția de Dezvoltare Internațională a Statelor Unite ale Americii

CAPITOLUL I - INTRODUCERE

1.1 Scopul studiului

Prezentul studiu are drept scop perfecționarea actului de justiție în domeniul protecției sociale şi juridice a minorului, din perspectiva înființării viitoarelor tribunale pentru minori şi familie, aşa cum sunt acestea prevăzute în Legea 304/2004 privind organizarea judecătorească, dar şi a pachetului legislativ privind protecția copilului, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2005.

S-a avut în vedere numai sistemul de drept penal, atât prin prisma minorului care răspunde penal cât şi a minorului care nu răspunde penal (sub 14 ani).

Totodată, trebuie menționat faptul că deviza care a însoțit activitatea de cercetare a celor implicați în acest proiect a fost aceea că, într-un viitor nu foarte îndepărtat să nu mai existe nici un copil în închisorile din România.

Problema justiției pentru minori este o problemă deschisă în România. Avem, în prezent, de a face cu un sistem care se centrează mai mult asupra sancționării şi mai puțin a reeducării, ignorându-se realitatea că, de fapt, făptuitorii minori sunt mai degrabă victime decât infractori. Sistemul sancționator al minorilor care au săvârşit o infracțiune este extrem de dur, pedepsele alternative aflate la dispoziția instanțelor judecătoreşti fiind extrem de reduse. Nu există opțiuni educaționale şi de tratament care să poată fi aplicate delicvenților juvenili în mod individualizat, după cum nu există resurse umane şi logistice suficiente pentru aplicarea acelor puține pedepse alternative la închisoare care există în actualul sau în viitorul Cod penal.

Cercetarea porneşte de la premiza că fără o cunoaştere adecvată a actualului sistem de justiție pentru minori, a practicilor existente, a nevoilor si problemelor întâmpinate de către cei implicați direct în realizarea actului de justiție ori de protecție socială a acestora, nu se pot face propuneri coerente de îmbunătățire a acestui sistem. De asemenea, exemplele de bună practică existente trebuie aduse la cunoştința practicienilor şi factorilor de decizie guvernamentali.

1.2. Obiective şi metode aplicate

Obiectivele acestei cercetări vizează trei coordonate: o coordonată este dată de analiza politicilor şi a practicilor existente la nivelul justiției pentru minori, cea de a doua se referă la capacitatea, din punct de vedere logistic, de infrastructură şi resurse umane a instituțiilor implicate în sistemul justiției juvenile şi, cea de a treia coordonată conține recomandările grupului de lucru.

Metodele aplicate au constat în:

- analiză documentară privind legislația actuală şi viitoare în domeniul justiției pentru minori, comparativă cu cea internațională;
- analiză statistico-judiciară a dinamicii tipurilor de delicte comise de minori, a categoriilor specifice de minori delicvenți şi a tipurilor de măsuri educative şi pedepse aplicate acestora de instituțiile specializate, în perioada octombrie 2003 - martie 2004;

- analiză calitativă a sistemului de justiție juvenilă, realizată prin interviuri cu principalii actori instituționali implicați în acest domeniu (polițişti, procurori, judecători, avocați, consilieri de reintegrare socială şi supraveghere, asistenți sociali, psihologi, jurişti, educatori din penitenciare, dar şi cu minori care au intrat în conflict cu legea penală;
- studii de caz pentru diferite categorii de minori care au făcut obiectul justiției juvenile, în vederea traseului procedural parcurs de către aceştia, a termenelor, respectiv a măsurilor dispuse față de aceşti minori;
- studii de caz privind eficienta instituțiilor în instrumentarea cazurilor cu minori la Iaşi şi Braşov;
- analiză media privind fenomenul delicvenței juvenile, în perioada octombrie 2003 -octombrie 2004.

Analizele cantitativă şi calitativă s-au desfăşurat, în principal, în opt oraşe din România, alese din toate regiunile țării pentru a se asigura o variabilitate cât mai mare a informațiilor culese. Nu în ultimul rând, în aceste oraşe se află sediile a opt curți de apel, aflate, de asemenea, în poziții de instanțe pilot pentru proiectul PHARE. Oraşele sunt: Alba Iulia, Braşov, Bucureşti, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Iaşi şi Timişoara. În cazul cercetării calitative a fost inclus şi oraşul Găieşti, ca urmare a existenței aici a unui centru de reeducare pentru minori.

Studiile de caz pentru minorii care au făcut obiectul procedurilor judiciare penale au fost realizate la Bucureşti şi Iaşi, vizând atât minorul sub 14 ani cât şi pe cel cu vârsta peste 14 ani, la momentul comiterii infracțiunii.

În ceea ce priveşte studiile de caz care vizează evaluarea eficienței instituțiilor implicate în instrumentarea cauzelor cu minori, au fost alese oraşul Iaşi, oraş în care funcționează prima instanță pentru minori şi oraşul Braşov, deoarece aici se prefigurează a se construi primul tribunal pentru minori şi familie.

UNICEF a organizat deplasări şi întâlniri cu experți în domeniu, iar grupul de lucru a putut vizita instituțiile implicate în traseul procedural al minorului care săvârşeşte o faptă penală, în oraşele Iaşi, Braşov şi Bucureşti, având întâlniri cu judecători, procurori, lucrători de poliție, personal al Serviciilor de Reintegrare Socială şi Supraveghere şi al Direcțiilor pentru Protecția Copilului.

CAPITOLUL II - CADRUL NORMATIV

Prezentul capitol îşi propune o analiză a legislației române în vigoare în domeniul justiției pentru minori, precum şi a legislației deja adoptate de către Parlamentul României, care va intra în vigoare în anul 2005. Se au în vedere normele legale existente şi viitoare atât în materia copilului sub 14 ani cât şi în materia copilului care are vârsta răspunderii penale.

Nu în ultimul rând, s-au avut în vedere normele internaționale existente în domeniul justiției juvenile, precum şi gradul în care acestea se regăsesc în legislația internă.

2.1 Legislație internă în cazul copilului care răspunde penal. Raportatea la normele internaționale

A. Condițiile atragerii răspunderii penale

Regulile de la Beijing prevăd că înțelesul noțiunii de capacitate penală trebuie să fie definit în mod clar şi că vârsta răspunderii penale nu trebuie fixată la o limită prea mică, ținând cont de gradul de maturitate emoțională, psihică şi intelectuală a copilului. Definirea vârstei răspunderii penale trebuie făcută într-un cadru juridic care să țină seama de capacitatea, abilitățile de dezvoltare şi experiența contextuală a unui copil.

Potrivit art. 40 alineatul 3 lit. (a) din Convenția cu privire la drepturile copilului, Statul parte trebuie să stabilească o vârsta minimă a responsabilității penale, sub care copiii nu pot fi traşi la răspundere pentru presupusa comitere a unei infracțiuni.

Legea penală română în vigoare este în deplină concordanță cu aceste prevederi, în Codul penal[1] stabilindu-se limitele răspunderii penale şi prevăzându-se faptul că minorul care nu a împlinit 14 ani nu răspunde penal, minorul care are vârsta între 14 şi 16 ani răspunde penal, numai dacă se dovedeşte ca a săvârşit fapta cu discernământ, iar minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal.

Pentru ca un minor între 14-16 ani să răspundă penal în cazul în care a săvârşit o faptă prevăzută de Legea penală, trebuie să se stabilească dacă acesta are sau nu discernământ. Discernământul se stabileşte de către instituțiile de medicină legală, printr-o expertiză de specialitate, pe baza unor examinări clinice şi examene complementare[2].

[1] Articolul 99 din Codul penal

[2] Hotărârea Guvernului nr. 774 din 7 septembrie 2000 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Ordonanței Guvernului nr. 1/2000 privind organizarea activității şi funcționarea instituțiilor de medicină legală prevede că: "Expertiza şi constatarea medico-legală referitoare la persoane constă în examinări clinice şi examene complementare (radiologie, hematologie, serologie, bacteriologie, antropologie etc.) şi poate avea ca obiect :

a) constatarea sexului, virginității, capacității sexuale, vârstei, conformației sau dezvoltării fizice, identității fizice, precum şi a elementelor necesare stabilirii filiației ;
b) constatarea stărilor de boală, a leziunilor traumatice, a infirmităților şi a capacității de muncă legate de aceste stări ;
c) constatarea stării obstetricale (sarcina, viduitate, avort, naştere, lehuzie etc.) ;

În conformitate cu dispozițiile legale în vigoare[3], persoanele aflate în stare de reținere sau deținere se vor examina în prezența personalului de pază de acelaşi sex. Minorii vor fi examinați în prezența unuia dintre părinți sau a tutorelui, iar în lipsa acestora, în prezenta unui membru major al familiei, de acelaşi sex cu minorul. Persoanele internate în spitale se vor examina în prezenta medicului care are în îngrijirea sa bolnavul.

B. Instituțiile implicate în justiția juvenilă

Articolul 40 litera b) punctul iii) din Convenția cu privire la drepturile copilului prevede : "cauza să fie examinată, fără întârziere de către o autoritate sau de către o instanță judiciară competentă, independentă şi imparțială, după o procedură echitabilă, conform prevederilor legii, în prezența avocatului sau şi dacă acest lucru nu este contrar interesului superior al copilului datorită, în special, vârstei şi situației sale, în prezenta părinților săi sau a reprezentanților legali."

Tot astfel, în articolul 3(1) din aceeaşi reglementare se prevede că: "în toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice ori private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de alte organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate". Regulile de la Beijing cer personal calificat şi profesionist, care a beneficiat de o instruire specială în prealabil, coordonarea instituțiilor şi folosirea studiilor ca bază pentru programe de dezvoltare, politici de evaluare şi luarea de decizii.

Tot personalul din justiția juvenilă trebuie să primească o instruire specială şi să fie răspunzător pentru toate acțiunile şi strategiile lor (regula 12 de la Beijing şi Regula 85 a Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor Privați de Libertate).

Potrivit Directivelor pentru Urmărire Penală împotriva Copiilor în Sistemul de Justiție Penală, statele trebuie să înființeze instanțe pentru minori şi proceduri special gândite pentru a ține seama de nevoile specifice copiilor. Ca alternativă, instanțele obişnuite pot prelua astfel de proceduri.

După cum se subliniază în Directivele pentru Urmărire Penală împotriva Copiilor în Sistemul de Justiție Penală, trebuie să se acorde prioritate creării de instituții şi de programe care să acorde asistență juridică şi de altă natură copiilor, gratuită, dacă este nevoie (directiva nr. 16 pentru Urmărire Penală).

Principiul cuprinde o arie largă, de la Poliție la avocați pentru minori, de la instanțe pentru minori până la magistrați special instruiți. Polițiştii, procurorii, judecătorii şi avocații trebuie să urmeze cursuri de specializare. În marile oraşe ar trebui să se înființeze unități speciale de poliție.

În legislația română în vigoare, este reglementată, de dată recentă[4], judecarea cauzelor cu minori de către tribunale specializate, în cadrul cărora

d) alte examinări cerute de organele în drept.

Expertiza poate avea ca obiect şi constatarea stării psihice (normale sau patologice) ".

[3] Articolul 40 din Hotărârea Guvernului nr. 774 din 7 septembrie 2000

[4] Articolul 41 din Legea nr. 304 din 28 iunie 2004 privind organizarea judiciară, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 576 din 29 iunie 2004, prevede: Tribunalele pentru minori si familie judecă în prima instanță următoarele categorii de cauze:

1. în materie civilă, cauzele referitoare la drepturile, obligațiile şi interesele legitime privind persoana minorilor, decăderea din drepturile părinteşti, cererile privind nulitatea sau desfacerea

judecătorii sunt desemnați potrivit legii, de către preşedinții instanțelor sau, după caz, preşedinții de secții care stabilesc compunerea completelor de judecată, de regulă, la începutul anului judecătoresc, cu avizul colegiului de conducere al instanței, urmărind asigurarea continuității completului.

Deşi legislația actuală reglementează desemnarea judecătorilor care să soluționeze cauze cu minori, nu se prevede în mod expres necesitatea specializării acestora în instrumentarea cauzelor cu minori infractori şi victime.

În ceea ce priveşte Ministerul Public, deşi una din atribuțiile sale este cea de apărare a drepturilor şi intereselor minorilor, atribuție particularizată prin dispoziții speciale prevăzute în Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală, precum şi în alte acte normative, procurorii nu sunt numiți să instrumenteze numai cauze cu minori, fără a li se da în competență şi soluționarea altor dosare în care nu sunt implicați minori, neexistând o specializare a lor în acest sens.

Atribuțiile procurorilor în ceea ce priveşte apărarea drepturilor şi intereselor minorilor se exercită prin mijloace judiciare sau complementare activității judiciare, cum sunt acțiunile civile adresate instanțelor judecătoreşti în temeiul art. 45 din Codul de procedură civilă, participarea la cauze penale şi civile în care sunt implicați minori, supravegherea punerii în executare a hotărârilor care se referă la minori, etc.

Deşi până în anul 1989 exista la nivelul parchetelor instituția procurorului pentru minori, după 1990 s-a renunțat la ea deşi prezenta, fără îndoială, numeroase avantaje: dosarele cu minori pot fi examinate şi soluționate de acelaşi procuror asigurându-se astfel o continuitate a muncii; se realiza o adevărată specializare în cauzele cu minori; acelaşi procuror participa de regulă în instanță la judecarea cauzelor cu minori, având o imagine de ansamblu asupra gradului de pericol social al faptelor săvârşite de minori, cazuistica, nivelul sancțiunilor aplicate, etc.

Alte instituții implicate în sistemul justiției juvenile sunt: Serviciile de Autoritate Tutelară şi Asistență Socială din cadrul Primăriilor care, la solicitarea organelor judiciare, efectuează anchetele sociale în cauzele cu minori, şi Serviciile de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă Tribunale, prin efectuarea de referate de evaluare pentru organele judiciare (art. 11, alin. 1, lit. d din OG nr.92/2000 şi Legea nr. 129/2002), cu scopul estimării riscului pentru siguranța publică cu relevanță în luarea măsurilor preventive, precum şi a individualizării pedepsei în vederea aplicării unei sentințe adecvate nevoilor de reabilitare şi reintegrare socială a beneficiarilor acestor servicii.

Alte atribuții ale Serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă Tribunale constau în: supravegherea executării sancțiunilor neprivative de libertate[5] cu scopul asigurării respectării măsurilor şi îndeplinirii obligațiilor impuse de către instanța de judecată în cazul aplicării sancțiunilor neprivative de libertate; acordarea de asistență psihosocială pe perioada supravegherii; acordarea de asistență post-penală; asistența şi consilierea[6] prin care se urmăreşte atingerea următoarelor obiective:

căsătoriei, cererile pentru încuviințarea, nulitatea sau desfacerea adopției, precum şi cauzele privind raporturile de familie;

2. în materie penală, infracțiuni săvârşite de minori sau asupra minorilor.

[5] Articolele 16-44 din Regulamentul de aplicare a OG nr. 92/2000; Legea nr. 129/2002

[6] Articolele 45-49 din Regulamentul de aplicare a OG 92/2000; Legea nr 129/2002

- susținerea persoanelor aflate în supravegherea SRSS Iaşi în vederea asigurării respectării măsurilor/obligațiilor impuse de către instanța de judecată;
- diminuarea pericolului de comitere a noi infracțiuni pentru persoanele condamnate menținute în stare de libertate, concomitent cu însuşirea normelor şi valorilor prosociale;
- crearea oportunităților privind adaptarea în mediul familial, continuarea studiilor, angajarea profesională şi păstrarea locului de muncă;
- reducerea efectelor negative ale detenției pentru persoanele în cazul cărora s-a aplicat o sancțiune privativă de libertate, în paralel cu pregătirea pentru liberare şi acordarea de asistență post-penală.

Un rol important în sistemul justiției juvenile îl ocupă apărătorul minorului care a intrat în conflict cu Legea penală, pentru care asistența juridică este obligatorie, însă dispozițiile legale care reglementează organizarea şi exercitarea profesiei de avocat nu prevăd o specializare a avocaților în asistența juridică şi reprezentarea minorilor, aceştia fiind desemnați din oficiu de către instanță sau aleşi de către părinții minorului care a intrat în conflict cu Legea penală, însă numărul mare de cazuri pe care le au avocații poate afecta procesul de justiție pentru un minor.

Avocații cu un program foarte încărcat, au dificultăți în a se întâlni cu clienții pentru a-i asculta şi a afla detalii despre situația clientului. Numărul mare de cazuri de pe agenda unui avocat este şi în detrimentul calității reprezentării de care ar trebui să beneficieze un copil. Una dintre cele mai grave consecințe ale supraîncărcării avocaților este creşterea neîncrederii în rândul copiilor. Aceştia îşi formează impresia clară că avocaților nu le pasă de ei şi nu îi reprezintă cu toată convingerea. Ar trebui stabilite numărul de cazuri şi seturi de îndrumări pentru avocații specializați în reprezentarea minorilor, şi să se asigure mecanisme pentru impunerea de limite.

Lipsa de avocați specializați pentru minori se poate vedea din numărul limitat ca şi din posibilitățile limitate de alegere a avocaților disponibili pentru copii, mai ales in zonele rurale. De aceea, specializarea avocaților este imperativă.

C. Luarea măsurilor privative de libertate

În conformitate cu dispozițiile art. 37 alineatul 1 lit. (b) din Convenția cu privire la drepturile copilului, copiii nu trebuie să fie privați de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Daca se află în arest, copiii trebuie să fie separați de adulți, cu excepția cazurilor în care se consideră că este în interesul copilului să nu se procedeze astfel. Toți copiii privați de libertate vor fi tratați uman şi cu respect, şi într-un mod care să țină seamă de nevoile lor specifice. Un astfel de tratament uman include dreptul la asistență juridică sau de altă natură, cum ar fi serviciile medicale sau psihologice.

Acelaşi articol din Convenție, precum şi Regulile de la Tokio, care sunt cunoscute şi sub numele de “Standarde şi Reguli minime ale Națiunilor Unite privind măsurile non-custodiale” prevăd de asemenea şi faptul că, în cazul copiilor, se poate recurge la privarea de libertate doar ca la o măsura extremă şi pentru perioada cea mai scurtă care se impune.

Conform prevederilor Convenției[7], orice copil are dreptul să conteste legalitatea măsurii privative de libertate adresându-se autorității competente, relevante, independente şi imparțiale, şi să primească o soluționare imediată.

Documentele Națiunilor Unite recomandă să se excludă recurgerea la detenție preventivă pentru minori, cu excepția cazurilor de infracțiuni deosebit de grave comise de minori cu vârste mai mari, iar în acest caz, să se limiteze durata detenției preventive, minorii să fie separați de adulți şi hotărârile de acest gen să fie, în principiu, ordonate, după consultări prealabile, cu un serviciu social, în vederea alegerii unor propuneri alternative.

Aceste reglementări internaționale acceptă privarea de libertate a minorilor în anumite cazuri, însă nu se referă în mod expres la condițiile aplicării arestului preventiv, ci vorbesc despre privarea de libertate.

Referitor la arestul preventiv, Convenția Europeană a Drepturilor Omului menționează în articolul 5 alineatul 1 că: orice persoană are dreptul la libertate şi siguranță şi nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor expres prevăzute de normele legale[8] şi în conformitate cu căile legale; orice persoană arestată trebuie sa fie informată, în termenul cel mai scurt şi într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale şi asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa; orice persoană arestată sau deținută trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare şi a dreptului de a fi judecată, într-un termen rezonabil, sau eliberată în cursul procedurii, iar punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea celui interesat la judecată. Art. 136 din Codul de procedură penală reglementează categoriile măsurilor preventive, arătând că în cauzele privitoare la infracțiuni pedepsite cu închisoarea, se poate lua față de învinuit sau inculpat una din următoarele măsuri preventive: reținerea, obligarea de a nu părăsi localitatea, obligarea de a nu părăsi țara şi arestarea preventivă.

Codul de procedură penală român, în capitolul intitulat *"Dispoziții speciale pentru minori"*[9] a instituit un regim special cu privire la reținerea şi arestarea preventivă a învinuiților sau inculpaților minori, prin care minorilor reținuți şi arestați li se asigură, pe lângă drepturile prevăzute de lege pentru persoanele deținute

[7] Articolul 37 alineatul 1 lit. (d)

[8] a) dacă este deținut legal în urma condamnării de către un tribunal competent;
b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
c) dacă aceasta a fost arestată şi deținută în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a o bănui că a săvârşit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a o implica să săvârşească o infracțiune sau să fugă după săvârşirea acestuia;
d) dacă este vorba despre deținerea legală a unui minor, hotărâtă pentru educația supravegheată sau despre deținerea legală a unei persoane, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
e) dacă este vorba despre deținerea legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
f) dacă este vorba despre arestarea sau deținerea legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe un teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare;

[9] Dispoziții introduse prin Legea nr. 281/2003.

preventiv ce au împlinit 18 ani, drepturi proprii şi un regim special de detenție preventivă, în raport cu particularitățile vârstei lor, fiind stabilite condiții suplimentare la luarea măsurilor preventive în cazul inculpaților minori. Astfel, în cazul minorilor care răspund penal şi care au vârsta cuprinsă între 14 - 16 ani, reținerea şi arestarea preventivă pot fi luate numai dacă minorul a săvârşit o faptă pedepsită de lege cu detenție pe viață sau închisoare mai mare de 10 ani. Pentru minorii din această categorie de vârstă, reținerea nu poate depăşi 10 ore, iar prelungirea acestei măsuri se poate face de procuror pentru o durată care nu poate depăşi 10 ore. Arestarea preventivă poate fi dispusă în cursul urmăririi penale sau a judecății în primă instanță numai pe o perioadă care nu poate depăşi 15 zile, şi numai în mod cu totul excepțional. Durata totală a arestării preventive, în cursul urmăririi penale, nu poate depăşi 60 de zile pentru minorii care au împlinit 16 ani. Pentru cea de a doua categorie de minori care răspund penal, respectiv cei cu vârste cuprinse între 16 - 18 ani, s-a prevăzut că durata arestării preventive în cursul urmăririi penale şi a judecării în primă instanță nu trebuie să depăşească 20 de zile, putând fi prelungită, de fiecare dată motivat, numai în acest interval de timp. Pentru minorii cu vârsta cuprinsă între 16 - 18 ani arestarea preventivă în cursul urmăririi penale nu poate depăşi 90 de zile, în cazuri excepționale, când au săvârşit fapte pedepsite cu închisoare mai mare de 10 ani sau detenție pe viață, prelungirea arestării preventive, în aceeaşi fază a procesului penal, putând ajunge până la un an. Pentru învinuiții minori arestarea preventivă nu poate depăşi 3 zile.

În afara acestor dispoziții care limitează durata în timp a măsurilor privative de libertate în cazul minorilor, restrângând totodată categoria de fapte pentru care poate fi dispusă măsura preventivă, Codul de procedură penală prevede obligativitatea asistenței juridice şi posibilități de comunicare a apărătorului cu minorul[10], încunoştințarea imediată, în cazul reținerii şi în termen de 24 de ore în cazul arestării, a părinților, tutorelui, sau a altei persoane desemnate de minor, precum şi a serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate de pe lângă instanța căreia i-ar reveni să judece în primă instanță cauza. Împotriva ordonanței organului de cercetare penală prin care s-a luat măsura preventivă a reținerii se poate face plângere, înainte de expirarea celor 24 de ore de la luarea măsurii, la procurorul care supraveghează cercetarea penală, iar împotriva ordonanței procurorului prin care s-a luat această măsură se poate face plângere, înainte de expirarea a 24 de ore, la prim-procurorul parchetului sau, după caz, la procurorul ierarhic superior.

Hotărârea instanței de judecată prin care s-a dispus arestarea preventivă, este supusă recursului exercitat în fața instanței superioare. Potrivit legii în vigoare[11], în timpul reținerii sau arestării preventive, minorii se țin separat de majori, în locuri anume destinate minorilor arestați preventiv. Respectarea drepturilor şi a regimului special prevăzute de lege pentru minorii reținuți sau arestați preventiv este asigurată prin controlul unui judecător anume desemnat de preşedintele instanței, prin vizitarea locurilor de deținere preventivă de către procuror, precum şi prin controlul altor organisme abilitate de lege să viziteze deținuții preventiv.

[10] Articolul 160 [f] alin. 2 din Codul de Procedură Penală prevede că "învinuiților sau inculpaților minori, reținuți sau arestați preventiv, li se asigură, în toate cazurile, asistență juridică obligatorie, organele judiciare fiind obligate să ia măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu, dacă minorul nu şi-a ales unul, şi pentru ca acesta să poată lua contact direct cu minorul arestat şi să comunice cu el."

[11] Articolul 160 [f] alin. 4 şi 5 din Codul de Procedură Penală.

D. Procedurile judiciare

Principalele instrumente internaționale care statuează că adoptarea unor legi şi proceduri special concepute pentru copiii care au intrat în conflict cu legea penală şi care să le fie aplicabile exclusiv este dezirabilă sunt Convenția cu privire la drepturile copilului şi Regulile Minimale Standard ale Națiunilor Unite pentru Administrarea Justiției Juvenile (Regulile de la Beijing).

Art. 40 din Convenție subliniază că statele părți recunosc oricărui copil bănuit, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale dreptul la un tratament conform cu simțul demnității şi al valorii personale, care să întărească respectul său pentru drepturile omului şi libertățile fundamentale ale altora şi care să țină seama de vârsta sa, precum şi de necesitatea de a facilita reintegrarea sa în societate şi asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate.

Articolul mai consfiinţeşte[12] garanțiile minime ale procedurilor legale cuvenite, incluzând prezumția de nevinovăție, prevederea referitoare la informarea clară şi imediată despre natura acuzațiilor, punerea la dispoziție de asistență juridică sau de altă natură, proceduri care să nu dureze prea mult, dreptul la a nu declara nimic, dreptul la audierea martorilor celeilalte părți, tratament echidistant pentru martorii apărării, dreptul la recurs şi dreptul copilului de a-i fi respectată intimitatea în toate stadiile procedurilor legale.

Documentele Națiunilor Unite subliniază faptul că este de preferat ca minorii să nu fie supuşi procedurilor juridice standard şi instituționalizării, prevăzându-se o întreagă gamă de dispoziții, precum cele referitoare la îngrijire, orientare şi supraveghere, la îndrumare, la perioadele de proba, la plasamentul familial, la programe de educație generală şi profesională şi la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor şi proporțional cu situația lor şi cu infracțiunea săvârşită.

---

[12] Articolul 40 alineatul 2 din Convenția cu privire la drepturile copilului: În acest scop şi ținând seama de dispozițiile în materie ale instrumentelor internaționale, statele părți vor veghea, în special:

a) ca nici un copil să nu fie bănuit, acuzat sau declarat vinovat de o încălcare a legii penale datorită unor acțiuni sau omisiuni care nu erau interzise de dreptul național sau internațional în momentul comiterii lor;

b) ca orice copil bănuit sau acuzat de o încălcare a legii penale să aibă garantate cel puțin următoarele drepturi:

(i) de a fi prezumat nevinovat până la stabilirea vinovăției sale conform legii;

(ii) de a fi informat în cel mai scurt termen şi direct despre acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali şi de a beneficia de asistență juridică sau de orice alt fel de asistență corespunzătoare, în vederea formulării şi susținerii apărărilor sale;

(iii) dreptul la examinarea, fără întârziere, a cauzei sale de către o autoritate sau o instanță judiciară competentă, independentă şi imparțială, printr-o procedură de audiere echitabilă şi conformă cu prevederile legii, în prezența celor care îi asigură asistența juridică sau de altă natură, iar dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului major al copilului, ținând seama mai ales de vârsta ori de situația acestuia, în prezența părinților săi sau a reprezentanților săi legali;

(iv) de a nu fi constrâns să depună mărturie sau să mărturisească că este vinovat; dreptul de a interoga sau de a cere interogarea martorilor acuzării, de a obține aducerea şi interogarea martorilor apărării;

(v) dacă se dovedeşte că a încălcat Legea penală, dreptul de a recurge la o cale de atac cu privire la decizie şi la orice măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau a unei instanțe judiciare superioare competente, independente şi imparțiale, conform legii;

(vi) dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbeşte limba utilizată;

(vii) dreptul la respectarea deplină a vieții sale private, în toate fazele procedurii.

Potrivit Directivelor pentru Urmărirea Penală împotriva Copiilor în Sistemul de Justiție Penală, trebuie să se treacă în revistă procedurile existente şi unde este posibil, să se recurgă la diversiune (directiva pentru urmărire penală nr. 15). Trebuie să se facă paşii necesari pentru a face disponibilă o gamă largă de măsuri alternative în fazele de dinaintea arestării, înaintea procesului, în timpul procesului şi după încheierea procesului penal. Oricând este posibil, trebuie să se utilizeze mecanisme pentru soluționarea neoficială a disputelor. Familia trebuie să fie implicată în diferitele măsuri care urmează să fie luate atât cât se consideră că este în interesul copilului. (directiva pentru urmărire penală nr. 15). Statul trebuie să se asigure că măsurile alternative respectă drepturile copilului.

Modalitățile de diversiune sunt concepute pentru a îndepărta copiii de procedurile juridice penale standard şi a-i îndruma către ajutorul oficial şi neoficial al comunității. Această practică, aşa cum se consemnează în comentariile asupra Regulilor de la Beijing, întârzie efectele negative ale procedurilor ulterioare.

În legislația română în vigoare procedura în cauzele cu infractori minori este reglementată prin dispoziții speciale cuprinse în Codul de procedură penală care prevede că urmărirea şi judecarea cauzelor având ca obiect infracțiunile comise de minori, precum şi punerea în executare a hotărârilor privitoare la aceştia se fac potrivit procedurii obişnuite, cu unele completări şi derogări, aplicabile însă doar în cauzele în care minor este învinuitul sau inculpatul, nu şi în cele care vizează victime minore.

Dispozițiile derogatorii de la cele obişnuite se referă la: asistența juridică obligatorie în cazul infractorilor minori; judecarea cauzei privind o infracțiune comisă de un minor numai în prezența acestuia, cu excepția cazului când s-a sustras de la judecată; citarea la judecarea cauzei în afară de părți, a Autorității Tutelare şi a părinților minorului, iar dacă este cazul, a tutorelui, curatorului sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află minorul, a serviciului de reintegrare socială a infractorilor şi de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate, precum şi a altor persoane a căror prezență este considerată necesară de către instanță[13]; desfăşurarea şedinței de judecată privind pe infractorul minor separat de celelalte şedințe; caracterul nepublic al şedințelor de judecată.

Normele de procedură penală impun obligativitatea efectuării anchetei sociale în cauzele cu infractori minori, organul de urmărire penală sau instanța de judecată având obligația să dispună efectuarea anchetei sociale, lipsa acesteia fiind sancționată cu nulitatea absolută.

Potrivit dispozițiilor legale[14], ancheta socială constă în strângerea de date cu privire la purtarea pe care minorul o are în mod obişnuit, la starea fizică şi mintală a acestuia, la antecedentele sale, la condițiile în care a crescut şi în care a trăit, la modul în care părinții, tutorele sau persoana în îngrijirea căreia se află minorul îşi îndeplinesc îndatoririle față de acesta şi, în general, cu privire la orice elemente care pot servi la luarea unei măsuri sau la aplicarea unei sancțiuni față de minor.

Ancheta socială trebuie efectuată de către persoane desemnate de către autoritatea tutelară a consiliului local în a cărui rază teritorială domiciliază minorul. În cursul urmăririi penale, când învinuitul sau inculpatul este un minor ce nu a împlinit

[13] Conform articolului 482 din Codul de procedură penală, aceste persoane au dreptul şi îndatorirea să dea lămuriri, să formuleze cereri şi să prezinte propuneri în privința măsurilor ce ar urma să fie luate cu privire la minor. Neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică judecarea cauzei.
[14] Articolul 482 din Codul de procedură penală.

16 ani, la orice ascultare sau confruntare a minorului, dacă organul de urmărire penală consideră necesar, citează delegatul Autorității Tutelare, precum şi părinții, iar când este cazul, tutorele, curatorul sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află minorul[15]. Chemarea acestor persoane, fără însă a fi obligatorie prezentarea lor la organul de urmărire penală, se lasă la latitudinea organului judiciar, devenind însă imperativă citarea acestora la efectuarea prezentării materialului de urmărire penală. Neprezentarea persoanelor legal citate la efectuarea actelor procedurale menționate nu împiedică efectuarea lor.

E. Tratamentul sancționator aplicabil minorilor

Articolul 40 din Convenția cu privire la drepturile copilului subliniază că este de preferat ca minorii să nu fie supuşi procedurilor juridice standard şi instituționalizării, prevăzându-se o gamă în întreaga gamă de dispoziții, precum cele referitoare la îngrijire, orientare şi supraveghere, la îndrumare, la perioadele de probă, la plasamentul familial, la programe de educație generală şi profesională şi la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor şi proporțional cu situația lor şi cu infracțiunea săvârşită.

Diversiunea de la pedeapsa cu închisoarea este o metodă importantă de reducere a recidivei, deoarece studiile demonstrează că minorii deținuți prezintă o rată de recidivă substanțială. Prin diversiunea copiilor de la pedeapsa cu închisoarea şi permițându-le să beneficieze de servicii în comunitate, aceştia vor putea să mențină legături pozitive cu familia, şcoala şi comunitatea. Aceste legături benefice măresc şansele de resocializare ale copilului.

Diversiunea de la pedeapsa cu închisoarea se concretizează în măsuri care necesită supraveghere şi control (probațiunea şi suspendarea executării pedepsei sau eliberarea condiționată sub supraveghere; munca în folosul comunității; contractele încheiate cu minorii; căminele de grup; instruirea într-un mediu nou; aşezămintele deschise; încredințarea minorilor şi tinerilor adulți unor organisme ale colectivității) şi în măsuri care nu necesită astfel de supraveghere (suspendarea condiționată a executării pedepsei, achitarea condiționată, amânarea executării pedepsei).

Avertismentele penale, incluzând mustrarea, achitarea necondiționată şi achitarea condiționată se folosesc pentru delicte minore, iar alte măsuri de diversiune de la pedeapsa cu închisoarea sunt: sancțiunile pecuniare (amenzile); plățile compensatorii (care pot fi impuse ca unul dintre termenii suspendării condiționate a executării pedepsei); compensațiile personale (sunt folosite frecvent în sistemele de justiție comune); confiscarea.

În actuala legislație nu sunt reglementate astfel de măsuri sau sancțiuni neprivative de libertate, recomandate cu insistență în toate documentele internaționale.

Regimul de sancționare al minorului instituit de Codul penal este unul special, mixt, incluzând măsuri educative, enumerate la art. 101 Cod penal (mustrare, libertate supravegheată, internare într-un centru de reeducare, internare într-un institut medical-educativ) şi care au prioritate în sancționarea minorilor, şi pedepse

[15] Articolul 481 din Codul de procedură penală.

(amendă sau închisoare) reduse la jumătatea limitelor, şi care se aplică numai dacă instanța apreciază că o măsură educativă nu este suficientă pentru îndreptarea minorului.

La sancționarea minorilor, într-o primă etapă, pe baza criteriilor enumerate la art. 100 Cod penal, respectiv starea fizică, gradul de dezvoltare intelectuală, comportare, condițiile în care au crescut şi trăit, dar şi gradul de pericol social al faptei, se alege tipul de sancțiune, măsură educativă sau pedeapsă, iar apoi se optează pentru o anume măsură educativă ori felul şi cuantumul pedepsei, inclusiv modalitatea de executare, fie în regim de detenție, fie prin suspendarea ei condiționată ori sub supraveghere.

2.2 Cadrul normativ actual în materia copilului care are nu are vârsta răspunderii penale

Legea nr.18/1990, republicată, pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului. Articolul 40 al Convenției recunoaşte dreptul oricărui copil bănuit, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale la aplicarea unui tratament care să favorizeze demnitatea şi valoarea personală şi instituie obligația pentru statele părți de a prevedea dispoziții speciale referitoare la îngrijirea, orientarea şi supravegherea acestor copii.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/1997 privind protecția copilului aflat în dificultate, astfel cum a fost republicată în temeiul Legii nr.108/1998, prin care se reglementează măsurile de protecție pentru copiii care săvârşesc fapte prevăzute de legea penală şi care nu răspund penal.

Decizia nr. 47/1999 a Curții Constituționale

Hotărârea Guvernului nr.117/1997 prin care se reglementează înființarea serviciilor destinate copiilor care săvârşesc fapte prevăzute de legea penală şi care nu răspund penal.

Capitolul III din OUG nr. 26/1997 (art.23-30) era destinat protecției copiilor care săvârşesc fapte penale, dar care nu răspund penal, respectiv copii care săvârşesc fapte penale şi nu au împlinit vârsta de 14 ani sau cei care au vârsta între 14 şi 16 ani dacă nu se dovedeşte că au săvârşit fapta cu discernământ.

Măsurile care puteau fi dispuse de către Comisia pentru Protecția Copilului pentru această categorie de copii erau :

- Mustrarea;
- Libertatea supravegheată şi impunerea anumitor obligații pentru copil (să nu frecventeze anumite locuri stabilite, să nu intre în legătură cu anumite persoane, să frecventeze cu regularitate şcoala sau să urmeze un curs de calificare);
- Internarea într-un centru de reeducare;
- Internarea într-o instituție medical – educativă.

Prin **Decizia nr. 47/1999 a Curții Constitutionale**, dispozițiile art.23-30 din OUG nr.26/1997 au fost declarate neconstituționale şi ca urmare au devenit inaplicabile**.**

S-a apreciat că dispozițiile legale care reglementau măsurile ce puteau fi dispuse de către Comisia pentru Protecția Copilului nu se integrează în spiritul

Ordonanței de urgență, acela de ocrotire a copiilor aflați în dificultate, motivat de faptul că aceste măsuri reproduceau în întregime prevederile art.102-106 din Codul penal referitoare la măsurile educative aplicabile minorilor care răspund penal, aceste măsuri educative fiind însă sancțiuni de drept penal, la fel ca şi pedepsele, ele alcătuind împreună un sistem sancționator special pentru minori, care funcționează paralel cu sistemul sancționator pentru majori.

Curtea Constituțională a aratat totodată, în motivarea Deciziei**,** că în stadiul actual al legislației, pentru copilul care nu răspunde penal pot fi luate doar "Măsurile privind protecția copilului aflat în dificultate", prevăzute în cap.II din OUG nr.26/1997, republicată.

În consecință, ca urmare a declarării neconstituționalității articolelor invocate mai sus, la acest moment, Comisia pentru protecția copilului poate hotărî în privința copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal, doar măsurile din **OUG nr 26/1997**, republicată, care sunt prevăzute pentru copilul în dificultate (copilul care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal fiind asimilat copilului în dificultate) şi anume:

- Încredințarea copilului unei familii, persoane sau organism privat;
- Încredințarea provizorie a copilului către serviciul public specializat
- Plasamentul copilului la o familie sau persoană;
- Plasamentul copilului la serviciul public specializat sau la un organism privat autorizat;
- Plasamentul copilului în regim de urgență;
- Plasamentul copilului la o familie asistată.

În practică însă, cea mai uzitată măsură care se dispune în privința copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal este **plasamentul copilului în regim de urgență într-un centru de primire.**

Dispunerea plasamentului în regim de urgență este reglementată în cuprinsul art.15 din OUG nr.26/1997, această măsură fiind destinată copiilor găsiți lipsiți de supraveghere sau părăsiți de părinți, precum şi a copiilor a căror securitate, dezvoltare sau integritate este pusă în pericol de către părinți prin exercitarea abuzivă a drepturilor părinteşti sau prin neglijență gravă în îndeplinirea obligațiilor părinteşti.

Recurgerea la luarea acestui tip de măsură, care nu este destinată în mod expres copilului care săvârşeşte fapte penale, are o justificare practică motivată de faptul că ea se decide de către Directorul Direcției de Protecție a Copilului prin Dispoziție (deci nu este necesară întrunirea Comisiei pentru Protecția Copilului care presupune o durată mai mare în timp până la luarea deciziei), precum şi de faptul că cel mai adesea această categorie de copii este surprinsă de organele de poliție în timpul comiterii faptelor şi are nevoie de asigurarea unei protecții temporare până la clarificarea situației copiilor.

Hotărârea Guvernului nr.117/1997 prevede în art. 35 Anexa nr.1 şi art.4 Anexa nr. 2 posibilitatea înființării de către organismele private autorizate sau autoritățile administrației publice locale a următoarelor tipuri de servicii specializate destinate copilului care săvâşeşte fapte penale şi nu răspunde penal:

- Centre de asistență şi sprijin pentru readaptarea psihologică a copilului cu probleme psiho-sociale;
- Servicii de orientare, supraveghere şi sprijinire a reintegrării sociale a copilului delincvent;
- Centre de reeducare pentru copilul delincvent ;
- Institute medico-educative pentru copilul delincvent.

În ceea ce priveşte aplicarea normelor legale în vigoare de către instituțiile abilitate se constată o practică destul de neunitară, consecință atât a unui vid legislativ în ceea ce priveşte metodologia de instrumentare a cauzelor în care sunt implicați copii ce săvârşesc fapte penale şi nu răspund penal cât şi a unei lipse de coordonare a celor implicați în soluționarea acestor cauze.

Astfel, deşi potrivit prevederilor OUG.nr.26/1997 republicată, în situația în care se dispune plasamentul în regim de urgență, este obligatorie prezentarea cazului în Comisia pentru protecția copilului pentru ca aceasta să se pronunțe în termen de maximum 15 zile, marea majoritate a Direcțiilor pentru Protecția Copilului care au fost sesizate cu astfel de cazuri nu prezintă cazul în comisie.

Nesupunerea cazului în atenția Comisiei antrenează după sine o serie de deficiențe în instrumentarea acestuia şi chiar încălcări ale drepturilor copilului - nu sunt citați şi audiați părinții, nu se audiază copilul, nu sunt întocmite anchete sociale, nu se fac evaluări psihologice ale copilului etc.

In atare situație, de cele mai multe ori copiii care au fost surprinşi de organele de poliție săvârşind fapte penale şi care nu răspund penal, după ce petrec câteva zile într-un centru de primire, se întorc în familie - atunci când organele de poliție comunică finalizarea cercetărilor - fără a fi supuşi atenției organului administrativ cu atribuții decizionale în materia protecției copilului, singura autoritate care se poate pronunța dacă revenirea copilului în familie este o măsură luată în interesul superior al acestuia.

In acelaşi timp se constată direcționarea către Direcțiile pentru protecția copilului de către organele de cercetare penală, a unui mare număr de cazuri de copii care au împlinit vârsta răspunderii penale, fie prin internarea acestora într-un centru de primire în regim de urgență din structura Direcției (în general atunci când sunt surprinşi în flagrant de organele de poliție), fie prin solicitarea de efectuare a unor anchete sociale.

Şi această practică este deficitară deoarece pe de o parte, centrul de primire în regim de urgență nu este un serviciu care se adresează acestei categorii de copii şi deci nu dispune de personal specializat pe o astfel de problematică, iar pe de altă parte, prin decizia de plasament în regim de urgență, în temeiul căreia se realizează internarea copilului, se îngrădeşte **-** printr-un act administrativ **-** atât libertatea copilului cât şi exercițiul drepturilor părinteşti.

Din acest punct de vedere dispunerea plasamentului în regim de urgență este criticabilă şi atunci când este vorba despre un copil ce nu răspunde penal deoarece pe perioada acestei măsuri, prin efectul legii, se suspendă şi exercițiul drepturilor părinteşti (art.15, alin.5 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/1997, republicată), ceea ce determină imposibilitatea părinților de a-şi reprezenta şi asista copilul cât şi imposibilitatea de a menține relații personale cu acesta.

În ceea ce priveşte efectuarea anchetelor sociale pentru copiii care răspund penal, se constată că acestea sunt solicitate de către organele de cercetare penală fie Direcției pentru Protecția copilului, fie autorității tutelare, neexistând deci un singur organism competent să întocmească aceste documente importante în luarea de către instanța judecatorească a celei mai potrivite decizii cu privire la minor.

O practică neunitară s-a constatat şi în ceea ce priveşte colaborarea existentă între Direcția de Protecție a Copilului şi Serviciul de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă tribunal, unele direcții realizând o serie de acțiuni comune cu acest serviciu, altele însă nestabilind nici un fel de colaborare.

O colaborare deficitară, în special în ceea ce priveşte un minim schimb de informații, există şi în activitatea organelor de poliție, în anumite situații acestea neoferind Direcției pentru Protecția Copilului nici un fel de date referitore la concluziile rezultate ca urmare a efectuării verificărilor specifice sau asupra condițiilor reprezentării minorului pe parcursul audierii lui.

2.3 Perspective legislative în domeniul delicvenței juvenile

În vederea alinierii legislației române la standardele internaționale, în ceea ce priveşte justiția juvenilă, legiuitorul a statuat numeroase modificări conținute, în principal, în Legea nr. 301/2004 – Noul Cod Penal, Legea nr. 272/2004 – privind protecția şi promovarea drepturilor copilului şi Legea nr. 294/2004 privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Noul Cod penal[16] - Legea nr. 301/2004, aduce importante modificări în ceea ce priveşte următoarele perspective:

A. Perspective ale noului Cod penal

Instituirea unor noi sancțiuni de drept penal

Art. 115 din Codul penal modificat precizează:

„*Măsurile educative care se pot lua față de minor sunt:*

a) mustrarea;

b) libertatea sub supraveghere;

c) libertatea sub supraveghere severă;

d) internarea într-un centru de reeducare;

e) internarea într-un institut medical-educativ".

Noutatea absolută o constituite introducerea unei noi măsuri educative şi anume aceea a libertății sub supraveghere severă.

Astfel, în conformitate cu art.118 din Codul penal instituie regulile conform cărora această măsură educativă se execută**:**

[16] Intră în vigoare la data de 29.06.2005

„Libertatea sub supraveghere severă

(1) Măsura educativă a libertății sub supraveghere severă constă în lăsarea minorului în libertate pe o perioadă între un an şi 3 ani, sub supravegherea unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor sau a serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere.

(2) *Supravegherea poate consta în includerea minorului în programe de reintegrare socială, precum şi în acordarea de asistență şi consiliere. Pe durata supravegherii severe, instanța poate să impună minorului respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 117 alin. (3).*

(3) *Dispozițiile art. 117 alin. (2), (4)-(6) şi (8) se aplică în mod corespunzător.*

(4) *Dacă minorul a devenit major la data judecării, se dispune, în locul măsurii educative a libertății sub supraveghere severă, o amendă sub forma zilelor-amendă între 15 şi 30 de zile, fiecare zi fiind socotită între 50.000 şi 300.000 lei sau munca în folosul comunității pe o perioadă între 100 şi 200 de ore".*

De asemenea, art. 120 din acelaşi act normativ preia legiferarea măsurii educative prevăzute anterior în art. 106 Cod penal - Internarea într-un institut medical-educativ, măsură educativă care, datorită lipsei infrastructurii, nu a putut fi pusă în executare sub imperiul vechiului Cod penal.

Noua legiuire prevede:

„art. 120 - Internarea într-un institut medical-educativ.

(1) Măsura internării într-un institut medical-educativ se ia față de minorul care, din cauza stării sale fizice sau psihice, are nevoie de un tratament medical şi de un regim special de educație.

(2) Măsura se ia pe timp nedeterminat, însă nu poate dura decât până la împlinirea vârstei de 18 ani.

(3) Măsura poate fi ridicată şi înainte de împlinirea vârstei de 18 ani, dacă a dispărut cauza care a impus luarea acesteia. Dispunând ridicarea măsurii, instanța poate să ia față de minor măsura internării într-un centru de reeducare.

(4) Dispozițiile art. 119 alin. (3) se aplică în mod corespunzător.

(5) Dacă minorul a devenit major la data judecării, se poate dispune internarea într-un institut medical-educativ până la împlinirea vârstei de 20 de ani sau, în locul măsurii educative a internării într-un institut medical-educativ, se poate dispune obligarea la tratament medical şi amenda sub forma zilelor-amendă între 10 şi 20 de zile, fiecare zi fiind socotită între 50.000 şi 200.000 lei sau munca în folosul comunității pe o perioadă între 50 şi 150 de ore".

După intrarea în vigoare a acestui act normativ puterea executivă trebuie să intervină pentru crearea efectivă a unor centre specializate unde să poată fi executată această măsură educativă şi pentru identificarea nevoilor de personal şi materiale ale acestora pentru rezolvarea practică a acestei probleme.

Noua lege instituie un regim sancționator unic pentru minori, pedepsele nemaifiind stabilite pe calea individualizării legale (prin înjumătățirea lor conform dispozițiilor art. 109 Cod penal[17]) şi anume:

[17] În vigoare

„Art. 123: Pedepsele pentru minori

(1) Pedepsele care se pot aplica minorului sunt următoarele:

a) închisoarea strictă de la 5 la 15 ani, când Legea prevede pentru infracțiunea săvârşită pedeapsa detențiunii pe viață;

b) închisoarea strictă de la 3 la 12 ani, când Legea prevede pentru infracțiunea săvârşită pedeapsa detențiunii severe;

c) închisoarea strictă între limitele reduse la jumătate ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârşită, când Legea, prevede pentru aceasta pedeapsa închisorii stricte, fără ca minimul închisorii stricte aplicabile minorului să depăşească 3 ani;

d) închisoarea între limitele reduse la jumătate ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârşită, când Legea prevede pentru aceasta pedeapsa închisorii;

e) amenda sub forma zilelor-amendă, între 5 şi 180 de zile, fiecare zi fiind socotită între 50.000 lei şi 500.000 lei;

f) munca în folosul comunității, între 50 şi 250 de ore.

(2) Pedepsele aplicate minorului se execută în regimul prevăzut în Legea pentru executarea pedepselor.

(3) Pedepsele complementare nu se aplică minorului.

(4) Condamnările pronunțate pentru faptele săvârşite în timpul minorității nu atrag incapacități sau decăderi."

S-au instituit o serie de măsuri alternative pedepsei şi s-au diversificat modalitatille de individualizare ale pedepsei aplicabile minorilor prin crearea unor alternative pentru resocializarea şi responsabilizarea minorillor, oferind posibilități mai mari de recuperare şi reabilitare. Acestea sunt enunțate în următoarele articole:

„Art. 126: Renunțarea la pedeapsa aplicabilă minorului

În cazul infracțiunilor sancționate cu pedeapsa închisorii sau cu pedeapsa închisorii stricte de cel mult 2 ani, instanța poate să nu aplice nici o pedeapsă minorului care nu a avut antecedente penale, a acoperit prejudiciul cauzat şi a dat dovezi temeinice că se poate îndrepta chiar fără aplicarea unei pedepse.

Art. 127: Amânarea aplicării pedepsei minorului

(1) În cazul infracțiunilor pentru care Legea prevede pedeapsa închisorii sau a închisorii stricte de cel mult 5 ani, instanța, după stabilirea pedepsei, poate să amâne aplicarea acesteia, dacă minorul nu are antecedente penale, a acoperit prejudiciul cauzat sau dovedeşte că are posibilitatea de a-l acoperi şi după săvârşirea faptei a dat dovezi temeinice că se poate îndrepta chiar fără aplicarea pedepsei.

(2) În cazul în care instanța amână aplicarea pedepsei, aceasta fixează în cuprinsul hotărârii data la care urmează să se pronunțe asupra pedepsei, care nu poate depăşi 2 ani din momentul pronunțării hotărârii.

(3) Intervalul de timp dintre momentul pronunțării hotărârii şi data fixată de instanță

potrivit alin. (2) constituie perioadă de probă pentru minor.

(4) În perioada de probă, dar până la împlinirea vârstei de 18 ani, instanța, poate dispune încredințarea minorului unei persoane din cele arătate în art. 117 ori unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorului sau serviciului de reintegrare socială şi supraveghere, putând să dispună totodată pentru minor unele din obligațiile prevăzute în art. 117 alin. (3).

(5) Dacă minorul a avut o conduită corespunzătoare în perioada de probă, instanța poate să nu aplice nici o pedeapsă, iar dacă minorul nu a avut o conduită corespunzătoare, instanța poate fie să amâne încă o dată pentru acelaşi termen aplicarea pedepsei, fie să aplice pedeapsa în limitele prevăzute de lege".

B. Noua lege de executare a pedepselor

În materia executării pedepselor şi a măsurilor educative, noul act normativ, respectiv Legea nr. 294 din 28 iunie 2004[18] privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, instituie o serie de precizări în legătură cu instituții de drept substanțial şi procedural-penal, cum ar fi munca în folosul comunității.

Astfel, art. 13 precizează durata muncii în folosul comunității:

(1) Munca în folosul comunității se execută într-un interval de cel mult 180 de zile, în cazul condamnaților majori şi, de cel mult 120 de zile, în cazul condamnaților minori.

(2) Programul zilnic de muncă, în zilele lucrătoare, nu poate depăşi 3 ore pe zi, în cazul condamnaților majori care desfăşoară o activitate remunerată sau urmează cursuri de învățământ ori de calificare profesională şi 2 ore pe zi, în cazul condamnaților minori care desfăşoară o activitate remunerată sau urmează cursuri de învățământ ori de calificare profesională.

(4) Programul zilnic de muncă în zilele nelucrătoare sau în cazul persoanelor care nu desfăşoară o activitate remunerată ori nu urmează cursuri de învățământ sau de calificare profesională nu poate depăşi 8 ore, în cazul condamnaților majori, şi 6 ore, în cazul condamnaților minori.

Art. 15 fixează condițiile de executare a muncii în folosul comunității:

(2) Munca în folosul comunității nu poate fi executată în timpul nopții sau în locuri vătămătoare, periculoase ori care prezintă un grad de risc pentru sănătatea sau integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea minorilor condamnați.

Măsurile de supraveghere şi obligațiile dispuse față de minor sunt stabilite în art. 24:

„*Art. 24.*

Dispozițiile art. 21 - 23[19] *se aplică în mod corespunzător în cazul măsurilor de supraveghere şi a obligațiilor dispuse față de minor în cazul suspendării condiționate*

[18] Intră în vigoare la data de 29.06.2005, odată cu Noul Cod Penal

[19] Art. 21.
Controlul executării măsurilor de supraveghere şi a obligațiilor dispuse potrivit Codului penal
(1) Controlul executării măsurilor de supraveghere şi a obligațiilor prevăzute în Codul penal, care pot fi dispuse în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere, al suspendării executării pedepsei sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității, al amânării aplicării pedepsei şi al liberării condiționate, se asigură de regulă, de judecătorul delegat pentru executarea pedepselor de la judecătoria în circumscripția căreia persoana condamnată are domiciliul şi de consilierii de reintegrare socială şi supraveghere.
(2) Pe durata suspendării executării pedepsei sub supraveghere, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității, a amânării aplicării pedepsei sau a eliberării condiționate,

a executării pedepsei, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere şi a amânării aplicării pedepsei.

În ceea ce priveşte condițiile executării pedepsei închisorii, art. 26 statuează înființarea unor penitenciare speciale, astfel,

(1) Pentru anumite categorii de persoane condamnate la pedepse privative de libertate se pot înființa penitenciare speciale, în condițiile art. 25 alin. (2).

(2) Penitenciarele speciale sunt:

a) penitenciare pentru minori;

b) penitenciare pentru femei;

c) *penitenciare-spital.*

Regimul de executare a pedepselor privative de libertate a fost personalizat în cazul minorilor, conform art. 40:

(1) Minorii aflați în executarea unei pedepse privative de libertate sunt incluşi, pe durata executării pedepsei, în programe speciale de asistență, consiliere şi supraveghere a minorilor, în funcție de vârsta şi de personalitatea fiecăruia.

(2) Programele speciale prevăzute în alin. (1) sunt realizate de compartimentele socio-educative ale penitenciarelor, cu participarea consilierilor de reintegrare socială şi supraveghere, a voluntarilor, a asociațiilor şi fundațiilor, precum şi a altor reprezentanți ai societății civile.

(3) Dispozițiile art. 39[20] se aplică în mod corespunzător în cazul persoanelor condamnate prevăzute în alin. (1).

---

persoana condamnată sau, după caz, inculpatul poate solicita asistență şi consiliere, care se acordă, potrivit legii, de consilierii de reintegrare socială şi supraveghere.

Art. 22

Sesizarea instanței în cazul nerespectării măsurilor de supraveghere şi a obligațiilor dispuse de instanță

În cazul nerespectării măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor prevăzute în Codul penal, dispuse în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau al suspendării executării pedepsei sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității, judecătorul delegat pentru executarea pedepselor, din oficiu sau la solicitarea consilierilor de reintegrare socială şi supraveghere, sesizează instanța în vederea revocării suspendării ori a prelungirii termenului de încercare cu cel mult 3 ani.

Art. 23

Raportul judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privind respectarea măsurilor de supraveghere şi a obligațiilor dispuse în cazul amânării aplicării pedepsei

În cazul amânării aplicării pedepsei, la data fixată de instanță, judecătorul delegat pentru executarea pedepselor şi consilierii de reintegrare socială şi supraveghere prezintă un raport comun cu privire la modul în care inculpatul a respectat măsurile de supraveghere şi obligațiile prevăzute în Codul penal, dispuse în cazul amânării aplicării pedepsei.

[20] Art. 39

Personalizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate

(1) Personalizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate se stabileşte de comisia pentru personalizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, în funcție de infracțiunea săvârşită, durata pedepsei aplicate, starea de recidivă, conduita, personalitatea, vârsta, starea de sănătate şi posibilitățile de reintegrare socială ale persoanei condamnate.

(2) Persoana condamnată este inclusă, ținând seama de criteriile prevăzute în alin. (1), în programe care urmăresc, în principal:

a) desfăşurarea de activități socio-educative, acordarea de asistență şi consiliere psihologică, acordarea de consiliere şi asistență în vederea ocupării unui loc de muncă sau al desfăşurării unei activități profesionale după punerea în libertate;

b) instruirea şcolară;

c) formarea profesională.

(3) Programele prevăzute în alin. (2) sunt realizate de compartimentele socioeducative ale penitenciarelor, cu participarea consilierilor de reintegrare socială şi supraveghere, a voluntarilor, a asociațiilor şi fundațiilor, precum şi a altor reprezentanți ai societății civile.

(4) Pentru fiecare persoană condamnată se întocmeşte un plan de evaluare şi intervenție socioeducativă de către compartimentul cu atribuții în acest domeniu din cadrul penitenciarului.

Condițiile de detenție a minorilor sunt prevăzute în art. 43:

Art. 43, pct. (3)

„Primirea persoanelor condamnate se face în spații special amenajate, femeile fiind separate de bărbați, iar minorii fiind separați de majori",

iar art. 44 pct. (2) stabileşte modul de executare a pedepselor privative de libertate:

„Minorii condamnați la pedepse privative de libertate execută pedeapsa separat de condamnații majori sau în locuri de deținere speciale"

Art. 69 stabileşte condițiile în care minorii pot presta munca în timpul executării pedepsei:

„Femeile condamnate la pedepse privative de libertate care sunt însărcinate, cele care au născut în perioada detenției şi au în îngrijire copii în vârstă de până la 12 luni, precum şi minorii condamnați la pedepse privative de libertate nu pot presta munca în timpul nopții sau în locuri vătămătoare, periculoase ori care prezintă un grad de risc pentru sănătatea sau integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea minorilor condamnați".

Art. 78 prevede condițiile instruirii şcolare şi formării profesionale în cazul minorilor:

(1) Minorilor condamnați la pedepse privative de libertate li se asigură condiții pentru efectuarea studiilor şi pentru dobândirea unei calificări profesionale, în funcție de opțiunile şi aptitudinile lor.

(2) Cheltuielile legate de instruirea şcolară şi formarea profesională a persoanelor prevăzute în alin. (1) sunt suportate de Ministerul Educației şi Cercetării, de Ministerul Muncii, Solidarității Sociale şi Familiei şi de Administrația Națională a Penitenciarelor.

C. Protecția copilului care a săvârşit o faptă penală şi nu răspunde penal

1. **Legea nr. 272/2004** privind protecția şi promovarea drepturilor copilului. Este publicată în Monitorul Oficial nr.557/23.06.2004 şi intră în vigoare la 1 ianuarie 2005. Reglementează în cuprinsul capitolului V, art.80-84 protecția copiilor care săvârşesc fapte prevăzute de legea penală şi care nu răspund penal.
2. **Hotărârea Guvernului nr.1439/2004** privind serviciile specializate destinate copiilor care săvârşesc fapte penale şi nu răspund penal. Este publicată în Monitorul Oficial nr.872/24.09.2004 şi va intra in vigoare la 1 ianuarie 2005. Prin aceasta se reglementează modul de organizare şi funcționare a acestor servicii.

Legea nr. 272/2004 privind protecția şi promovarea drepturilor copilului reglemen-tează posibilitatea luării pentru aceasta categorie de copii a următoarelor măsuri :

- Plasamentul
- Supravegherea specializată;

Luarea măsurilor se realizează de către instanța judecătorească în cazul în care nu se poate obține acordul părinților sau reprezentantului legal al copilului sau de către Comisia pentru Protecția Copilului, în situația în care acest acord există.

In stabilirea măsurilor se ține cont de următoarele elemente:

- condițiile care au favorizat săvârşirea faptei;
- gradul de pericol social al faptei;
- mediul în care a crescut şi a trăit copilul;
- riscul săvârşirii, din nou, de catre copil, a unei fapte prevăzute de legea penală;
- orice alte elemente de natură a caracteriza situația copilului.

Măsura supravegherii specializate constă în menținerea copilului în familia sa, sub condiția respectării de către acesta a unor obligații, cum ar fi:

- frecventarea cursurilor şcolare;
- utilizarea unor servicii de îngrijire de zi;
- urmarea unor tratamente medicale, consiliere sau psihoterapie;
- interzicerea de a frecventa anumite locuri sau de a avea legături cu anumite persoane.

In cazul în care menținerea în familie nu este posibilă sau atunci când copilul nu îşi îndeplineşte obligațiile stabilite prin măsura supravegherii specializate, Comisia ori, dupa caz instanța judecătorească, poate dispune plasamentul acestuia în familia extinsă ori în cea substitutivă, precum şi îndeplinirea de către copil a obligațiilor prevăzute mai sus.

În situația în care fapta prevăzută de legea penală, săvârşită de copilul care nu răspunde penal, prezintă un grad ridicat de pericol social, precum şi în cazul în care copilul pentru care s-au stabilit măsurile de mai sus săvârşeşte în continuare fapte penale, Comisia sau, dupa caz, instanța judecătorească dispun, pe perioadă determinată, plasamentul copilului într-un serviciu de tip rezidențial specializat.

Art.83 interzice publicarea oricăror date referitoare la savârşirea de fapte penale de către copilul care nu răspunde penal, inclusiv date privitoare la persoana acestuia.

Prin Legea 272/2004 privind protecția copilului se incriminează ca infracțiuni noi fapte ce au ca subiect pasiv copilul, instituindu-se o protecție specială acestora, diversificând cadrul general al protecției penale instituit prin codul penal. Acestea sunt:

Art. 132

(1) Indemnul ori înlesnirea practicării cerşetoriei de către un minor sau tragerea de foloase de pe urma practicării cerşetoriei de către un minor se pedepseşte cu închisoare de la 1 la 3 ani.

(2) Recrutarea ori constrângerea unui minor la cerşetorie se pedepseşte cu închisoare de la 1 la 5 ani.

(3) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) sau (2) este săvârşită de un părinte sau de reprezentantul legal al minorului, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 5 ani, pentru fapta prevăzută la alin. (1), şi de la 2 la 7 ani şi interzicerea unor drepturi, pentru fapta prevazută la alin. (2).

Art. 133

Fapta părintelui sau a reprezentantului legal al unui copil de a se folosi de acesta pentru a apela în mod repetat la mila publicului, cerând ajutor financiar sau material, se pedepseşte cu închisoare de la 1 la 5 ani şi interzicerea unor drepturi.

Art. 134

(1) Nerespectarea obligațiilor prevăzute la art. 36 alin. (2), art. 48 alin. (4) şi art. 91 constituie abatere disciplinară gravă şi se sancționează potrivit legii.

(2) Nerespectarea obligației prevăzute la art. 36 alin. (2), art. 87 alin. (3) teza întâi constituie abatere disciplinară.

Hotărârea Guvernului nr.1439/2004 privind serviciile specializate destinate copiilor care săvârşesc fapte penale şi nu răspund penal reglementează tipurile de servicii destinate acestei categorii de copii, precum şi posibilitatea asigurării acestor servicii atât de către Direcția Generală de Asistență Socială şi Protecția Copilului cât şi de către organismele private acreditate.

Se instituie totodată obligativitatea efectuării activității de cercetare a copiilor care săvârşesc fapte penale şi nu răspund penal în colaborare cu specialişti anume desemnați din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială şi Protecția Copilului.

Potrivit actului normativ menționat mai sus se pot organiza următoarele tipuri de servicii:

- Servicii de tip rezidențial specializate; se organizează ca centre de orientare, supraveghere şi sprijinire a reintegrării sociale a copilului.
- Servicii de zi specializate; se organizează ca centre de zi pentru orientarea, supravegherea şi sprijinirea reintegrării sociale a copilului.
- Servicii de tip familial; modul de pregătire specifică pentru persoanele sau familiile care asigură, în condițiile legii, protecția specială a copilului care a săvârşit o faptă penală şi nu răspunde penal.

Noile reglementări în domeniul protecției copilului acoperă în acest fel vidul legislativ existent în prezent în ceea ce priveşte măsurile de protecție destinate copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal realizând în acelasi timp alinierea normelor interne la cele internaționale în ceea ce priveşte principiile fundamentale ce trebuie să guverneze protecția drepturilor copilului.

Astfel, în afară de prevederile speciale destinate protecției copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal, Legea nr.272/2004 instituie în acelaşi timp o serie de garanții a respectării drepturilor copilului pe parcursul instrumentării şi soluționarii tuturor cauzelor în care sunt implicați copiii:

- se asigură dreptul copilului la respectarea personalității şi individualității sale, acesta neputând fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante, precum şi dreptul copilului la protejarea imaginii sale publice şi a vieții sale intime, private şi familiale. Este interzisă şi sancționată orice acțiune de natură să afecteze imaginea publică a copilului sau dreptul acestuia la viață intimă, privată şi familială, precum şi publicitatea oricăror date referitoare la săvârşirea de fapte penale de către copilul care nu răspunde penal.
- se acordă o atenție deosebită dreptului copilului capabil de discernamânt de a-şi exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl priveşte, acesta având

dreptul de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă în care este implicat, fiind instituită obligativitatea ascultării copilului care a împlinit vârsta de 10 ani. În acelaşi timp este prevăzută posibilitatea ascultării şi a copilului care nu a împlinit vârsta de 10 ani, dacă autoritatea competentă apreciază că audierea lui este necesară pentru soluționarea cauzei. Deşi o serie de prevederi referitoare la audierea copilului se regăseau şi în vechea legislație, noua reglementare ridică acest aspect la nivel de principiu detaliind în acelaşi timp modalitățile în care acest drept se poate concretiza. În acest sens se precizează nu numai obligația ascultării copilului, ci şi luarea în considerare a opiniilor formulate de acesta pe parcursul audierii lui şi necesitatea acordării importanței cuvenite, în raport cu vârsta şi cu gradul de maturitate a acestuia. În acelaşi timp, indiferent de vârsta pe care o are, copilul poate cere să îi fie ascultată opinia, autoritatea competentă care soluționează cauza având obligația de a se pronunța numai printr-o decizie motivată în cazul în care refuză această solicitare.

- este prevăzut în mod expres dreptul copilului de a menține relații personale atât cu părinții şi rudele sale, precum şi cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de ataşament. Prin reglementarea modalităților de realizare a acestui drept, se elimină ambiguitățile existente în practica cu privire la exercitarea acestuia, aspect deosebit de important în primul rând pentru practica instanțelor judecătoreşti care vor avea posibilitatea ca atunci când interesul superior al copilului o impune, să decidă limitarea uneia sau a mai multor modalități în care se exercită acest drept şi nu doar interzicerea exercitării totale a acestuia.
- este eliminată posibilitatea separarării copilului de părinți fără acordul acestora prin intervenția unui organ administrativ- procedură îndelung criticată în plan internațional – decizia în astfel de situații aparținând exclusiv instanței judecătoreşti în situatii expres prevăzute de lege. De altfel, intervenția instanței judecătoreşti este prevăzută nu numai atunci când se impune separarea copilului de părinți, ci şi în orice altă situație care vizează copilul şi în care nu se poate obține acordul părinților sau există neînțelegeri între părinți.
- este reglementată reîntoarcerea în țară a copiilor rămaşi fără supraveghere pe teritoriul altor state, situație des întâlnită în ultima vreme, această categorie de copii necesitând o protecție aparte precum şi implicarea mai multor instituții, în considerarea faptului că în cele mai multe din cazuri aceşti copii cumulează calitatea de autor cu cea de victimă a unor infracțiuni.

CAPITOLUL III - ANALIZĂ STATISTICĂ

În vederea realizării unei analize judicioase a actualului sistem de justiție pentru minori este necesară realizarea unei analize statistico-judiciară privind dinamica tipurilor de infracțiuni, categorii specifice de minori delincvenți, măsuri educative şi pedepse aplicate în perioada octombrie 2003 – martie 2004, în cazul minorilor care răspund penal.

Pentru minorii care nu au vârsta răspunderii penale a fost analizată cazuistica aflată în evidența Direcțiilor pentru Protecția Copilului pentru aceeaşi perioadă calendaristică.

3.1 Analiză statistico-judiciară în cazul minorului care răspunde penal

3.1.1 Metodologie

A. Analiza sentințelor rămase definitive şi în care s-au pronunțat sancțiuni (măsuri educative sau pedepse), în perioada octombrie 2003 – martie 2004 la tribunalele şi judecătoriile din următoarele județe: Alba, Bucureşti, Braşov, Constanța, Cluj, Dolj, Iaşi, Timiş, analiza anchetelor sociale întocmite de Autoritatea Tutelară şi referatele de evaluare întocmite de Serviciile de Reintegrare Socială şi Supraveghere.

În scopul realizării unei viziuni de ansamblu, s-a urmărit o repartizare teritorială cât mai bună. S-au ales instanțele din cele 7 provincii istorice pentru a avea reprezentativitate națională. Alegerea site-urilor a avut în vedere, de asemenea, repartiția instanțelor specializate pentru minori şi familie, conform Proiectului Phare 2003 – Justiția pentru minori[21].

În acest sens, s-au solicitat instanțelor menționate hotărârile judecătoreşti rămase definitive, anchetele sociale şi referatele de evaluare, în copie.

S-a procedat la studiul **unui număr de 522 de sentințe**, care au cuprins **701 inculpați**.

B. Elaborarea instrumentelor de cercetare (fişele criminologice), care cuprind următorii indicatori:

a) Date de identificare

b) Date privind infracțiunea:

- Mediul

[21] Proiectul Phare 2003 – Justiția pentru minori are ca scop crearea în România a instanțelor specializate pentru minori şi familie.

- Concursul de infracțiuni
- Motivul săvârşirii infracțiunii
- Modul de operare
- Acte de pregătire
- Circumstanțe atenuante sau agravante
- Locul săvârşirii infracțiunii

c) Date privind autorul infracțiunii:

- Categoria de vârstă
- Mediul de rezidență
- Sexul
- Originea etnică
- Educație
- Situația familială (mediul familial violent/nonviolent, abuz fizic/sexual/psihologic, familie monoparentală, orfan sau crescut de alte rude, ocupația părinților)
- Mediul pe care îl frecventează
- Relațiile cu părinții sau colegii de şcoală
- Situația locativă
- Petrecerea timpului liber
- Antecedente penale

d) Date privind desfăşurarea urmăririi penale

e) Date privind judecarea cauzei

f) Date privind sancțiunile

Conținutul fişei criminologice urmăreşte să acopere toate obiectivele proiectului.

C. Alcătuirea bazei de date

D. Centralizarea datelor

E. Analiza şi interpretarea datelor

Obiectivele analizei au vizat:

- realizarea unei evaluări privind stadiul actual al tratamentului juridic aplicat minorului;
- proiectarea unui sistem eficace de justiție pentru minori, care să țină seama de interesul superior al minorului;
- instituirea unui sistem sancționator bazat pe măsurile educative, al cărui scop să fie resocializarea minorilor;

Rezultate aşteptate ale analizei:

- evidențierea tipurilor de infracțiuni săvârşite de minori;
- evidențierea categoriilor specifice de minori delincvenți;
- evoluția măsurilor educative şi a pedepselor, precum şi raportul dintre acestea;

Cercetarea cauzelor şi condițiilor care favorizează delincvența juvenilă este necesară în scopul definirii mijloacelor şi metodelor de prevenire şi control a acesteia. Cunoaşterea profundă a fenomenului permite evaluarea posibilităților de acțiune, în scopul alegerii soluțiilor optime de intervenție, conform interesului superior al copilului.

Distribuția sentințelor pe tribunale şi judecătorii, pe județe precum şi distribuția inculapților pe județe sunt prezentate mai departe.

3.1.2 Analiza indicatorilor

A. Date privind infracțiunea

Distribuția pe tipuri de infracțiuni:

Delincvența juvenilă este un fenomen care are un caracter polimorf. Acesta se manifestă prin săvârşirea unor tipuri diferite de infracțiuni (furturi, tâlhării, omoruri, loviri, ultraj contra bunelor moravuri, prostituție, vagabondaj).

Cea mai mare pondere în rândul infracțiunilor săvârşite de minorii studiați o reprezintă **infracțiunile contra patrimoniului**: furtul calificat (articolul 209 Cod penal) – 403 infracțiuni (57,4%), urmat de tâlhărie (articolul 211 Cod penal) – 104 infracțiuni (14,8%). S-au înregistrat 19 infracțiuni de furt (articolul 208 Cod penal), 53 de cazuri de complicitate la furt calificat, 6 cazuri de complicitate la tâlhărie, 1 caz de tentativă la tâlhărie, 1 caz de tentativă la furt, 15 infracțiuni de furt calificat în concurs cu violare de domiciliu (articolul 192 Cod penal), 5 infracțiuni de furt calificat în concurs cu conducerea fără permis pe drumurile publice, 3 infracțiuni de furt calificat în concurs cu distrugerea şi o infracțiune de furt calificat în concurs cu viol, 2 cazuri de înşelăciune – articolul 215 Cod penal, 2 cazuri de tăinuire (articolul 221 Cod penal), 1 caz de distrugere (art. 217Cod penal).

Se remarcă dintre **infracțiunile contra vieții şi integrității corporale**, săvârşirea unui omor calificat (articolul 174 raportat la articolul 175 litera i Cod penal) în concurs cu violare de domiciliu (articolul 192 alineatul 2 Cod penal), tâlhărie (articolul 211 litera a, e, g, i Cod penal) şi profanarea de morminte (articolul 319 Cod penal), un omor calificat (articolul 174 raportat la articolul 175 litera i Cod penal) şi o tentativă la omor calificat, 10 infracțiuni de vătămare corporală (articolul 181 Cod penal), o infracțiune de vătămare corporală în concurs cu tâlhăria, 13 infracțiuni de loviri sau alte violențe (articolul 180 alineatul 1 Cod penal), 2 infracțiuni de lovire sau alte violențe în concurs cu amenințarea.

În privința **infracțiunilor contra vieții sexuale**, s-au săvârşit 5 infracțiuni de viol (articolul 197 alineatul 1 Cod penal) cu tâlhărie, o infracțiune de perversiune sexuală – articolul 201 Cod penal, actul sexual cu un minor – 2 cazuri.

S-au săvârşit, de asemenea, **infracțiuni care aduc atingere unor relații de conviețuire socială**: o infracțiune de ultraj contra bunelor moravuri în concurs cu

lovirea, o infracțiune de ultraj în concurs cu asocierea în vederea săvârşirii de infracțiuni, 4 infracțiuni de încăierare (art. 322 Cod penal), 2 infracțiuni de prostituție (art. 328), o infracțiune de proxenetism (articolul 329 Cod penal) în concurs cu trafic de persoane (articolul 12 din Legea 678/2001 privind traficul de persoane).

Alte infracțiuni prevăzute de Codul penal: o infracțiune de mărturie mincinoasă (art. 260), 4 infracțiuni de falsificare de monede şi alte valori (art. 282), 3 infracțiuni de sustragere sau distrugere de înscrisuri oficiale (art. 242).

Infracțiuni prevăzute de legi speciale: conducerea fără permis pe drumurile publice - articolul 36 din Decretul 328/1966 (1caz), articolul 78 din O.U.G. Nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice – (17 infracțiuni), articolul 35 din Legea 103/1996 privind fondul cinegetic şi protecția vânatului, braconajul – (3 infracțiuni), Legea 192/2000 privind pescuitul în perioada de prohibiție – (o infracțiune), articolul 32 din O.G. 96/1998 privind reglementarea regimului silvic şi administrarea fondului forestier național în concurs cu articolul 98 din Codul silvic (infracțiuni), consumul şi traficul de droguri, Legea 143/2002 – (4 infracțiuni).

Infracțiuni contra patrimoniului

Denumirea infracțiunii	**Numărul de infracțiuni**
Furt	19
Furt calificat	403
Complicitate la furt calificat	53
Furt calificat în concurs cu violare de domiciliu	15
Furt calificat în concurs cu conducerea fără permis pe drumurile publice	5
Furt calificat în concurs cu distrugerea	3
Furt calificat în concurs cu viol	1
Tâlhărie	104
Complicitate la tâlhărie	6
Tentativă la tâlhărie	1
Înşelăciune	2
Tăinuire	2
Distrugere	1

Infracțiuni contra vieții, integrității corporale şi sănătății

Omor calificat	1
Tentativă la omor calificat	1
Omor calificat în concurs cu violare de domiciliu	1
Lovirea sau alte violențe	13
Lovirea sau alte violențe în concurs cu amenințarea	2
Vătămarea corporală	10
Vătămarea corporală în concurs cu tâlhăria	1

Infracțiuni contra vieții sexuale

Viol	5
Act sexual cu un minor	2
Perversiunea sexuală	1

Infracțiuni care aduc atingere unor relații de conviețuire socială

Ultrajul contra bunelor moravuri în concurs cu lovirea	1
Ultrajul în concurs cu asocierea în vederea săvârşirii de infracțiuni	1
Încăierare	4
Prostituția	2
Proxenetism în concurs cu trafic de persoane	1

Alte infracțiuni prevăzute de Codul penal

Mărturie mincinoasă	1
Falsificarea de monede şi alte valori	4
Sustragerea sau distrugerea de înscrisuri oficiale	3

Infracțiuni prevăzute de legi speciale

Conducerea fără permis pe drumurile publice	18
Braconajul	3
Pescuitul în perioada de prohibiție	1
Furtul de material lemnos	6
Consumul şi traficul de droguri	4

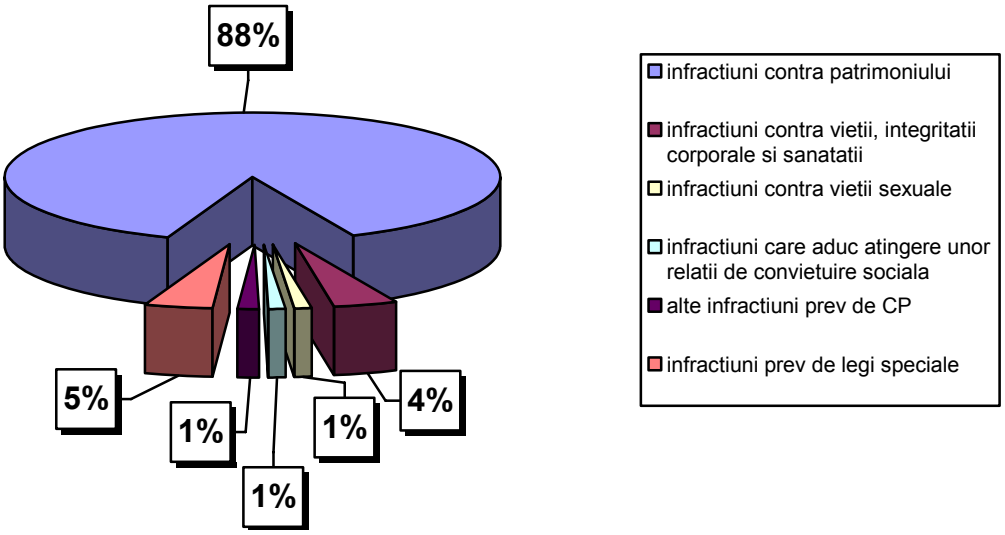

Modul de operare

Majoritatea minorilor au săvârşit infracțiunea în participație penală, (451, reprezentând 64%), spre deosebire de cei care au acționat individual (250, reprezentând 36%). Observăm de aici tendința minorilor de a săvârşi infracțiuni în participație penală[22] (împreună cu alte persoane), dobândind astfel mai multă îndrăzneală în trecerea la act.

Individual	250
În participație	451

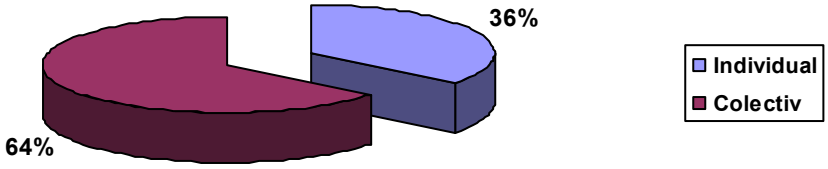

Se remarcă, în ceea ce priveşte numărul total al inculpaților, că minorii s-au asociat între ei într-un număr mai mic (193 de cazuri) decât s-au asociat cu majori (258 de cazuri) pentru săvârşirea infracțiunii. Acest lucru dovedeşte faptul că este mai uşor a imita un comportament deja existent decât a iniția unul. Minorul este o persoană foarte influențabilă, dornică de a imita un comportament teribilist, care i-ar dovedi „puterea", impunerea în fața celorlalți şi chiar „adoptarea" de către un grup de majori.

Modurile de operare folosite de minori, deşi nu se deosebesc radical de cele ale majorilor, au totuşi anumite elemente particulare, printre care s-ar putea aminti:

- manifestă o anumită fantezie în comiterea furturilor, în sensul că îşi selectează mijloacele de pătrundere prin locuri inaccesibile unui infractor major;
- un curaj deosebit în folosirea unor procedee periculoase de escaladare;
- adesea se inspiră din modurile de operare văzute în filme;
- de regulă nu folosesc unelte sau dispozitive specifice spărgătorilor profesionişti, ci improvizează pătrunderea prin utilizarea altor mijloace găsite întâmplător;
- în foarte puține situații devin violenți; în condițiile în care sunt descoperiți, de cele mai multe ori folosesc fuga pentru a scăpa;
- datorită faptului că nu cunosc performanțele ştiinței criminalistice, infractorii minori nu manifestă prea multă grijă pentru a-şi proteja urmele, ceea ce duce la rapidă lor descoperire;
- infractorii minori manifestă de regulă multă precipitare în a se descotorosi de bunurile furate, astfel încât pot fi întâlniți la scurt timp după comiterea faptei, oferind spre vânzare bunurile însuşite la prețuri derizorii.

[22] Constantin Mitrache, Drept penal, partea generală: Participația penală desemnează situația în care la săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală au participat mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii acelei fapte.

Minori cu majori	258
Minori cu minori	193

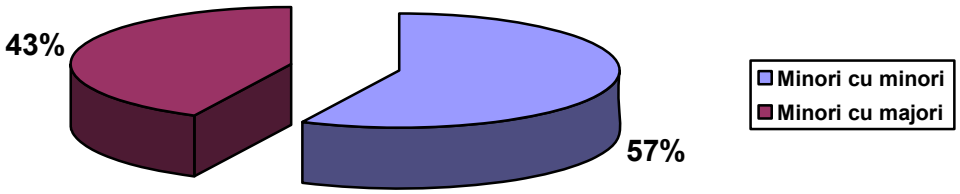

Mediul săvârşirii infracțiunii

Cele mai multe infracțiuni au fost săvârşite în mediul urban (544, reprezentând 77,6%); restul infracțiunilor (157, reprezentând 22,3%) au fost săvârşite în mediul rural.

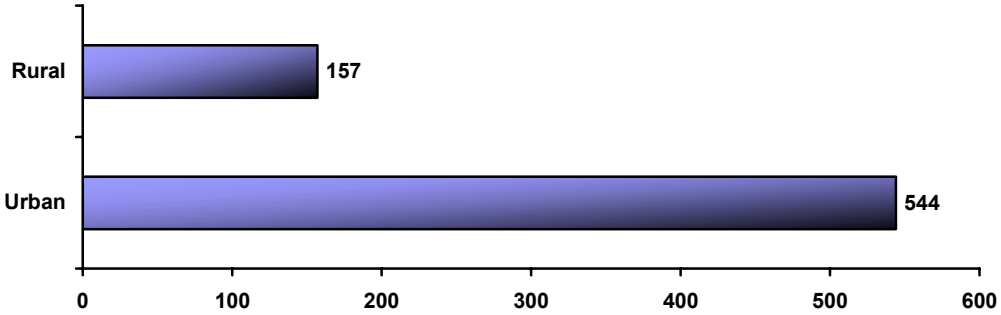

Diferența mare între numărul de infracțiuni săvârşite în mediul urban şi numărul de infracțiuni săvârşite în mediul rural reliefează potențialul criminogen mai ridicat al oraşului față de sat. În parte, explicația rezidă în tradiționalismul comunității rurale față de comunitatea urbană în continuă schimbare cu alte sisteme de valori şi cu tentații mai mari.

Din analiza anchetelor sociale şi a referatelor de evaluare, s-au desprins următoarele aspecte specifice săvârşirii infracțiunilor în **mediul urban**:

- infractorii minori sunt mai versați în comiterea faptelor;
- se specializează în comiterea anumitor tipuri de infracțiuni: furturi din buzunare, din autoturisme, din societăți comerciale;
- se constituie în grupuri mari, consumă alcool şi inhalează substanțe halucinogene;
- acționează cu aprobarea sau la indicația majorilor;
- frecventează discoteci, baruri, cinematografe, săli de sport, unde se realizează organizarea şi pregătirea grupurilor şi acostarea victimelor;

În ceea ce priveşte **mediul rural**, specificul delincvenței juvenile este următorul:

- alegerea victimelor potențiale din case izolate şi sunt cunoscute ca având posibilități de comercializare a băuturilor alcoolice;
- infracțiunea predominantă este furtul de pe câmp şi din locuințe (în special de la oamenii în vârstă, care locuiesc singuri);
- infractorii minori se constituie în grupuri mici, de 2, maxim 3 persoane, spre deosebire de cele din mediul urban, unde grupurile ajung şi până la 10 persoane;
- banii rezultați din infracțiuni sunt cheltuiți în oraşele mai apropiate pentru distracții;

Concursul de infracțiuni

concurs de infracțiuni	141
nu a existat concurs de infracțiuni	560

În majoritatea covârşitoare a cazurilor (560, reprezentând 80%) nu s-a constatat concursul de infracțiuni, minorii săvârşind doar o infracțiune.

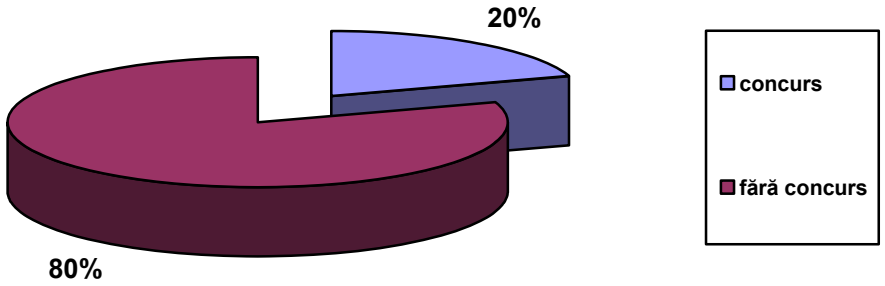

Din totalul de 701 inculpați minori, în 141 de cazuri aceştia au săvârşit infracțiuni în concurs. Dintre acestea, putem delimita două situații distincte: în prima situație se constată săvârşirea infracțiunilor în concurs omogen (infracțiuni de acelaşi tip), iar în cea de-a doua, se constată săvârşirea infracțiunilor în concurs eterogen (infracțiuni de tipuri diferite, cum ar fi furtul în concurs cu violarea de domiciliu, tâlhăria, distrugerea, vătămarea corporală).

Motivul săvârşirii infracțiunii

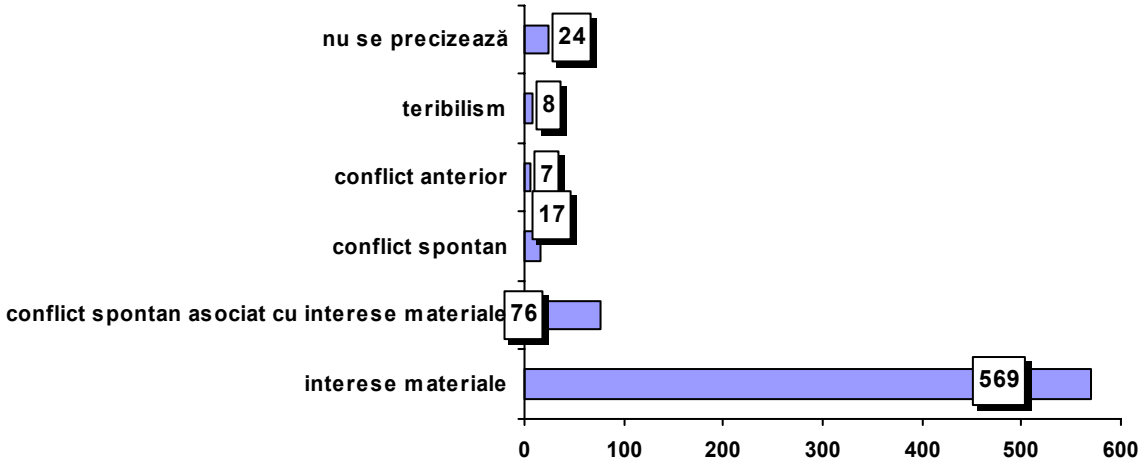

Cel mai frecvent motiv al săvârşirii infracțiunii a fost reprezentat de interesele materiale – 81%.

Datorită faptului că majoritatea infracțiunilor comise sunt infracțiuni contra patrimoniului (furt calificat şi tâlhărie) motivul cel mai frecvent este reprezentat de interesele materiale (569 de cazuri).

Accentuarea tot mai vizibilă a diferențierilor condiției materiale între indivizi a avut ca efect proliferarea sentimentului de frustrare, sentiment care, neputând fi deplin controlat, a dus în mod inevitabil la săvârşirea unor fapte penale.

Este unul dintre aspectele sub care se înfățişează aşa-numitul fenomen de anomie, în accepțiunea pe care a dat-o acestui termen R. K. Merton[23], care constă în discrepanța, conflictul dintre obiectivele (scopurile) care rezultă din modelele de viață pe care o societate le propune membrilor săi, pe de o parte, şi mijloacele legitime care sunt puse la dispoziția lor pentru atingerea acestor scopuri, pe de altă parte.

Urmează conflictul spontan asociat cu interesele materiale (76), în cazul săvârşirii infracțiunilor de lovire şi vătămare corporală, încăierare. Există şi cazuri în care motivația este reprezentată de conflictul spontan (17), de conflictul anterior (7) sau de teribilism (8). În 24 de situații, nu se precizează motivul săvârşirii infracțiunii.

Au fost constatate şi alte motive: conflictul preexistent, protejarea altui inculpat (în cazul săvârşirii unei infracțiuni de mărturie mincinoasă).

[23] Robert K. Merton, sociolog american, formulează o teorie bazată pe conceptul de anomie, într-o lucrare apărută inițial în 1949 şi republicată în 1957, *Teoria socială şi structura socială*

Acte de pregătire a infracțiunii

Analiza a relevat faptul că în majoritatea cazurilor, minorii nu au recurs la acte de pregătire în vederea săvârşirii infracțiunii, ceea ce demonstrează caracterul spontan al acesteia – 70%.

nu s-a luat nici o măsură	490
înțelegerea prealabilă	189
urmărirea victimei	11
intimidarea victimei	4
procurarea unor instrumente în vederea săvârşirii infracțiunii	5
profitare de neatenția victimei	2

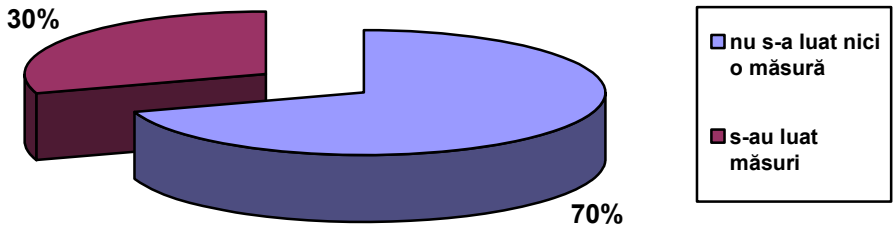

În marea parte a cazurilor (490) nu s-au efectuat acte în vederea săvârşirii infracțiunii, ceea ce demonstrează caracterul spontan al infracțiunii, cu grad mai redus de periculozitate.

Au existat şi cazuri în care s-au efectuat asemenea acte: înțelegere prealabilă (189), urmărirea victimei (11), intimidarea victimei (4), procurarea unor instrumente în vederea săvârşirii infracțiunii (5), profitând de neatenția victimei (2).

Circumstanțe atenuante şi agravante

În majoritatea cazurilor, instanțele nu au reținut circumstanțe – 70%.

Circumstanțe atenuante	193
Circumstanțe agravante	13
Nu s-au reținut	495

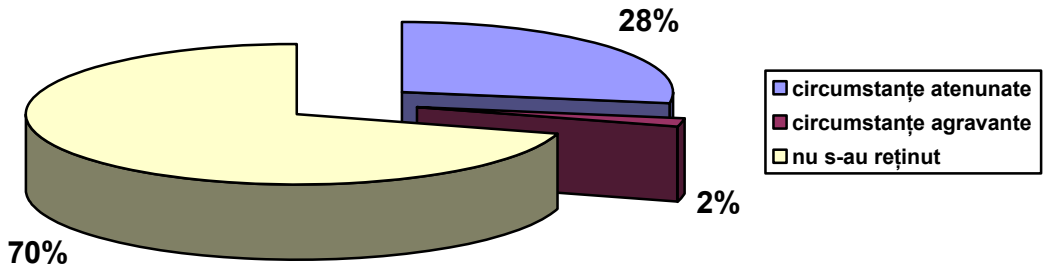

Cele mai dese situații au fost acelea în care instanțele de judecată nu au reținut circumstanțe (495 de cazuri). Pentru restul inculpaților (206), s-au reținut în 193 de cazuri circumstanțe atenuante (articolul 74 Codul penal) şi în 13 cazuri, circumstanțe agravante (articolul 75 Codul penal). În ceea ce priveşte circumstanțele atenuante, instanțele au avut în vedere în special conduita bună a infractorului înainte de săvârşirea infracțiunii, stăruința depusă de infractor pentru a înlătura rezultatul infracțiunii şi atitudinea după săvârşirea infracțiunii, rezultând din prezentarea sa în fața autorității şi comportarea sinceră în cursul procesului.

În ceea ce priveşte circumstanțele agravante, s-a reținut săvârşirea faptei de 3 sau mai multe persoane împreună (articolul 75 litera a Cod penal).

Locul săvârşirii infracțiunii

Cele mai multe infracțiuni s-au săvârşit în locuri publice (48%).

loc public	336
locuința victimei	212
sediul unei societăți comerciale	79
autoturismul victimei	74

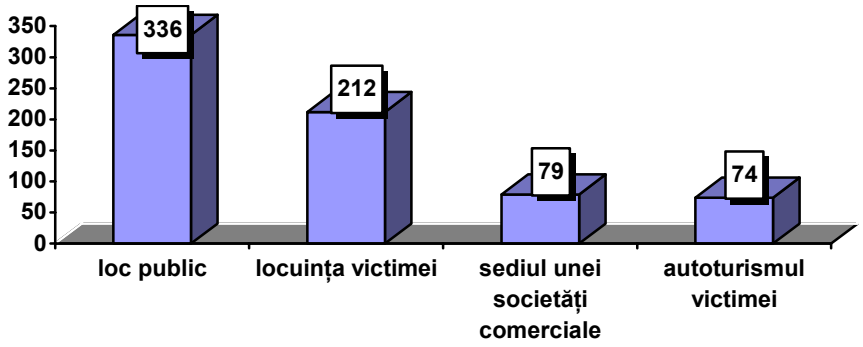

Cele mai multe infracțiuni (336/48%) s-au săvârşit în locuri publice (stradă, drum public, câmp, pădure, magazine, parcări, mijloace de transport în comun, discoteci, baruri etc), restul în locuința victimei (212/30%), în sediile societăților comerciale (79/11,2%) sau în autoturismele victimelor (74/10,5%; în special furturi de radiocasetofoane, dar şi folosința autoturismului).

B. Date privind autorul infracțiunii

Distribuția pe categorii de vârstă

Numărul cel mai mare de delincvenți minori sunt cei cu vârste cuprinse între 16 şi 18 ani (464), urmați de cei cu vârsta între 14 şi 16 ani (237).

Categorii de vârstă

14-16 ani	237
16-18 ani	464

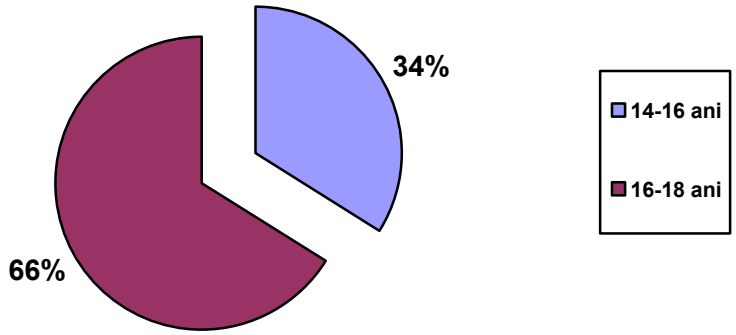

Numărul mai mare al inculpaților cu vârste cuprinse între 16 şi 18 ani pune în evidență puterea pe care tentațiile specifice vârstei le au asupra minorilor cu personalitate mai conturată şi la care procesul de maturizare este mai avansat, ei având reprezentarea clară a beneficiilor obținute din săvârşirea infracțiunii.

Distribuție pe sexe

În privința distribuției inculpaților minori pe sexe, 94% au fost băieți.

feminin	43
masculin	658

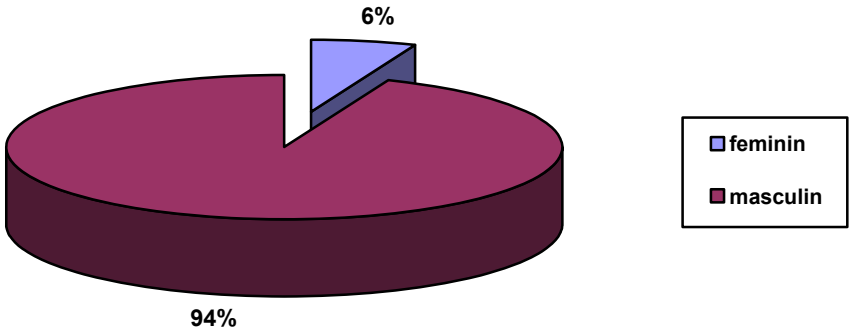

Acest indicator subliniază în mod evident că în rândul infractorilor minori cea mai mare pondere o au cei de sex masculin. Din totalul de 701 de inculpați, 658 sunt de sex masculin, şi numai 43 de sex feminin. Tendința de a încălca legea şi tendința de agresivitate sunt mult mai ridicate la adolescenții de sex masculin decât la tinerele fete.

Originea etnică

română	591
rromă	75
maghiară	15
turcă	16
germană	4

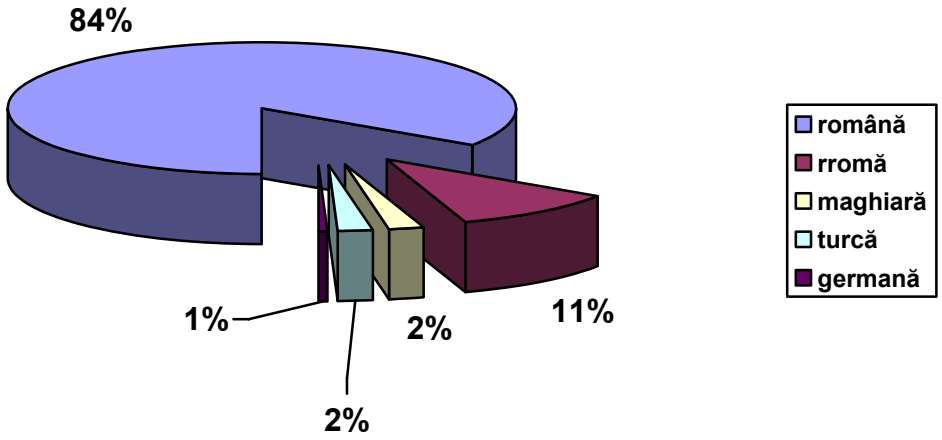

Dintr-un număr de 701 inculpați minori, 591 sunt de etnie română, 75 sunt rromi, 15 maghiari, 16 turci, 4 germani.

Educație

Cei mai mulți delincvenți minori urmau cursurile gimnaziale (35%).

neşcolarizat	113
1-4 clase	46
5-8 clase	249
9-12 clase	92
şcoală profesională	36
abandon	165

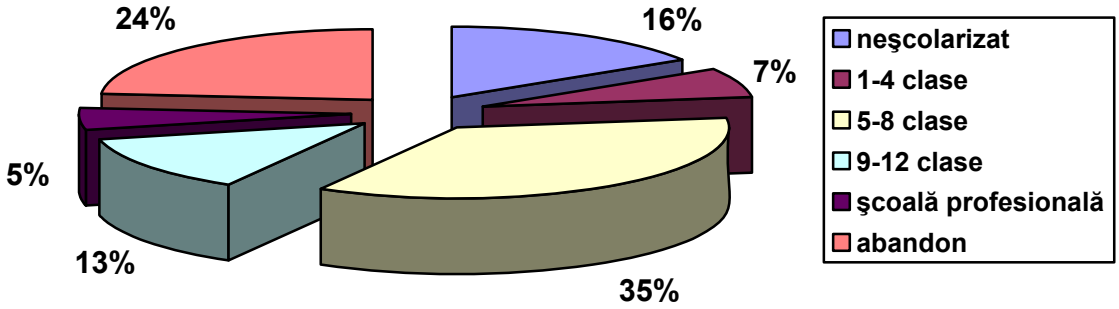

Distribuția în funcție de nivelul de educație relevă faptul că în cele mai multe cazuri (249) minorii care au săvârşit infracțiuni erau elevi în clasele 5-8, urmați de cei aflați în abandon şcolar (165) şi de cei neşcolarizați (113). Un număr de 92 de minori erau elevi de liceu şi un număr de 36 de minori erau elevi la şcoala profesională.

Din anchetele sociale şi referatele de evaluare rezultă că în majoritatea cazurilor se înregistrează dezinteres față de şcoală, rezultate slabe la învățătură şi absențe repetate.

Eşecul şi abandonul şcolar la un număr relativ mare de delincvenți minori sunt rezultatele controlului social scăzut, la nivelul familiei şi al şcolii. Majoritatea minorilor reproduc nivelul redus de pregătire şcolară al propriilor părinți. Ei provin adesea din familii în care pregătirea şcolară nu este considerată o condiție de reuşită socială. În plus, ei sunt lipsiți de sprijinul şi îndemnul firesc, pe care majoritatea elevilor le primesc din partea părinților pentru obținerea unor performanțe şcolare şi pentru continuarea procesului de învățământ.

Mediul familial

În marea parte a cazurilor, mediul familial este violent (386) şi doar în 315 de cazuri este nonviolent.

Mediu violent	386
Mediu nonviolent	315

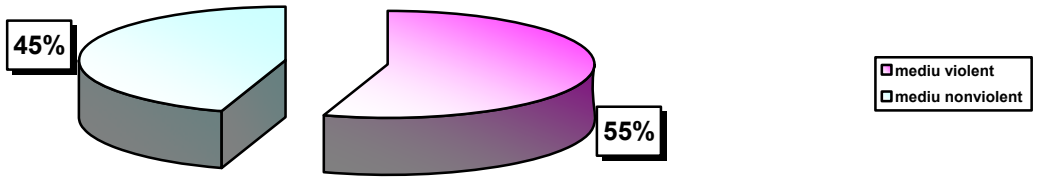

Mediul violent

Abuz fizic	130
Abuz psihologic	57
Abuz fizic şi psihologic	10
Abuz sexual	2
Nu se precizează	187

Din totalul de 386 de cazuri în care mediul a fost violent, pentru 187 de cazuri nu există date pentru abuz, cu referire specială la abuzul sexual, care de regulă, nu este declarat. Au existat cazuri de abuz fizic - 130, fizic şi psihologic - 10, psihologic - 57, sexual - 2.

Se remarcă numărul foarte mare al familiilor normale, legal constituite (572), urmate de familii monoparentale (107), minori crescuți de alte rude (14), orfan (7), abandonat (un singur caz).

Un procent important (55%) de minori provine din acele familii unde există conflicte între părinți sau între copii şi părinți, manifestate prin certuri repetate şi bătăi, tatăl având adesea un comportament agresiv în familie şi în societate. Sunt familii în care părinții duc o viață parazitară, consumă alcool în mod excesiv, îşi manifestă constant brutalitatea, lăcomia şi egocentrismul.

Deşi familia ar trebui să constituie un mediu de control pentru copil, aici se întâlnesc frecvent diferite forme de abuz.

Din anchetele sociale şi referatele de evaluare, am constatat că există anumiți factori favorizanți ai abuzului:

- promiscuitatea din unele medii familiale
- modelul parental abuziv
- familii monoparentale

- nivelul redus al educației
- ignorarea abuzului
- consum excesiv de alcool
- consum de droguri
- boli psihice
- spațiu de locuit inadecvat
- condiții socio-economice precare
- numărul mare de copii

Numărul cel mai mare de minori delincvenți provine din familii organizate şi aparent organizate. Acest fapt infirmă aserțiunea prevalenței familiilor dezorganizate ca sursă majoră a delincvenței juvenile.

Ocupația părinților

Cei mai mulți minori au provenit din familii de muncitori (41%).

studii superioare	15
muncitori	360
privatizați	2
agricultori	120
pensionari	65
şomeri/fără ocupație	152
nu se cunoaşte	164

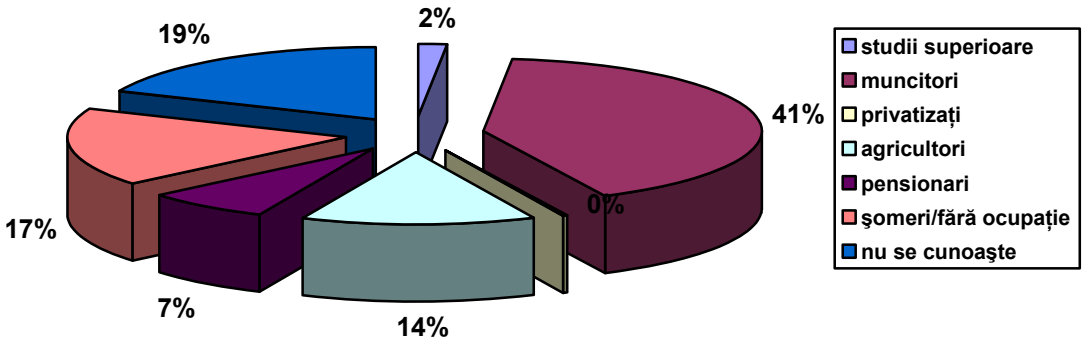

Majoritatea părinților sunt muncitori (360), urmați de şomeri sau fără ocupație (152), pensionari (65), agricultori (120). Doar 15 au studii superioare şi 2 sunt privatizați. Pentru 164 de cazuri nu avem informații.

În 41% din cazuri, minorii delincvenți provin din părinți muncitori, ceea ce explică absența disponibilităților educative pentru copii, fapt datorat fie programului epuizant al ambilor părinți, fie gradului redus de instruire al acestora.

Şomajul părinților (17% şomeri sau fără ocupație) determină imposibilitatea satisfacerii nevoilor de bază ale minorului, ceea ce îl face pe acesta să-şi caute singur mijloacele de subzistență, prin săvârşirea de infracțiuni.

O altă sursă a tensiunilor continue este reprezentată de incertitudinea părinților în legătură cu viitorul lor profesional, de faptul că nu dispun de o calificare profesională bine definită, care să le permită practicarea unei meserii, după o eventuală concediere.

Trebuie relevat, de asemenea, faptul că doar 2% dintre părinți au studii superioare. Acest lucru dovedeşte că nivelul ridicat de cultură şi educație influențează comportamentul social al copilului.

Mediul pe care îl frecventează minorii

Remarcăm faptul că majoritatea minorilor au avut un anturaj necorespunzător (559), un număr de 51 de minori au avut un anturaj corespunzător, iar în 91 de cazuri nu s-au putut desprinde date despre anturajul lor.

Anturaj corespunzător	51
Anturaj necorespunzător	559
Nu sunt date	91

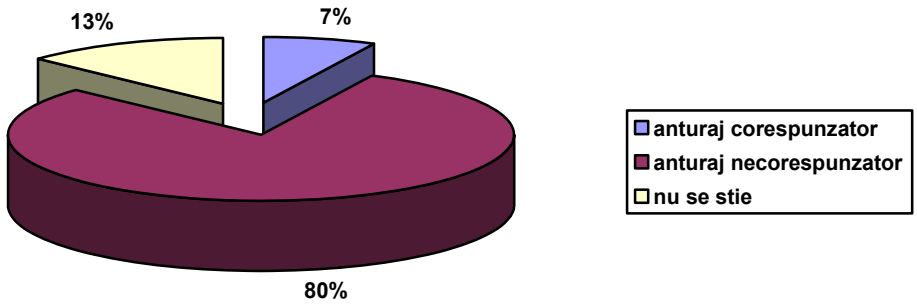

Prin anturaj necorespunzător înțelegem: anturaj alcătuit din persoane cu comportament deviant, care săvârşesc fapte antisociale sau sunt predispuse la comiterea de infracțiuni, sunt persoane care au antecedente penale, de obicei majori, cu preocupări specifice, „grupuri de cartier" cu tendință spre aventură şi teribilism, unde se consumă frecvent alcool şi droguri.

Relațiile cu părinții

Din analiza fişelor criminologice se observă faptul că majoritatea minorilor au avut relații conflictuale cu părinții (392, reprezentând 55%).

Relații normale	235
Relații conflictuale	392
Nu sunt date	74

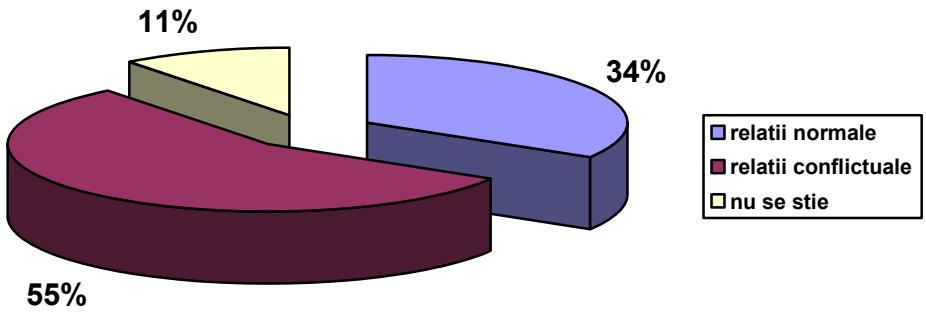

Relațiile conflictuale sunt caracterizate de neimplicarea părinților în creşterea şi educarea copiilor, comportamentul agresiv al părinților față de copii sau al copiilor față de părinți, imposibilitatea părinților de a-şi impune autoritatea față de copil, lipsa de comunicare sau comunicarea defectuoasă dintre părinți şi copii, refuzul tatălui de

a-şi asuma rolul de părinte. Un număr de 235 de minori (34%) au declarat că relațiile cu părinții sunt caracterizate de sentimente de afecțiune, de sprijin moral şi afectiv.

În 74 de cazuri, din anchetele sociale şi referatele de evaluare nu s-au desprins informații legate de relația părinți - copii.

Din cazuistica studiată, se reţin următoarele aspecte: diminuarea rolului social-educativ al cuplului parental, restrângerea relațiilor dintre membrii familiei şi neglijarea îndatoririlor de părinte, manifestarea unor tulburări afective.

Consecințele negative în planul formării personalității minorului depind în mare măsură şi de relațiile cu părinții, caracterizate prin indiferență, abuz de autoritate şi tensiuni permanente.

Relațiile cu colegii de şcoală

Relații normale	93
Relații conflictuale	334
Nu sunt date	274

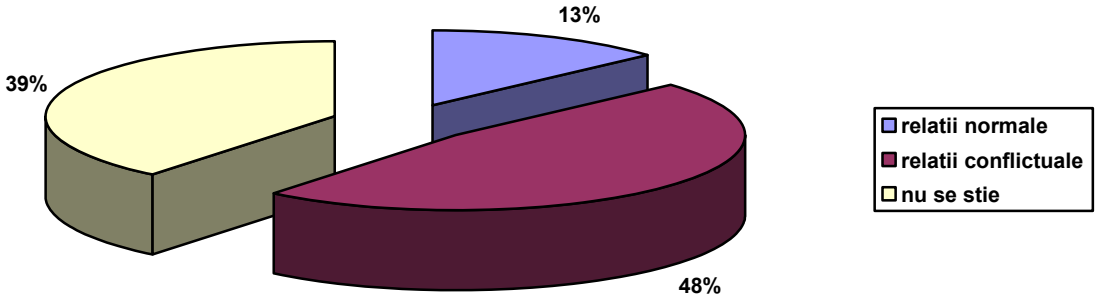

Dintr-un număr de 701 inculpați minori, 93 au avut relații normale cu colegii de şcoală, iar 334 de minori au avut relații conflictuale cu aceştia, generate de neintegrarea lor în colectivitate şi imposibilitatea de comunicare. În 27 de cazuri nu se precizează.

Situația locativă

Proprietatea părinților	432
Închiriată	82
Instituționalizați	22
Fără locuință	11
Nu se precizează	154

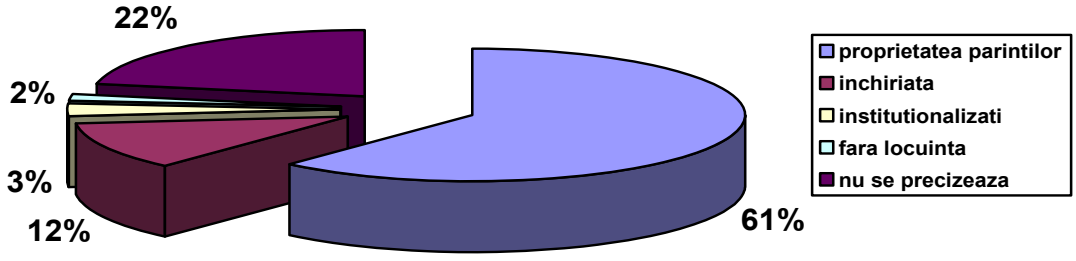

Majoritatea au o locuință ce este proprietatea părinților (432 de cazuri), urmează cei ai căror părinți au locuință închiriată (88 de cazuri); 22 de minori erau instituționalizați, fără adăpost temporar şi 11 fără locuință. În 154 cazuri nu se precizează nimic despre situația locativă în anchetele sociale şi referatele de evaluare. Pentru situațiile în care locuința este proprietatea părinților, în 285 de cazuri existau condiții normale de locuit, în timp ce în 94 şi în 53 de cazuri, condițiile de locuit erau modeste sau precare.

Timpul liber

În ceea ce priveşte petrecerea timpului liber, preocupările minorilor desprinse din anchetele sociale şi referatele de evaluare sunt: întâlniri cu prietenii majori (168 de minori), frecventarea discotecilor şi a barurilor, asociată cu consumul de alcool (62), practicarea sportului, plimbări, frecventarea sălilor de Internet (64). Mult mai puțini îşi petrec timpul liber acasă – doar 10 minori.

Un număr de 23 de minori vagabondează şi cerşesc, iar 10 minori au declarat că sunt dependenți de droguri.

Pentru 364 de minori, anchetele sociale şi referatele de evaluare nu conțin date privind petrecerea timpului liber.

Întâlniri cu prietenii	168
Frecventarea discotecilor şi a barurilor	62
Practicarea sporturilor, plimbări, calculator	64
Îşi petrec timpul acasă (TV, muzică)	10
Vagabondaj şi cerşit	23
Consum de droguri	10
Nu se precizează	364

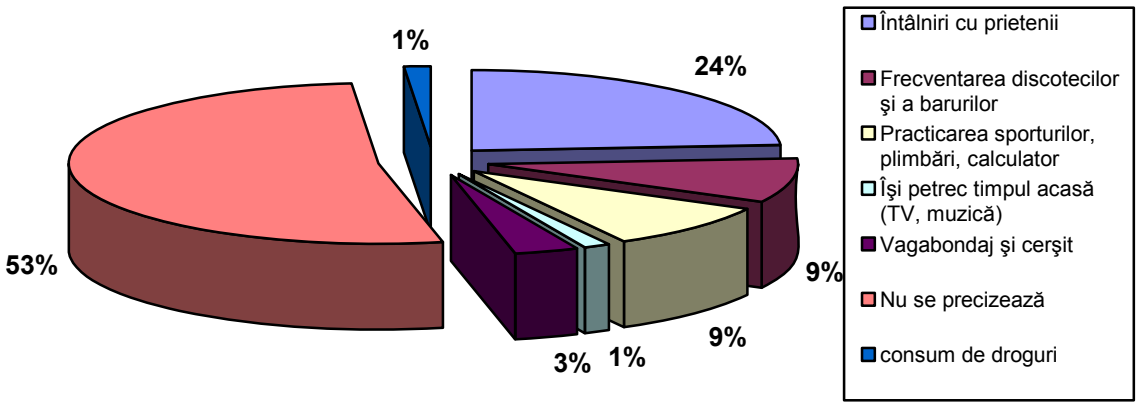

Se observă că foarte puțini minori îşi petrec timpul liber în familie şi doar un minor a declarat că printre preocupările sale se află şi lectura. Insuficienta preocupare a părinților față de modul în care copiii îşi petrec timpul liber şi lipsa de stimulare în direcția unor activități organizate, educative îi determină pe minori să se asocieze între ei şi să alcătuiască nucleul unor grupări cu conduite deviante.

Antecedente penale

Din totalul de 701 de minori, majoritatea lor (569) s-au aflat la săvârşirea primei infracțiuni, fapt care subliniază că un număr destul de mic de minori reiterează săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală.

Cu antecedente penale	132
Fără antecedente	569

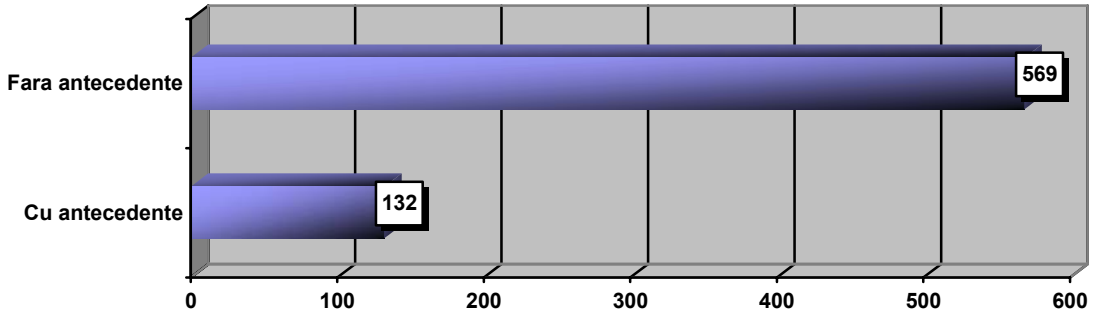

Faptul că un procent foarte ridicat de minori (79,8%) se aflau la săvârşirea primei infracțiuni dovedeşte gradul lor scăzut de pericol social, dar şi că printr-o intervenție eficientă se poate evita angajarea lor definitivă pe calea infracțională.

C. Date privind judecarea cauzei şi sancțiunea aplicată

Durata urmăririi penale:

Operativitatea în soluționarea cauzelor de către organele de urmărire penală a fost destul de ridicată.

0-1 luni	111
1-3 luni	205
3-6 luni	147
6 luni-1 an	126
1 an -1 an şi 6 luni	53
1 an şi 6 luni-2 ani	14
Peste 2 ani	45

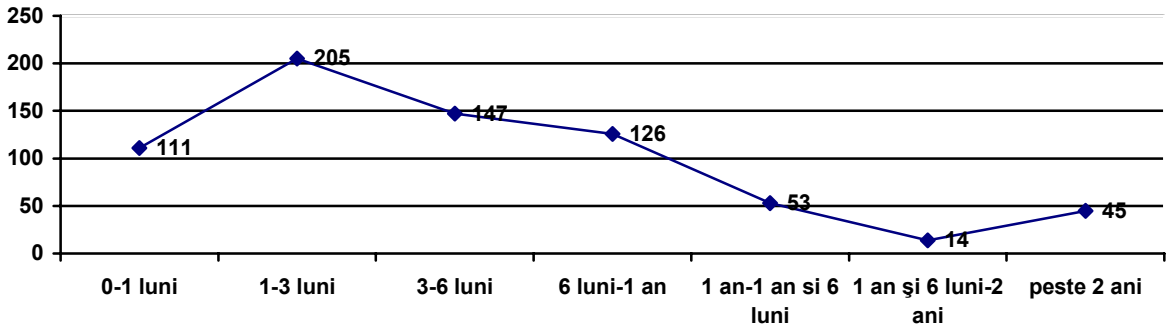

Durata urmăririi penale include data de la care s-a săvârşit infracțiunea până la data emiterii rechizitoriului. Datele obținute în acest mod relevă operativitatea destul de ridicată în soluționarea cauzelor: astfel, în 111 cazuri, durata urmăririi

penale a fost de până la o lună. În 205 cazuri, aceasta a durat până la 3 luni, iar în 147 de cazuri până la 6 luni. S-au înregistrat 126 cazuri în care durata urmăririi penale a ajuns până la 1 an, 53 de cazuri până la 1 an şi 6 luni, doar 14 cazuri, respectiv 45, în care urmărirea penală a durat până la 2 ani sau peste 2 ani.

Durata desfăşurării judecării procesului în fond

Durata desfăşurării procesului în fond a fost destul de scăzută.

0-1 luni	63
1-3 luni	190
3-6 luni	256
6 luni-1 an	126
1 an-1 an şi 6 luni	35
1 an şi 6 luni-2 ani	16
Peste 2 ani	15

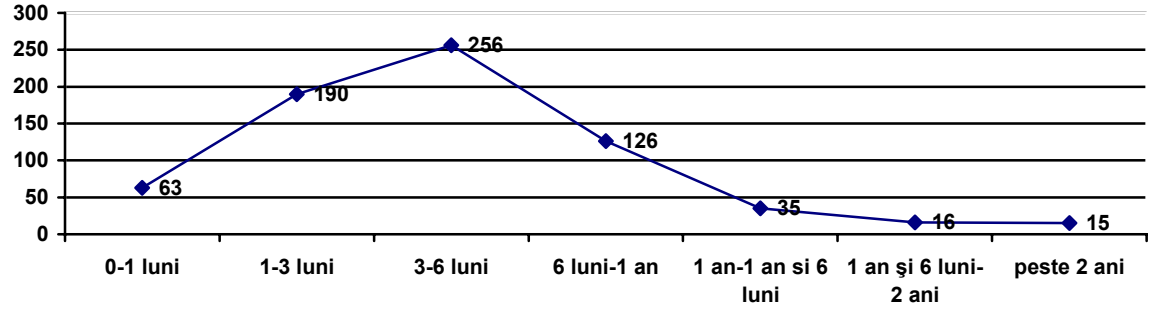

Această durată a fost calculată luându-se în considerare perioada dintre data emiterii rechizitoriului şi data pronunțării sentinței în primă instanță. Se remarcă celeritatea judecării cauzelor, astfel: 256 de cauze au fost judecate până în 6 luni, 190 până în 3 luni, 126 până într-un an, 63 până într-o lună, 16 până la 2 ani, 15 peste 2 ani, 35 de cauze 1 an şi 6 luni.

Măsurile educative şi pedepsele

În ceea ce priveşte sancțiunile se remarcă preponderența pedepsei închisorii – în 613 cazuri, spre deosebire de măsurile educative, pronunțate în 88 de cazuri.

Măsurile educative au fost distribuite astfel:

- mustrarea: 16 minori;
- libertatea sub supraveghere: 54 de minori (41 dintre minori au fost încredințați părinților, 11 minori au fost încredințați Serviciilor de Reintegrare Socială şi Supraveghere şi un minor a fost încredințat atât mamei, cât şi Serviciilor de Reintegrare Socială şi Supraveghere);
- internarea într-un centru de reeducare: 18 minori;

Măsuri educative	88
Pedepse	613

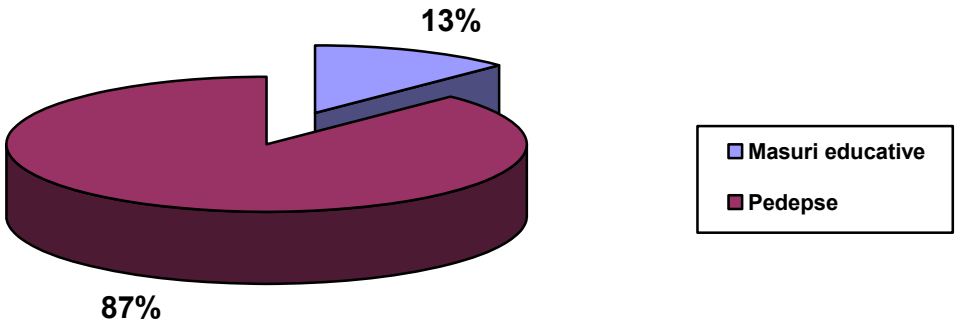

Măsuri educative

Mustrarea	16
Liberatea sub supraveghere	54
Internarea într-un centru de reeducare	18
Internarea într-un institut medical-educativ	0

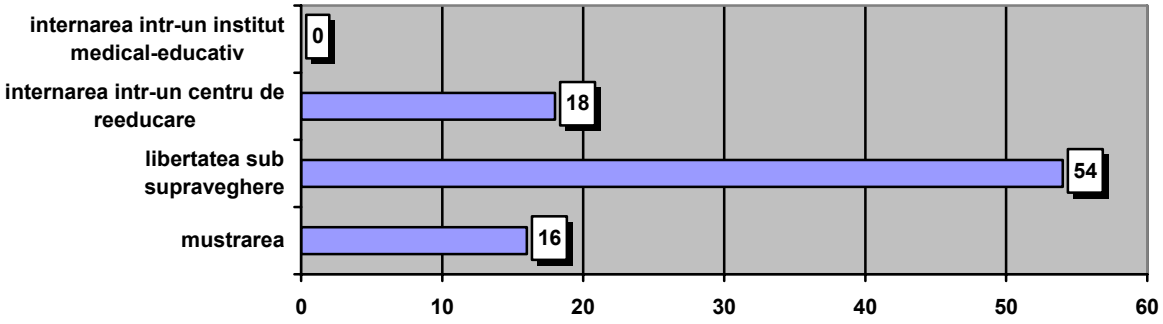

Închisoare	0-6 luni	129
	6 luni-1 an	98
	1 an-5 ani	352
	5-10 ani	4
	Peste 10 ani	1
Amendă		29

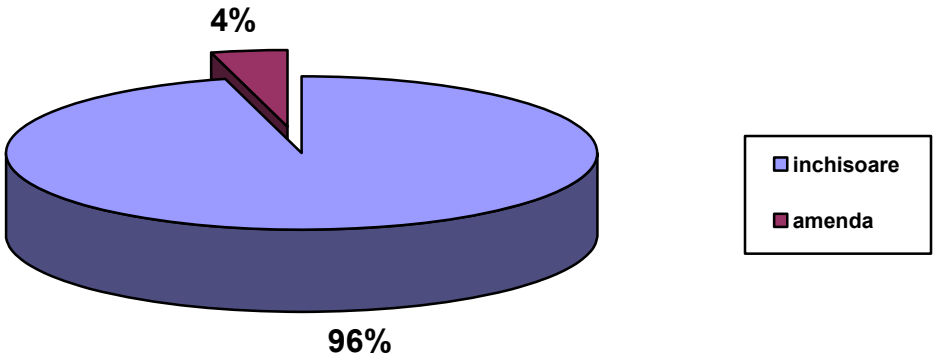

Cu privire la durata pedepsei cu închisoarea, instanțele au dispus cel mai mult pedeapsa cu închisoarea între 1-5 ani (352 de cazuri, dintre care 120 cu suspendarea condiționată a executării pedepsei şi 16 cazuri cu suspendarea

executării pedepsei sub supraveghere, minorii fiind încredințați părinților şi Serviciilor de Reintegrare Socială şi Supraveghere). În 19 cazuri, minorii au beneficiat de grațierea executării pedepsei.

În ceea ce priveşte pedeapsa închisorii de 6 luni sau mai mică, din cele 129 de cazuri, instanțele au dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei în 95 de cazuri, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere într-un singur caz, iar pentru 12, s-a dispus grațierea.

Cu pedeapsa închisorii între 6 luni şi 1 an au fost sancționați 98 de minori, dintre care pentru 46 s-a dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei şi pentru 4, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, fiind încredințați Serviciilor Sociale de Reintegrare Socială şi Supraveghere, iar pentru 6, s-a dispus grațierea.

Doar în 4 cazuri instanțele au pronunțat pedepse cu închisoarea între 5-10 ani, iar pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani a fost dispusă într-un singur caz.

Din analiza acestor date, se observă faptul că instanțele au recurs deseori la modalități de individualizare judiciară a executării pedepselor, în detrimentul măsurilor educative.

Au fost pronunțate, de asemenea, 29 amenzi, dintre care 10 au fost grațiate, iar pentru 5, s-a dispus suspendarea condiționată a executării.

Arestul preventiv

În majoritatea cazurilor, minorii au fost cercetați penal şi au fost judecați în stare de libertate.

Arest preventiv	137
Arestat în altă cauză	40
Reținere	22
Stare de libertate	502

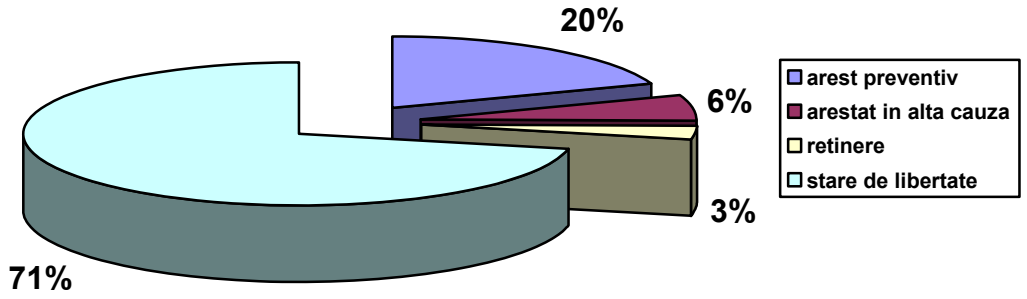

Au fost arestați preventiv 137 de minori dintr-un total de 701 inculpați minori; 40 de minori erau arestați în altă cauză şi față de 22 minori s-a luat măsura preventivă a reținerii. Restul de 502 minori au fost cercetați penal şi judecați în stare de libertate.

3.1.3 Concluzii

1. În ceea ce priveşte tipurile de infracțiuni săvârşite, cea mai mare pondere o au infracțiunile contra patrimoniului: 87,7% din totalul infracțiunilor analizate;
2. Cât priveşte modul de operare, cele mai multe infracțiuni au fost săvârşite în participație penală – 64% din infracțiunile analizate;
3. Cele mai multe infracțiuni au fost săvârşite în mediul urban – 77,6% din infracțiunile analizate;
4. În 20% din cazuri, minorii au săvârşit infracțiuni în concurs;
5. Cel mai frecvent motiv al săvârşirii infracțiunii a fost reprezentat de interesele materiale – 81%;
6. În majoritatea cazurilor, minorii nu au recurs la acte de pregătire în vederea săvârşirii infracțiunii, ceea ce demonstrează caracterul spontan – 70%;
7. În majoritatea cazurilor, nu s-au reținut circumstanțe – 70%;
8. Cele mai multe infracațiuni s-au săvârşit în locuri publice – 48%;
9. Cei mai mulți delincvenți au avut vârsta cuprinsă între 16 şi 18 ani – 66%;
10. În privința distribuției inculpaților minori pe sexe, 94% dintre aceştia au fost băieți;
11. Cei mai mulți delincvenți minori urmau cursurile gimnaziului – 35%;
12. Cei mai mulți minori au provenit din familii de muncitori – 41%;
13. În cea mai mare parte a cazurilor, minorii au avut un anturaj necorespunzător – 80%;
14. Majoritatea minorilor se aflau la săvârşirea primei infracțiuni – 79,8%;
15. Operativitatea în soluționarea cauzelor de către organele de urmărire penală a fost ridicată;
16. Durata desfăşurării procesului în fond a fost destul de scăzută;
17. Regimul sancționator a fost preponderent orientat către aplicarea pedepsei cu închisoarea – 87%;

3.2 Analiză statistică în cazul minorului care nu are vârsta răspunderii penale

3.2.1 Metodologie

Pentru realizarea acestei statistici, a fost elaborat un chestionar transmis serviciilor specializate[24]; Alegerea site-urilor a avut în vedere, de asemenea, repartiția instantelor specializate pentru minori şi familie, existente, sau care urmează a fi dezvoltate, precum şi ariile pilot propuse de Proiectul Phare 2003 – Justiția pentru minori.

Chestionarul a fost structurat în 9 puncte[25], conținând: date privind copilul, scurt sumar privind situația familiala a copilului, situația copilului la data săvârşirii faptei, antecedente în săvârşirea de fapte prevăzute de legea penală, date privind fapta prevăzută de legea penală săvârşită de către copil, date privind instrumentarea cauzei de către DPC, programe existente la nivelul judetului/sectorului destinate acestei categorii, servicii existente la nivelul județului/ sectorului destinate acestei categorii de copii, alte elemente, pe care le considerați relevante în ceea ce priveşte această problematică.

3.2.2 Analiza şi interpretarea datelor

Au fost primite, centralizate şi interpretate chestionarele completate pentru fiecare caz intrat în atenția Direcțiilor pentru Protecția Copilului (DPC) în perioada de analiză, din toate cele 6 sectoare şi 7 județe menționate anterior.

Astfel, serviciile specializate pentru protecția copilului au fost sesizate cu un număr total de 313 cazuri, care însă au vizat nu numai copii sub 14 ani care nu răspund penal, ci şi copii peste această vârstă (vezi graficul nr. 1). Chiar dacă marea majoritate o reprezintă copiii sub 14 ani (67 % din cazuistică) există totuşi un procent semnificativ de copii peste vârsta de 14 ani (33%) ajuns în evidența acestor servicii.

Graficul nr. 1 – Distribuția pe grupe de vârsta

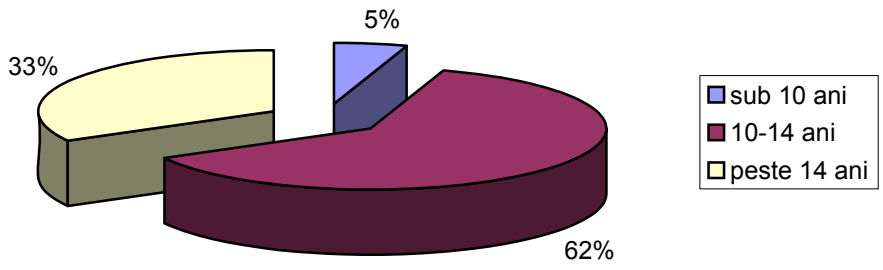

[24] Chestionarele au fost transmise tuturor Direcțiilor pentru Protecția Copilului însă pentru păstrarea unității materialului sunt prezentate în cadrul prezentului studiu doar rezultatele analizei datelor din: Bucuresti – sector 1, sector 2, sector 3, sector 4, sector 5 şi sector 6 şi din județele Alba, Braşov, Constanța, Cluj, Dolj, Iaşi şi Timiş.

[25] Structura chestionarului a fost astfel concepută încât să conțină elemente care să asigure, în măsura posibilității, continuitatea între datele culese pentru ambele categorii de copii, cei care nu răspund penal şi, respectiv, cei care răspund penal.

Este de remarcat, de asemenea, faptul că există o foarte mare diferență între numărul de cazuri instrumentate de fiecare DPC; distribuția cazurilor în perioada raportată a fost următoarea : Sector 1 – 20, Sector 2 – 8, Sector 3 – 19, Sector 4 - 5, Sector 5 – 6, Sector 6 – 0, Alba – 10, Braşov – 30, Cluj – 40, Constanța – 17, Dolj – 38, Iaşi – 112 şi Timiş – 8. Ca urmare, este evident că din totalul de 313 cazuri din perioada raportată, 35 %[26] o reprezintă doar cazuistica unui singur județ.

În acelaşi timp, o astfel de discrepanță poate să sugereze şi faptul că, la nivelul diferitelor instituții, există o practică extrem de neunitară în sesizarea cazurilor de delincvență juvenilă. Această asumpție este întărită şi de faptul că există judete la nivelul țării care au raportat că nu înregistrează nici un caz de copii – sub 14 ani sau peste 14 ani – care să fi săvârşit fapte penale.

În privința distribuției pe sexe, predomină în mod evident băieții, fiind înregistrate 274 cazuri (87,5%) în care cel care a săvârşit fapta prevăzută de legea penală era de sex masculin, față de cele 39 cazuri (12,5%) în care au fost implicate fete.

Grafic nr. 2 – Distribuția pe sexe

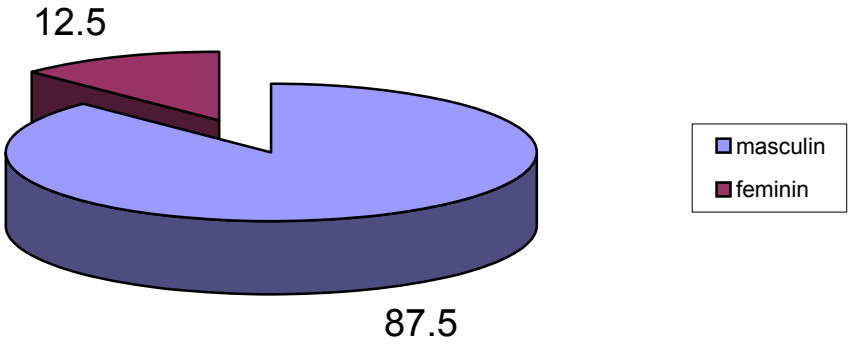

Mediul de rezidență din care provin majoritatea cazurilor înregistrate este cel urban (206 cazuri – 66%), mediul rural furnizând doar 34% din totalul cazuisticii.

Grafic nr. 3 – Mediul de proveniență al copiilor

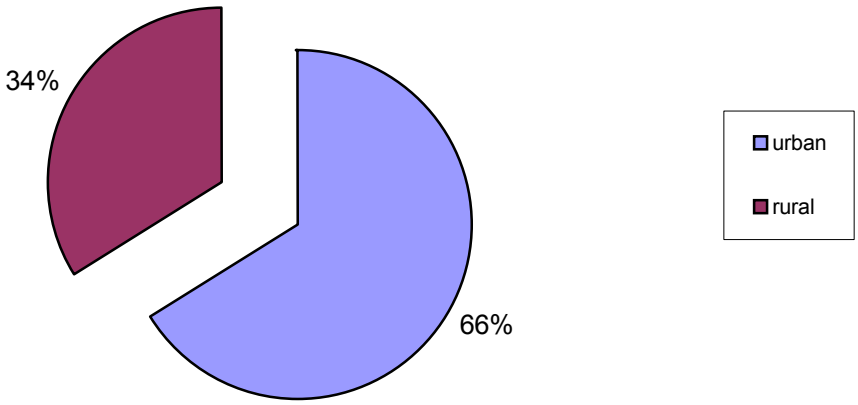

[26] Această proporție ajunge la 28% dacă se analizează cazuistica aferentă perioadei martie 2003 – martie 2004 (în cifre absolute, județul Iaşi înregistrează 182 cazuri din totalul de 635 aflate în evidența celor 6 sectoare şi 7 județe analizate). Disproporția în distribuția cazurilor se păstrează şi dacă se analizează perioada de 1 an (Iaşi- 182 cazuri iar sectorul 6 – 4 cazuri).

În ceea ce priveşte **originea etnică** a copiilor, în 227 de cazuri - din total copiilor - sunt de etnie română (72,5%), în 68 de cazuri sunt de etnie romă (21,7%); s-au mai înregistrat 6 cazuri de etnie maghiară (2%) şi respectiv 12 cazuri de etnie necunoscută (3,8%).

Grafic nr. 4 – Originea etnică a copiilor

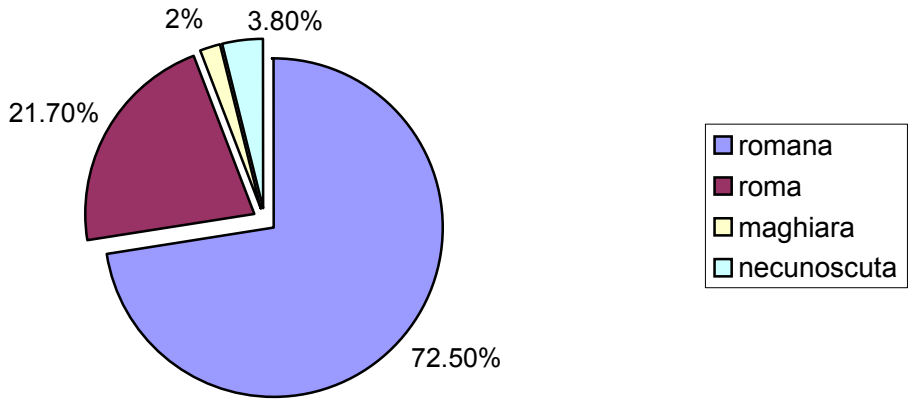

Datele referitoare la **educație** nu au urmărit o foarte detaliată analiză a nivelului de şcolarizare, ci mai degrabă proporția în care copiii care au săvârşit o faptă penală şi au ajuns în evidența DPC sunt sau nu şcolarizați. Rezultatele arată că 199 copii sunt şcolarizați (63,5%) în timp ce 103 dintre aceştia au pierdut legătura cu şcoala, fiind fie neşcolarizați (7,6%), fie abandonând şcoala (25,4%). Pentru un număr de 11 cazuri (3,5%) nu există date referitoare la şcolarizare.

Grafic nr. 5 – Educație

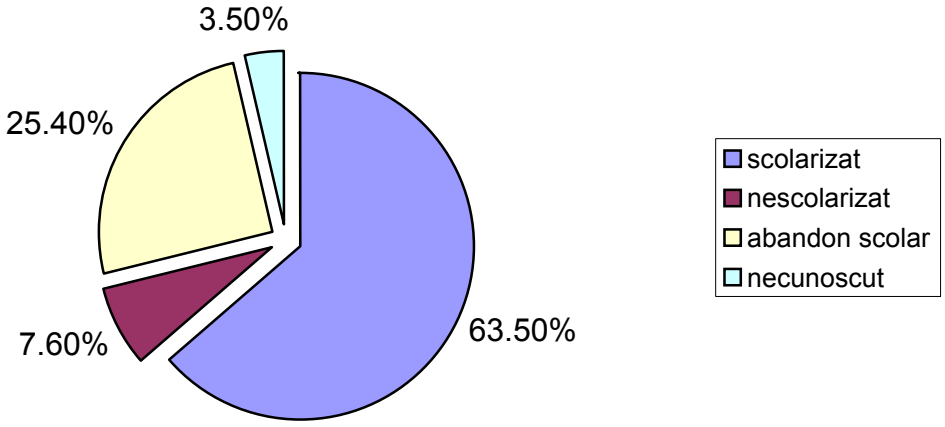

Un alt item analizat în relație cu copilul care a săvârşit o fapta penală şi a ajuns în evidența DPC a fost **situația** acestuia **la momentul săvârşirii faptei**. Din datele analizate rezultă că proporția cea mai mare (88%) o reprezintă acei copii care se aflau în propria familie, sub protecția ambilor părinți (61%) ori doar a unuia dintre aceştia (27%). Următoarea categorie este cea a copiilor aflați în stradă (22 cazuri – 7%), urmată de cea a copiilor aflați sub supravegherea unei rude (7 cazuri – 2,2%). Au mai fost înregistrate 5 cazuri de copii aflați la momentul săvârşirii faptei în instituții (1,5%), 1 caz în care copilul se află în grija altei persoane decât părinții/rude (0,3%) şi, respectiv, 3 cazuri în care nu se cunoaşte sau nu s-a înregistrat locul în care se aflau copiii (1%).

Grafic nr. 6 – Situația copilului la momentul săvârşirii faptei

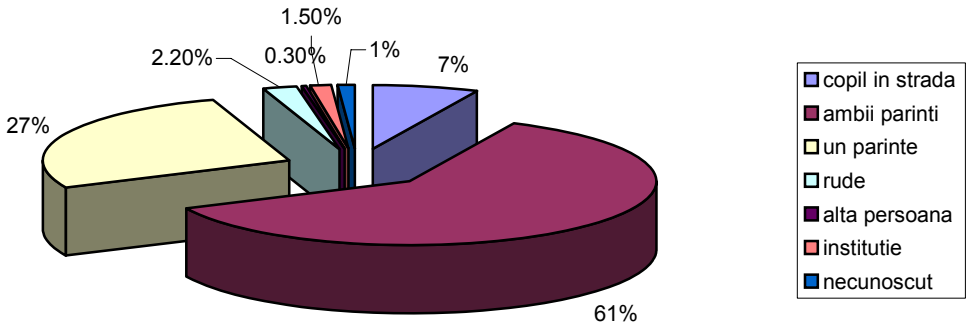

Rezultatul are o relevanță deosebită prin prisma prejudecăților care par să mai persiste încă în societatea românească referitor la faptul că de regulă, faptele penale sunt savârşite de copii ai străzii sau de cei instituționalizati. Este evident că eforturile trebuie canalizate înspre o cu totul altă direcție, şi anume, spre creşterea capacității familiei de a-şi exercita în mod corespunzător drepturile şi obligațiile părinteşti, astfel încât să asigure o creştere şi dezvoltare corespunzătoare a copiilor.

Analiza referitoare la existența **antecedentelor** în săvârşirea de fapte prevăzute de legea penală a relevat faptul că în 191 de cazuri (61%) acestea nu există, copiii fiind la prima faptă de acest gen. Pentru 115 cazuri (36,7 %) au fost consemnate şi alte fapte săvârşite anterior sau ulterior luării în evidența de către DPC, iar pentru 7 cazuri (2,3%) nu a putut fi stabilită existența sau absența antecedentelor.

Grafic nr. 7 – Antecedente în săvârşirea de fapte prevăzute de legea penală

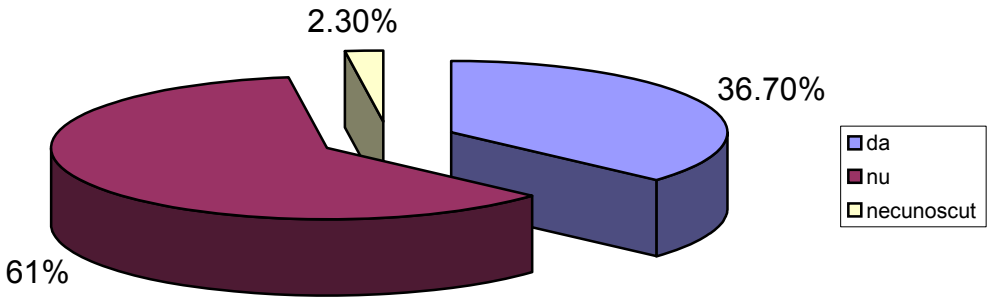

Concluzie intermediară nr. 1: copiii care au săvârşit fapte prevăzute de legea penală şi care se află în evidența DPC-urilor sunt băieți de etnie română, provenind în majoritate din categoria de vârsta 10-14 ani, şcolarizați, fără antecedente penale şi aflați în grija propriilor familii, având mediul de rezidență urban.

În ceea ce priveşte **fapta prevăzută de legea penală** săvârşită de copil, pentru evidențierea tendințelor şi nu neapărat a detaliilor, centralizarea acestora s-a făcut pe următoarele categorii:

- Furt – incluzând furt, furt calificat, tentativa de furt, complicitate la furt şi tâlhărie
- Violare de domiciliu
- Vătămare corporală – inclusiv vătămare corporală gravă
- Distrugere
- Altele – incluzând deținere şi comercializare de produse cu caracter explozibil (petarde), tăiere fără drept a unor arbori, uz de fals, sustragere tractor şi conducere fără permis, semnătură falsă, prostituție, etc.

O categorie aparte o constituie cea a tulburărilor de comportament consemnate de DPC, care sunt incluse în analiză la această categorie, deoarece constituie motivul pentru care copiii respectivi au ajuns în evidența serviciilor specializate, cazurile fiind instrumentate în mod similar, de către aceleasi compartimente ca şi în cazul copiilor care au săvârşit o faptă penală. În această categorie au fost incluse comportamente precum fuga repetată de la domiciliu, maltratarea animalelor, abandonul şcolar etc.

Distribuția pe aceste categorii se prezintă dupa cum urmează : furtul apare în 82% din cazuri, urmat de distrugere în 6% din cazuri, iar apoi, în proporții relativ similare violarea de domiciliu (1,3%) şi vătămarea corporală (1,6%). Celelalte infracțiuni cumulează un total de 4,8% în timp ce tulburările de comportament adună şi ele 4,5% din totalul cazuisticii.

Grafic nr. 8 – Distribuția cazurilor după fapta săvârşită

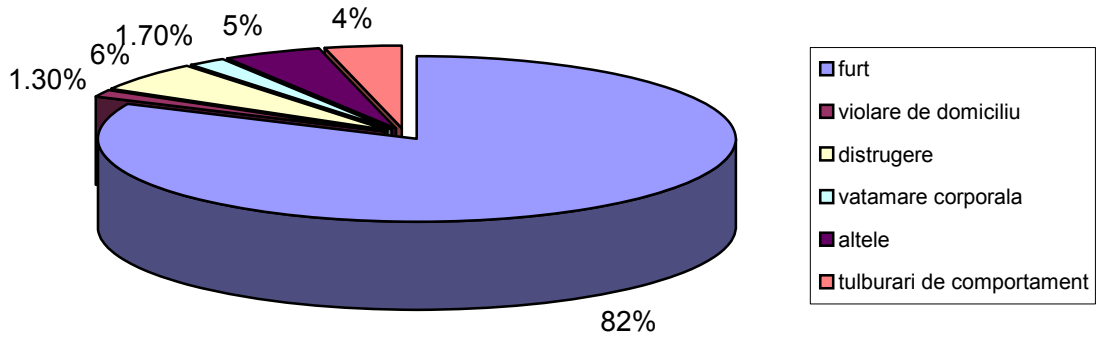

Mediul de săvârşire a faptelor prevăzute de legea penală a fost în 72,5% din cazuri cel urban, mediul rural cumulând un procent de 23,5% din totalul cazurilor; a fost consemnat şi un procent de 4% în care nu se cunoaşte sau nu a fost precizat în răspunsuri acest mediu de săvârşire a faptelor.

De remarcat, în cazul acestui item este faptul că proporția de 72,5% de săvârşire a faptelor în mediul urban este sensibil mai mare decât cea de 66% consemnată anterior pentru acelaşi mediu urban ca proveniența a copiilor.

Grafic nr. 9 – Mediul de săvârşire a faptelor prevăzute de legea penală

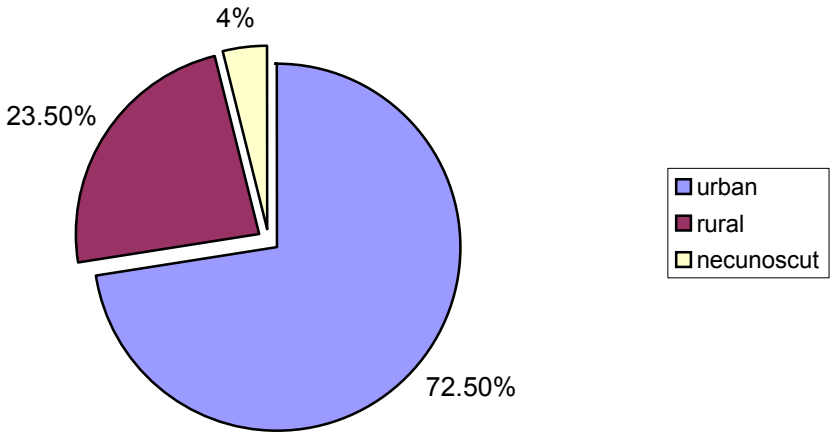

Dintre **modurile de operare**, predomină săvârşirea de fapte prevăzute de legea penală, împreună cu alți copii (61%), urmat de săvârşirea individuală de astfel de fapte (27,5%). În 5% dintre cazuri copiii au săvârşit fapte penale împreună cu adulți, iar în 3% dintre cazuri există mai mult de un singur mod de operare; nu se cunoaşte ori nu a fost consemnat modul de operare în 3,5% dintre cazuri.

Grafic nr. 10 – Mod de operare în săvârşirea de fapte penale

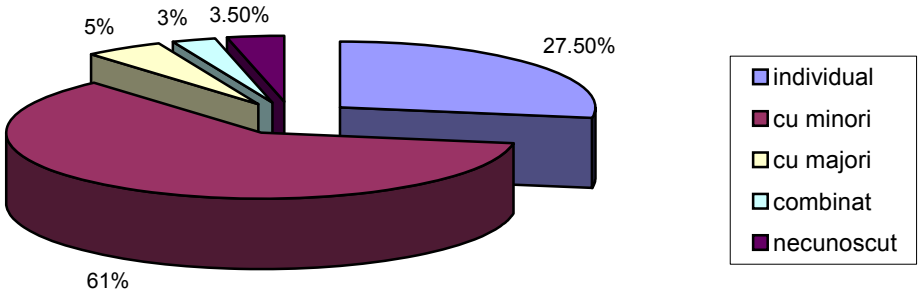

Concluzie intermediară nr. 2 – faptele săvârşite de copiii aflați în evidența DPC provin în majoritate din categoria furturilor, sunt săvârşite în mediul urban, împreună cu alți copii.

Sesizarea către DPC a cazurilor de copii care au săvârşit fapte prevăzute de legea penală este făcută în proporție de 71% de către parchet, în 13% dintre cazuri referirea vine din partea poliției, iar în 15,7% din cazuri din partea altor persoane fizice sau juridice; există un singur caz de autosesizare.

Grafic nr. 11 – Distribuția sesizărilor primite de către DPC

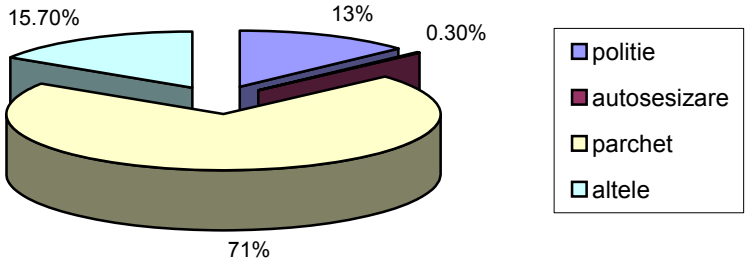

Coroborarea acestui procent de 84% sesizări venite din partea parchetului şi a poliției cu inexistența sesizărilor la nivelul unor DPC-uri sugerează că prima intervenție în reglarea mecanismului de luare în evidență a acestor cazuri trebuie să cuprindă un protocol unitar de identificare şi sesizare a cazurilor la nivel de țară în colaborarea dintre poliție-parchet-DPC.

După primirea sesizării, am fost interesați să investigăm locul în care s-au aflat copiii pe durata instrumentării cauzei de către DPC. Rezultatele arată că în 59% dintre cazuri copiii au rămas în propria familie, în 18% din cazuri s-au aflat în custodia DPC, iar în 6% din cazuri în familia lărgită. Mai există un procent de 17% în care nu se cunoaşte/nu s-a putut stabili locul în care s-au aflat copiii şi un procent de 4% în care a existat o combinație de familie naturală şi, ulterior, centru de primire în regim de urgență.

Grafic nr. 12 – Locul în care s-au aflat copiii pe durata instrumentării cauzei

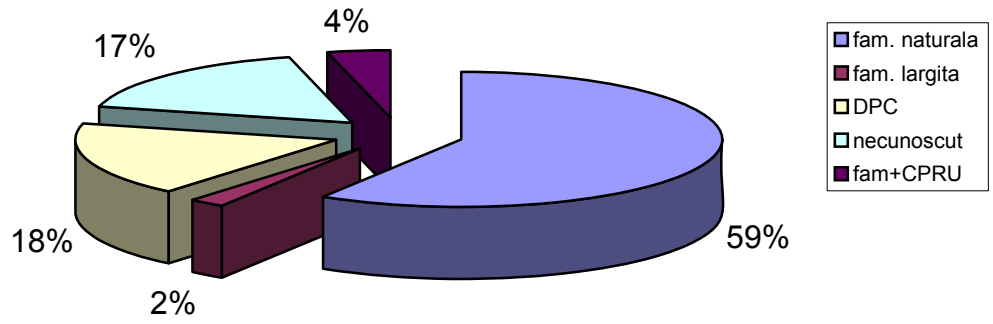

Dintre documentele întocmite de DPC pe perioada instrumentării cauzelor a fost evidențiată întocmirea anchetelor sociale/rapoartelor de anchetă psihosocială în 50% din totalul cazurilor, dar şi solicitări adresate primăriilor de domiciliu pentru efectuarea acestor anchete în 22% dintre cazuri. Rapoartele de vizită/întrevedere sunt prezente în 30% dintre cazuri, evaluările psihologice în 11% dintre cazuri, iar planurile de protecție în 18% dintre cazuri. Pentru 14% dintre cazuri sunt consemnate dispoziții de plasament în regim de urgență, iar în 15% din cazuri nu sunt înregistrate nici un fel de documente pe perioada instrumentării cauzei.

Graficul nr. 13 – Documente întocmite de DPC

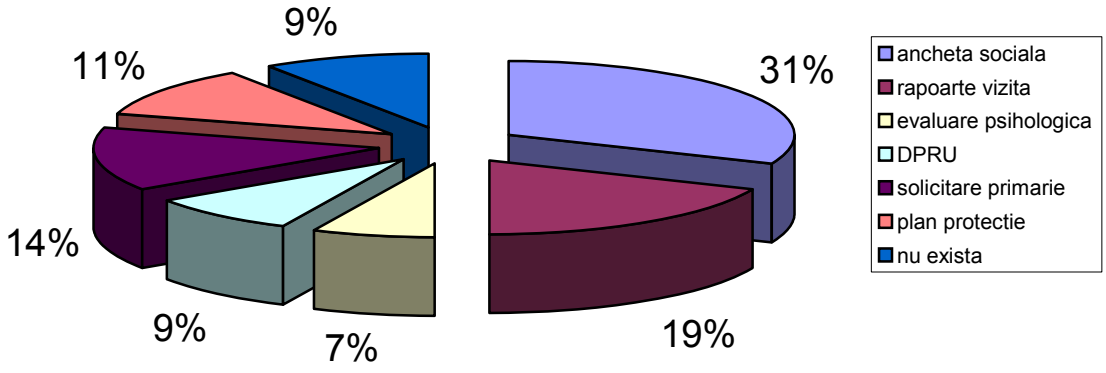

Aceste rezultate par să indice că doar jumatate dintre cazuri au intocmită ancheta socială de către specialiştii DPC, în timp ce pentru 28% dintre cazuri nu există nici un indiciu că acest instrument esențial de lucru ar fi luat în considerare, fie de structurile județene (DPC), fie de cele locale (primărie). În acelaşi timp, rapoartele de vizită/întrevedere par sa fie întocmite numai parțial în cazurile pentru care este consemnată existența anchetei sociale, deşi în mod normal ar fi trebuit să se regăsească, cel puțin, în aceeaşi proporție. Este îngrijorător şi procentajul scăzut de evaluări psihologice şi de planuri de protecție întocmite pentru această categorie de cazuri.

Dintre **documentele întocmite de poliție** în instrumentarea cauzei se consemnează cu procentajul cel mai mare declarația copilului (21,5%), urmată de procesele verbale de constatare a săvârşirii faptei şi/sau sesizare pentru plasamentul în regim de urgență a acestuia (18%). In 2% dintre cazuri apare înştiințarea întocmirii dosarului penal, iar 7% reprezintă alte documente, în cele mai multe dintre cazuri adrese de solicitare informații. Procentajul cel mai mare (63,5%) îl deține inexistența în evidența DPC-urilor a unor documente întocmite de poliție.

Graficul nr. 14 – Documente întocmite de poliție şi comunicate DPC

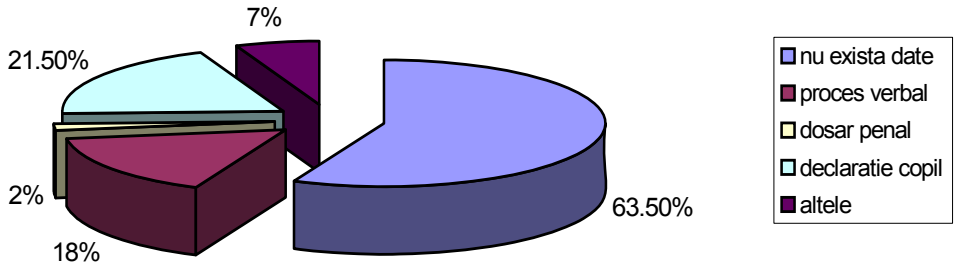

Dintre **celelalte instituții implicate în instrumentarea unei astfel de cauze**, cele mai multe documente par să fie întocmite de primarie – 45% (în mare majoritate anchete sociale sau acte de stare civilă), urmată de parchet – 37% (reprezentând rechizitorii, ordonanțe sau rezoluții) şi de şcoală – 15% (în majoritate caracterizări sau foi matricole).

Graficul nr. 15 – Documente întocmite de alte instituții

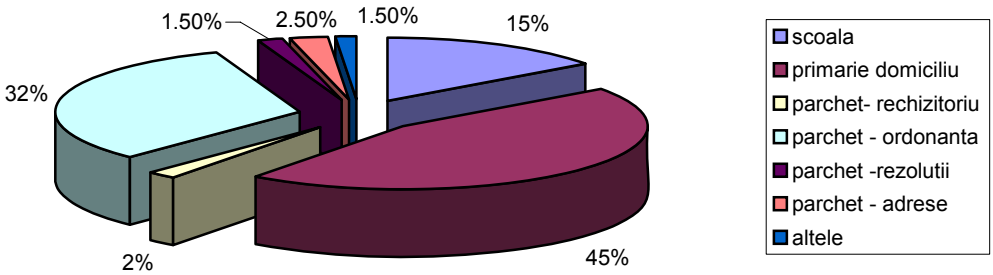

În ceea ce priveşte **prezentarea cazurilor** sesizate DPC-urilor î**n cadrul şedințelor comisiei pentru protecția copilului** (CPC) se constată că 55,6% au fost supuse atenției acestui organism în timp ce 44,4% nu ajung în atenția acestuia. Din chestionarele analizate rezultă că, în marea majoritate a cazurilor în care este sesizată, CPC primeşte doar o informare asupra cazului fără a lua o hotărâre, cazurile de emitere a unei hotărâri fiind mult mai reduse.

Este important de precizat şi faptul că, din totalul cazurilor supuse atenției CPC, un procent de 86% provin doar din două județe (Iaşi şi Cluj), practica celorlalte județe fiind în general, de neprezentare a acestor cazuri în cadrul CPC.

Graficul nr. 16 – Proporția prezentării cazurilor in fața CPC

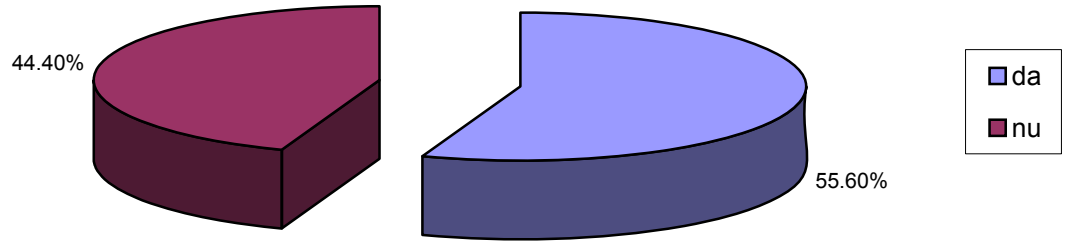

Analiza **audierii persoanelor prevăzute de lege în cadrul şedintelor CPC** a relevat faptul că în 65% dintre cazuri aceste persoane nu sunt audiate, în ciuda obligativității instituite de lege în acest sens.

Audierea copilului s-a realizat în 5% din cazuri, a părinților în acelaşi procent, a copilului şi părintelui/părinților în 20% din cazuri; în procent de 2% au fost audiate alte persoane relevante pentru soluționarea cauzelor (în marea majoritate reprezentantul serviciului din DPC care a instrumentat cauza).

Graficul nr. 17 – Audierea în cadrul CPC

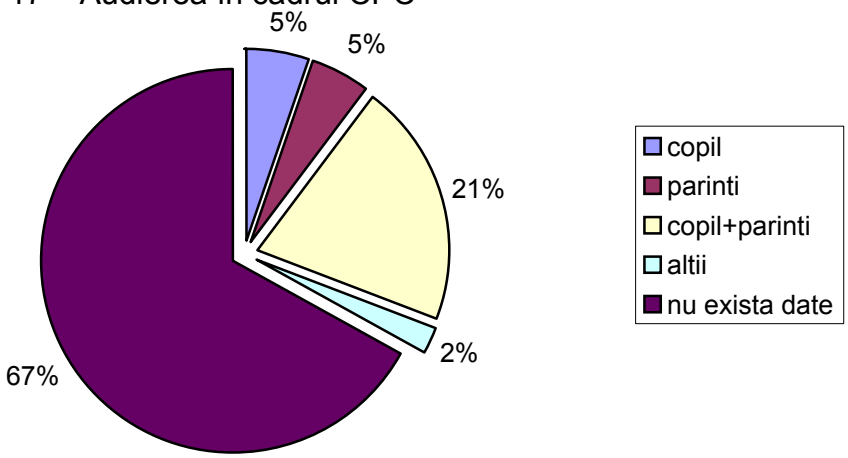

Luarea de către CPC a unei hotărâri cu privire la persoana copilului s-a realizat în procent de 35% în timp ce pentru 65% dintre cazuri nu s-a emis nici o hotărâre.

Din totalul cauzelor în care s-a emis o hotărâre CPC, 75% constau în reintegrarea sau menținerea copilului în familia naturală, 6% plasament/încredințare în familia lărgită, 8% plasament/încredințare în instituții; în 11% dintre cazuri nu există date cu privire la măsura dispusă.

Graficul nr. 18 – Hotărâri CPC

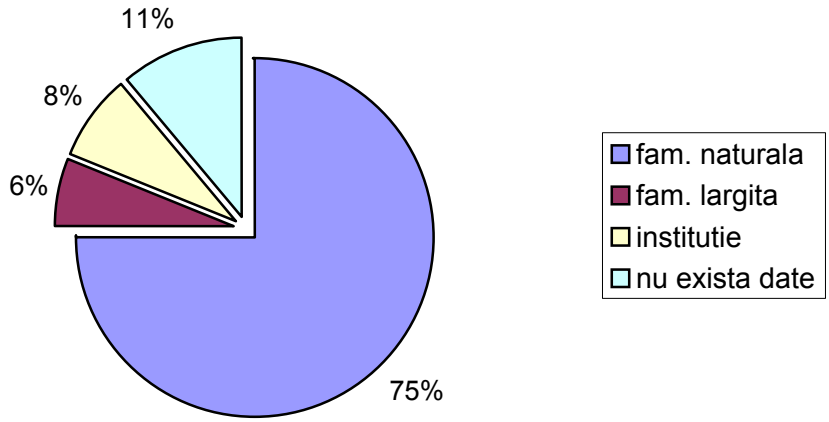

Din totalul cauzelor pentru care nu s-a emis nici o hotărâre, 97% sunt cazuri aparținând județului Iaşi, care practică doar informarea CPC cu cazurile de copii care au săvârşit o faptă prevăzută de legea penală şi instrumentate de DPC.

In ceea ce priveşte **declarațiile solicitate copilului**, din analiza răspunsurilor rezultă că în marea majoritate a cazurilor (67%) acestea nu există. Atunci când ele sunt consemnate, poliția este cea care le solicită cel mai frecvent (25%), urmată de DPC, însă în proporție mult mai mică (3%) şi de parchet (2%). Mai este consemnat un procent de 3% dintre cazuri în care aceste declarații sunt solicitate atât de poliție cât şi de DPC. Locul în care aceste declarații au fost date coincide întocmai cu instituția care le-a solicitat.

Grafic nr. 19 - Declarații solicitate copilului cu privire la fapta comisă

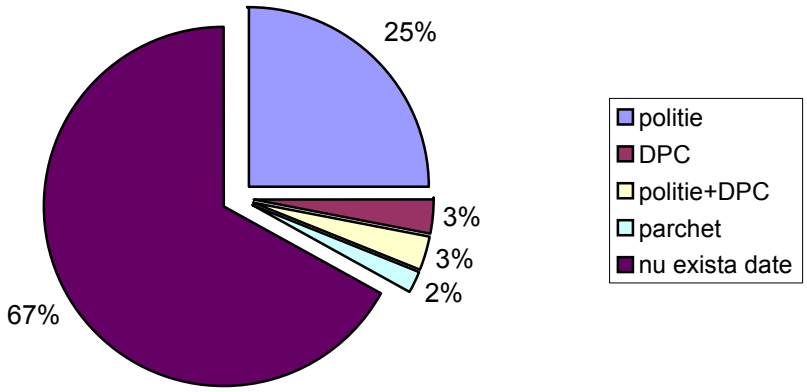

Din totalul cazurilor în care au fost solicitate copilului declarații, **reprezentarea** acestuia a fost asigurată în procent de 58% de către părinte/părinți, 33% de către reprezentanți ai DPC, 2% de către un avocat şi în 6% din cazuri atât de către părinți cât şi de către reprezentanți ai DPC sau ai autorității tutelare; în 1% din cazuri nu există date cu privire la această reprezentare.

Grafic nr. 20 – Reprezentarea copilului pe parcursul luării declarațiilor

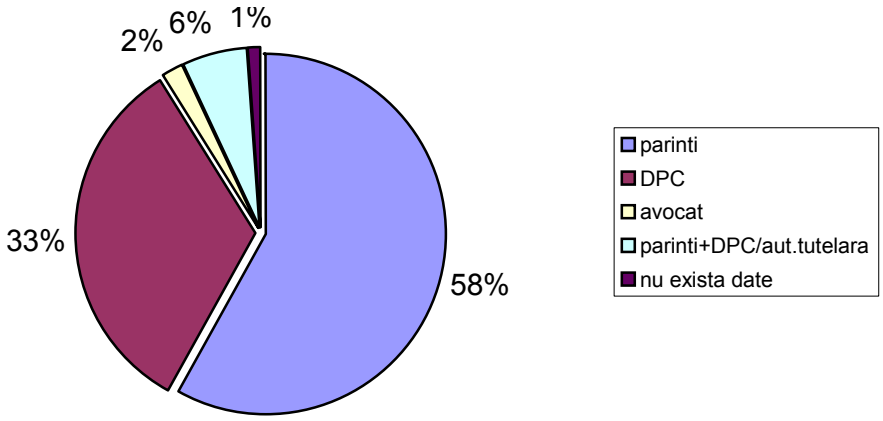

În ceea ce priveşte monitorizarea cazurilor care au fost sesizate DPC, această activitate fie nu se realizează, fie nu a fost consemnată în rezultatele chestionarului în 31% dintre cazuri. Proporția cea mai mare, în situația cazurilor monitorizate este reprezentată de perioada de 3 luni (27%), urmată de o perioadă de monitorizare de 1 an (19%), 6 luni (17%), şi sub 3 luni (6%).

Grafic nr. 21 – Situația monitorizării cazurilor

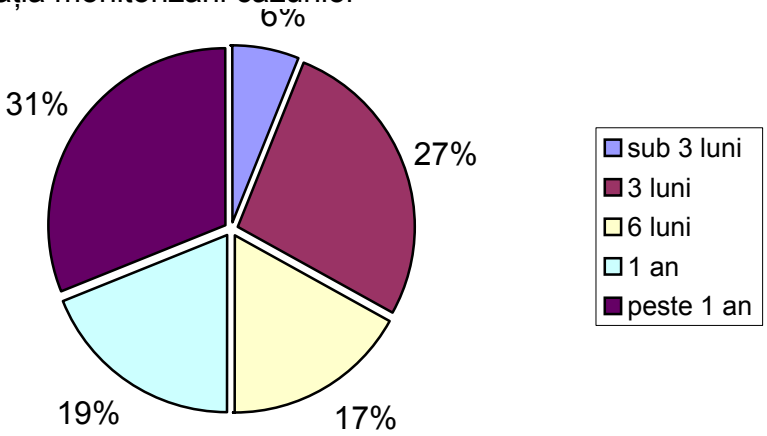

Întocmirea de documente pe perioada de monitorizare (raport vizită, anchetă socială, raport întrevedere etc) este atestată în 73% dintre cazuri, în 27% dintre ele nefiind menționată întocmirea unor astfel de documente.

În situația cazurilor monitorizate, se consemnează colaborarea DPC cu şcoala în 90% din cazuri, cu parchetul în 60% din cazuri, poliția în 33% din cazuri şi cu primăria de domiciliu în 84% din cazuri.

Concluzie intermediară nr. 3 – instrumentarea cauzelor la nivelul DPC/CPC are următoarele caracteristici :

- procedura de lucru este neunitară atât la nivelul DPC cât şi al CPC;
- sesizarea DPC este făcută, cel mai adesea, de către parchet şi poliție;
- copiii rămân în proporție de 60% în propria familie pe perioada instrumenării cauzei;

- absența unor reglementări legale clare vizând procedura de instrumentare a acestor cazuri duce la întocmirea sporadică a documentelor atât de către DPC cât şi de către alte instituții implicate;
- în mare majoritate, cauzele nu ajung în atenția CPC, organul decizional în domeniul protecției copilului.
- în mare majoritate, cazurile sesizate sunt monitorizate de către DPC pe o perioadă de cel putin 3 luni.

Analiza structurilor şi a serviciilor de la nivelul DPC menționate în răspunsurile la chestionare ca fiind implicate în instrumentarea acestei problematici relevă următoarele aspecte :

- 4 servicii publice specializate pentru protecția copilului (sector 4, sector 6, Alba şi Dolj) nu au menționat nici un serviciu, în structura proprie sau distinct;
- 7 servicii publice specializate pentru protecția copilului utilizează în instrumentarea cazuisticii următoarele compartimente organizate în structura proprie :
    - Iaşi – compartimentul protecția copilului delincvent;
    - Braşov – serviciul de consiliere şi asistență a copilului cu comportament deviant şi integrarea copiilor romi, în cadrul căruia este organizat compartimentul de orientare, supraveghere şi sprijin a reintegrării sociale a copilului delincvent;
    - Sector 1 – biroul protecția copilului delincvent;
    - Sector 2 – serviciul protecția copilului delincvent şi asistență socială stradală;
    - Sector 3 – serviciul plasament în regim de urgență, în cadrul căruia este organizat compartimentul delincvență juvenilă;
    - Sector 5 – serviciul de primire a copilului în dificultate;
    - Sector 6 – serviciul de delincvență juvenilă şi protecția copilului fără adăpost şi serviciul drepturile copilului şi exprimarea liberă a opiniei.
- 4 servicii publice specializate pentru protecția copilului au înființate pentru această categorie de copii următoarele servicii alternative aflate în subordinea lor :
    - Timiş - centrul de orientare, supraveghere şi sprijinire a reintegrării sociale a copilului delincvent ;
    - Iaşi – modul de reabilitare comportamentală în cadrul centrului de plasament « Sf. Spiridon » Târgul Frumos ;
    - Constanța – centrul de coordonare şi informare pentru copiii străzii;
    - Cluj – centrul de coordonare şi informare pentru protecția copiilor străzii şi delincvență; serviciul de asistență şi sprijin pentru readaptarea copilului cu probleme psihosociale;
    - Cluj – în colaborare cu organismul privat autorizat « Prison Fellowship » este organizat un centru de zi şi integrare socială.

3.2.3. Concluzii

1. Faptele prevăzute de legea penală săvârşite de copiii aflați în evidența DPC sunt reprezentate în majoritate de furt, sunt comise împreună cu alți copii şi sunt săvârşite în mediul urban.

2. Copiii sunt în cea mai mare parte de sex masculin şi etnie română, provenind, în majoritate, din categoria de vârstă 10-14 ani, şcolarizați, fără antecedente penale şi aflați la momentul săvârşirii faptei în grija propriilor familii, având mediul de rezidență urban.

3. Instrumentarea cauzelor la nivelul DPC/CPC are următoarele caracteristici :

- procedura de lucru este neunitară atât la nivelul DPC cât şi al CPC;
- sesizarea DPC este făcută cel mai adesea de către parchet şi poliție;
- copiii rămân în proporție de 60% în propria familie pe perioada instrumentării cauzei;
- întocmirea sporadică a documentelor atât de către DPC cât şi de către alte instituții implicate, precum şi diversitatea mare a acestor documente atunci când sunt întocmite, determinate de absența unor reglementări legale clare vizând procedura de instrumentare a acestor cazuri;
- neprezentarea în şedințele CPC (organul decizional în materie de protecția copilului) a majorității cauzelor cu care a fost sesizata DPC;
- monitorizarea pe o perioadă de cel puțin 3 luni a majorității cazurilor cu care a fost sesizată DPC.

4. În ceea ce priveşte copilul care a săvârşit o faptă penală şi nu răspunde penal este evidentă lipsa de reglementare a unei măsuri specifice ce poate fi dispusă pentru această categorie de copii, precum şi a unor servicii adecvate nevoilor acestor copii, atât în segmentul de prevenire cât şi în cel de intervenție.

CAPITOLUL IV - ANALIZA CALITATIVĂ

4.1. Obiectivele şi metodologia cercetării calitative

În cele ce urmează va fi prezentată situația din domeniul justiției juvenile din România aşa cum este ea percepută de principalii actori implicați în acest domeniu al vieții sociale: polițişti, procurori, judecători, avocați, consilieri de reintegrare socială şi supraveghere, asistenți sociali, psihologi, jurişti, educatori din penitenciare şi, nu în ultimul rând, minorii care intră în conflict cu legea penală. Trebuie subliniat încă de la început faptul că în cadrul acestui studiu nu ne-am propus să facem o analiză directă a unor fapte şi date obiective din domeniul justiției, ci o analiză dintr-o perspectivă sociologică a **percepțiilor, opiniilor şi atitudinilor** exprimate de persoane care sunt implicate în acest domeniu. Este o evaluare calitativă a situației din justiția pentru minori din perspectiva actorilor instituționali şi a minorilor delincvenți, în sensul că am căutat să identificăm tipuri de opinii şi atitudini, practicile curente şi mecanismele din care este compus actul de justiție în cazurile cu minori delincvenți, problemele cu care se confruntă acest domeniu, precum şi soluțiile şi aşteptările practicienilor din domeniu.

Obiectivele centrale ale acestei cercetări calitative au constat în:

a) Identificarea situației actuale din justiția pentru minori în ce priveşte legislația, nevoile de resurse umane şi de cunoaştere, precum şi de infrastructură;

b) Identificarea mecanismelor implicate de actul de justiție, a modului în care sunt puse în practică procedurile legale ale problemelor cu care se confruntă actorii instituționali, pe parcursul traseului procedural urmat de un minor care a săvârşit o infracțiune;

c) Identificarea de soluții şi bune practici care ar putea contribui la îmbunătățirea situației din domeniul justiției juvenile.

Metodologia de cercetare a fost una specifică studiilor sociologice calitative. Ca metodă de culegere a datelor s-a folosit interviul în profunzime, semi-structurat.

Studiul s-a desfăşurat, în principal, în 8 oraşe din România, alese din toate regiunile țării, astfel încât să asigurăm o variabilitate cât mai mare a informațiilor culese. Cele opt oraşe au fost: Alba Iulia, Braşov, Bucureşti, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Iaşi şi Timişoara. În plus, cercetarea s-a efectuat şi în oraşul Găieşti datorită existenței aici a unui centru de reeducare pentru minori. Instituțiile incluse în acest studiu au fost: instanțele de judecată (judecătorii, tribunale şi curți de apel), parchete (de pe lângă cele trei tipuri de instanțe), inspectorate, direcții şi secții de poliție, baroul de avocați, serviciile de reintegrare socială şi supraveghere, direcțiile de protecție a copilului, penitenciare şi centre de reeducare, precum şi organizații non-guvernamentale cu activități în domeniul delincvenței juvenile.

Pe ansamblu, au fost realizate 168 de interviuri cu următoarele categorii de persoane: lucrători de poliție, procurori, judecători, avocați, consilieri de supraveghere şi reintegrare, psihologi şi educatori din penitenciare, lucrători din domeniul protecției drepturilor copilului, reprezentanți ai câtorva organizații non-guvernamentale care îşi desfăşoară activitatea în domeniul delincvenței juvenile, precum şi minori aflați fie în starea de arest preventiv, fie în faza de executare a unei

pedepse sau unei măsuri educative. Principiul de bază în selectarea reprezentanților instituțiilor a fost experiența acestora în lucrul cu infractori minori.

Interviurile s-au desfăşurat la locul de muncă al celor intervievați în cazul actorilor instituționali, respectiv la sediul instituției căreia i-au fost încredințați - în cazul minorilor care au participat la această cercetare. Majoritatea interviurilor au fost înregistrate audio cu acordul respondenților, în condițiile asigurării anonimatului persoanelor intervievate. Interviurile au fost realizate în perioada 15 septembrie – 20 octombrie 2004. Culegerea, prelucrarea şi analiza datelor au fost realizate de The Gallup Organization Romania.

În etapa de culegere a datelor de pe teren, operatorii de interviu s-au confruntat cu diverse probleme de ordin practic: lipsa de timp a unora dintre persoanele intervievate; atitudinea unora dintre aceste persoane față de ideea de a fi intervievați şi înregistrați (în special la poliție şi parchete unde, în multe cazuri, a fost nevoie de obținerea unor aprobări din partea superiorilor ierarhici); condițiile fizice în care s-au desfăşurat interviurile – în unele cazuri în camerele în care s-au purtat discuțiile mai erau prezente şi alte persoane, era zgomot etc. Pe ansamblu, ținem totuşi, să mulțumim tuturor participanților în calitate de respondenți la această cercetare pentru colaborarea cu operatorii de interviu.

Pe lângă perspectiva actorilor instituționali despre practicile curente şi problemele din domeniul justiției care se ocupă de infractori minori, am considerat oportun să cunoaştem şi modul în care minorii se raportează la experiența lor cu sistemul juridic.

În cadrul acestui studiu au fost realizate 40 de interviuri cu minori aflați în arest preventiv sau în situația de a ispăşi o condamnare în penitenciar, în centru de reeducare sau sub supravegherea SRSS. De asemenea, au fost intervievați şi câțiva minori care au săvârşit diverse infracțiuni şi care se aflau în grija DPC. Interviurile cu minori s-au centrat pe experiența acestora cu instituțiile implicate în actul de justiție, pe modul în care s-a aplicat procedura legală în cazul lor, dar şi pe contextul social în care au comis infracțiuni şi pe aşteptările lor de reintegrare.

Trebuie menționat faptul că au existat o serie de dificultăți în faza de intervievare, determinate în cele mai multe cazuri de nivelul foarte scăzut al educației şi al abilităților de comunicare ale acestor minori. În majoritatea interviurilor a fost nevoie de foarte multe întrebări suplimentare pentru a clarifica cele spuse de minori, însă, cu toate acestea, multe dintre poveştile celor intervievați sunt lipsite de coerență şi e posibil ca unii dintre ei să fi prezentat denaturat anumite fapte.

Prezentarea rezultatelor acestui studiu porneşte de la atitudinile şi percepțiile actorilor instituționali cu privire la situația generală din domeniul justiției pentru minori. Apoi sunt prezentate procedurile, practicile şi problemele curente pentru fiecare etapă a traseului urmat de un minor care încalcă legea penală: urmărirea penală, judecarea, executarea pedepsei sau măsura educativă. Un capitol separat va aborda problema reintegrării minorilor infractori. Pe parcursul raportului sunt prezentate şi analizate şi informațiile obținute în urma interviurilor cu minori.

4.2. Percepția actorilor instituționali asupra situației din domeniul justiției pentru minori

Pornind de la descrierea rolului actorilor implicați în domeniul justiției pentru minori, aşa cum este el definit de către aceştia, în cadrul acestui capitol ne vom concentra asupra modului în care sunt percepute situația generală, resursele şi nevoile din justiția pentru minori, precum şi cooperarea dintre actorii instituționali implicați în domeniu.

A. Modul în care actorii instituționali îşi definesc rolul în cadrul justiției pentru minori

Descrierea rolului perceput în cadrul justiției pentru minori delincvenți va avea în vedere perspectiva fiecărui actor instituțional implicat în acest domeniu: instanță de judecată, parchet, poliție, barou de avocați, serviciul de reintegrare socială şi supraveghere (SRSS), direcția pentru protecția copilului (DPC), organizații non-guvernamentale (ONG).

Instanță de judecată. Modalitățile în care judecătorii îşi definesc rolul în cadrul justiției pentru minori pot fi grupate în două mari categorii.

O primă categorie cuprinde definiții sintetice care pun accentul pe rolul de soluționare a cauzelor penale în general, printre care şi cele în care sunt implicați infractori minori. Practic, cazurile cu minori reprezintă doar o parte a activității judecătorilor de la secțiile penale.

> "Soluționăm cauzele penale şi, printre acestea, şi cauzele cu inculpați minori, deci cauzele când sunt chemați în judecată prin plângeri prealabile inculpați minori, sau cauzele unde sunt trimişi în judecată prin rechizitoriu astfel de inculpați minori, care răspund penal, deci care au împlinit vârsta de 14 ani şi au discernământ." (judecător, Timişoara)

> "Soluționarea cauzelor penale în care sunt implicați şi minori. Deci sunt judecător specializat în soluționarea cauzelor penale. Automat judec şi cauze privind minorii, atât părți vătămate, cât şi inculpați." (judecător, Alba Iulia).

Cea de-a doua categorie cuprinde definiții analitice în care rolul judecătorului este descris prin enumerarea activităților desfăşurare în cadrul justiției pentru minori.

> "[…] Ca activități avem studierea dosarului, asigurarea măsurilor legale ce se impun pentru buna desfăşurare a procesului de judecată, conducerea şedinței de judecată şi soluționarea cauzelor urmată de redactarea sentinței." (judecător, Bucureşti)

La nivelul unora dintre oraşele cuprinse în studiu, în cadrul anumitor structuri, au fost înființate complete speciale în cadrul cărora are loc judecarea tuturor cauzelor în care sunt implicați minori delincvenți. Astfel de complete funcționează în Bucureşti, Braşov, Iaşi şi Timişoara. Totuşi, în majoritatea cazurilor, funcționarea acestora este mai degrabă formală de vreme ce în cadrul aceleiaşi şedințe de judecată sunt soluționate deopotrivă atât cazurile cu minori delincvenți cît şi cele cu inculpați majori. Altfel spus, cauzele cu minori nu sunt judecate separat de majori,

însă, în general, se asigură caracterul nepublic al şedinței de judecată în cazul minorilor. Singura excepție este constituită de județul Iaşi, unde şedințele de judecată au şi un caracter separat şi nepublic. Instanțele pentru minori au fost înființate din anul 2001 la nivelul municipiului Iaşi printr-un proiect al organizației "Alternative Sociale" şi al Asociației Magistraților din Iaşi, numit „Instanța pentru minori".

În cazul localităților în care nu funcționează complete speciale, toți judecătorii au competența de a judeca cauzele cu minori, iar şedințele de judecată cu minori nu sunt separate de cele cu inculpați majori.

> "Ca judecător specializat în penal, mi se distribuie cauze atât cu inculpați majori, cât şi cu inculpați minori, fără a se evidenția într-un mod deosebit cauzele astea, adică le judecăm după regimul comun. [...] toți penaliştii din secție, toți intrăm şi judecăm cauze cu minori, dar nu se judecă în mod separat, asta vroiam să spun, adică urmează acelaşi regim, nu se judecă în zile separate sau în săli mai deosebite, ci acelaşi regim …" (judecător, Cluj –Napoca).

Parchet. Principalele activități din cadrul parchetului în domeniul justiției pentru minorii constau în: supravegherea cazurilor instrumentate de poliție (în acest sens, fiecare procuror are în supraveghere anumite secții de poliție) şi participarea în cadrul şedințelor de judecată.

În cadrul activității de supraveghere, rolul procurorului vizează efectuarea anchetei în etapa de urmărire penală, audierea martorilor, învinuiților, eventual a părinților, luarea măsurii reținerii, propunerea către instanță a măsurii de arestare preventivă, dispunerea trimiterii în judecată prin rechizitoriu în cazul săvârşirii unei infracțiuni, întocmirea rechizitoriului trimis instanței, propunerea măsurii de netrimitere în judecată pentru cei care nu răspund penal, aplicarea sancțiunilor administrative, verificarea modului în care se respectă drepturile minorilor şi a persoanelor puse sub interdicție.

> "Păi, ca orice procuror, la noi în țară nu există procurori specializați în cauzele pentru minori, dar fiecare dintre noi a avut cel puțin o cauză de genul ăsta, deci ce poți să faci în cauzele pentru minori? Efectuezi urmărirea penală, adică ancheta, audiezi martori, învinuiți, părinți, eventual întocmeşti un rechizitoriu pe care-l trimiți instanței sau dai soluția de netrimitere în judecata. Cam asta e activitatea procurorului." (procuror, Bucureşti)

Rolul procurorului ce participă la soluționarea cazurilor în cadrul şedințelor de judecată vizează: respectarea drepturilor procesuale, urmărirea modului în care sunt menținute probele din faza de urmărire penală, propunerea de măsuri.

> „Prin prisma calității pe care o îndeplinesc, aceea de şef secție judiciară particip în cadrul proceselor penale care se judecă, dar şi în cadrul proceselor civile. Concret, particip în procesele penale în care sunt acuzați minori de diverse infracțiuni. În general, fiind la nivel de structură județeană [...] particip în cauzele în care minorii comit infracțiuni mai grave [...] De asemenea, participăm în procesul penal propunând cu

ocazia judecării cauzei şi măsurile care se pot lua [...] (procuror, Tribunal, Alba Iulia).

Procurorii lucrează deopotrivă în cazurile cu minori şi în cele cu persoane majore, iar activitatea în sine nu diferă față de cea din cazurile cu majori.

"[…] în ceea ce priveşte infracțiunile, nu avem un rol deosebit față de cel în cazul infracțiunilor cu infractori majori." (procuror, Tribunalul Iaşi).

„[…] nu există o distincție, asta vreau să fac precizarea la început, nu suntem specializați pe minori. Le soluționăm cum se repartizează sau le dăm spre soluționare sau,dacă ne sunt repartizate, soluționăm aceste cauze; deci nu avem o specializare propriu zisă [...]" (procuror, Alba Iulia).

În general, nu există procurori desemnați special pentru cazurile cu minori, singura excepție constituind-o oraşul Iaşi, unde la nivelul diferitelor parchete există persoane care se ocupă de toate cauzele cu minori infractori sau victime, şi care, de altfel, au urmat şi câteva cursuri de pregătire profesională în acest domeniu.

Poliție. În cadrul Inspectoratelor Județene de Poliție, precum şi în secțiile de poliție din oraşele cuprinse în studiu, există persoane desemnate care se ocupă de cazurile cu minori, însă acestea nu se ocupă exclusiv de problematica minorilor. La nivel județean, există câte un coordonator al tuturor ofițerilor care lucrează pe linie de minori la secțiile de poliție. Aceşti coordonatori mențin relația cu alte instituții implicate în justiția pentru minori delincvenți (în special SRSS şi DPC), iar unii dintre aceştia sunt membrii în Comisia pentru Protecția Copilului din cadrul Consiliului Județean (cazul coordonatorilor din Craiova şi Alba Iulia).

„Răspund pe linie de minori. Coordonez fiecare lucrător pe linie de minori din fiecare subunitate de pe raza județului Alba. Nu lucrez numai pe minori." (polițist, Alba Iulia)

"Eu lucrez în cadrul serviciului de investigații criminale pe linia de muncă minori şi pot spune că eu coordonez activitatea celorlalți ofițeri care lucrează pe această linie de muncă la cele cinci secții de poliție din oraş şi în celelalte oraşe din județ; de asemenea, sunt membră în Comisia pentru Protecția Minorilor din cadrul Consiliului Județean Dolj şi sunt cea care ține legătura atât cu Centrul pentru Justiție Restaurativă cât şi cu Serviciul de Reintegrare şi Supraveghere Socială..." (polițist, Craiova)

Principalele activități desfăşurate de Poliție în cadrul justiției pentru minori constau în identificarea minorilor care comit fapte antisociale, instrumentarea cazurilor de infracțiuni după ce s-a început urmărirea penală, întocmirea dosarelor penale, prevenție prin programe de educație antiinfracțională derulate în şcoli, monitorizarea copiilor străzii, aplicarea măsurilor de plasare a minorilor care săvârşesc infracțiuni, dar nu răspund penal în centrele de primire în urgență.

> "Personal sunt ofițer de cercetare penală, mă ocup şi de activitatea de anchetă a minorilor autori privind săvârşirea infracțiunilor şi, în calitate de ofițer de cercetare penală, preiau activitatea de anchetă din faza actelor premergătoare, unde există date şi indicii temeinice privind începerea urmării penale, continui activitatea şi, în baza probatorului administrat, propun soluția legală către unitățile de parchet compentente…" (polițist, Iaşi).

Barou de avocați. Cea mai mare parte a avocaților intervievați îşi definesc rolul în domeniul justiției pentru minori într-un mod extrem de general, constând în acordarea asistenței juridice (la cerere sau din oficiu) minorului care a săvârşit infracțiuni penale, reprezentându-l fie în cursul urmăririi penale, fie în instanță.

> "[…]asistența juridică, care este obligatorie pentru minori..." (avocat, Braşov)

> "În calitate de avocați, acordăm asistență juridică la cerere, sau din oficiu minorilor care au înfăptuit diverse fapte penale. " (avocat, Cluj Napoca)

SRSS. Rolul SRSS vizează întocmirea de referate de evaluare psiho-socială la solicitarea instanțelor de judecată sau a organelor de urmărire penală, supravegherea modului în care persoanele - față de care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau măsura libertății supravegheate - respectă măsurile şi obligațiile impuse de instanță, asistență şi consiliere acordată la cererea persoanelor aflate în supraveghere sau aflate în penitenciare / centre de reeducare, şi uneori prevenire prin programe derulate în şcoli şi licee (Constanța).

DPC. Rolul DPC este definit mai ales prin raportarea la minorul care nu răspunde penal. DPC intervine, în principal, în cazul copiilor care nu răspund penal prin aplicarea de măsuri de protecție (plasament în centrele de primire în regim de urgență, plasament familial, încredințare), consilierea copiilor care trec prin centrele de primire în regim de urgență, monitorizarea cazurilor de minori delincvenți primite de la Poliție şi Parchet, realizarea de anchete sociale. De asemenea, DPC reprezintă legal drepturile minorilor proveniți din sistemul de protecție a copilului sau a celor care nu sunt însoțiți de reprezentanți legali la audierile din cadrul Poliției şi Parchetului sau în instanță.

> „Direcția pentru Protecția Copilului, la ora actuală, deci în ceea ce priveşte legislația existentă, nu are în activitate decât protecția copilului care a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu răspunde penal, excluzând din start copilul care răspunde penal, deci acea categorie de copii între 14 şi 16 ani care au acționat cu discernământ şi cei de peste 16 ani. Practic pentru copiii care nu răspund penal au fost dispuse măsuri de protecție [...] deci plasamentul la o familie asistată, plasamentul la un serviciu specializat, plasamentul la o fundație sau, plasamentul de urgență ..." (DPC, Bucureşti).

DPC are un rol şi în prevenția delincvenței juvenile prin diverse programe derulate în şcoli.

ONG. În cadrul justiției pentru minori, rolul organizațiilor non-guvernamentale constă în desfăşurarea unor activități de consiliere şi pregătire pentru liberare a minorilor care părăsesc centrele de reeducare sau penitenciarele, activități de reintegrare socială după liberarea minorilor şi tinerilor, activități de mediere directă sau indirectă între partea vătămată şi făptuitor, servicii de asistență socială pentru partea vătămată şi / făptuitor (ex. reintegrare şcolară, îndrumarea şi facilitarea relațiilor cu alte instituții, servicii şi grupuri suport, orientare şcolară), activități de prevenire a infracționalității în şcoli şi licee. De asemenea, ONG-urile îndeplinesc un rol de suport pentru actorii implicați în domeniul justiției pentru minori prin servicii de cercetare, inițierea de proiecte experimentale, facilitarea de întâlniri între diverşi actori din domeniu, activități de sprijinire a reformei în justiția penală, în sensul extinderii măsurilor alternative la detenție.

Având în vedere modul în care actorii instituționali îşi definesc rolul în cadrul justiției pentru minori pot fi sintetizate câteva concluzii:

1. Cea mai mare parte a persoanelor intervievate din domeniul judiciar (poliție, parchet, instanțe) îşi definesc rolul pe care îl au în mod formal, strict pe baza atribuțiilor legale ce revin fiecărei instituții implicate în justiția pentru minori, dorind mai puțin să discute dincolo de ceea ce este prevăzut de legislație. Acest lucru indică o centrare a lucrătorilor din domeniul justiției pe aplicarea legii indiferent de caracteristicile sociale şi de personalitate ale celor care sunt anchetați sau judecați.

2. Infractorii minori sunt pentru cei mai mulți dintre actorii din judiciar doar „o linie de lucru", printre alte sarcini, apreciate uneori ca fiind mai importante. Rolul pe care actorii instituționali şi-l definesc nu este specific cazurilor cu minori, ci adaptează acestor cazuri atribuțiile generale ce decurg din poziția pe care o dețin.

3.Unii dintre lucrătorii din justiție intervievați consideră ca au un rol puțin important în cazurile cu infractori minori, aşa după cum sugerează următoarele citate:

> "Cred că rolul meu nu este foarte, foarte important, pentru că eu intru în scenă, să zic aşa, după ce minorii fac o faptă penală, săvârşesc o faptă penală, deci în principiu, rolul meu este să mă asigur că ei au înțeles gravitatea faptei pe care ei au săvârşit-o, eu ştiu…, să-i sperii puțin că pe viitor va fi mai rău pentru ei.[…] Eu aplic pedepsele, şi cred că este un rol destul de urât, aşa, şi puțin important aş spune eu. Deja rolul meu începe după ce minorul respectiv a luat-o pe un drum greşit." (procuror, Bucureşti)

> "Rolul concret este destul de limitat atât cât îmi permite codul penal şi codul de procedură penală … deci în privința justiției pentru minori … noi judecăm cauze pentru minori potrivit legilor pe care le avem, care probabil, se vor modifica nu peste mult timp, intrând în vigoare noul cod penal. La momentul actual suntem … destul de puțin ne putem implica noi în justiția pentru minori, având în vedere faptul că contactul nostru se limitează doar la sala de judecată, deci înainte de a fi trimis în judecată şi după, noi nu prea mai avem contact cu minorii." (judecător, Cluj-Napoca)

B. Definirea situației actuale din justiția pentru minori delincvenți

Aprecierile actorilor instituționali, fie ele pozitive, fie negative, privind justiția minorilor delincvenți, se structurează în două categorii generale ce vizează structura domeniului (infrastructura materială, resursele umane, legislația, instituțiile existente), pe de o parte şi modul de funcționare al acestuia, pe de altă parte.

Din punct de vedere al infrastructurii materiale situația din domeniul justiției pentru minori este asimilată situației generale din domeniul justiției caracterizat de cei mai mulți printr-o lipsă acută de dotări determinată de subfinanțarea cronică. În anumite situații lipsa anumitor dotări determină încălcarea prevederilor legale, cum ar fi de exemplu faptul că nu întotdeauna minorii sunt ținuți separat de majori în arestul poliției.

„Aici este vorba şi despre o lipsă de resurse materiale; există prin legea privind executarea pedepselor anumite dispoziții speciale în ceea ce priveşte locul de ținere; minorii sunt ținuți separat şi li se aplică un tratament diferit de cel al majorilor, dar aici la parchet atât minorii infractori cat şi ceilalți infractori sunt tratați la fel...” (procuror, Constanța)

„Suntem foarte slab organizați şi dotați” (judecător, Timişoara)

Aprecierea justiției pentru minori delincvenți din punct de vedere al resurselor umane vizează, în principal, volumul şi specializarea celor implicați în domeniu. Numărul mare de cazuri şi volumul redus de personal determină o supra-aglomerare a celor implicați în actul de justiție, îngreunând şi diminuând astfel calitatea acestuia.

...de mare, care depăşeşte puterea normală a unei ființe umane numit judecător – de a soluționa. ” (judecător, Iaşi)

„ […] Este o atmosferă degradantă, este un volum extraordinar „În primul rând nu există norme care să protejeze inculpatul minor şi …bine, am avea un articol în codul de procedură penală care este pus în aplicare, cauzele cu minori se judecă separat, dar având în vedere volumul mare din instanțe şi activitatea instanțelor, acestea sunt incluse, aceste cauze sunt incluse în celelalte şedințe, dar nu se judecă separat. ” (judecător, Bucureşti)

Un punct slab al justiției pentru minori este apreciat ca fiind lipsa de specializare a personalului.

„Situația e dezastruoasă. În primul rând ar trebui să existe persoane special pregătite pentru a se ocupa de asemenea cazuri. ” (judecător, Bucureşti)

Realizarea unor cursuri de pregătire, în cazul anumitor localități cuprinse în studiu, se apreciază că a condus la îmbunătățirea situației domeniului. Pe lângă creşterea pregătirii profesionale, o altă consecință pozitivă a acestor cursuri, menționată de cei intervievați, este deschiderea mai mare a judecătorilor față de sancțiunile alternative la închisoare şi creşterea încrederii în utilitatea serviciilor specializate pentru reintegrarea socială a minorilor.

> "Prin înființarea instanțelor la nivelul întregului județ, prin specializarea judecătorilor, participarea unui psiholog la audieri şi modificările ce s-au mai adus la codul de procedură penală, este o îmbunătățire." (judecător, Bucureşti)

> „Lucrând de câțiva ani buni în domeniul acesta, am observat că deja există o deschidere mai mare şi spre pedepse alternative la pedeapsa cu închisoarea şi deja judecătorii consideră că existența unor servicii specializate e de folos şi îi pot ajuta pe minorii care au săvârşit fapte penale … bineînțeles, din nou, în funcție de gravitatea faptei şi de celelalte criterii pe care le au ei în vedere" (SRSS, Cluj-Napoca)

Principalele aspecte privind legislația la care actorii instituționali se raportează atunci când descriu situația domeniului au în vedere sistemul sancționator, drepturile procesuale ale minorilor, modificările legislative, stabilitatea, coerența şi claritatea legislației.

Sistemul sancționator actual este apreciat mai degrabă în mod negativ, iar aceste aprecieri se referă, în special, la orientarea coercitivă a acestuia, exprimată prin lipsa mai multor sancțiuni alternative la privarea de libertate ce pot fi aplicate minorilor. Deşi există opinii conform cărora sancțiunile alternative la pedeapsa închisorii "au devenit mai diversificate", ideea predominantă este cea a insuficienței numărului de astfel de sancțiuni.

> „[...] nu există prea multe pedepse alternative la pedeapsa privativă de libertate şi, ca peste tot, trebuie să ne aliniem şi noi la ideea că minorul pentru orice infracțiune făcută nu trebuie să primească o astfel de pedeapsă ... "(polițist, Bucureşti)

> „Legislația este deficitară, măsurile care privesc pe minori sunt destul de puține şi greu aplicabile.." (procuror, Craiova)

> „Actualul cadru este insuficient, deoarece nu sunt suficiente măsuri alternative care pot fi aplicate..." (judecător, Alba Iulia)

De asemenea, există ideea că măsura educativă a reeducării într-un centru specializat este în prezent asemănătoare pedepsei cu închisoarea.

> "[…] Regimul nostru, să zicem, sancționator, e destul de strict, într-adevăr există în Codul Penal măsurile educative care se aplică minorilor. Dar, din câte ştiu eu, şi regimul de executare a acestora este ... cum să zic... aduce destul de mult a puşcărie. Ar fi necesară, mă rog, o mai mare diferențiere a sancțiunilor." (procuror, Bucureşti)

Actualul sistem sancționator pentru minori este caracterizat de unii dintre reprezentanții instituționali ca fiind foarte aspru şi neadecvat acestei categorii de infractori.

> „Foarte aspru. Pedepsele privative de libertate nu sunt cele mai adecvate. Perioadele de detenție sunt foarte lungi." (judecător, Bucureşti)

„Sistemul este închistat, nepotrivit pentru vârsta lor. Sistemul de sancționare nu se adaptează lor, mă refer că sistemul privativ de libertate este cam dur. Cei care comit o faptă şi sunt închişi.....asta nu aduce nimic pentru reintegrarea lor, îi ții acolo un timp, le dai drumul apoi şi practic nu-i reintegrezi nicicum, nu faci nimic pentru ca ei să aibă o viață normală." (procuror, Timişoara)

Printre aprecierile pozitive referitoare la cadrul legislativ, cele mai răspândite opinii vizează faptul că sunt asigurate o serie de garanții procesuale menite să protejeze minorul şi că această categorie de infractori beneficiază de termene şi pedepse la jumătate față de majori. În plus, se afirmă, în special de lucrătorii din sistemul judiciar, că pedepsele cu detenția se dau doar în cazurile foarte grave.

„Se urmăreşte să nu se afecteze dezvoltarea fizică, psihică, morală a minorului, adică, măsurile privative de libertate, în cazul minorilor, au un caracter cu totul excepțional, doar în cazul infracțiunilor grave" (procuror, Bucureşti)

„În opinia mea, cadrul legislativ existent în acest moment oferă garanții procesuale minorilor…" (procuror, Cluj-Napoca)

Puşi să aprecieze actualul cadru legislativ, o serie de actori instituționali s-au centrat pe modificările realizate în ultimii ani şi consideră din această perspectivă că există o evoluție pozitivă. Modificările apreciate în mod deosebit de cei intervievați sunt reducerea termenelor de reținere şi arestare, condițiile în care poate fi arestat un minor, precum şi înființarea serviciului de reintegrare socială şi supraveghere şi introducerea unor sancțiuni alternative la detenție.

„Modificările care au intervenit deci în noul cod de procedura penală, spunem noi, că au răspuns aşteptărilor noastre pe linie de minori. ... Deci noi zicem că reducerea termenului de reținere este benefică. ... ... au rămas acele fapte cu adevărat grave ... fapte cu violențe, deci, îndeosebi ... vă spun, din ce am eu cunoştințe despre minori reținuți, au fost pentru fapte grave, tâlhării. […] Se reține mai greu şi acesta este cuvântul de ordine. Se reține mai greu datorită îngustării ... şi reducerii termenului, deci nu mai pot să mă duc cu un minor să-l rețin, dacă nu am probe suficiente sau dacă nu am o faptă pe măsură şi care trebuie să depăşească 10 ani." (Polițist, Bucureşti)

„Este într-o schimbare pozitivă. Modificările care au apărut în 2003 au dus la scăderea cazurilor arestărilor şi lucrurile acestea sunt bune pentru minori, aceasta şi, dacă ținem cont că un număr mare de minori sunt evaluați la noi." (consilier de supraveghere, SRSS, Constanța)

Instabilitatea, lipsa de claritate şi coerență a cadrului legislativ, în general, şi în particular, în ce-i priveşte pe infractorii minori, sunt alte critici aduse de actorii instituționali la adresa situației actuale din justiție. În ciuda bunelor intenții, în ciuda eforturilor de a ne alinia la standarde europene, progresele în domeniul legislativ sunt umbrite de o serie de probleme, printre care şi cea a lipsei de resurse pentru implementarea lor.

„Haotică. Se vede, se vede clar că vor să facă ceva. V-am zis, sub presiunea timpului nu reuşesc încă să găsească modalitatea... deci, să facă şi să funcționeze ceea ce vor. Deci toată lumea vrea să ne aliniem la standardele europene, numai că, cum să zic, noi suntem mai mult cu cerințele lor, dar nu avem, din punct de vedere financiar, disponibilitatea necesară. Deci, concret: modificări la lege există. La metodologia de lucru, iarăşi, există o îmbunătățire...iarăşi o nenorocire, chiar trec dintr-una în alta, pentru că se schimbă atât de des...pur şi simplu nu ajungi să pui în practică şi să înțelegi ceea ce ei au vrut să pună în practică." (avocat, Bucureşti)

"Păi…ce să vă zic…nu prea este un cadru legislativ foarte clar; am înțeles că de la 1 ianuarie 2005 va fi ceva mai bine pus la punct... (DPC, Bucureşti)

"Ar trebui descrisă mai pe larg procedura specială de judecare a minorilor, în prezent aceasta rezumându-se la doar câteva articole." (judecător, Alba – Iulia)

Capacitatea instituțională de a oferi infractorilor minori servicii menite să conducă la reintegrarea lor este un alt aspect la care s-au referit actorii instituționali atunci când au evaluat situația justiției pentru minori. Pe de o parte, există aprecieri negative, conform cărora nu există instituțiile necesare să pună în aplicare eficient măsurile educative prevăzute în codul penal. Serviciile oferite de instituțiile existente sunt destul de limitate, iar pentru minorii care nu răspund penal, practic, în cele mai multe cazuri, nu se face nimic concret. Pe de altă parte, respondenții au vizat modul în care instituțiile colaborează între ele în domeniul justiției pentru minori şi a reducerii delincvenței juvenile, existând atât aprecieri pozitive, cât şi aprecieri negative.

„Foarte proastă. ... Pentru că sunt măsuri pe care poți să le iei, dar nu există instituțiile necesare pentru a le aplica. De exemplu, Codul Penal prevede că poți să dai internarea într-un Institut medical-educativ pentru minori, dar ele nu există ca instituții." (judecător, Bucureşti).

"La nivelul de minusuri care sunt în domeniul acesta, ar fi, în primul rând, serviciile destul de limitate care sunt la dispoziția minorilor şi care să fie oferite de către instituții, publice sau private din comunitate" (SRSS, Bucureşti).

„[…] în cadrul sistemului juridic ar trebui găsită o modalitate de a oferi servicii acestor categorii de copii sub 14 ani care nu răspund penal … deci, nu consider că ar trebui luate măsuri neapărat polițieneşti, dar ei ar trebui cumva să figureze în nişte servicii sociale şi să li se acorde nişte servicii sociale şi nişte consilieri, astfel încât ei să nu mai comită infracțiuni" (polițist, Iaşi)

„…acum lucrurile merg bine aici, în Iaşi, pentru că suntem o echipă, lucrăm efectiv foarte bine şi cu Poliția, şi cu Parchetul. Eu sunt judecător la minori. Avem un singur procuror care soluționează toate cauzele cu minori şi cu care eu intru în şedință. Cunoaştem toți minorii delicvenți. Poliția, la fel, este foarte bine acum." (judecător, Iaşi)

„[…] nu avem colaborări cu instituțiile care ar putea asigura o protecție sau o supraveghere a lui, practic nu există multe din acestea ... sau există doar formal." (judecător, Craiova)

Cea de-a doua categorie generală în care se încadrează aprecierile actorilor instituționali în privința justiției pentru minori delincvenți se centrează pe modul de funcționare a justiției.

Un element important al funcționării justiției pentru minori delincvenți este reprezentat de modul de aplicare a pedepselor. O categorie importantă de răspunsuri vizând acest aspect relevă faptul că, în actul de justiție, accentul este pus pe faptă şi pe pedepsirea ei şi, mai puțin, pe persoana care a săvârşit infracțiunea. Se ajunge astfel ca minorii să fie condamnați prea frecvent la închisoare, iar uneori chiar pentru infracțiuni minore. Pe de altă parte, se consideră că măsurile educative care pot fi aplicate în prezent, fiind prevăzute de cadrul legislativ, sunt utilizate mult prea puțin.

„Cred că se aplică prea multe pedepse cu închisoarea pentru infracțiuni, să nu zic minore, dar medii ca pericol social." (procuror, Bucureşti)

„...din motive obiective, nu că ar fi cineva vinovat neapărat, într-un mod strict se urmează exact procedura. Aşa,...şi nu au finalitatea urmărită de legiuitor. [...] Minorii ajung... nu prea se ține seama de... mă rog, de gradul de dezvoltare psihică a minorului. De multe ori, se ajunge în închisoare – să vorbim direct – când nu ar fi cazul." (procuror, Bucureşti)

„Cadrul legislativ mi se pare destul de adecvat, şi totuşi … nu sunt persoane care să îl pună în aplicare... Amenda şi măsurile educative sunt prea puțin utilizate - cunosc o grămadă de copii trimişi în judecată pentru infracțiunea de furt în care prejudiciul este, dacă nu neînsemnat, foarte mic față de care s-a luat măsura privativă de libertate, fără să se țină cont de dispozițiile codului penal care spune clar: față de minor se ia o măsură preponderent educativă, numai când aceasta nu e de ajuns se poate lua o măsură privativă de libertate." (avocat, Constanța)

„Foarte multe lucruri care trebuie schimbate, cadrul legislativ în primul rând e prea strict, avem pedepse şi măsuri educative, însă, de regulă, se aplică destul de mult pedepse nu măsuri educative şi când se aplică măsuri educative, acestea sunt greu de controlat" (judecător, Craiova)

Situația existentă la nivelul justiției pentru minori a fost apreciată de actorii instituționali luând în considerare practicile existente. Astfel, practica generală de tratare a minorilor este apreciată, în general, în mod negativ, existând ideea potrivit căreia modul de tratare a minorilor infractori nu diferă de cel al majorilor. Deosebirile dintre modul de tratare a infractorilor minori şi cei majori sunt, mai degrabă, formale

şi se referă la drepturile procesuale asigurate de Codul de Procedură Penală celor dintâi, şi la sistemul sancționator, mai blând, aplicat minorilor.

> "Am văzut că majoritatea procurorilor îi tratează aproape la fel pe minori cu majori, deci nu fac o diferențiere a vârstei." (procuror, Bucureşti)

> „Din păcate,nu există o foarte mare diferență între tratamentul aplicat minorilor şi cel aplicat majorilor. Deci, cu excepția faptului că şedința nu este publică, că are asigurată asistența juridică obligatorie... mă rog, din oficiu, dacă nu-şi angajează apărător ales, cu excepția faptului că-i citām părinții...deşi prezența lor nu este obligatorie, citām autoritatea tutelară - care nu se prezintă, citām serviciul şi eventual facem un referat de evaluare... Mult nu diferă situația acestora. Şi bineînțeles avem la dispoziție şi măsurile educative în loc de pedepse." (judecător, Alba Iulia)

O serie de aprecieri negative ale sistemului pun accentul pe modul în care se realizează în practică actul de justiție, inclusiv pe nerespectarea anumitor drepturi procesuale în diferite etape ale actului de justiție. În caracterizarea situației justiției pentru minori, cei care au adus în discuție drepturile procesuale ale acestora, au menționat o serie de încălcări ale procedurii, cu efecte negative asupra calității actului de justiție. Printre acestea, cel mai frecvent a fost menționat faptul că uneori declarațiile sunt luate minorilor în absența avocatului şi a reprezentanților legali şi că şedințele de judecată sunt comune şi nu au întotdeauna un caracter nepublic. Dincolo de faptul că sunt o încălcare a drepturilor procesuale, ele afectează psihicul minorului.

> „Nu este cea mai adecvată situație datorită faptului că dosarele minorilor se soluționează / se judecă laolaltă cu celelalte dosare. În aceeaşi zi, poți avea de judecat dosarul unui minor, după ce ai judecat mai multe dosare ale unor adulți ce au comis fapte extrem de grave sau dosare ale unor infractori mari; în aceste condiții se poate întâmpla să fii foarte nervos sau să nu mai ai răbdarea necesară în momentul în care ai ajuns la dosarul minorului. În plus, minorii ar trebui să beneficieze de consiliere, asistență." (judecător, Bucureşti)

> „[…] în primul rând să li se respecte drepturile, că degeaba sunt pe hârtie şi nu sunt într-adevăr respectate. Pornind de la şedința care trebuie să fie nepublică, deci să fie doar minorul - cu părinții, cu Autoritatea Tutelară, mai nou este şi Serviciul de Reintegrare -, pornind de la asta, dar şi mai înainte când este reținut, când este chemat la poliție să dea o declarație, sunt foarte mulți care au ajuns la noi deja în faza de judecată spun că "Atunci când a venit poliția m-a luat numai pe mine, eu eram singur acasă şi am dat o declarație…" declarație dată fără părinți, fără avocat fără un reprezentant legal alături." (SRSS, Bucureşti)

> "Situația actuală nu cred că conferă, din punctul meu de vedere, eficiența tuturor măsurilor de protecție prevăzute în legi, şi mă refer atât la Codul Penal, cât şi la legile speciale pentru protecția minorilor. Ca exemplu, aş putea spune că în conformitate cu dispozițiile Codului de Procedură Penală, şedințele în care se judecă minorii ar trebui să fie şedințe secrete, însă acest lucru nu se respectă, deşi ar fi favorabil atât pentru

> aflarea adevărului, cât şi pentru crearea unui climat propice […] interogării minorului care poate eventual să fie timorat de prezența atâtor persoane prezente în sala de judecată." (avocat, Craiova)

Nu în ultimul rând, unii dintre actorii instituționali au remarcat faptul că în cazul justiției pentru minori delincvenți nu putem vorbi de un sistem coerent, aducând mai multe argumente în favoarea acestei afirmații. În primul rând, nu există o specializare a lucrătorilor din domeniu, fie ei polițişti, procurori sau judecători. În al doilea rând, în afară de câteva drepturi procesuale şi de existența măsurilor educative, tratamentul minorilor nu diferă semnificativ de cel al majorilor. În al treilea rând actul de justiție în sine care caută să sancționeze fapta penală săvârşită de un minor nu atinge finalitatea dorită, adică recuperarea, reintegrarea minorului în societate. Pe lângă lipsa unui sistem în adevăratul sens al cuvântului, au fost persoane care au acuzat faptul că acestui domeniu nu i se acordă atenția cuvenită.

> „Nu există un sistem de justiție pentru minori, există două pagini în Codul Penal care privesc minoritatea, deci nu există un sistem de justiție pentru minori, nu există aşa ceva." (asistent social, DPC, Cluj-Napoca)

> "Practic, nu există o justiție pentru minori, deci nu există un regim special pentru minori, mă refer aici la faza de urmărire şi faza de judecată … în afară de regulile procesuale stricte care trebuie respectate, în sensul că acordarea de avocat este obligatorie sau audierea în sala de judecată, în şedința care este nepublică, sau detenția în locuri speciale; în rest, nu există o formare a judecătorilor sau a procurorilor în special, şi nu există o aplicare a lor, nu există o literatură în materie, nu se cunosc actele normative în materie de minori, fie că sunt victime, fie că sunt infractori." (judecător, Cluj-Napoca)

> "Nu există nimic în afară de faptul că se cere o caracterizare din partea Autorității Tutelare în toate cazurile cu minori şi că pedepsele în cuantum se reduc la jumătate, nu cred ca există ceva în mod special, nu există preocupări în domeniu." (avocat, Constanța)

> „Nu avem un sistem de justiție pentru minori, deocamdată. Noi avem un program pilot, care funcționează în Iaşi...am înțeles că Ministerul Justiției intenționează să facă aşa ceva şi la Braşov şi Timişoara." (procuror, Iaşi)

C. Resurse şi nevoi

În ceea ce priveşte resursele de care dispun instituțiile implicate în cadrul justiției pentru infractori minori, cercetarea s-a concentrat, în special, pe existența resurselor umane care au beneficiat de pregătire profesională pentru a lucra cu minori. Pe lângă acest subiect atins în toate interviurile cu actori din sistemul juridic, pe parcursul interviurilor au reieşit suficiente informații pentru a putea prezenta o imagine şi în ce priveşte infrastructura aflată la dispoziția acestor instituții.

Din perspectiva resurselor umane, se pot distinge două probleme. Pe de o parte majoritatea instituțiilor au un număr insuficient de personal în raport cu volumul de muncă. Aceasta nu este o caracteristică particulară pentru domeniul justiției pentru minori, ci o caracteristică generală a întregului sistem juridic. Atât la nivelul

instanțelor, parchetelor, secțiilor de poliție, cât şi la nivelul serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere, personalul este insuficient, dacă îl raportăm la numărul de cazuri cu care se confruntă. Pe de altă parte, în ce priveşte strict justiția pentru minori delincvenți, nu sunt suficiente resurse umane specializate, în sensul de a fi beneficiat de vreun stagiu de pregătire pentru a lucra în acest domeniu.

Cu toate că cele mai multe persoane intervievate au recunoscut că nu au o specializare, există o preocupare spre specializare a celor implicați în domeniul justiției juvenile. În marea majoritate a localităților în care s-a desfăşurat studiul, personalul din domeniul juridic a dobândit o oarecare perfecționare profesională, participând la cursuri pe teme din domeniul justiției pentru minori delincvenți organizate de diferite asociații / organizații non-guvernamentale, Ministerul Justiției, Ministerul Administrației şi Internelor, Institutul Național al Magistraturii, la diferite seminarii sau schimburi de experiență. Excepțiile sunt constituite de Alba Iulia, unde în afara polițistului care răspundea de cazurile cu minori din cadrul IPJ, nici o persoană dintre cele intervievate nu a participat la activități de perfecționare şi nici nu cunoştea exemplul altor colegi care să fi făcut acest lucru, şi Constanța, unde numai judecătorii din cadrul Curții de Apel au beneficiat de stagii de pregătire pe tema cauzelor cu minori. Nu a existat cazul nici unei persoane din rândul avocaților care să fi participat la cursuri de perfecționare în domeniul justiției pentru minori delincvenți, singura specializare a acestora în domeniu fiind dobândită pe baza experienței şi în cadrul sistemului superior de învățământ.

Există o serie de domenii pe care o mare parte a celor intervievați consideră că ar fi necesar să le aprofundeze. Dintre aceste domenii menționăm: măsurile de reducere a riscului de recidivă, modalitățile de abordare şi anchetare a minorilor, drepturile inculpaților minori, modul de tratament al inculpaților minori, sancțiunile alternative la pedeapsa cu detenția, măsurile alternative la arestarea preventivă, latura civilă a proceselor penale, legislația şi cazuistica internațională, psihologia copilului, psihologie judiciară, psihologie judiciară a minorului infractor.

În ce priveşte resursele materiale existente la dispoziția instituțiilor din sistemul juridic, în baza discuțiilor, dar şi a observațiilor de pe teren principalele probleme identificate şi care tind să fie generalizabile la nivelul întregului sistem se referă la:

a) Lipsa dotărilor informatice. Multe dintre birourilor polițiştilor, procurorilor sau judecătorilor - unde s-au desfăşurat interviuri - nu erau dotate nici măcar cu un calculator, şi vorbim de instituții situate în cele mai mari oraşe din România. Acolo unde există calculatoare - în unele cazuri - ele au fost aduse de acasă de cei care le folosesc. De asemenea, foarte probabil că o parte dintre calculatoarele existente în birourile instituțiilor menționate sunt vechi sau defecte, întrucât intervievatorii au observat că de multe ori ele nici măcar nu erau conectate la curent electric (cablul de alimentare era scos din priză şi înfăşurat în câteva cazuri în jurul monitorului).

b) Lipsa de spațiu. De multe ori birourile polițiştilor, procurorilor şi judecătorilor sunt supra-aglomerate şi nu sunt tocmai un ambient plăcut (mobilier uzat, fişete de metal, iluminat inadecvat etc.), iar acest lucru este grav dacă luăm în considerare că în aceste birouri au loc audieri, inclusiv ale infractorilor minori.

c) Lipsa de mijloace de transport - în cazul celor de la SRSS şi DPC - este extrem de importantă, întrucât activitatea acestor instituții presupune deplasări frecvente în teritoriu. În general, cei de la SRSS apelau la

autovehiculele aflate în dotarea tribunalelor, însă este evident că nici acestea nu beneficiază de un parc auto suficient.

Evaluarea nevoilor sistemului de justiție pentru minori a fost realizată în contextul implementării noii legislații privind protecția minorilor. În ceea ce priveşte această nouă legislație, o parte dintre persoanele intervievate au recunoscut că nu o cunosc pentru că nu au avut timpul necesar pentru a o studia. Cei care aveau cunoştințe despre această legislație au enumerat ca principale modificări, pe care acesta le aduce: înființarea tribunalelor pentru minori şi familie şi lărgirea plajei de sancțiuni alternative: libertatea sub supraveghere severă, amânarea aplicării pedepsei minorului.

În perspectiva implementării acestei noi legislații, nevoile percepute de către actorii instituționali ale sistemului de justiție sunt:

1. nevoi privind resursele umane – insuficiența personalului specializat şi a celui auxiliar (grefieri, arhivari, secretari, şoferi), lipsa anumitor categorii de specialişti la care să se poată apela atunci când este nevoie (psihologi, asistenți sociali, sociologi), lipsa de specializare a celor implicați în justiția pentru minori.
2. nevoi privind dotarea materială: calculatoare şi componente periferice, clădire separată unde să funcționeze tribunalul pentru minori şi familie, mijloace de transport, săli de judecată separate destinate minorilor special amenajate – pentru a crea o ambianță mai familială, mai intimă, tehnică de înregistrare video a audierilor, arhivă proprie a instanțelor pentru minori, cameră special amenajată destinată audierilor la poliție, sedii destinate înființării unor noi centre de zi pentru minorii delincvenți, echipamente speciale (ex. seturi de teste necesare investigațiilor psihologice), camere speciale în cadrul poliției în care să se poată reconstitui fapta, resurse logistice (copiator, fax, telefon).
3. nevoi privind accesul la informare şi perfecționare profesională: acces la Internet în vederea documentării, schimburi de experiență, rețele de calculatoare prin care actorii instituționali să poată comunica mai uşor, întâlniri, seminarii, acces la baze de date cu informații despre minori delincvenți.
4. nevoi privind organizarea şi funcționarea sistemului – organizarea unor echipe de lucru inter-instituționale care să soluționeze cazurile cu minori, colaborarea cu instituțiile din afara sistemului care ar putea supraveghea minori, crearea de servicii pentru minori delincvenți, înființarea unor centre, departamente / birouri care să se ocupe de minori delincvenți în cadrul DPC, stimularea parteneriatelor inter-instituționale.

D. Cooperarea inter-instituțională

În realizarea actului de justiție în cazul infracțiunilor comise de minori sunt implicate mai multe instituții, fiecare cu rolul ei – clar sau mai puțin clar definit -, fiecare cu structura ei organizatorică, cu propriile resurse şi probleme. Din această perspectivă este important de evaluat modul în care aceste instituții reuşesc să colaboreze. Vom analiza colaborarea inter-instituțională în domeniul justiției pentru minori delincvenți având în vedere următoarele: 1) dimensiunile colaborării şi tipuri

de relații de colaborare stabilite între instituții; 2) calitatea relațiilor de colaborare şi 3) factorii care influențează colaborarea.

1) Dimensiunile colaborării şi tipuri de relații

Din discuțiile cu actorii instituționali implicați în justiția pentru minori delincvenți pot fi distinse trei direcții principale pe care se realizează colaborarea inter-instituțională.

În primul rând există o colaborare centrată pe procedura legală, adică pe setul de aşteptări pe care fiecare instituție le are de la celelalte cu care intră în contact în baza cadrului legal. Această colaborare influențează activitatea şi rezultatele fiecărei instituții în parte. Deşi aparent această colaborare are un caracter formal, din interviuri a reieşit importanța foarte mare pe care o au relațiile informale, inter-personale dintre reprezentanți ai acestor instituții.

În al doilea rând, există ceea ce am putea numi colaborarea inter-instituțională în cadrul unor grupuri de lucru cu variabilitate din punct de vedere al stabilității în timp şi a gradului de formalism. Un asemenea grup de lucru este, de exemplu, Comisia de Protecție a Copilului din care fac parte reprezentanți ai mai multor instituții publice: direcția de protecție a copilului, poliție, inspectorat şcolar etc.

În al treilea rând, există colaborări pe proiecte comune, în general inițiate şi dezvoltate de organizații non-guvernamentale. Un asemenea proiect este Instanța pentru minori de la Iaşi, inițiat de Alternative Sociale şi care a dus la formarea unui grup de lucru alcătuit din judecători, procurori, polițişti. În general, proiectele vizează fie perfecționarea profesională a lucrătorilor din justiție prin cursuri, seminarii, schimburi de experiență, fie campanii educativ-informaționale, centrate în general pe prevenirea delincvenței juvenile primare.

2) Calitatea relațiilor de colaborare

Calitatea colaborării inter-instituționale fluctuează în funcție de tipul instituției şi de localitate. Putem însă identifica, în baza interviurilor realizate, verigile puternice şi verigile slabe ale colaborării în domeniul justiției pentru minori delincvenți.

Verigile puternice, care au fost întâlnite în toate oraşele cuprinse în studiu, sunt constituite de următoarele două relații inter-instituționale: colaborarea dintre poliție şi parchet, datorită faptului că activitatea de anchetare a unui polițist este supravegheată de un procuror pe fiecare caz în parte; colaborarea dintre instanțele de judecată şi SRSS, datorită promptitudinii şi calității referatelor de evaluare psiho-socială realizate de SRSS, pe de o parte, şi proximității spațiale, pe de altă parte, în sensul că SRSS funcționează în sediul tribunalelor şi astfel s-au dezvoltat relații informale între consilierii de supraveghere şi judecători.

Verigile slabe întâlnite în toate localitățile investigate sunt reprezentate de relațiile dintre Autoritatea Tutelară şi celelalte instituții implicate în justiția pentru minori. Acest fapt este determinat unilateral de calitatea anchetelor sociale realizate de autoritate, precum şi de faptul că, în general, nu se implică în aceste cazuri, neparticipând la actul de justiție atunci când este citată.

Restul relațiilor inter-instituționale se poziționează din punct de vedere al calității între cele două tipuri de relații menționate şi variază de la o localitate la alta ca intensitate (frecvență) şi eficiență. De exemplu, există localități unde poliția colaborează foarte bine cu direcția de protecție a minorului, pe bază de protocoale, dar şi pe bază de relații informale, dar şi localități unde DPC este nemulțumită de

comunicarea cu poliția, în sensul că aceasta nu o informează direct despre cazurile cu minori, pe care îi cercetează. În unele localități SRSS a început să furnizeze referate de evaluare la cererea parchetului şi chiar a poliției, în timp ce în alte oraşe se plâng că nu are nici un fel de relații cu organele de anchetă.

3) Factori care influențează colaborarea inter-instituțională

Principalii factori care au o influență asupra colaborării dintre instituțiile implicate în justiția pentru minori pot fi împărțiți pe de o parte în factori structurali sau instituționali, iar pe de altă parte în factori umani. În prima categorie se includ: volumul de muncă raportat la volumul personalului, birocrația şi rigiditatea relațiilor ierarhice în interiorul instituțiilor, cadrul legislativ care reglementează activitatea fiecărei instituții şi existența unei structuri specializate pe problematica minorului în interiorul instituțiilor. În cadrul factorilor umani pot fi incluşi: gradul de dezvoltare a unor relații informale între lucrătorii diverselor instituții şi mentalitățile.

Volumul mare de muncă al lucrătorilor din aceste instituții reprezentat, de exemplu, de numărul mare de cazuri pe care un polițist sau procuror le are de anchetat sau pe care un judecător le are de soluționat influențează negativ capacitatea acestora de a colabora pe activitățile concrete în care se intersectează, precum şi disponibilitatea acestora de a se implica în proiecte comune.

> [colaborarea] „Este fragmentată. În sensul că, de foarte multe ori instituțiile, mă rog, iarăşi, dat fiind volumul de activitate, fiecare instituție s-a cam feudalizat, aşa, în curtea ei acolo, şi fiecare nu mai trece de curtea lui să ia legătura, să vadă, să se creeze aceste... să zicem, grupuri de discuții, grupuri de lucru.” (SRSS, Bucureşti)

> „… deci nu se reuşeşte să se facă acea colaborare informală, să spunem, sau acea colaborare care să extragă simplele hârtii, adrese (...). Motivele sunt, iarăşi, destul de logice: încărcarea judecătorului cu un volum foarte mare de lucru pe care îl au şi dumnealor, volum mare pe care îl avem şi noi, şi, mă rog, în acest context, programele noastre nu se prea suprapun.” (SRSS, Bucureşti)

Un alt factor negativ care influențează colaborarea ține de modul de organizare şi funcționare a instituțiilor. Birocrația excesivă, precum şi faptul că lucrătorii obişnuiți nu au prea mea multă independență în luarea de decizii, fiind în unele instituții subordonați destul de strict superiorilor ierarhici, sunt un obstacol în calea unei colaborări mai intense şi mai eficiente.

> „Instituțiile statului sunt toate caracterizate de birocrație, dar chiar dacă oamenii cu care lucrezi au cele mai bune intenții şi te înțeleg foarte bine, birocrația este în primul rând un obstacol în derularea lucrurilor cât mai repede... faptul că foarte multe dintre ele şi în special Poliția şi Procuratura încă sunt subordonate... încă sunt ... n-au atâta libertate de mişcare la nivel local, înțelegeți, asta iar ține de birocrație şi de reglementări de instituție şi de legislația lor specifică...” (ONG, Cluj-Napoca)

„Parchetul a rămas la noi în țară, aceeaşi instituție de tip stalinist. Deşi nu sunt militarizați, ei se comportă ca şi când ar fi militarizați. Procurorul nu poate face altceva decât ce-i spune şeful. Chiar dacă procurorul care anchetează, sau procurorul de şedință are o altă opinie, el nu are curajul să şi-o exprime şi să o transpună pe hârtie, în actele pe care le emite sau în concluziile către instanță..." (avocat, Bucureşti)

Ambiguitatea cadrului legislativ, sau chiar lipsa anumitor reglementări sunt piedici importante în calea colaborării în special între Direcția de Protecție a copilului şi celelalte instituții.

„…este şi un pic rupt sistemul, de exemplu, pentru a intra în instanță cei care răspund penal. Noi nu facem ancheta socială, o face Autoritatea Tutelară şi toată relația poliției. Pentru a avea dosarul complet, cu anchetă socială şi cu acestea, este la Autoritatea Tutelară, ei acolo trimit, nici nu trec pe la noi. Ori, e cumva o ruptură, că Autoritatea face o anchetă, îi cheamă pe părinți sau ce fac, scriu acolo. Cu mulți dintre copii noi lucrăm deja, îi cunoaştem din diverse alte sesizări, de la părinți, sau din altă parte, nu ştim de dosarul acela sau ei nu ştiu că noi avem mult mai multe date despre copilul respectiv. E oarecum o confuzie şi nu este foarte clar, nici polițiştii nu mai înțeleg ce facem noi, ce treabă au cu noi, ce treabă au cu Autoritatea…" (DPC, Bucureşti)

Un alt factor structural care afectează relațiile de colaborare inter-instituțională este reprezentat de lipsa specializării pe problematica minorului, în special la nivelul organelor de anchetă. Faptul că la poliție şi parchet nu există lucrători care să se ocupe strict doar de cazurile cu minori delincvenți îngreunează stabilirea unor relații de colaborare.

„[…] dacă la Poliție nu m-aş adresa tuturor care lucrează pe judiciar, pe cercetări penale, dacă ar exista grupuri care lucrează cu minori şi în serviciul nostru ar exista colegi care să lucreaze cu minori, eu cred că s-ar putea crea o relație între acei profesionişti şi lucrul ar fi uşor, am mai pierde din timpii morți, eventual am vorbi aceeaşi limbă, a lucrătorilor din diverse instituții care lucrează cu minori" (SRSS, Braşov)

„…vă spun drept, eu ca judecător de penal şi care am judecat cauze cu minori nu ştiu prea bine cum este organizată Direcția de Protecție a Minorilor, nu ştiu care sunt instituțiile, am aflat de câteva ONG-uri, care se ocupă de abuz sexual, cu violență în familie, dar în rest nu ştiu nici măcar care sunt instituțiile de stat implicate în protecția minorilor … atâta ştiu: Serviciul de Reintegrare Socială şi Supraveghere a Infractorilor care funcționează pe lângă Tribunal, face acele referate pentru minori, în rest o colaborare a noastră nu există …" (judecător, Cluj-Napoca)

Factorii umani au şi ei un rol important în relațiile de colaborare inter-instituțională. Printre aceştia stabilirea unor relații informale între lucrătorii din diverse instituții influențează pozitiv colaborarea dintre acestea.

„Există şi protocoale semnate, dar de obicei se merge la nivel informal. […] avem telefoanele, schimb de telefoane şi ne intâlnim cum să facem ca să evităm această birocrație cu adrese, cu … căci poate timpul, nu?!? Poate este o problematică de urgență... Poliția, Parchetul, Instanța colaborează bine. Noi ne străduim să iasă problema cât mai bine şi să aducem la un dosar tot ce trebuie şi ce e necesar. Cu SRSS-ul, de asemenea, colaborăm şi când ne solicită şi ei, şi noi, cu Direcția Pentru Protecția Minorului, iarăşi este o colaborare bună... deci e bună." (polițist, Braşov)

Mentalitatea unora dintre lucrători, lipsa de interes a acestora pentru problematica minorului delincvent este, în mod evident, un factor care afectează posibilitatea de a stabili relații de colaborare între diverse instituții. Faptul că infracționalitatea juvenilă nu este printre principalele domenii de interes ale unor instituții este în sine un obstacol în dezvoltarea unui sistem de justiție pentru minori.

„E punctul meu de vedere ca polițist: deci, dezinteresul față de această linie. De exemplu, cum este tratată această linie – minori - deoarece în sistemul nostru atât timp cât nu se fac dosare penale se consideră că nu munceşti; iar munca cu minori, cum am spus, cred că fac referire a doua, a treia oară, presupune 80%-90% muncă de prevenire, iar munca de cercetare penală – 10%." (polițist, Braşov)

4.3. Proceduri, practici şi probleme în faza de urmărire penală

4.3.1. Urmărirea penală din perspectiva actorilor instituționali

În acest subcapitol vor fi abordate trei teme legate de percepția actorilor instituționali asupra procedurilor şi practicilor în faza de urmărire penală: gradul de adecvare al acestora în cazul infractorilor minori; respectarea drepturilor procesuale, problemele şi nevoile specifice cu care se confruntă pe parcursul cercetării penale.

A. Adecvarea procedurilor şi practicilor din actul de justiție în care sunt implicați infractori minori

Analiza calitativă a afirmațiilor reprezentanților instituțiilor referitoare la gradul în care actualele proceduri şi practici sunt adecvate cazurilor cu infractori minori relevă existența a patru tipuri de orientări sau atitudini.

În primul rând se distinge o atitudine pozitivă față de procedurile şi practicile din faza de urmărire penală, pe care o regăsim, în special, în rândul principalilor actori instituționali implicați în această fază – polițiştii şi procurorii. Prevederile Codului Penal şi al celui de procedură penală sunt considerate ca fiind adecvate prin prisma faptului că sunt suficient de comprehensive şi asigură o bună protecție a drepturilor minorilor. În general, însă polițiştii şi procurorii care au fost intervievați tind să se concentreze pe dimensiunea strict legislativă şi nu pe aspectele problematice ale punerii în practică a prevederilor legale. Elementele considerate pozitive la actuala procedură penală din cazurile cu infractori minori sunt: obligativitatea asistenței juridice şi a înştiințării/citării reprezentanților legali (părinți, tutore etc.); termenele reduse în ce priveşte reținerea şi arestarea minorilor şi faptul că măsura arestării preventive are un caracter excepțional, fiind luată doar în cazurile de infracțiuni grave.

„...ori de câte ori audiem minori este obligatorie asistența juridică, prezența avocatului. De asemenea, dacă are până la 16 ani atunci când îl audiem atât în faza de urmărire penală cât şi în faza judecății asigurăm să participe la audierea lui şi părinții." (procuror, Alba-Iulia)

„Problemele nu sunt în materie de constatarea infracțiunilor, urmărire penală şi judecare. Acestea consider că se desfăşoară destul de bine respectând drepturile minorilor..."(procuror, Craiova)

Al doilea tip de atitudine este centrat pe punerea în practică a prevederilor legale referitoare la procedura penală, punând accent pe faptul că sunt cazuri în care acestea nu se respectă şi sunt practic încălcate drepturile minorilor. Această orientare este răspândită, mai ales, în cazul avocaților, a lucrătorilor de la SRSS şi DPC şi a reprezentanților organizațiilor non-guvernamentale. Ei recunosc că prevederile legale sunt relativ adecvate, însă acuză faptul că în multe cazuri respectarea procedurii este doar formală, „în acte", şi că prevederile referitoare la protejarea drepturilor copilului, în fapt, nu sunt respectate în faza urmăririi penale. Cei care au exprimat asemenea opinii au criticat faptul că există cazuri în care:

a) minorilor li se iau declarații în lipsa apărătorului (în special prima declarație);
b) reprezentanții legali (părinții, tutorele sau reprezentanți ai instituțiilor de ocrotire a copilului) sunt chemați cu întârziere să participe la audieri;
c) minorii sunt intimidați, amenințați, uneori chiar supuşi unor agresiuni fizice;
d) anchetatorii fac presiuni asupra minorilor să recunoască şi fapte pe care nu le-au săvârşit;
e) uneori anchetatorii obstrucționează activitatea apărătorului, refuzând fie întâlnirile confidențiale între acesta şi minorul aflat în arest, fie prin nepunerea la dispoziția avocatului a întregului dosar de urmărire penală.

"Drepturile ştiu că au început să mai fie respectate, dar totuşi am avut situații de minori cărora le-au fost încălcate drepturile pe perioada anchetei şi care mi-au relatat că nu au avut un avocat lânga ei, că nu au fost chemați părinții atunci când li s-au luat probe şi dacă nu cunoşti care îți sunt drepturile, mai ales fiind minor, este foarte uşor să abuzezi de o declarație" (consilier de supraveghere, SRSS, Bucureşti)

„În cazurile cu minori se întâmplă acelaşi lucru care se întâmplă şi în cazurile cu majori ... Categoric trebuie schimbat ceva ... de la modul în care se ia prima declarație infractorului minor, până la asigurarea unei apărări eficiente, prin respectarea drepturilor avocatului care cel mai adesea sunt încălcate sub o formă sau alta... există o practică foarte curioasă pentru unii anchetatori de a nu oferi întregul dosar. […] Minorii sunt mult mai uşor de influențat şi atunci, îi iau o declarație, îl pun să recunoască totul..." (avocat, Iaşi)

„Din păcate minorii sunt arestați, da, foarte mulți sunt arestați, foarte mulți nu sunt audiați în prezența părinților sau a unui avocat şi asta e încălcare, cum să zic, a drepturilor omului, a drepturilor copilului - să nu mai vorbim, da, foarte mulți sunt folosiți, din păcate, pentru a descoperi infractori majori […]" (ONG, Cluj-Napoca)

O a treia categorie de opinii exprimate de actorii instituționali cuprinde afirmații referitoare la caracterul traumatizant pentru minori al anumitor etape din urmărirea penală: audierea, arestul preventiv şi mai general, atitudinea şi modul în care sunt tratați de anchetatori. Faptul că minorul este audiat de mai multe ori (la poliție, la parchet, în primă instanță, la apel etc.) este considerat inclusiv de unii polițişti sau procurori ca fiind stresant. De asemenea, mediul în care au loc de obicei aceste audieri – birouri aglomerate, în care uneori au loc mai multe audieri, agitație – este, de asemenea, un factor cu potențial de a afecta psihicul minorului.

„...pentru un minor care comite o infracțiune, indiferent care e motivația lui, în momentul în care este luat de Poliție, dus în mediul de acolo, într-o instituție restrictivă, cu persoane necunoscute care pun tot felul de întrebări, este sau nu asistat de un părinte sau un asistent social … cred că e destul de dezorientat şi de speriat." (psiholog, ONG, Timişoara)

„Nu sunt audiați niciodată în camere separate, sau într-o cameră special amenajată. Sunt audiați în camere cu 3-4-5-6 birouri unde sunt şi ceilalți lucrători din poliție şi lumea intră, iese, se trântesc uşile. Copilul stă speriat şi cu ochii mari şi nu înțelege ce i se întâmplă." (avocat, Braşov)

„La Poliție am încercat pe cât posibil camerele astea de audiere a minorului să fie, în momentul în care ai intrat în secția de Poliție, imediat, la parter, în apropierea uşii ca să nu poată intra în contact cu celelalte birouri şi cu ceilalți participanți la diferite infracțiuni care sunt cercetați, dar astea sunt posibilitățile." (polițist, Iaşi)

Al patrulea tip de atitudine este centrat în jurul măsurii arestului preventiv, iar cei care au manifestat-o s-au referit în special la:

a) măsura arestului preventiv se ia prea uşor în unele cazuri / numărul minorilor arestați preventiv este prea mare;
b) arestul preventiv (fie că este în cadrul poliției sau în penitenciar) este un loc unde intră în contact cu alți infractori şi „se perfecționează" în diverse tehnici infracționale;
c) prima experiență a arestului este foarte traumatizantă pentru un minor;
d) condițiile de detenție din aresturile poliției sunt extrem de dure;
e) nu există măsuri preventive alternative la arest.

„ [...] ...se iau prea uşor măsuri preventive privative de libertate şi mă refer la arestarea preventivă pentru minori, la minorii de 15-16 ani." (avocat, Iaşi)

„În faza de urmărire penală s-ar putea face mai mult. Există încă minori care se plâng de regimul, de modul în care au fost tratați. Ştim, în general, cu toții, şi este şi cazul Braşovului: aresturile sunt mici, sunt supra-aglomerate, separarea minorilor de adulți, de majori se face, dar în spații cu totul inadecvate." (consilier de supraveghere, SRSS, Braşov)

„Ar fi trebuit, bineînțeles – procedural - să fie ținuți separat de majori... din câte mi-au spus minorii, nu prea se întâmplă. După nici două săptămâni de arest mi-a venit un inculpat, parcă ar fi stat trei luni acolo. Super şcolit, între ghilimele să spunem. Deja îmi povestea el: „când o să ies, nu mă mai prind ăştia de data asta... ştiu cum să fac pe cel mai deştept şuț" ...sau ceva de genul acesta." (avocat, Braşov)

Actorii instituționali au mai făcut referire şi la alte aspecte care indică faptul că procedurile şi practicile în faza de urmărire penală a infractorilor minori nu sunt adecvate. Lipsa unui psiholog la audieri sau care să-i ofere minorului consiliere pe parcursul întregii proceduri penale este un element care îngreunează lucrul cu infractorii minori. Legat în mare măsură de acest aspect, unii respondenți afirmă că nu se acordă suficientă atenție motivației minorului şi contextului în care el a săvârşit infracțiunea. De asemenea, din analiză a reieşit că în unele cazuri, din cauza lipsei infrastructurii, se iau măsuri inadecvate de către anchetatori sau munca le este îngreunată. De exemplu, în cazul audierii copiilor străzii: de multe ori aceştia sunt reținuți murdari, înfometați şi trebuie audiați. Or, la secția de poliție e imposibil să le asiguri nişte condiții umane pentru a putea ulterior avea o discuție cu ei.

Câțiva polițişti, chiar dacă recunosc faptul că în cazul minorilor este bine ca urmărirea penală să fie urgentată, critică inflexibilitatea procedurii penale, în sensul că sunt situații în care termenele se dovedesc a fi mult prea scurte pentru a putea fi respectate, cu atât mai mult cu cât birocrația din instituțiile statului este greu de urnit.

„Uneori considerăm că sunt bune, pentru că realizează o justiție rapidă, nu se tărăgănează un an, doi ani şi legislația actuală te obligă să faci urmărirea penală rapidă, însă de multe ori nu este timp, timpul este prea scurt şi poate s-ar fi reuşit o evaluare mai bună a factorilor externi." (polițist, Timişoara)

„De multe ori suntem puşi în situația în care finalizăm anchete apelând la relațiile inter-umane cu alte instituții. Legislația nu este suficient de flexibilă. De multe ori ai nevoie de mai mult timp, iar termenele sunt prea scurte. De exemplu, am un minor în Constanța, am 10 ore...păi în 10 ore abia îl aduc de acolo." (polițist, Alba Iulia)

B. Locul de audiere a minorilor

Din interviurile realizate a reieşit că nu există camere speciale pentru audierea minorilor nici la poliție, nici la parchet, în nici una din localitățile cuprinse în studiu. În Iaşi, unde la Direcția de Poliție a Municipiului Iaşi există o cameră specială dotată cu tehnică de înregistrare video a audierilor, aceasta a fost folosită până în prezent strict pentru audierea minorilor - victime ale unor infracțiuni.

În cazul poliției, audierile infractorilor minori au loc în birourile polițiştilor care se ocupă de cercetări penale, iar adesea, din cauza lipsei de spațiu, se întâmplă ca

audierea unui minor să aibă loc în acelaşi birou, simultan cu audierea unor majori învinuiți pentru alte fapte. La parchet, audierea minorului are loc în biroul procurorului care supraveghează cercetarea penală în respectivul caz. În general, nu se întâmplă ca în acelaşi birou de la parchet să aibă loc simultan mai multe audieri.

C. Expertiza medico-legală pentru stabilirea discernământului

În cazul minorilor cu vârsta între 14 şi 16 ani este obligatoriu să se stabilească dacă aceştia au avut discernământ atunci când au săvârşit o faptă penală. Acest lucru se realizează prin intermediul expertizei realizată de către o comisie a Institutului de Medicină Legală (IML). Expertizele pentru stabilirea discernământului se realizează într-o singură zi pe săptămână. Minorii sunt însoțiți de organele de anchetă, respectiv polițistul care instrumentează cazul şi de către părinți, însă frecvent se întâmplă ca minorii să meargă la IML doar însoțiți de polițişti, mai ales în cazurile în care părinții nu sunt interesați de soarta copilului lor sau minorii nu au părinți. Se întâmplă însă şi ca minorii să meargă la IML însoțiți doar de părinți, în cazurile în care familia prezintă suficientă încredere pentru organele de anchetă.

D. Asigurarea asistenței juridice obligatorii în faza urmăririi penale

Atunci când este reținut de către poliție minorului îi este adus la cunoştință faptul că are dreptul la un apărător ales, iar în cazul în care nu are unul, acesta este desemnat din oficiu. Polițiştii au o listă cu avocații de serviciu pe zile de la barou, listă care este actualizată săptămânal sau lunar şi care conține inclusiv numerele de telefon unde pot fi contactați respectivii avocați. Se face o cerere către barou pentru a delega un apărător din oficiu. De obicei, polițiştii contactează telefonic unul din avocații de serviciu şi îl cheamă să asiste minorul pe care îl anchetează. Anchetatori, ca şi judecătorii, de altfel, se plâng nu de faptul că avocații nu ar răspunde acestor cereri, ci de calitatea asistenței juridice din oficiu, în sensul că avocații nu acordă suficient interes acestor cazuri.

> „[…] apărătorii din oficiu nu-şi bat capul deloc cu cauzele cu minori.” (judecător, Cluj-Napoca)

> „[…] apărătorul desemnat din oficiu, pentru 200 de mii sau 400 de mii cât primeşte, face o treabă absolut formală.” (judecător, Braşov)

> „[…] avocații din oficiu sunt ca şi cum n-ar fi.” (procuror, Bucureşti)

E. Măsura liberării provizorii sub control judiciar sau pe cauțiune

Ca măsură alternativă la arestul preventiv, liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune este extrem de rar folosită, dacă nu cumva chiar deloc în anumite localități. Marea majoritate a interviurilor cu polițişti, procurori, avocați şi judecători susțin această afirmație. Explicațiile furnizate de intervievați - în legătura cu neutilizarea acestei măsuri - vizează în primul rând aspecte legislative.

Din punct de vedere legislativ problema neutilizării liberării provizorii în cazul infractorilor minori este determinată de faptul că, această măsură se poate aplica

doar pentru infracțiuni pentru care pedeapsa maximă nu depăşeşte 7[27] ani, în timp ce măsura arestului preventiv se acordă pentru infracțiuni pentru care este prevăzută o pedeapsă de cel puțin 10 ani. Altfel spus, actorii instituționali susțin că nu are cum să se utilizeze liberarea provizorie întrucât minorii oricum sunt arestați doar în cazurile de infracțiuni foarte grave. Pe de altă parte, au existat respondenți care au afirmat că nu se aplică această măsură, întrucât avocații nu o solicită. De partea cealaltă, avocații susțin ca această măsură este una relativ nouă în procedura penală din România şi, ca atare, procurorii şi judecătorii nu sunt obişnuiți cu ea şi o resping dintr-un fel de rezistență la schimbare. În ce priveşte cauțiunea în cazul minorilor care săvârşesc fapte penale, un argument suplimentar constă în aceea că mulți dintre infractorii minori provin din familii sărace, dezorganizate şi, practic, nu are cine să o plătească.

F. Respectarea drepturilor procesuale ale minorilor în faza de cercetare penală

Codul de Procedură Penală prevede câteva reguli speciale care trebuie aplicate în cauzele cu infractori minori. Astfel, în faza de urmărire penală minorul va fi asistat obligatoriu de un avocat, la prezentarea materialului de urmărire penală este obligatorie citarea părinților sau a reprezentanților legali. Dacă are vârsta între 14 şi 16 ani este obligatorie expertiza medico-legală de stabilire a discernământului. Minorul nu poate fi reținut mai mult de zece ore şi poate fi arestat pe o durată de cel mult 20 de zile.

Studiul nostru s-a interesat de măsura în care îi sunt respectate în practică aceste drepturi procesuale minorului care a săvârşit o faptă penală. Analizând răspunsurile actorilor instituționali pot fi distinse trei tipuri de opinii. În primul rând, sunt cei care spun că nu se întâmplă să nu li se respecte drepturile (în general, este răspunsul dominant în rândul polițiştilor şi procurorilor). Pentru a fi mai convingători, intervievații au argumentat că nerespectarea drepturilor ar duce la anularea în instanță a actelor astfel realizate, şi în consecință la reluarea procedurii de urmărire. Acest lucru poate fi un indicator pentru faptul că unii dintre lucrătorii din domeniul judiciar, pun accent pe aspectele pragmatice ale respectării drepturilor care țin de reuşita activității lor profesionale şi nu pe faptul că aceste drepturi în sine țin de caracteristicile psiho-sociale ale minorului.

> „Cu siguranță se respectă, pentru că cele mai multe sunt prevăzute sub sancțiunea nulității absolute: cu expertiză psihiatrică, cu anchetă socială, cu apărătorul din oficiu, acestea sunt întotdeauna respectate.” (procuror, Bucureşti)

> „Nimeni nu îşi riscă pielea să încalce aceste drepturi, care sunt până la urmă nişte lucruri simple.” (polițist, Bucureşti)

> „Nu, sub nici o formă [nu se întâmplă să nu le fie asigurate garanțiile procesuale la care au dreptul]. Sunt coduri de procedură, prevăd clar ce drepturi procesuale are minorul şi orice e făcut spre încălcarea acelor dispoziții, este nul de drept.”

[27] În fapt, art.160 indice 2 a fost modificat prin Legea 281/2003, astfel că maximul de pedeapsă pentru care poate fi acordată liberarea provizorie sub control judiciar este acum de 12 ani.

În al doilea rând, sunt cei care nu neagă posibilitatea ca uneori drepturile procesuale ale minorilor să nu fie respectate, însă afirmă că acest lucru se întâmplă foarte rar, şi că, în general, infractorii minori sunt tratați corect.

În al treilea rând sunt cei care spun că se întâmplă ca aceste drepturi să nu le fie respectate. În această categorie pot fi incluşi şi cei care au pus accentul pe caracterul formal al respectării drepturilor. Cea mai frecventă încălcare menționată de intervievați se referă la faptul că declarațiile la poliție, în special prima declarație, sunt luate în lipsa apărătorului. Se întâmplă în practică ca părinții sau reprezentanții legali să fie anunțați cu întârziere despre măsurile preventive luate împotriva unor minori şi astfel să nu participe la audieri.

„Ele sunt formal garantate, dar se încalcă pe un sistem pe care-l ştim cu toții. A garanta înseamnă să existe în lege. Se iau declarații fără apărător, în absența părinților, care nu sunt întotdeauna chemați." (avocat, Iaşi)

„Da, din păcate da. Cu toate că asistența juridică este obligatorie în toate cazurile cu minori, dreptul la apărare nu este conferit, în sensul că există obligația organelor judiciare de a desemna un apărător din oficiu, dacă minorul nu are un apărător ales, însă acest drept este de cele mai multe ori încălcat procedându-se la efectuarea anumitor etape în urmărirea penală fără a avea o asistență juridică obligatorie. De asemenea, obligația de a încunoştința într-un termen cât mai scurt rudele apropiate sau anumite persoane desemnate de minor, în cazul în care sunt supuşi la anumite măsuri privative de libertate, această măsură nu este îndeplinită […] motivul cred că este necesitatea rezolvării cu celeritate a cauzelor penale şi existența unui număr destul de mare de dosare." (avocat, Craiova)

Alte practici de încălcare a drepturilor minorilor se referă la atitudinea anchetatorilor, care în unele cazuri apelează la amenințări, uneori chiar abuzuri fizice, pentru a-i intimida pe minori şi a-i determina să recunoască. De asemenea, se întâmplă ca minorilor să li se ceară să recunoască fapte pe care nu le-au comis şi care figurează la poliție ca dosare cu autori necunoscuți.

„Chiar am avut dosare în care am avut îndoieli cu privire la modul în care le-au fost luate declarațiile acelea. Eu ştiu, cred că mai este obiceiul acela de a spune… pentru că el are un autor necunoscut într-o cauză, să-l prindă pe unul, eu ştiu, care nu este tocmai uşă de biserică neapărat în satul acela, şi zice dumnealui: „lasă, spune tu aşa că ai făcut, că nu ți se întâmplă nimic". Eu am sentimentul că se mai întâmplă lucruri din acestea; iar la mine vin şi-mi spun: „domnule, m-or bătut sau mi-or făcut de-alea…", „M-au amenințat…", şi cred. Amenințarea aceasta morală, constrângerea aceasta morală, cred că funcționează. „Vezi că am să te pândesc şi am să-ți fac probleme", ceva de genul acesta… nu este nevoie să-l bați" (judecător, Iaşi)

„Am mai întâlnit şi situații în care primele declarații date de către minor la polițist […], minorul este pus să scrie "Mi s-a adus la cunoştință că am dreptul la un apărător, dar refuz." ...ori aici se uită faptul că acesta este minor şi apărarea este obligatorie." (judecător, Craiova)

„Da, se întâmplă şi mai ales sunt intimidați … eu personal ştiu cazuri de minori cărora organele de cercetare penală, le-au impus să ia asupra lor anumite fapte înregistrate cu AN: autor necunoscut, pentru ca polițiştii să scape de dosare şi astfel minorii cunoscuți cu antecedente penale să îşi ia asupra lor cazuri care, infracțiuni pe care nu le-au săvârşit … şi pentru mici favoruri de genul un suc sau un pachet de țigări, ei sunt dispuşi la astfel de lucruri.” (judecător, Cluj-Napoca)

„În momentul în care apărătorul este deja chemat, un prim act s-a întocmit, chiar dacă este un proces verbal de începere a urmăririi, de cercetare. O discuție a avut loc, între minor şi polițist. Categoric o discuție a avut loc.” (avocat, Braşov)

„Da, se întâmplă să nu le fie asigurate garanțiile, la modul în care – prinşi de Poliție, deci cam acesta este procedeul – prins de Poliție, îl ia, îl duce, îl mai pocneşte să spună tot, iar declarația se ia în fața părintelui şi a avocatului – din oficiu sau ales – dar după ce el a fost eventual amenințat, dacă nu şi lovit… Se fac abuzuri.” (avocat, Bucureşti)

În unele cazuri apărătorul nu poate lua contact cu clientul aflat în arestul poliției sau discuțiile confidențiale între avocat şi client sunt îngreunate de către anchetatori.

„Li se interzice, de exemplu, de către Poliție, de către organele de cercetare, accesul la vizite cu părinții, accesul necondiționat al apărătorului... probleme sunt pe urmărirea penală, am observat la țară, la sate, unde sunt bătuți minori. Am auzit destui. Mai sunt încă bătuți.” (avocat, Bucureşti)

„[…] ...am fost foarte supărată pentru că stătea domnul polițist aici, între noi doi, şi noi ar fi trebuit să avem o relație de confidențialitate. Deci, să-mi spună minorul ce are de spus... stătea şi se uita la mine pentru că domnul polițist nu a vrut... şi zic: „este o convorbire confidențială, nu aveți voie”. „Păi, dacă-i strecurați ceva în buzunar, păi dacă-i ...” „Luați-mi tot şi lăsați-mă să vorbesc cu el.” Şi nu a vrut până nu am stat o jumătate de oră să mă târguiesc cu el pentru că este dreptul ... că e minor, că e major... este dreptul lui să vorbească cu avocatul liber, pentru că altfel nu poate spune ce are de spus.” (avocat, Braşov)

Alteori, minorii sunt reținuți peste termenul legal de către anchetatori:

„Am avut nu demult un minor... din învinuit l-au transformat în martor ca să aibă o probă împotriva principalului suspect... să spunem, dar, l-au ținut 24 de ore. Ori, un minor, nu este voie să fie reținut mai mult de 10 ore, cu cătuşele legate. Aşa mi-a povestit el, aşa l-a văzut celălalt co-inculpat, cu cătuşele legate de scaun, ca să povestească ce ar trebui să povestească. Şi mama lui a fost anunțată a doua zi pentru că pur şi simplu nu a fost găsită. Ori dacă mama nu este găsită, se cheamă cineva de la Autoritatea Tutelară, se cheamă avocatul, se face ceva, sau nu-i iei nimic. Nu-i iei nici o declarație.” (avocat, Braşov)

Studiul a mai relevat că se întâmplă ca minorii să fie ținuți în camere cu majori, fapt ce contravine procedurii legale. Acest lucru a fost explicat de un procuror prin faptul că uneori nu au suficient spațiu în arestul poliției, însă din observațiile de pe teren şi din interviurile cu minori a reieşit că există o practică de a pune un major într-o cameră de arest pentru minori ca „şef de cameră".

Problema cu nerespectarea drepturilor procesuale de către anchetatori (polițişti, în special) este determinată - dincolo de mentalitatea unora dintre lucrători - de faptul că termenele sunt prea scurte şi volumul de muncă este mult prea mare. În acelaşi timp, chiar dacă a fost încălcat un drept al minorului, este greu de dovedit acest lucru, iar unii avocații chiar dacă depun plângeri, ştiu dinainte că nu se va rezolva nimic.

Pe de altă parte, caracterul formal al respectării drepturilor procesuale este adesea cauzat de mentalitatea avocaților din oficiu, care nefiind motivați financiar vin, semnează şi pleacă fără măcar să stea de vorbă cinci minute cu învinuitul. De asemenea, degeaba este chemată autoritatea tutelară pentru că nimeni de la acest serviciu nu se prezintă, iar adesea nici chiar părinții minorului nu sunt interesați de ce li se întâmplă copilului lor şi nu participă la audieri.

G. Probleme şi nevoi cu care se confruntă actorii instituționali implicați în urmărirea penală

Problemele cu care se confruntă polițiştii şi procurorii în faza de urmărire penală a infractorilor minori sunt legate, în principal, de patru dimensiuni: resursele umane existente, infrastructura, legislația şi atitudinea anumitor instituții sau categorii de persoane cu care intră în contact în activitatea lor.

În ce priveşte resursele umane, problemele pot fi împărțite în două categorii. Pe de o parte, la nivelul celor două instituții principale implicate în cercetarea penală a infractorilor minori, personalul este insuficient în raport cu numărul mare de cazuri pe care le au de anchetat. În consecință, lucrătorii sunt extrem de aglomerați cu sarcini şi nu pot acorda fiecărui caz în parte foarte multă atenție. Pe de altă parte, atât polițiştii cât şi procurorii resimt lipsa specializării pe linie de minori ca reprezentând un obstacol în activitatea lor curentă. Prin lipsa specializării se înțelege atât că nu există o pregătire profesională suplimentară pe problematica minorului delincvent, cât şi mai ales faptul că nu există cadre care să se ocupe **doar** de cazurile cu infractori minori. Atât polițiştii, cât şi procurorii au mai multe linii de muncă, printre care şi cea legată de cercetarea infracțiunilor comise de minori. Un alt aspect problematic legat tot de resursele umane existente la nivelul celor două instituții îl constituie lipsa psihologilor şi asistenților sociali la care să apeleze în unele cazuri cu infractori minori. De asemenea, unii polițişti consideră problematic faptul că există o prea mare fluctuație a cadrelor care sunt desemnate să se ocupe de cazurile cu minori, determinată, pe de o parte, de mobilitate prea mare între diversele linii de muncă, cât şi de tendința de ascensiune pe linie ierarhică existentă în sistem. Aceasta face ca atunci când ai nevoie de o persoană despre care şti că lucrează pe linie de minori să afli că, fie a avansat la direcție sau inspectorat, fie nu se mai ocupă de respectiva linie.

> „În cazul meu, principalul obstacol este lipsa de experiență în lucrul cu copiii. […] ...trebuie să ai un personal specializat, care să ştie cum se desfăşoară această procedură de audiere, de anchetă cu minorii." (procuror, Timişoara)

„O problemă ar fi la noi volumul mare de muncă. Aşa cum am mai spus, atât eu cât şi colegii de la municipiu şi de la oraşe nu avem doar linia aceasta. Avem şi alte linii de muncă, peste tot ni se cer rezultate şi aşa suntem prinşi între ciocan şi nicovală.” (polițist, Timişoara)

„În primul rând, nu cred că există oameni bine specializați pe aşa ceva, nu există persoane care să nu fie polițişti, procurori, aşa cum am zis, psihologi, asistenți sociali care să colaboreze în permanență cu instituțiile noastre şi care să fie disponibile oricând, la orice oră, în orice zi, când este nevoie. Ar mai fi de menționat numărul foarte mare de cauze în general, nu neapărat de cauzele cu minori, când eşti foarte ocupat, foarte încărcat, şi nu poți să dai o atenție foarte mare, nu poți să alergi în toate dosarele la fel de mult, eşti obligat să faci o selecție în funcție de gravitate, operativitate şi aşa mai departe.” (procuror, Bucureşti)

„Este un volum mare de muncă. Cazurile sunt tratate după un şablon şi atunci atât de aleatoriu este totul, încât nu poți să ştii. Limitele sunt foarte mari față de unde poate să ajungă cineva care a făcut ceva. Adică să fie condamnat la ani grei să zicem, la ani mulți de detenție şi pentru ceva similar, altcineva să fie iertat, dojenit... O deficiență majoră ar fi că prea puțină şansă se acordă celor care au greşit pentru prima dată.” (avocat, Timişoara)

„[…] ...această fluctuație de cadre, vine unul un an-doi, stă, îl schimbă, îl mută nu ştiu unde, vine altul. Trebuie sa fie o stabilitate pe linia de muncă acolo, şi cineva care să îi coordoneze acolo. Şi chiar un polițist care ajunge să muncească pe linia de minori, acela ar trebui, când ajunge acolo, să fie obligat ca 2-3 ani cel puțin să nu aibă voie să plece, chiar dacă vrea.” (polițist, Braşov)

„Cu ce se confruntă instituția noastră?!? … Ar fi vorba de numărul de polițişti care să fie specializați pe minori şi care să lucreze cu minori, pe toate componenentele şi am să vă spun … deci, şi la cercetări penale şi la judiciar şi la crimă organizată şi la … deci tot ce înseamnă, ştiu eu, profil în cadrul instituției … unde de regulă regăsim minori, chiar şi rutieră cum spuneam.” (polițist, Iaşi)

Infrastructura inadecvată este a doua categorie de probleme regăsită în discuțiile cu lucrătorii din poliție şi parchet. În cadrul acestei categorii cel mai adesea actorii instituționali au menționat dotarea insuficientă cu calculatoare, spațiu insuficient şi lipsa unei camere speciale pentru audierea minorilor, care eventual să fie dotată cu aparatură de înregistrare audio-video.

„...obstacole... lipsa personalului, lipsa infrastructurii, lipsa unor camere speciale, lipsa dotărilor, a unor calculatoare cu dotare minimă, eu stau cu un calculator din 1994, abia îmi merge Word-ul; câteodată se opreşte şi mai stă câte o jumătate de oră şi tot îi fac: „haide, hai frățioare”. Şi unde să scriu la el?” (Procuror, Iaşi)

„...nu există birouri speciale unde să îi audiezi, unde să faci o anchetă cu minori. Există riscul să-l audiezi în prezența încă a cinci, care sunt audiați din alte cauze.” (Procuror, Timişoara)

În special polițiştii au amintit în interviuri şi de probleme legate de legislație. Termenele prea scurte legate de reținerea şi arestarea infractorilor minori sunt principalele prevederi la care au făcut referire. Pe lângă acestea, s-au mai făcut referire la instabilitatea legislativă, precum şi la faptul că nu au la dispoziție măsuri eficiente de a stopa activitatea infracțională a minorilor care sunt anchetați în stare de libertate, altfel spus nu au nişte alternative eficiente la măsura arestului preventiv.

„Probleme au colegii de la Cercetări Penale care trebuie să realizeze expertiza medico-legală să meargă împreună cu dosarul cauzei şi de multe ori dosarul nu apucă să vină de la judecătorie în cazul în care minorul este arestat. Ori termenul de arestare preventivă este scurt, dosarul este la judecător, dosarul trebuie să fie şi la I.M.L. şi aici apar neconcordanțe.” (polițist, Timişoara)

A treia categorie importantă de probleme cu care se confruntă polițiştii şi procurorii în activitatea de urmărire penală a infractorilor minori include atitudinea anumitor instituții sau categorii de persoane cu care intră în contact în cadrul acestei activități. Din această perspectivă anchetatorii s-au plâns de: faptul că ancheta socială realizată de serviciile de autoritatea tutelară este prea sumară şi nu reflectă motivația pentru care minorul a săvârşit o anume faptă penală; avocații din oficiu sunt - în multe cazuri - dezinteresați, prezența lor pe parcursul anchetei penale fiind mai degrabă una formală; birocrația prea stufoasă cu care se confruntă atunci când vor să trimită un minor într-un centru de plasament. Pe lângă probleme care țin de modul în care alte instituții îşi desfăşoară activitatea, anchetatorii au mai menționat ca obstacole în activitatea lor atitudinea minorilor, care uneori se sustrag de la urmărirea penală, precum şi atitudinea părinților care - în unele cazuri – practic, nu se interesează de copilul lor.

„Un minor, un infractor minor care acum este prins şi cercetat, chiar acum… la Inspectoratul Județean de Poliție, fură maşini. Deci sunt fapte foarte grave, fură autoturisme. Şi ieri a fost la Parchet, deci aşa se zice în legislație – fapta nu prezintă pericol social, că el este minor, i s-a dat drumul, iar seara a furat din nou o maşină. Şi este aşa o muncă de calvar. Din nou, cheamă pe avocați, din nou audiază-l, din nou predă bunurile, deci se fac acte. Şi oamenii muncesc, oameni care ar putea să-şi îndrepte eforturile şi energia spre altceva, spre lucruri serioase, pe când te ține în loc un minor de acesta. Deci aceasta e problema numărul 1, faptul că îl cercetezi, îi dai drumul şi el poate oricând să o facă...”(polițist, Constanța)

O problemă interesantă care a reieşit din interviurile cu unii polițiști este aceea a dezinteresului sistemului juridic pe ansamblu față de problematica minorului delincvent. Sunt polițiști care apreciază că la momentul actual infracționalitatea juvenilă nu reprezintă deloc o prioritate pentru nimeni din sistem şi că, mai mult, există unele prejudecăți față de ceea ce numesc ei „linia de muncă minori”, în sensul că se consideră că munca de polițist înseamnă „să faci dosare penale”, pe când lucrul cu minorii presupune în primul rând prevenție.

„Dezinteresul față de această linie. De exemplu, cum este tratată această linie – minori - deoarece în sistemul nostru atât timp cât nu se fac dosare penale se consideră că nu munceşti. Iar munca cu minorii, cum am spus, cred că fac referire a doua, a treia oară, presupune 80%-90% muncă de prevenire, iar munca de cercetare penală - 10%."(polițist, Braşov)

O problemă foarte punctuală care a reieşit din câteva interviuri cu anchetatori se referă la costurile expertizelor medico-legale care trebuie suportate de către poliție sau parchet şi acest lucru reprezintă o povară financiară suplimentară pentru această instituție. Este un aspect destul de important de semnalat, întrucât IML nu eliberează nici un certificat înainte ca taxa corespunzătoare să fie plătită şi acest lucru duce la întârzierea dosarului.

„Problema este cu plata acestei expertize medico-legale psihiatrice. Noi îl planificăm, ne primeşte cu el acolo, se expertizează, dar nu se eliberează certificatul constatator până când nu se achită plata acestei taxe […] De regulă, o achită părinții, dacă minorul este dintr-o familie cu posibilități. Dacă nu, din bugetul poliției se achită. Se face raport la serviciul finaciar cu aprobarea directorului general, se plăteşte factura. Şi abia după un timp vine şi raportul cu concluziile expertizei. […] Poate să dureze şi luni de zile." (Polițist, Bucureşti)

4.3.2. Experiența urmăririi penale din perspectiva minorilor delincvenți

A. Contextul social al infracțiunilor comise de minori

Contextul social al săvârşirii infracțiunilor de către minori include principalele instanțe de socializare – familia, şcoala şi grupul de prieteni.

Familia şi relația minorului cu aceasta constituie factori cu o influență importantă asupra comportamentului juvenil. Mulți dintre minorii delincvenți provin din familii dezorganizate şi / sau din familii sărace. Tensiunile din familie, pe fondul lipsurilor de natură materială au constituit în cazurile unora dintre minorii intervievați un factor determinant al comportamentului lor infracțional. Însă un factor determinant mult mai important pare să fie lipsa de supraveghere, scăparea copilului de sub controlul familiei. Unii dintre copiii intervievați aveau obiceiul să fugă de acasă, unde nu erau tratați rău, însă, spun ei, că erau ținuți prea din scurt.

Deşi lipsa resurselor materiale constituie în multe cazuri motivația comiterii unor infracțiuni, în altele cauza stă mai degrabă în neputința minorului de a rezista presiunii grupului de prieteni din care făcea parte. Cei mai mulți dintre copii îşi motivează faptele comise prin anturajul pe care-l frecventau şi, de altfel, foarte puțini dintre cei intervievați au comis infracțiuni singuri.

În general, lipsa de preocupare a familiei se asociază cu abandonul şcolar, creând condițiile apariției unui comportament infracțional. Micile infracțiuni comise de cei din grupul de prieteni devin în aceste condiții mijloace acceptate de către minor pentru a-şi suplimenta banii de buzunar. Adesea intervin şi persoane majore care - în schimbul unor sume de bani - le cer minorilor să fure diverse obiecte. Cu cât aceste comportamente nu sunt sancționate în vreun fel sau altul, cu atât ele tind să devină mai acceptabile pentru minori, mai ales că încep să comită diverse infracțiuni la vârste când nu răspund penal.

„I: Te înțelegeai bine cu părinții?
R: Deci părinții mei sunt despărțiți şi am un tată vitreg, dar acum mi-am dat seama că mie nu-mi prea plăcea să învăț şi el mă certa, mă mai şi bătea câteodată. Şi mai aveam un coleg care, acum pot să-i spun duşman, mă învăța, ştiți… zicea: "Vrei să ai bani?". Bine, aveam bani, dar nu milioane. Ca orice părinte îmi dădea şi mie 50 de mii. Cât să-mi dea la două zile? Cât să-mi ajungă. Şi am furat o dată, m-am învățat, am văzut că sunt bani mulți, nu mi-a făcut nimic, am văzut că nu mi-a făcut nimic şi tot aşa până să…" (minor, 16 ani, CR Găieşti)

„I: Aveai probleme cu părinții?
R: Am avut probleme de mic. Când aveam vreo 6-7 ani, a murit tata, de atunci m-am stricat aşa… n-am putut, aşa, să mai fac şcoală, n-am putut… m-am derutat de tot atunci… Mergeam la şcoală, nu puteam să stau la toate orele. Când suna… dacă stăteam o oră, când suna plecam. Plecam de la şcoală, mă luam cu alții. Când era tata, mai venea tata pe la şcoală, mă ducea el la şcoală, venea după mine. De când a murit tata nu a mai venit nimeni după mine şi n-am mai putut să mai fac şcoală." (minor, 17 ani, Penitenciar Iaşi)

„I: Hai, povesteşte-ne cum s-a întâmplat?
R: Păi eram la prietena mea acasă şi m-a sunat prietenul meu şi a zis că „ce fac", zic „uite, mă jucam pe calculator, îmi plăcea să mă joc pe calculator". Şi mi-a zis că trebuie să-i dea unul un telefon, „ce telefon să îți dea ție, hai să văd". Şi după aceea, pe drum mi-a povestit (….) m-am gândit să mă duc, să nu mă duc şi mai eram cu încă un prieten de-al meu care s-a dus acasă că îl durea capul. Bine, cred că dacă nu îl durea capul era şi el aici. Bine, „hai" şi zice „uite când iese din magazin îl lovesc eu şi tu îi iei telefonul în spatele meu". Bine, şi nu a putut să îl lovească el şi l-am lovit drept în nas şi a căzut jos şi i-am luat telefonul. După aceea am fugit şi l-a prins pe el Poliția, ne-am despărțit şi l-au prins, l-au dus la secție, m-am dus şi eu după aceea şi asta e." (minor, 17 ani, Penitenciar Timişoara)

„I: Te-au atras vreun fel, te-au îndemnat să participi la …
R: Nu ştiu. Pur şi simplu, prima oară când am făcut, eram mulți, tot aşa cum e şi băiatul acesta cu noi acum, deci n-am ştiut practic ce se întâmplă şi am fost cu ei acolo, mie mi-au dat nişte bani…nu mai ştiu cât, vreo câteva sute de mii şi când am văzut că se fac bani m-am apucat şi eu cu ei. Aşa a început, de la un capac am ajuns la casetofoane." (minor, 17 ani, Bucureşti, aflat în arest preventiv)

B. Experiența minorului cu organele de anchetă

În ce priveşte experiența directă a minorilor cu sistemul juridic, interviurile realizate scot în evidență multe dintre problemele menționate şi de actorii instituționali.

Un prim set de probleme sunt cele din faza de anchetă. Din declarațiile unor minori intervievați au rezultat următoarele:

- prima declarație la poliție luată în lipsa avocatului şi a părinților sau altor reprezentanți legali;
- organele de anchetă au obținut declarații folosindu-se de amenințări şi intimidări;
- declarații obținute sub constrângerea unor abuzuri fizice;
- forțarea minorilor să recunoască că au săvârşit alte fapte penale decât cele pentru care erau anchetați;
- condiționarea anunțării părinților de recunoaşterea faptelor de care sunt învinuiți.

„I: […] m-a luat Poliția din fața blocului şi nu mi-a spus de ce să merg la secție, m-a urcat în maşină şi m-a dus la secție.
I: Şi tu n-ai vrut să anunți pe nimeni?
R: Eu am spus că nu vreau să dau declarație până nu vine mama şi mi-au spus că o să o cheme pe mama abia după ce dau declarație. Şi eu dau declarație şi n-am văzut-o pe mama.
I: Şi când a venit mama?
R: Mama…deci de joi de când m-a luat a venit abia marți a aflat, după ce ne dăduse la televizor, în ziar.” (minor, 17 ani, Bucureşti, aflat în arestul poliției)

“I: Reveninind la audierile de la Politie sau de la Parchet...cine mai era prezent în afara de polițişti şi de tine?
R: Era procurorul...
I: Ai avut avocat?
R: Nu.
I: Nu a fost prezent la audieri?
R: Nu, pentru că nu am avut avocat. Am avut avocat numai din oficiu.
I: Păi, din oficiu... la audieri când dădeai declarații la Poliție sau Parchet...
R: Nu, nu am avut...când dădeam declarații nu am avut nici un avocat.
I: Părinții tăi au fost de față?
R: Da, numai tata.
I: Deci a fost la Poliție când dădeai declarații, da?
R: Da. Dar el nu ştia pentru ce vine...era afară, nu a fost prezent când dădeam declarații.
I: Când te-ai întâlnit prima dată cu avocatul din oficiu?
R: În instanță...
I: Deci în faza de anchetă nu ai avut avocat.
R: Nu.” (minor, 17 ani, PMT Craiova)

„I: De câte ori ai fost să dai declarații?
R: Am fost de foarte multe ori, cam într-o lună de zile am fost cam de şase, şapte ori, cred că am fost... numai pentru declarații. După aceea m-au chemat...
I: La Parchet ai fost?
R: Da, am fost şi la Parchet. Şi mă mai chemau... ei mai aveau fapte nerezolvate şi vroiau să mă ia la sigur, să recunosc şi pe acelea că tot noi le-am făcut. Dar nu noi... Deci de fiecare dată când mă chemau... că mai erau două fapte care nu aveau autor. Şi îmi spuneau că hai, am

portretul robot al tău, dar eu nu aveam nici o... ştiam că sunt minciuni, că eu nu am fost niciodată la fapte şi astea...
I: Şi ei?
R: Negam de fiecare dată că... nu avea rost să-mi iau fapte. Apoi, în noiembrie, în decembrie...
I: Te-au amenințat în vreun fel?
R: Da. Mi-au spus că, oricum, te arestăm acum pentru faptele astea, după aceea îți mai dau încă o pedeapsă şi ți le bag şi pe astea şi îmi ziceau "Mai bine recunoaşte-le acum, ți le bag tot în dosarul ăsta"... ca să îmi dea... deci ştiți că se contopesc dacă sunt toate într-un dosar şi vroiau să mi le dea să le contopesc şi mă amenințau că îmi mai fac încă un dosar penal cu ele două. Şi eu nu am acceptat, ştiam că nu am nici o legătură cu ele, nu aveam nici o treabă. După aceea am fost la Parchet, mi-a luat declarație procurorul." (minor, 16 ani, CR Găeşti)

„I(1): Dar, a fost, totuşi, un avocat când ai dat declarație?
R: Nu, era târziu, era noapte. Nu a fost nici un avocat când am dat declarație. Erau numai trei polițişti." (minor, 17 ani, PMS Iaşi)

„I: Cum s-a intâmplat? Te-au luat de pe stradă, au venit la tine acasă (…)
R: Da, de pe stradă m-au luat. M-au băgat în dubă şi (…) deci nu, stați să vă zic şi cum a fost treaba. Eu am mai stat cam încă juma' de oră şi am zis că plec către casă şi între timp băiatul ăsta a mers la Poliție şi era… şi când a venit duba cu acesta… a fugit Poliția după el şi eu am ieşit afară… şi încă unul, un polițai m-a luat la pumni, la picioare să zic că eu am făcut aia, că eu am luat încă trei genți.
I: A, deci te-a pus să recunoşti fapte pe care tu nu le-ai făcut?
R: Da.
I: Şi tu le-ai recunoscut?
R: Păi nu." (minor, 17 ani, Alba Iulia, aflat în arestul poliției)

„I: […] şi când am ajuns la secția 19 ne-a împrăştiat tot aşa şi a început să ne întrebe. „Ia zi, mă, ce e cu aia?", „Care?". Deci nu voia să spună, dânsul vroia să audă din gura mea. „Ce-i aia, domnule?" ăştia au pus mâna pe o bâta de baseball. „Ba că pune mâna pe birou", „Cum să pun domnule mâna pe birou?", „Pune mă mâna pe birou", „Cum să pun domnule mâna pe birou că este (…). Domnule de ce faceți aşa, ce-am făcut?". „Ia zi, mă, cum e cu casa?", „Care casă?", Da aşa, aşa, aşa. Am recunoscut fapta, ne-au dus la …
I: V-au anunțat părinții, le-au spus părinților?
R: Nu, n-au anunțat părinții, nu au vrut.
I: Cine nu a vrut?
R: N-au vrut ei, le-am zis „domnule, de ce nu mă lăsați, lăsați-mă, vă rog frumos, să dau şi eu un telefon acasă ca să ştie şi părinții mei…".
[…] un domn, un achetator mi-a dat un, un, o palmă, nu ştiu ce era, mi se pare că era marginea de la cod penal. N-am zis nimic. Şi mi-a spus să dau declarație. I-am zis „Ce declarație?", „Ce-ai făcut!", „Păi, dacă nu ştiu ce am facut" şi mi-a dat o palmă. „Domnule, ce să spun?", „Spune acolo", deci voia să audă din gura mea că am spart casa. Nu ştiam la ce se referă, deci nu ştiam de ce eram luat. Am spus „dar domnule

recunosc, nu puteați să spuneți despre ce este vorba, de ce nu?". Voia să audă de la noi, că a zis băiatul, „păi, dacă mai făcuseți alte fapte, dacă mai spărseseți alte case" şi ne-a ținut aşa până pe la vreo, deci până la ora 6 până ne-a anunțat familia, în audieri ne-a ținut până la 12:30-1 seara. După aceea ne-au dus la capitală." (minor, 15 ani, PMS Rahova, Bucureşti)

„I: Părinții tăi au fost anunțați că eşti arestat?
R: Da, au fost, de un avocat prin telefon.
I: Adică Poliția nu i-a anunțat?
R: Nu ştiu, eu i-am spus doamnei avocat, nu cred că Poliția … Poliția nu ştie cum să-mi facă mai mult rău, să-mi bage (…)" (minor, 17 ani, Iaşi, arestul poliției)

I: Pe parcursul discuțiilor cu judecătorul sau cu poliția, ai fost însoțit de avocat, sau numai de părinți?
R:Prima oară, deci pe parcursul discuției cu Poliția, nici măcar de părinți.
I: Numai de polițist.
R:Numai de organele de poliție, da. (minor, 17 ani, aflat în supravegherea SRSS Constanța)

O altă problemă identificată din interviurile cu minori se referă la faptul că în arestul poliției nu întotdeauna se face separarea dintre minori şi majori. În general există practica ca în camera minorilor să fie şi un major care este un fel de şef de cameră.

„I: Cu cine stai acum, sau cu cine ai stat şi cu cine stai în celulă, (…)?
R: Deci, sunt 3 minori, unul a furat o maşină, unu …
I: Pe lângă tine mai sunt încă 3?
R: 3 minori şi un major.
I: În aceeaşi cameră stați?
R: Da … suntem 5 şi tre' să mai vină un mut de la Socola cică …" (minor 17 ani, Iaşi, aflat în arestul poliției)

„I: Şi cu câți mai stai în cameră?
R: Mai sunt încă patru băieți minori şi şeful de cameră care este major. E un domn la 55 ani, economie. Ceva fals în acte" (minor, 17 ani, Timişoara, arestul poliției)

„I: Cu cine stai în arest, doar cu minori sau şi cu majori?
R: Stau şi cu nişte majori, dar nu sunt răi sau …adică ne înțelegem bine şi majoritatea sunt băieți din cartier de la mine.
I: Îi cunoşti pe toți?
R: Aproape.
I: Deci sunteți minori?
R: Nu, doar eu sunt minor." (minor, 17 ani, Bucureşti, arestul poliției)

Mulți dintre minori s-au plâns şi de prestația avocatului din oficiu, considerând că atât timp cât nu sunt plătiți avocații nu îşi dau interesul. Apărarea din oficiu pare în multe cazuri să fie o simplă formalitate, întărind astfel cele spuse de actorii

instituționali. Conform celor spuse de unii dintre minori, avocatul nu făcea altceva decât să semneze declarația.

Tot legat de apărare, unii s-au plâns de faptul că au avut avocați diferiți în faza de anchetă şi în cea de judecată, care nu apucă să studieze cazul în profunzime şi astfel nu au cum să asigure o apărare eficientă. Se poate vorbi de un nivel ridicat de neîncredere în avocații din oficiu, cel puțin la nivelul infractorilor minori. Probabil că din cauză că au avut mai mulți avocați care i-au reprezentat pe parcursul procesului, atunci când sunt întrebați despre întâlniri cu avocatul, minorii tind să se refere la cel care i-a reprezentat în instanță şi să răspundă că prima dată l-au întâlnit în instanță, deşi în cele mai multe cazuri au întâlnit un avocat cel puțin la Parchet, dacă nu şi la secția de poliție. Din multe interviuri reiese faptul că minorii nu au avut întâlniri confidențiale cu avocații şi că, în general, interacțiunea avocat-client minor este extrem de slabă. Tot legat de apărare a fost întâlnit şi un caz de minor sfătuit de avocatul angajat de familie să-şi schimbe în instanță declarațiile făcute la Parchet.

I: Bun, şi la declarație când ai dat prima declarație, cine a fost prezent?
R: Unde?
I: La secție.
R: Polițiştii.
I: Atât, nu a mai fost nimeni, un avocat sau...?
R: Un avocat, da, da…
I: Un avocat?
R: Da, dar am dat multe, ştiți, am dat multe şi după aia ziua când de dimineața, a venit avocatul.
I: Deci tu ai dat declarația cu polițiştii şi abia a doua zi a venit avocatul şi a semnat…
R: Da, da. M-a întrebat avocatul.
I: Dacă îți menții declarația.
R: Da, da şi mi-a zis avocatu' n-a citit, n-a citit să vadă dacă zic aşa. Şi a zis că este aşa, că aşa, aşa. (minor, 16 ani, Braşov, aflat în arestul poliției)

„I: La procuror, la procuror ai avut avocat din oficiu?
R: Da, da, da ne-a pus dânşii.
I: A stat de vorbă cu tine avocatul?
R: N-a stat nimic de vorbă…
I: A semnat ...
R: A semnat, m-a pus să semnez şi dânsul şi eu, dar nu am vorbit nimic cu dânsul, nu nimic.
I: Dar el a cerut să aveți o discuție amândoi, avocatul?
R: Avocatul care mi l-au pus…
I: Da, avocatul care ți l-au pus din oficiu la polițist sau…
R: ... nu a cerut nimic. La procuror am spus cum s-a întâmplat fapta, a semnat dânsul am semnat şi eu şi cu asta gata." (minor, 17 ani, Bucureşti, PMS Rahova)

„I: Şi în instanță a fost mereu prezent avocatul din oficiu?
R: Da, totdeauna a fost...
I: Tu ai vorbit cu el despre cazul tău?
R: Nu, el vorbea şi pleca.

I: Niciodată nu ai stat de vorbă cu el?
R: Nu, dacă eram singur...nu era tata, nu era...nu era cine să mă ajute..." (minor, 17 ani, PMT Craiova)

„I: Avocatul ai zis că e din oficiu, ai stat de vorbă cu el, față în față, între patru ochi?
R: Da, am vorbit şi n-are ce să-mi spună … odată ce nu plăteşti nu se zbate el pentru tine … n-are de ce." (minor, 17 ani, Iaşi, arestul poliției)

„I: Cu avocatul din oficiu ai vorbit?
R : Ce să vorbesc, nimic nu am vorbit cu el, se uita la mine, da dai o declarație şi nu mi-a zis nimic ce să zic." (minor, 17 ani, Penitenciarul Timişoara)
„I: Cum a fost prima ta întâlnire cu avocatul?
R: Deci a venit la secție când m-a audiat a venit un avocat, la Parchet a fost altul, la Tribunalul Bucureşti a fost altul. Deci poate ştiți şi dumneavoastră cum e cu avocații din oficiu.
I: Eu nu ştiu. Povesteşte-mi tu.
R: Deci sunt avocați din oficiu, nu e unul care să zici că mă reprezintă peste tot. Care este pe acolo prin zonă, ăla te reprezintă.
I: Şi practic fiecare din ei ştie cazul tău?
R: Deci m-au întrebat ce faptă am săvârşit, cum am săvârşit-o şi …deci fără să citească dosarul.
I: Întâlnirile tale cu fiecare dintre avocați au fost confidențiale, adică ați fost între patru ochi sau au mai fost şi alții?
R: Nu, a fost un domn procuror, doamna Preşedinte.
I: Deci de fiecare dată mai era şi altcineva.
R: Da." (minor, 17 ani, Bucureşti, aflat în arestul poliției)

O altă problemă în ce priveşte arestarea preventivă este modul în care sunt tratați minorii în general (şi probabil nu numai ei):

„Adică, odată ce eşti deținut, lumea te priveşte altfel … mergi la doctor, spune „nu dormi trei zile, că a patra dormi" … „te doare capul, bea apă cu sare", deci toată lumea … nu te bagă nimeni în seamă … azi am ieşit la doctor că mi se umflase mâna, m-am lovit din greşeală … mi-a dat un pic de alifie şi i-am mai cerut ceva, nişte diclofenac: du-te la cameră, compresă cu apă rece … deci asta este … odată ce eşti deținut, te priveşte lumea ca pe un nimic." (minor, 17 ani, Timişoara, arestul poliției)

În încheierea acestui capitol vom prezenta câteva remarci pe baza observațiilor directe de pe teren. În unele localități polițiştii care aduceau minorii din arest pentru interviu au manifestat o atitudine prea precaută, aducându-i cu cătuşe la mâini şi cu greu permițându-ne să avem o întrevedere confidențială cu aceştia.

Nu de puține ori cei care au mers pe teren s-au aflat în situația de a intervieva un minor aflat în arestul poliției sau într-un penitenciar şi inevitabil apărea întrebarea dacă acel minor chiar e necesar să fie deținut în acel loc. În ciuda celor spuse de actorii instituționali că doar cazurile grave de infractori minori sunt arestați, am întâlnit în arestul poliției minori aflați la prima abatere şi care săvârşiseră furturi fără a produce prejudicii semnificative. Mai mult, am întâlnit în arestul poliției un minor de 16 ani, care era înscris la o şcoală specială ajutătoare în clasa a VIII-a, şi al cărui

retard era uşor vizibil oricui ar fi purtat o discuție cu el. Era vinovat că furase împreună cu un „băiat mai mare" diverse obiecte din autoturisme, care au fost recuperate. Paguba nerecuperată era de trei geamuri pe care le spărsese.

I: Pentru început, spune-mi ce vârstă ai şi de ce eşti aici?
R: De ce fapt sunt eu aici?
I: Ce vârsta ai şi de ce eşti aici, da?
R: Am 16 ani, am făcut pe 5 iulie şi sunt aici, am venit cu un prieten de-al meu şi-pierdut banii la nişte jocuri şi am luat casetofoane, am spart maşini şi am luat casetofoane de pe maşini.
I: Deci pentru furt.
R: Da, prima oară
I: Ai mai avut probleme cu polița?
R: Niciodată, nimic, n-am mai intrat nici cu un deget, nimic, niciodată aceasta este prima oară când intru.
I: Cum ai ajuns să faci chestiile astea?
R: Cum am ajuns să fac, eram cu băiatu' ăla mare...
I: Era major?
R: Da.
I: Câți ani are?
R: Nu ştiu, da e mare. Şi am ajuns, cu el aici şi am făcut, buşeam un geam şi buşeam şi el intra şi le lua ştii, că nu ştiam eu să le scot, să fac. Când sunt la..., în cămin, la şcoala specială ajutătoare de copii, m-am întâlnit cu el.

4.4. Proceduri, practici şi probleme în faza de judecată

4.4.1. Actorii instituționali despre judecarea cazurilor cu minori delincvenți

Prezentul capitol se ocupă în primul rând de modalitatea de asigurare a garanțiilor procesuale ale minorului în faza de judecată, respectiv: modalitatea de desfăşurare a judecății, obligativitatea anchetei sociale, persoanele chemate la judecarea minorilor, asistența juridică obligatorie. Ulterior, se discută despre celeritate şi obstacolele ce intervin în calea acesteia. O altă temă abordată este colaborarea dintre instanță şi celelalte instituții implicate în realizarea actului de justiție pentru minori. În final, se discută despre soluționarea cauzelor cu inculpați minori, despre modalitatea de alegere a sancțiunilor şi despre nevoile existente la nivelul instanțelor de judecată.

A. Desfăşurarea judecății

Codul de procedură penală prevede ca şedința în care are loc judecarea infractorului minor să se desfăşoare separat de celelalte şedințe şi să nu fie o şedință publică. Cel mai frecvent, şedințele de judecată a cauzelor cu minori infractori nu se desfăşoară separat de celelalte şedințe, dar se caută asigurarea caracterului nepublic al acesteia. Judecarea minorilor se face, de regulă, în aceeaşi şedință în care se judecă şi majorii. În opinia persoanelor intervievate, cele mai importante consecințe ale acestui fapt ar fi:

a) Minorul nu este protejat de mediul infracțional al majorilor. Până la strigarea cazului lor, minorii vin în contact cu inculpați majori, cu inculpați recidiviști, asistă la şedințele de judecare ale majorilor şi pot prelua „modelele" acestora;

b) Minorul poate fi traumatizat de modul în care se judecă cauzele cu majori. Devine speriat, inhibat şi nu se mai poate lucra bine cu el;

c) Minorul poate să nu beneficieze de un tratament adecvat unui minor în cazul în care judecătorul a avut anterior un caz/cazuri cu majori inculpați pentru infracțiuni grave. Este posibil ca din partea judecătorului să apară nervozitatea, lipsa de răbdare, un tratament mai aspru.

„...este posibil ca minorul să fie citat de la ora 11, să zic, dar el vine de dimineață sau să fie citat dimineața şi cauza lui să se ia la sfârşitul şedinței. El stă în sală, are contact cu ceilalți arestați preventiv, sau condamnați care sunt aduşi în sală..." (judecător, Braşov)

„Noi încercăm să respectăm dispozițiile din Codul de Procedură Penală în sensul că şedința de judecată a cauzelor cu minori este una secretă, însă nu este suficient acest lucru. Sunt aduşi împreună cu inculpații majori de la penitenciar, [...] la instanță sunt aduşi împreună, în aceeaşi maşină, stau în boxă împreună, pot asista până ajunge cauza inculpatului minor la rând, pot asista şi la judecarea unor cauze ale inculpaților majori [...] Pot să preia un model din ceea ce au făcut cei mai mari decât ei, deci nu este sistemul chiar optim, cum ar fi trebuit să fie … Codul de Procedură Penală spune că şedința de judecată este secretă şi este separată, deci s-ar presupune că ar trebui să fie o sală de judecată separată, unde să fie aduşi numai inculpații minori [...] Intenția legiuitorului a fost ca să se desfăşoare separat, deci să nu fie aduşi împreună cu inculpați majori, să nu asiste la judecarea unor inculpați majori pentru că ei poate sunt judecați pentru fapte mai grave, îi impresionează şi …" (judecător, Timişoara)

„...în momentul în care aduci minorul, legat de exemplu, care e arestat preventiv, îl aduci cu cătuşe, pe aceleaşi holuri pe care se plimbă cu majorii, stau în aceeaşi sală de aşteptare ca şi majorii, vin în sala de judecată în locul special rezervat arestaților preventiv împreună cu majorii, asistă la desfăşurarea întregului proces penal pentru ceilalți şi aşa mai departe … şi cât timp nu sunt cercetați separat, nu putem vorbi de un cadru adecvat pentru înfăptuirea justiției." (judecător Cluj)

„Toată tevatura aceasta: audieri, declarații, instanță. Instanța unde se stă. Îi cheamă la 8.30 şi instanța de minori are loc la 10. Îi dă afară, iar îi cheamă înăuntru. El trebuie să rămână totuşi om ca să ai cu cine lucra în continuare. Adică să nu fie un om speriat..." (SRSS, Bucureşti)

„Pleci de la unul care eu ştiu ce infracțiune deosebit de gravă a săvârşit… major, recidivist… şi intri la minor. Păi intri încruntat, intri supărat, intri turat… Bietul minor nu prea beneficiază de o… eu ştiu, de un tratament special… aşa cum se cuvine." (judecător, Braşov)

Legat de caracterul nepublic al şedinței, multe persoane intervievate susțin că se încearcă respectarea prevederilor din Codul de Procedură Penală, dar există probleme legate de infrastructură şi de timp.

Lipsa unei săli anume destinată judecării cauzelor cu minori infractori obligă judecătorul să evacueze sala de şedință în momentul în care vine la rând cauza unui minor pentru a se asigura caracterul secret al şedinței. Demersul este dificil şi, corelat cu volumul mare de muncă al unei instanțe, duce la încălcări ale acestei prevederi legale.

„... ca să asiguri şedință nepublică este destul de complicat, trebuie să evacuezi sala, să ții polițistul acolo, să ai certitudinea că nu intră nimeni, deci în primul rând ar fi nevoie de o sală separată, la nivelul judecătoriei...” (judecător, Judecătorie, Bucureşti)

„Am judecat şi în şedință publică, deşi spunem şedință nepublică, dar în condițiile în care, repet, ai nu ştiu câte zeci de dosare pe rol, în aceeaşi zi, nu poți să aştepți să evacuezi sala, iar să intre sala. ... Sigur, e minunat în Cod, e absolut minunat, dar dacă stai să evacuezi sala un sfert de oră, şi să intre, şi până se foiesc toți şi se-aşează încă un sfert de oră, pierzi foarte mult din şedință.” (judecător, Judecătorie, Bucureşti)

Județul Iaşi este din acest punct de vedere o excepție de la regulă. Aici, cauzele în care sunt implicați inculpați minori sau victime minore, sau în care există minori trimişi în judecată împreună cu majori, sunt judecate de complete specializate în soluționarea cauzelor cu minori, păstrându-se caracterul separat şi nepublic al şedinței de judecată.

„Cel puțin în Iaşi şi de când s-a înființat Instanța pentru Minori le sunt asigurate toate garanțiile procesuale, inclusiv nepublicitatea şedinței de judecată. Şi asta la nivelul întregului județ Iaşi [...] cauzele cu infractori minori se judecau separat la toate judecătoriile: şi la Paşcani, şi la Hârlău, şi la Răducăneni, şi la Iaşi.” (judecător, Iaşi)

O nevoie semnalată de mai multe persoane intervievate – inclusiv din Iaşi – ar fi existența unui sediu separat unde să se judece cazurile în care sunt implicați minori (infractori şi victime). Aici, sălile de judecată ar trebui să fie amenajate într-un climat mai propice pentru un minor, ar trebui să fie dotate cu mijloace de înregistrare audio-video, ar trebui să existe geamuri securizate. Solemnitatea şedinței ar trebui să fie alta în sensul unei relații mai apropiate cu instanța, al unor discuții mai libere; în plus, judecătorii ar putea să nu poarte robe.

„Instanța pentru minori este o sală într-o judecătorie. Păi este cumplit când intră copilul în vacarmul ăla de lume care este înainte de intrarea în sala de judecată propriu-zisă, care este realizată un pic mai uman.” (polițist, Iaşi)

„În primul rând ar fi nevoie de un sediu separat, nu numai de o sală de judecată în care minorul să intre prin nişte holuri pline de oameni care se duc la alte zeci de complete. Ne trebuie un sediu separat, cu o sală separată, bine utilată, şi, eventual, cu camere din acelea separate printr-un geam securizant." (judecător Iaşi)

„o sală unde să fie judecați separat de cei majori, aceşti inculpați minori, bănuiesc că şi tehnică de calcul ne-ar trebui pentru această sală, poate şi solemnitatea şedinței ar trebui să fie alta în cazul inculpaților minori, cu o vârstă foarte fragedă care au trecut puțin peste 14 ani, ar putea fi destul de impresionați într-o sală de şedință obişnuită, poate ar trebui să fie relația cu instanța mai apropiată, să se discute mai liber cu ei, deci nu la modul cum se desfăşoară şedințele penale obişnuite, pentru că pot fi timorați de prezența unei instanțe, bănuiesc că s-ar putea organiza altfel sala de judecată …" (judecător, Timişoara)

„O sală amenajată într-un alt mod … judecătorul de exemplu: eu aş prefera ca judecătorul să nu poarte robă în fața minorului pentru a nu-l şicana, pentru a nu-l traumatiza … discuțiile ar trebui să fie mult mai neoficiale şi la discuții să participe şi asistentul social sau cel de la serviciul de supraveghere, deci să fie cumva aşa, un grup comun prin care să se hotărască soarta minorului … dar cu siguranță, sedii separate şi oameni specializați trebuie."(judecător Cluj)"

B. Obligativitatea anchetei sociale

Conform Codului de Procedură Penală art.482 alin.1, în cauzele cu infractori minori, organul de urmărire penală sau instanța de judecată are obligația să dispună efectuarea anchetelor sociale. Realizarea acestora intră în obligațiile Autorităților Tutelare de pe lângă primării.

În urma interviurilor efectuate se poate concluziona că această prevedere legală este respectată. Autorității Tutelare i se cere să efectueze anchetele sociale în aproape toate cazurile cu minori.

Problema care se pune însă este aceea a calității şi utilității pentru judecători a acestor anchete sociale. Într-o majoritate covârşitoare, cei care au făcut aprecieri în privința anchetelor sociale le-au catalogat drept „formale", „foarte prost făcute", „lapidare", „incomplete", etc. Utilitatea lor pentru un judecător care trebuie să individualizeze sancțiunile şi, deci, care trebuie să cunoască circumstanțele personale ale inculpatului minor, este foarte mică.

Spre deosebire de anchetele sociale, referatele de evaluare efectuate de SRSS sunt apreciate extrem de pozitiv. Ca urmare, unii judecători declară că apelează mai degrabă la acestea şi nu la anchetele sociale. Există judecători care susțin că şi-au făcut o practică din a dispune realizarea referatelor de evaluare de către SRSS.

„Când avem nevoie de o anchetă socială, am ajuns să nu mai apelăm la această variantă, mergem pe serviciile serviciului, pe activitatea Serviciului de Reintegrare, pentru că acolo avem oameni pregătiți care nu fac în mod formal... cred că v-am zis anterior. Aici într-adevăr, ne ajută foarte mult. Referatele acelea făcute de pe scaun, eu ştiu, în birou, nu ne ajută cu nimic. Că e fiul lui cutare, că mama lucrează, încasează atâta, că tata nu lucrează, au un imobil format din două camere, spre exemplu, mobilat modest, au lumină electrică, o vacă şi doi purcei... nu mă ajută în a-l cunoaşte pe acel copil, să văd de ce a ajuns acolo, eu trebuie să... mă rog, mai fac şi în faza de urmărire, dar au devenit aşa ca un stereotip. Am observat că se depun ancheta socială, o caracterizare din partea dirigintelui şi foaia matricolă. Nu este suficient." (judecător, Braşov)

"Nici nu este, este un simulacru de anchetă socială. Dacă ați veni să vedeți ancheta socială… este aşa pe jumătate de pagină în care se spune: "Noi, comitetul de sprijin ne-am deplasat şi am văzut că minorul cutare… mama sa divorțată, tatăl e necunoscut." şi cu aceasta s-a terminat ancheta. Nu, aceasta chiar vă rog foarte mult, să se insiste cu privire la perceperea tuturor aspectelor ce caracterizează conduita unei persoane de când s-a născut… Să vedeți anchete sociale făcute de străini…nici nu-ți vine să crezi. ... În cadrul proceselor penale e un specific, e altceva, dar ca să faci o anchetă socială fără să stai de vorbă cu mama, tatăl, cu vecinii, cu şcoala, cu poliția înseamnă că procesul în ceea ce priveşte activitatea din punct de vedere penal desfăşurată de minor e mai mult decât formală din punctul de vedere al protecției minorului, pentru că e un infractor care are nevoie de protecție şi v-am zis de ce, pentru că el este în perioada de formare, când este expus fără voința lui… e foarte uşor de spus că a săvârşit fapta cu discernământ…sigur că da, atunci când se face o anchetă socială sau se face o expertiză medico-socială. Sigur că minorul are discernământul faptelor sale, dar în ce context?" (judecător, Curte Apel, Bucureşti)

"... de multe ori, aceste anchete sociale sunt trei rânduri pe o foaie. Mai mult antet şi mai multă semnătură decât conținut." (SRSS, Bucureşti)

„Eu, în special la cazurile cu minori, unde sunt, unde nu au antecedente penale, apelez la asemenea referate. Sunt foarte bine făcute. Adică oamenii işi fac meseria acolo. Se duc şi culeg date de la şcoală, de la ... din familie, vecini, nu ştiu care şi îți dau o imagine. Ai nevoie, pentru că ai nişte criterii speciale de individualizare la articolul acesta, dar tu... Nu ți se spune, trebuie să ții seama de mediul în care a crescut, deci e o problemă întradevăr foarte delicată şi tu habar nu ai. Îl vezi acolo, trei secunde în fața ta... ai alte 50 de persoane la rând, pe listă ... ți-l aduce acolo, îl vezi câteva secunde, mormăie şi el ceva, tu n-ai ce să ştii despre el. Şi trebuie să-i aplici o sancțiune corespunzătoare. Bine, aceasta în cazul fiecărui..., cu atât mai mult cu cât este minor. Şi apelez la referatele acestea şi mă ajută foarte mult." (judecător, Tribunal, Bucureşti)

> "… ne sunt de mare folos referatele pre-sentențiale întocmite de către S.R.S.S. Personal, am dispus în toate cauzele cu minori referate de evaluare pre-sentențiale, pe lângă anchetele sociale." (judecător, Braşov)

Informațiile cerute de la Autoritatea Tutelară şi de la SRSS ar fi în principiu aceleaşi. Diferența de calitate între ancheta socială şi referatul de evaluare se datorează competenței diferite şi probabil şi unui interes acordat în mod diferit de reprezentanții acestor instituții. În opinia unui judecător intervievat, faptul că Autoritatea Tutelară funcționează în cadrul primăriilor şi faptul că are şi alte atribuțiuni îşi spune cuvântul.

Unul din judecătorii intervievați susține că la nivelul Bucureştiului există diferențe din punct de vedere al conținutului anchetelor sociale şi că asta se datorează diferenței de pregătire a asistenților sociali.

> "De la sectoarele 2 şi 4 ne vin nişte referate foarte bune, complete, însă de la sectorul 3 referatele nu sunt la un nivel prea bun din punct de vedere al informațiilor. Unele sunt prea succinte." (judecător, Judecătorie, Bucureşti)

Interviul realizat la DPC confirmă faptul că în sectorul 2 funcționează o practică aparte care conduce la realizarea unor anchete mai bune decât în alte părți.

> „Judecători, procurori şi polițişti au acuzat minimalizarea acestei anchete sociale de către Autoritatea Tutelară, care de cele mai multe ori se face stând în birou, pe când noi am reuşit, pot să spun asta, am reuşit ca să primească completul de judecată al Judecătoriei sectorului 2 o anchetă socială făcută de serviciul nostru, şi tocmai pentru a nu fi un viciu de procedură la ora actuală, a acceptat şi acea autoritate tutelară. Ancheta socială de bază, pentru procesele pe care sectorul 2 le are, sunt făcute de către D.P.C." (DPC, Bucureşti)

C. Persoanele chemate la judecarea minorilor

De regulă, la judecarea minorilor se citează părinții, Autoritatea Tutelară şi SRSS. Prezența acestora nu este însă obligatorie, iar în cazul neprezentării persoanelor legal citate, judecarea cauzei nu este împiedicată. Ca urmare, în practică, se constată deseori că minorii vin neînsoțiți de părinți sau de alte autorități şi că Autoritatea Tutelară nu se prezintă decât foarte rar, în cazuri de excepție.

> „... se citează părinții, dar sunt cazuri în care părinții sunt dezinteresați şi atunci nu se prezintă." (judecător, Alba Iulia)

> „Personal nu am avut nici un delegat de la Autoritatea Tutelară care să participe la judecarea cauzelor cu minori. ... Da, am înțeles că a venit într-un dosar în care tot aşa, era lipsit de ocrotire părintească şi a fost prezent un reprezentant de la Autoritatea Tutelară la judecarea cauzei cu inculpatul minor respectiv, dar cazuri izolate." (judecător, Braşov)

„Garanțiile procesuale se asigură, dar într-un mod formal. De exemplu, foarte frecvent copiii infractori vin neînsoțiți de părinți sau de alte autorități. Deseori părinții, deşi sunt citați, sunt dezinteresați şi nu se prezintă la judecată. Există o problemă pentru copiii care nu au părinți. Cei din casele de copii pot veni însoțiți de un asistent social, dar aceasta nu se întâmplă întotdeauna. În cazul "copiilor străzii" nu există chiar nimeni care să îi însoțească. Chiar şi atunci când copiii infractori vin însoțiți de părinți, avocat din oficiu sau de asistentul social nu întotdeauna au un sprijin în aceştia." (judecător, Tribunal, Bucureşti)

„Nu se prezintă niciodată în cauzele cu minori. Dar niciodată, de când sunt judecător, de şapte ani, nu am văzut un reprezentant al Autorității, deşi îi citãm – este obligatorie citarea. Nu este parte din proces, dar trebuie să-l asiste, da? Ei bine, niciodată nu a venit nimeni de la Primărie să se intereseze." (judecător, Tribunal, Bucureşti)

Cauzele cu inculpați minori trebuie judecate în prezența acestora. De regulă, ei sunt citați cu mandat de aducere. Apar probleme din partea polițiştilor în executarea acestor mandate de aducere.[28]

D. Asigurarea asistenței juridice obligatorii în faza de judecată

Asistența juridică este obligatorie. Ca urmare, ea este asigurată de către instanță prin trimiterea unei adrese la barou pentru desemnarea unui apărător din oficiu.

În momentul primirii rechizitoriului de către instanță, odată cu fixarea primului termen de judecată se trimite şi o adresă la Baroul de avocați pentru desemnarea unui apărător din oficiu pentru inculpat. Minorul poate veni la termen cu un apărător ales sau poate să solicite termen pentru a-şi angaja un apărător (din afirmația unui judecător din Iaşi, acest termen i se acordă întotdeauna).

De regulă, Baroul desemnează avocatul din oficiu printr-o metodă aleatoare, care nu e prestabilită (Iaşi, Cluj). Deşi nu există criterii anume pentru desemnarea avocaților în cauzele cu minori, se pare că cei care asigură mai mult asistența juridică din oficiu în astfel de cauze sunt stagiarii (Iaşi, Constanța).

Baroul face o delegație avocatului respectiv, iar acesta se prezintă în cauză. Delegația este depusă la dosar.

Nu există o continuitate între fazele procesuale din punct de vedere al desemnării apărătorilor din oficiu. Pentru fiecare fază procesuală – urmărire penală, judecată în primă instanță, apel şi recurs – este desemnat câte un alt apărător. Asta se întâmplă deoarece fiecare instituție are obligativitatea să asigure asistența juridică obligatorie. În plus, ține de organizarea internă a Baroului şi de evitarea posibilelor suspiciuni legate de eventualitatea unor favoruri făcute unor anumiți avocați din oficiu.

[28] Pentru alte detalii vezi subcapitolul intitulat „Celeritate. Obstacole în calea acesteia" şi „Colaborarea judecătorilor cu alte instituții".

„Astăzi sunt de serviciu cinci, mâine sunt de serviciu cinci, şi tot aşa. Este posibil ca întâmplător, unul dintre avocații de serviciu care primesc astăzi adresele de la instanță, să fi fost în faza de urmărire penală, dar este o probabilitate, mă rog, nu ştiu de cât, dar foarte mică. ... V-am zis doar chestie de întâmplare, să fie desemnat în faza de judecată acelaşi avocat. La fel, este posibil să fie desemnat la judecătorie, un avocat care nu are dreptul să pună concluzii la tribunal sau la curte. La tribunal, atunci este desemnat alt avocat, la curte este desemnat alt avocat. ... Deci nu avem o continuitate şi nici nu avem posibilitatea de a cere baroului să fie desemnat acelaşi avocat, pentru că deja s-ar pune problema: stai un pic, cum ceri să fie... ai vreo treabă cu avocatul respectiv, din ce cauză ceri să fie numit acela? Nu, trebuie să laşi aleatoriul, întâmplarea, să-şi spună cuvântul, că altfel eşti bănuit că vrei să-i faci un serviciu avocatului respectiv, care poate, n-are bani." (judecător, Braşov)

Opinia conform căreia ar fi de dorit să existe acelaşi avocat ca la urmărirea penală şi în faza de judecată este susținută şi de unii procurori.

„Teoretic noi în dosar punem delegația şi, teoretic, în instanță ar trebui să citeze aceiaşi avocați care au delegația în dosar. Este numele lui trecut acolo, un număr de telefon de regulă. ... Eu anexez acolo să se vadă: uite domnule , el a fost avocatul din oficiu, pe el ar trebui să-l citez, ştie cât de cât dosarul. Aşa ar trebui să fie. Instanța face cum consideră ea de cuviință." (Procuror sectoare 2, Buc)

„Mai sunt mici probleme cu desemnarea apărătorului din oficiu, dar în ultimul timp chiar nu prea mai sunt situații. Se dădeau şi câte 5-6 termene până când se desemna un apărător din oficiu de către Barou. Dar acum au început şi ei să lucreze mai bine." (judecător, Iaşi)

Aprecierea prestației avocatului din oficiu

Există destul de multe aprecieri negative la adresa prestației avocaților din oficiu.

Conform unei prevederi mai noi, termenul acordat unui avocat pentru studierea dosarului clientului său (indiferent că e minor sau nu) este de 24h în cazul unui arestat preventiv şi de minim 3 zile în celelalte cazuri. (Judecător, Judecătoria Sector 1, Bucureşti)

Se vorbeşte despre formalismul şi superficialitatea asistenței juridice acordate de apărătorii din oficiu care adesea studiază dosarul în ultimul moment sau chiar în sala de judecată, care nu iau legătura cu minorii pentru a sta de vorbă din timp cu aceştia sau care, pur şi simplu, nu au dăruire şi preocupare pentru cauzele din oficiu. Printre argumentele invocate pentru un astfel de comportament se numără:

a) plata foarte proastă a avocaților din oficiu
b) lipsa timpului
c) profesia de avocat fiind o profesie liberală determină o preocupare mai mare pentru cazurile proprii şi se neglijează cele din oficiu

„Trebuie înlăturat acest formalism, pentru că apărătorul desemnat din oficiu, pentru 200 de mii sau 400 de mii cât primeşte, face o treabă absolut formală şi numai la insistențele noastre... noi trebuie să cerem avocatului „Ați luat legătura cu inculpatul, arestat? Să vedeți dacă are probe, dacă are cereri?" „Nu am luat, mă duc acum." Deci este un formalism care trebuie înlăturat. Noi facem eforturi aşa cum putem, îi punem pur şi simplu să stea de vorbă cu ei şi minorul mai spune că vrea una, că vrea alta..." (judecător, Braşov)

„...stabileşte un avocat care va veni la cauză, care de regulă cercetează dosarul cu o zi, două înainte de termen sau chiar în ziua de judecată, deci nu există o comportare specială din punct de vedere al apărării pentru cauzele cu minori." (judecător, Cluj)

„Vă dați seama, ce poate să studieze! Are de suferit. Sau câtă dăruire are un asemenea apărător când deja urmărirea penală este efectuată, el este trimis în judecată. Ca şi notă să zicem undeva la 7 cu indulgență." (judecătorie 4, Bucureşti)

„... studiază dosarul repede acolo, în câteva minute, dacă se poate numi studiu şi atâta tot. Asta-i toată apărarea. Se uită - fâs-fâs repede -, şi gata." (judecător, Bucureşti).

Una din foarte puținele aprecieri pozitive la adresa prestației avocaților din oficiu a venit din partea unui judecător din Alba Iulia: „Sunt tineri şi se implică în general, în sensul că-şi studiază dosarele, iau legătura cu inculpații şi se străduiesc." (judecător, Alba Iulia)

E. Celeritate. Obstacole în calea acesteia.

Informațiile obținute în urma interviurilor ne permit să afirmăm că cercetarea judecătorească a cauzelor în care sunt implicați minori se desfăşoară adesea pe o perioadă îndelungată de timp. Frecvent, datorită unor obstacole multiple care vor fi analizate ulterior, nu se poate asigura o procedură urgentă de soluționare a cauzelor cu minori delicvenți. Sancțiunea nu este dată cât mai aproape de momentul comiterii faptei. Acest lucru are implicații şi asupra modalității de soluționare a cauzei. De asemenea, minorii aflați în arest preventiv suferă şi ei.

În funcție de înțelesul termenului de perioadă „rezonabilă" în care trebuie soluționată cauza unui minor, poate fi amintit, ca o excepție, Braşovul.

„Nu, cauzele cu minori se judecă într-adevăr de urgență şi cu precădere … În general, se respectă termenul rezonabil prevăzut de articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului … deci, nu avem cauze vechi cu inculpați minori … Când vorbesc de cauze vechi, mă refer la cauze mai vechi de un an." (judecător 1, Braşov).

Obstacole în calea celerității:

1. Instanțe aglomerate. Resurse umane limitate. Există foarte multe dosare ce revin spre judecare unei instanțe. În aceste condiții, termenele de judecată sunt stabilite la perioade mai îndepărtate.

„Din cauza timpului, a încărcăturii, deci se intră cu număr foarte mare de dosare şi dosare deosebit de complexe, care toate trebuie studiate. Noi, spre exemplu, intrăm cu majori, cu minori, deci avem mâine... spre exemplu am o listă de 17 recursuri unul şi unul, cu infractori majori şi 5 cu minori. Eu trebuie să văd toată şedința...” (judecător, Braşov)

„În instanță durează. Poate de asta se şi fac instanțe speciale pentru minori, pentru ca un rol să se termine, pentru că instanțele sunt foarte aglomerate. În condițiile în care un judecător are… mai ales cei de la Tribunalul Capitalei nu au suficienți judecători - au câte 60-70 de dosare ... Oricât ai fi de… nu poți. Am văzut, din experiența mea: la al 15-lea dosar nu mai ai aceeaşi atenție. Oricât de distributivă ți-ar fi atenția nu poți să cuprinzi totul, eşti obosit.” (judecător, Curtea de Apel, Bucureşti)

De asemenea, unele persoane apreciază că numărul polițiştilor şi procurorilor care lucrează la anchetele penale este mic comparativ cu numărul infractorilor.

2. Citare şi proceduri de citare. Lipsa martorilor, neprezentarea acestora.

Soluționarea foarte multor cazuri este întârziată datorită unor vicii legate de procedura de citare, de legalitatea modalității de citare a părților implicate în proces. În plus, există martori cheie care nu pot fi găsiți pentru a fi citați sau care sunt citați, dar nu se prezintă. Două din motivele amintite pentru neprezentarea martorilor în instanță ar fi: lipsa banilor necesari deplasării din localitatea de domiciliu şi până în cea în care se desfăşoară judecata; dificultatea de deplasare a acestor martori.

Una din problemele cu care se confruntă judecătorii este aceea a rechizitoriilor incomplete, sub aspectul persoanelor ce trebuie citate în fața instanței.

O alta, este legată de procedura de citare care prevede că trebuie să aştepți dovada de citare a părților chemate la judecarea minorilor; aceste dovezi întârzie să se întoarcă, iar judecătorii sunt nevoiți să stabilească un nou termen de judecată.

„Eu ştiu, am o lipsă de procedură, nu mi s-a întors dovada de citare a unei părți vătămate, sunt obligată să dau termen...” (judecător, Braşov)

„Ar fi bine să se scurteze procedura de judecată – eventual prin modificarea dispozițiilor privind citarea: partea vătămată, partea civilă, ceilalți participanți să fie înştiințați prin scrisoare recomandată, dar să nu se mai aştepte după ele.” (judecător, Tribunal, Braşov)

În cauzele în care sunt mai mulți inculpați sau mai multe părți vătămate, procedurile de citare sunt foarte greu de îndeplinit şi de aici decurg noi prelungiri în judecarea minorilor.

„Dacă sunt în acelaşi proces atât inculpați majori cât şi minori e greu să-i aduci pe toți odată la judecată. Cu cât sunt mai mulți inculpați, cu atât e mai lungă procedura.” (judecător, Tribunal, Braşov)

„... au spart patruzeci de apartamente şi au 40 de părți vătămate pe care nu reuşeşti niciodată să ai o procedură completă cu toate deodată. Se mai întâmplă, dar sunt destul de rare cazurile.” (judecător 2, Iaşi)

Cercetarea judecătorească are de suferit şi ca urmare a problemelor legate de domiciliul persoanelor ce trebuie chemate la judecarea minorilor sau de domiciliul martorilor. Adresele declarate inițial în faza de urmărire penală nu mai sunt valabile în faza de judecată. În cazul persoanelor fără adăpost aceste adrese nici nu există, făcând cu atât mai dificilă citarea martorilor. Au fost exprimate câteva nemulțumiri legate de cooperarea Poliției în astfel de cazuri şi legate de executarea mandatelor de aducere. Astfel, judecătorii sunt puşi în situația de a acorda termene mai lungi şi repetate până reuşesc să audieze toți martorii.

„... datorită întârzierilor din relația cu Poliția. De multe ori persoana ce trebuie citată în fața instanței nu mai locuieşte la adresa care este trecută în dosar, caz în care trebuie să facem o adresă către Direcția Informatizată a persoanei care să ne comunice noua adresă la care poate fi găsită respectiva persoană ce trebuie citată şi atunci eşti obligat să stabileşti un nou termen şi tot aşa.” (judecător 4, Bucureşti)

„Am avut minor cu omor. L-am ținut un an, pentru că erau martorii.... El nu recunoştea nimic. Vorbesc de situație, că nu vrea nimeni să-l țină, dar şi lumea trebuie să înțeleagă că sunt nişte probleme profesionale, da? Nu e aşa, lăutăreşte. Omor. Şi martorii toți erau de prin canale, vagabonzi. Prinde-i, citează-i la domicilii, fă adrese de noi domicilii, ăsta nu recunoaşte nimic, e vorba de probe, nu? Şi ce să faci? Faci adrese către Evidența Populației, vine că şi-a schimbat domiciliul. Faci adresă către Evidența Populației, până-ți vine răspunsul... P-ăştia n-ai de unde să-i iei, pur şi simplu. Deci se pierd multe termene, termenele sunt la o lună... se pierd.” (judecător Tribunal Bucureşti)

„Pentru că oamenii nu vor să se prezinte la instanțe, dispui aducerea .... Dar aceste mandate de aducere nu se aduc la îndeplinire. Mandatul de aducere ca să fie îndeplinit presupune nu numai întocmirea procesului verbal, am fost la X acasă, dar şi aducerea efectivă. Ori acest lucru nu se întâmplă. Şi atunci, după un an de zile ... te vezi nevoit sa constați imposibilitatea audierii martorilor.” (judecător, Judecătorie, Bucureşti)

3. Obligativitatea prezenței minorului la propria judecată.

Citarea sau aducerea minorului în instanță poate fi un demers de durată ca urmare a lipsei domiciliului stabil al minorului. Trebuie aşteptate dovezile conform cărora minorul se sustrage cercetării judecătoreşti pentru a-l putea judeca în lipsă.

„Avem probleme cu minorii care nu au domiciliu stabil. Aşa zişii traseişti care se plimbă de ici colo. Ne este mai greu să-i găsim. Şi atunci, până facem demersurile să-i identificăm: unde anume stă, unde-l citățm, unde trebuie, până constatăm că se sustrage, sau nu se sustrage de la judecată,... iar, mai durează.” (judecător Alba Iulia)

„Sunt ceva probleme doar atunci când ei nu vin la judecată ... atunci trebuie realizate diligențele necesare pentru aducerea lor de către Poliție. În cazul în care Poliția nu-i găseşte se face un referat şi atunci se judecă în lipsă. Am avut unul care era în centru la Cireşarii şi m-au anunțat că a fugit din Centru; au fost cei de la Poliție să-l caute acasă, dar n-au găsit

pe nimeni acolo. Mai avea un frate mai mare care era în arest, mama era şi ea arestată şi el fugise şi nimeni nu ştia unde este." (judecător 3, Bucureşti)

„Eu dispun citarea prin Direcția Generală a Penitenciarelor, prin Arestul Capitalei şi cu mandate de aducere la domiciliu. Aici sunt… Dacă nu iți vine procedura verbală nu ai dovada, trebuie să stai după poliție..." (judecător, Judecătorie sector1, Bucureşti)

„Inculpatul minor trebuie să fie obligatoriu la instanță. Judecata nu poate avea loc în lipsa lui. Minorii sunt minori, care se sustrag de la judecata respectivă şi noi avem o procedură: să-i cauți pe acasă, la domiciliu, locuiesc prin alte părți, n-au domiciliu stabil şi se lungesc foarte mult termenele acestea sau având în vedere că suntem obligați să judecăm, el vine la un termen şi după aceea pleacă şi iar trebui să stăm şi se lungeşte foarte, foarte mult. Deci un timp nu ai un contact cu minorul, el e în libertate, face ce vrea, nu poți să iei absolut nici o măsură, ca să zici că-l supraveghezi un pic sau..." (judecător, Cluj)

4. Cereri de stabilire a unui nou termen de judecată.

În cazurile cu mai mulți inculpați, fiecare inculpat solicită alt termen pentru angajarea apărătorului. De asemenea, avocații fac cereri de stabilire a unui nou termen de judecată invocând lipsa de apărare (faptul că nu au avut timp să studieze dosarul) sau invocând concediul medical sau de odihnă.

„Cred că ar trebui să se umble puțin şi la regulile de procedură penală unde avocații fac mari necazuri. Ridică tot felul de excepții. Excepții de neconstituționalitate a nu ştiu cărui termen, deşi termenul e reglementat legal. Excepții de nu ştiu ce… Când vin şi spun că acum şi-a luat delegația şi vrea să studieze dosarul. S-au făcut nişte schimbări în codul de procedură în care se spune că avocatul consecutiv are dreptul la două termene, să ceară două termene. Şi în condițiile acestea, eşti pus într-o situație nemaipomenită, pentru că zice că i-ai încălcat termenul de apărare. Te ucide. ... În momentul în care s-a fixat şedința de judecată, în majoritatea statelor, părțile sunt obligate să fie prezente pentru că e interesul lor. Iar în condițiile în care, să presupunem că nu s-au prezentat cu apărătorii, instanța din oficiu le asigură apărarea şi cu asta s-a terminat procesul." (judecător, Curtea de Apel, Bucureşti)

5. Întârzieri în efectuarea expertizelor medicale pentru stabilirea discernământului pentru minorii între 14-16 ani.

Cauzele ar fi:

a) lipsa de operativitate a IML;

b) costurile expertizei medico-legale nu pot fi acoperite. În lipsa suportării costurilor de către familia inculpatului, Parchetele se află în postura de a acoperi din fonduri proprii costurile expertizei. Întrucât nu dispun întotdeauna de astfel de fonduri, expertizarea şi comunicarea rezultatului se prelungeşte;

6. Alte obstacole amintite:
   a) administrarea probatoriului durează. Unul din judecătorii intervievați apreciază că acesta ar fi chiar mai greu de administrat în cazurile cu minori
   b) întârzieri în efectuarea referatelor de anchetă socială
   c) se lucrează mai greu cu minori

Implicații ale procedurilor îndelungate de judecare a cazurilor cu minori

O procedură îndelungată de judecare a unui minor infractor are consecințe negative asupra modalității de soluționare a cauzei respective.

Dacă minorul a împlinit între timp vârsta de 17 ani, nu mai poate beneficia de libertate supravegheată. De asemenea, dacă inculpatul care a săvârşit o infracțiune în timpul cât era minor, intră în faza de judecată la vârsta de 18 ani împliniți, el va fi judecat conform procedurii obişnuite; acest lucru înseamnă că nu va mai putea beneficia de o măsură educativă, ci judecătorul trebuie să îl sancționeze cu o pedeapsă.

> „... sunt reguli de vârstă. Dacă a împlinit 17 ani nu poți să-i mai dai libertate supravegheată că asta durează un an. Trebuie să-l supraveghezi cel puțin un an şi atunci nu mai are eficiență. Pe urmă, dacă a devenit major în cursul procesului penal, nu poți să-i mai aplici o măsură educativă, eşti obligat să-i dai pedeapsă. Sigur, acum se merge pe celeritate, astfel încât, cât mai repede, să nu împlinească acesta vârsta şi să nu mai aibă eficiență măsurile educative. E şi aceasta o posibilitate. Dar, celeritatea o ai în măsura în care, intri cu 10 dosare cel mult pe şedință, nu cu 50 de fonduri, şi totul la grămadă, da? Cu omoruri, cu trafic, cu nu ştiu ce, şi se aduce şi un minor din acesta, care a smuls un telefon. Acolo la grămada, nu? Pierdut!" (judecător, Tribunal, Bucureşti)

Minorii aflați în arest preventiv au şi ei de suferit de pe urma procedurilor îndelungate din faza de judecată. Ei rămân în arest până la soluționarea cauzei. Una din întrebările puse în cadrul interviurilor cerea explicații despre cauzele care ar putea duce la situația ca un minor să stea mai bine de un an în arest preventiv până primeşte o sentință. O parte destul de mare din persoanele intervievate spunea că nu cunoaşte astfel de situații şi şi-a exprimat îndoiala că se întâmplă acest lucru.

În cercetarea de teren efectuată în cadrul prezentului studiu, am întâlnit cel puțin două cazuri de minori care se aflau în penitenciar în arest preventiv de aproximativ un an (Craiova, Rahova).

Obstacolele în calea celerității discutate mai sus în acest capitol rămân explicații valabile la întrebarea: „Cum explicați faptul că există minori care stau mai bine de un an în arest până primesc o sentință?"

Pe lângă acestea, mai există şi alte explicații pe care le vom prezenta în continuare.

a) Procedurile sunt greoaie în cazurile cu minori care au comis infracțiuni multiple şi care se află în arest preventiv.

Un minor care a săvârşit mai multe infracțiuni va fi anchetat pentru fiecare caz în parte şi astfel, va fi supus cercetării judecătoreşti o perioadă mai mare de timp. Atunci când un minor a săvârşit infracțiuni în localități diferite din țară el va fi judecat de instanțe diferite din raza respectivelor localități. În astfel de cazuri, prezența în instanță a minorului arestat se asigură mai greu ca urmare a procedurilor de transfer. Soluționarea cauzelor în care este implicat se va prelungi inevitabil. Aceleaşi dificultăți se întâmpină şi în cazurile cu mai mulți inculpați în care unul se află în arest în altă localitate pentru un alt caz.

„Anchetă de la săvârşirea faptei până la condamnare eu nu am văzut să fie mai puțin de un an de zile... Procedura este greoaie. Şi apoi sunt foarte mulți minori care participă la una, două, trei, patru, cinci infracțiuni. Până le anchetezi pe toate, durează. Pentru fiecare în parte aduci martorii, îi expertizezi, confrunți declarații, durează." (avocat Bucureşti)

„... pot să stea dacă ei sunt arestați în altă cauză. De exemplu, sunt situații când unul dintre minori a săvârşit o faptă la Craiova şi una în Timişoara şi este în Penitenciarul Craiova şi se judecă acolo pentru o faptă, iar aici eu nu am cum să îl judec. Şi îl tot citez cu dispoziție de transfer, iar cei de acolo din penitenciar nu îl transferă până când instanțele din Craiova nu au terminat judecata cu el" (judecător Timişoara)

„Minorul mai are afaceri judiciare în alte părți, la alte judecătorii şi atunci este transferat dintr-un penitenciar în altul. Eu, care am dosar cu un inculpat minor, transferat din penitenciarul Rahova, sau mai ştiu eu care - dau şi un exemplu - Centru de Primire pentru Minori Craiova, nu pot să fac nici un act procedural până nu am minorul. Şi atunci, este un întreg procedeu din acela de citare cu dispoziție de transfer, ei nu ți-l dau până nu termină ei cu el că, normal, nu au nici un interes să ți-l dea ție... aceasta este situația." (judecător Iaşi)

„Dacă sunt doi sau trei inculpați, unul este prin altă parte a țării şi n-a putut să fie transferat, atunci este un impediment şi iar amân vreo trei sau patru săptămâni." (judecător, Cluj)

b) Faptele de care au fost inculpați minorii au fost pentru infracțiuni grave. Procesul penal în astfel de cazuri este de durată. Este nevoie de expertize, suplimente la expertiză, etc.

„Este posibil să se depăşească acest termen de un an. Este posibil ca minorul să fie o persoană periculoasă, să nu-i privim pe toți ca fiind, aşa, eu ştiu, mieluşei; sunt unii care săvârşesc fapte deosebit de grave – am avut un omor deosebit de grav, săvârşit de un minor – este posibil ca pe durata întregului proces să se impună menținerea în stare de arest preventiv." (judecător, Braşov)

c) Cauze complexe.

Atunci când minorul este judecat pentru o cauză complexă în care se impune o cercetare judecătorească serioasă şi administrarea unui probatoriu amplu este

posibil ca un minor să stea în arest mai bine de un an până primeşte o sentință. Aceste cauze pot fi cele în care sunt mai mulți inculpați dintre care şi majori şi în care sunt inculpați de comiterea mai multor fapte.

> „Este posibil să stea în arest preventiv mai bine de un an, datorită complexității cauzei. Să fie, eu ştiu, lot de mai mulți inculpați cu foarte multe fapte, care, eu ştiu, implică o cercetare judecătorească complexă – scuzați cacofonia – şi să nu fie posibilă punerea în libertate datorită unor motive, eu ştiu, de siguranță a desfăşurării procesului penal, de ... să existe temeri de influențarea martorilor, a părților vătămate, deci este o astfel de explicație." (judecător, Braşov)

> „...probabil atunci când sunt implicați în cauze cu majori, pentru fapte cu grad sporit de pericol social." (judecător Bucureşti)

> „Depinde şi de cauză, depinde foarte mult... poate să fie cercetat de exemplu împreună cu un major şi atunci cazul să treneze, eu ştiu, în faza probelor administrate față de major..." (procuror, Parchet, Timişoara)

d) Alte explicații

> "... În faza de judecată într-adevăr nu este un termen maxim în care să poți să ții un minor în arest." (judecător Cluj)

Dincolo de argumentele invocate în acest subcapitol pentru menținerea în arest a unui minor chiar şi pe o perioadă de peste un an până la primirea sentinței, unul din avocații intervievați în Bucureşti susține că instanța ar trebui să fie mai receptivă la solicitările de a nu se mai prelungi mandatul de arestare dacă organele de poliție, parchetul nu au progresat între două termene de judecată cu citarea/aducerea martorilor, cu întocmirea anumitor acte, cu administrarea probelor.

F. Colaborarea judecătorilor cu alte instituții

La nivelul Municipiului Iaşi se apreciază că există o bună colaborare între toate instituțiile implicate în realizarea actului de justiție pentru minori. Faptul că s-au organizat multiple întâlniri (simpozioane, seminarii) la care au participat atât judecători, cât şi polițişti, procurori probabil că a contribuit la această situație.

În celelalte localități cuprinse în studiu aprecierile privind colaborarea inter-instituțională cunoaşte anumite nuanțări.

Colaborarea cu SRSS este apreciată ca fiind foarte bună şi promițătoare. Această opinie s-a format ca urmare a:

a) promptitudinii şi profesionalismului cu care răspunde solicitărilor instanței în efectuarea referatelor de evaluare;

b) unei mai frecvente colaborări datorate măsurilor prin care supravegherea este încredințată SRSS.

În privința Autorității Tutelare, colaborarea se rezumă la faptul că i se solicită acesteia efectuarea anchetelor sociale şi la faptul că este citată la judecarea

cazurilor cu minori. Există o profundă nemulțumire legată de calitatea acestor anchete sociale şi față de neprezentarea lor în instanță.[29]

Afirmația cel mai frecvent făcută în privința DPC este aceea că nu există nici un fel de colaborare între instanța de judecată şi DPC. Excepție ar fi în Bucureşti, la sectorul 2 unde DPC face anchetele sociale în plus față de cele ale Autorității Tutelare, deoarece judecătorii de la Judecătoria Sectorului 2 le consideră mult mai bune.[30]

> „…vă spun drept, eu ca judecător de penal şi care am judecat cauze cu minori, nu ştiu prea bine cum este organizată Direcția de Protecție a Minorilor, nu ştiu care sunt instituțiile, am aflat de câteva ONG-uri, care se ocupă de abuz sexual, cu violența în familie, dar în rest nu ştiu nici măcar care sunt instituțiile de stat implicate în protecția minorilor …" (judecător, Cluj)

În privința colaborării cu Parchetul, aprecierile făcute sunt preponderent bune. Există însă o excepție care trebuie menționată; un judecător din Bucureşti este foarte nemulțumit de încadrările juridice care ar fi defectuoase.

> „Nu sunt bine pregătiți profesional. Încadrări juridice proaste. ... Eu m-am săturat de câte ori am schimbat încadrarea juridică, nu neapărat la minori. Deci, nu sunt bine pregătiți profesional, scurt. Cel puțin Parchetul Tribunalului Bucureşti, e jale ce rechizitorii trimit! Vă arăt lista de şedință. Din 40-50 de fonduri, eu trebuie să schimb încadrarea în vreo 30 de dosare." (judecător, Tribunal, Bucureşti)

În privința colaborării cu Poliția unele persoane susțin că ar fi o colaborare relativ bună atât cât este ea. Există mai puține contacte directe între Instanță şi Poliție; colaborează mai mult la punerea în executare a pedepselor şi la executarea mandatelor de aducere. Sunt alte persoane intervievate care afirmă că există o colaborare proastă cu Poliția tocmai ca urmare a deficiențelor în executarea mandatelor de aducere (Bucureşti, Iaşi).

> „... noi facem muncă din aceasta, de Sisif, la fiecare termen îi chemăm cu mandat de aducere. Vine minorul la un termen, îi dai termenul în cunoştință. La al doilea termen, nu mai vine. Iar reiei şi îl citezi cu mandat de aducere… probabil, că polițiştii se plictisesc şi ei chiar să-i mai aducă de atâtea ori, şi nu prea îşi fac treaba... ... Sau, oricum, nu ştiu ce anume, care este treaba lor în executarea acelui mandat. Polițistul se duce acasă, îl găseşte pe minor, care îşi ia angajamentul că vine. Nu, asta o face factorul poştal când îi dă citația. Nu o face un polițist. Polițistul trebuie să se ducă frumuşel, dimineața, în ziua de proces, să-l ia de acolo şi să-l aducă la instanță. Chiar am avut un minor la care se ducea polițistul, îl aducea plocon, cu buletinul, îl lăsa în sală şi pe urmă se ducea omul să-şi facă treaba lui şi pe urmă puştiul pleca, până când, la nu ştiu câte solicitări, l-am rugat frumos pe acela să vină să stea cu el până chiar termin eu cu el, până chiar strig cauza respectivă." (judecător, Iaşi)

[29] Pentru mai multe detalii vezi subcapitolul „Persoane chemate la judecarea minorului".
[30] idem.

G. Soluționarea cauzei

Întrebați despre cauzele faptului că „potrivit datelor statistice, numărul minorilor sancționați cu pedeapsa cu închisoarea este mai mare decât al celor care primesc sancțiuni neprivative de libertate”, unii respondenți contestă veridicitatea acestor date statistice, potrivit experienței lor *[SRSS, Craiova]* sau cred, cel puțin, că aceste date reflectă situația generată de „vechea procedură” *[polițist Bucureşti]*; în percepția unora situația s-a schimbat mai ales în ultimul an, pedepsele neprivative de libertate fiind din ce în ce mai favorizate.

> „Ne-am întâlnit nu de foarte multă vreme cu reprezentanți ai Ministerului Justiției chiar pe această problemă a pedepselor privative de libertate date minorilor şi din statisticile lor vă spun că au scăzut simțitor şi că acum toți judecătorii care judecă aceste cauze în care sunt implicați minori, au început să se gândească, eu ştiu, de două ori înainte de a da o pedeapsă unui minor. Şi întotdeauna prin înştiințarea serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere, cărora de foarte multe ori judecătoriile le trasează sarcini de a face nişte [...] referate speciale – şi bineînțeles în aceste referate specialiştii spun dacă copilul a mai săvârşit infracțiuni, dacă este recidivist. Deci se fac nişte verificări cu privire la activitatea lui de dinainte de a săvârşi infracțiunea pentru care este judecat şi de obicei dacă sunt la prima abatere, dacă abaterea n-a fost gravă, nici un judecător în ultimii doi ani sau în ultimul an nu se mai hazardează să dea asemenea pedepse cu ani de detenție.” (polițist, Bucureşti)

> „Pe raza tribunalului Timiş în 30 de cazuri dacă o dată se aplică o măsură privativă de libertate, în rest sunt măsuri neprivative.” (judecător, Timişoara)

> „Instanța ieşeană, nu ştiu dacă a pronunțat anul acesta vreo sentință, una sau două, cred că există în două cazuri ... doi minori condamnați pentru omor..., dar, în rest, se orientează numai spre sancțiuni neprivative de libertate, măsuri educative, sau pedeapsa închisorii cu suspendare, sub supraveghere.” (judecător, Iaşi)

Alții încearcă să găsească o explicație datelor statistice, iar unul din motivele des invocate este mentalitatea – mai ales referitor la cei care profesează încă de pe vremea vechiului sistem -, în cazul lor intervenind ori o înclinare de a da sancțiuni mai severe ori obişnuința sau comoditatea soluției. Principiului reintegrării sociale a minorilor încă nu i se acordă importanța cuvenită.

Tinerii sunt însă considerați mai dispuşi să adopte soluții care pentru alții încă reprezintă o noutate insuficient promovată.

Opinia dominantă este că sancțiunile se acordă în primul rând conform gravității infracțiunilor comise, dar şi a antecedentelor infractorului, principiul călăuzitor fiind de cele mai multe ori şi ideea de a da sancțiuni favorabile acestuia, ținând cont tocmai de statutul lui de minor. În principal judecătorii, dar şi unii polițişti susțin că sancțiune privativă de libertate primesc cu mare probabilitate cei ce „recidivează” şi doar în situații grave cei care sunt la prima abatere – sancțiune, de altfel, impusă de lege în cazurile grave.

Motivele pentru care totuşi mulți minori ajung să fie sancționați cu închisoarea sau închisoare cu suspendarea pedepsei sunt multiple şi țin atât de sistem, cadrul legislativ, cât şi de situația infractorului:

a) Deşi „Codul penal spune clar că se vor lua preponderent măsuri educative", cadrul legislativ prezintă mai multe deficiențe, printre care:
   i. sunt multe infracțiuni exceptate de la suspendare, regimul de sancționare ține seama mai ales de faptă şi mai puțin de făptuitor (minor versus major); încadrarea forțată a unor fapte atrage după sine imposibilitatea acordării unor pedepse neprivative de libertate;
   ii. după împlinirea vârstei de 17 ani, minorul nu poate primi orice sancțiuni neprivative de libertate, iar noul principiu al celerității de multe ori nu este funcțional;
   iii. cadrul legislativ nu oferă o paletă destul de largă de sancțiuni pentru minori, care să dea libertate de acțiune instanței în anumite situații; sunt puține măsuri educative;
   iv. în contrast cu pedeapsa cu închisoarea, care permite liberarea condiționată înainte de termen, internarea în centre de reeducare se face pentru o perioadă de minim un an, iar minorul nu poate fi eliberat înainte de acest termen – fapt care duce la o posibilă discriminare față de un infractor major sancționat cu o perioadă identică de detenție (în contextul în care centrul de reeducare este comparat de mulți cu închisoarea – inclusiv minorul preferând uneori centrului de reeducare o închisoare cu condiții mai bune);
   v. legislația nu prevede soluții adecvate pentru situațiile în care minorul se droghează (menționat în Bucureşti), simțindu-se nevoia unor măsuri de obligare la cură de dezintoxicare;
   vi. este menționată majorarea unor pedepse, eliminând chiar posibilitatea de suspendare cu supraveghere (de ex. la furt)
b) Cadrul legislativ nu este îndeajuns susținut de infrastructură, de serviciile sociale existente:
   i. din câte ştiu respondenții, nu există centre medicale educative;
   ii. cele 2-3 centre de reeducare existente sunt văzute chiar mai defavorabile minorului decât închisoarea şi, în fond, tot ca o măsură privativă de libertate, deşi oficial internarea intră în categoria măsurilor educative (condițiile de aici sunt foarte proaste);
   iii. centrele de reeducare fiind puține – deci în multe cazuri departe de domiciliul infractorului – internarea duce la „răcirea la maximum a relațiilor cu familia" şi ruperea de comunitate;
   iv. în cazul sancțiunilor cu supraveghere, aceasta este de multe ori anevoioasă, neexistând suficiente instituții specifice;
c) Măsurile neprivative de libertate care presupun supraveghere nu pot fi acordate mai ales în cazurile în care infractorul este „copil al străzii", provine dintr-o familie fără autoritate asupra acestuia, dintr-o familie destrămată (situație care, în multe cazuri, a dus, de fapt, minorul la săvârşirea infracțiunii sau infracțiunilor repetate – din familii destrămate

provin majoritatea „recidiviştilor") sau dintr-un anturaj care are influență negativă asupra minorului. În aceste cazuri supravegherea ar fie imposibil de realizat (când nu au cui să-l încredințeze) sau ar avea un efect minim, minorul fiind expus în continuare riscului de a săvârşi o nouă infracțiune.

d) Este menționat şi faptul că a existat o perioadă de cca. 1 an (2000) în care nu s-a putut acorda suspendarea. (rocuror, Iaşi]

e) Sunt foarte mulți minori „recidivişti", media de vârsta la care minorii încep să prezinte comportamente deviante este în scădere. Pe de altă parte unii consideră că în instanță ajung în special cazurile mai grave, multe cazuri fiind triate la nivelul parchetul – de exemplu prin sancțiuni administrative. Alteori însă – mai ales dacă amenda nu ar putea fi plătită de infractor, sancțiunea ajunge să fie pedeapsa cu închisoarea. Pedeapsa cu închisoarea este preferată amenzii şi din motivul că minorul nu simte greutatea sancțiunii, amenda fiind plătită de multe ori de familie.

Mulți procurori şi judecători consideră că de regulă se evită acordarea unei pedepse privative de libertate.

Conform opiniei majoritare, este preferată mai ales suspendarea condiționată a pedepsei şi suspendarea condiționată sub supraveghere şi în ceva mai puține cazuri măsuri educative – în special libertatea supravegheată. Internarea în centre de reeducare este mai puțin frecventă, motivele fiind numărul redus al acestor centre şi lipsa unei oferte atractive – condițiile precare le clasează chiar sub nivelul unor închisori, fiind considerate de fapt tot o formă de detenție şi un mediu nepotrivit minorului (deşi oficial intră în categoria măsurilor educative, neprivative de libertate).

Mustrarea nu este aproape deloc aplicată.

„[...] câteodată eşti în situația că ai această paletă de sancțiuni şi nu este eficientă nici una. [...] sunt reguli de vârstă, dacă a împlinit 17, ani nu poți să-i mai dai libertatea supravegheată că aceasta durează un an. Trebuie să-l supraveghezi cel puțin un an şi-atunci nu mai are eficiență. Pe urmă, dacă a devenit major în cursul procesului penal, nu poți să-i mai aplici o măsură educativă, eşti obligat să-i dai pedeapsă. Da? Deci asta este, nu ştiu. Sigur, acum se merge pe celeritate, astfel încât să nu împlinească vârsta aceasta şi să nu mai aibă eficiență măsurile educative. E şi aceasta o posibilitate. Dar celeritate ai în măsura în care intri cu 10 dosare cel mult pe şedință, nu cu 50 de fonduri, şi totul la grămadă, da? Cu omoruri, cu trafic, cu nu ştiu ce, şi se aduce şi un minor din ăsta care a smuls un telefon. Acolo, la grămadă? Nu. Pierdut!" (judecător Tribunal, Bucureşti)

„La libertatea supravegheată şi internarea într-un centru de reeducare, v-am zis, dacă-mi depăşeşte cu o zi 17 ani, eu nu mai pot aplica acele măsuri, şi altele nu mai am." (judecător, Braşov)

„Să spunem că sunt cauze de natură procedurală care impun o asemenea situație, pentru că ar trebui, probabil revăzut capitolul pedepse în ceea ce priveşte minorii. Poate că ar trebui să apară nişte alternative în plus față de majori. Nu sunt! Decât, mă rog acea şcoală specială, care înseamnă tot o detenție!" (avocat, Braşov)

„Uneori când ai pedepse de 7-9 ani, 10 ani în libertate, ajungi ca minorul să prefere să execute o pedeapsă de 2 ani de închisoare şi după aceea să scape” (SRSS, Braşov)

„[...] îți dai seama din start că nu poți să-l încredințezi în momentul în care familia este destrămată sau că de acolo provine mediul delicvent şi, încredințându-l unei instituții sau serviciu de supraveghere, la un moment dat, după ce le încredințezi foarte mulți îți dai seama că nici ei nu mai pot să facă față... şi atunci preferi să-i dai o pedeapsă cu închisoarea sau închisoarea cu suspendare simplă.” (judecător, Iaşi)

„Măsurile educative se pot aplica unei plaje destul de restrânse de infractori [...] centrele de reeducare... în fine, le dai pentru fapte mai grave, eu ştiu numai două în țară [...] Măsurile acestea educative cu internarea într-un institut medical-educativ, în momentul de față, nu ştiu să existe un institut medical-educativ funcțional... ar trebui diversificate cumva, ar trebui să fie mai multe şi ar trebui să-ți ofere o gamă de servicii care să mă convingă pe mine, judecător, că îi fac până la urmă un bine că îl trimit acolo.” (judecător, Iaşi)

„La noi, în România, de multă vreme este o boală, o plăcere de a aresta... Partea proastă este că dacă în instanță se constată totuşi că omul este nevinovat, este foarte greu să-i obții soluția de achitare.” (avocat, Iaşi)

„[...] la fapte mai grave, la fapte repetate, unde sunt furturi repetate, unde deja minorul a intrat într-un anturaj care te determină să crezi că dacă-l laşi în libertate va săvârşi din nou astfel de fapte, de multe ori instanța se orientează către pedeapsa cu închisoarea [...] cum spuneam, nu s-a prea aplicat în ultimii ani acea măsură a internării în centre de reeducare.” (judecător, Timişoara)

„E nevoie de o mai mare flexibilitate din partea judecătorilor față de măsurile preventive. Legea lasă o mare libertate judecătorului în alegerea pedepsei... Teoretic pedeapsa se ia pentru «îndreptarea» minorului”; „Sunt încadrați la o anumită... într-o schemă şi aceasta merge pe bandă rulantă.” (avocat, Timişoara)

„Depinde de infracțiunile pe care le săvârşesc. În primul rând, deci, în măsura în care există posibilitatea ca să existe o înțelegere din partea organului de anchetă şi al procurorului... acele dosare nici măcar nu ajung în instanță. Deci, pur şi simplu pe criterii de umanitate. Pentru că, chiar dacă un dosar ajuns în instanță... există posibilitatea să primească – cum îi zice? – o măsură educativă sau nu. Dar în general, cele care ar putea să primească o măsură educativă... eu, din experiență vă spun, că nici măcar nu ajung în instanță, pentru că legea fiind interpretabilă, procurorul consideră că nu este necesar să îi strice viitorul copilului.” (avocat, Bucureşti)

„[...] se aplică aceste pedepse pentru că nu există cadru legislativ adecvat pentru minori, pentru că nu se trimit cazurile la serviciile sociale, pentru că aceste servicii sociale nu sunt dezvoltate, poate să spună «Da, domnule, trimit copilul, dar unde-l trimit?» - că tu direcție n-ai, centru de orientare – cum multe direcții din țară şi chiar din Bucureşti nu au servicii pentru copii sau pentru delincvenți.” (DPC, Bucureşti)

„Majoritatea cazurilor cu care lucrăm sunt pe suspendarea efectuării sub supraveghere... problema este că ceea ce lipseşte la această pedeapsă sunt obligațiile. De cele mai multe ori se dă sentința doar cu măsurile. Măsurile sunt în număr de patru: aceea de a se prezenta la termenele fixate şi să existe o legătură între consilier şi el, de a anunța schimbarea de domiciliu, plecarea din Bucureşti, locul de muncă şi să aducă acte prin care să justifice cum îți câştigă existența. Însă, pe lângă aceste măsuri, mai sunt şi altele care sunt ignorate din păcate. Exemplu, în cazul unui consumator de droguri i s-ar putea da obligația de a urma un tratament de dezintoxicare – ceea ce ne-ar ajuta foarte mult pe noi. Pentru că ar fi obligat să facă asta şi, pe lângă consilierea pe care noi o acordăm ca să meargă să facă acest tratament, motivația lui ar fi dublată de obligativitate. Există judecători care practică aceste obligații, însă sunt cazuri în care vin fără şi atunci munca noastră este îngreunată. Sau sunt cazuri de sentințe în care judecătorul fixează termenul – cazul respectiv este un caz de risc –, iar judecătorul ne-a fixat întrevederea o dată la trei luni, deşi ştiu că este un caz de risc. Astea sunt problemele cu care ne confruntăm, iar în ultima perioadă am văzut că se acordă o atenție deosebită libertății supravegheate.” (SRSS, Bucureşti)

„ [...] de multe ori ai un minor în stare de arest, doreşti să-i dai o măsură educativă, că spui: domnule, merge într-un centru de reeducare, învață, este şcolarizat, este ajutat, este instruit într-o meserie oarecare şi minorul dacă aude că procurorul cere internarea în centru de reeducare, spune: «Vă rog, nu mă trimiteți la Găieşti, dați-mi penitenciarul Gherla că-s condițiile mai bune». Acesta este un aspect. Pe de altă parte amenzi se dau mai puțin – n-au de unde să plătească –, si intervine înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, deci n-am făcut absolut nimic.” (judecător, Cluj)

„Poate un alt factor ar fi mentalitatea şi faptul că nu există – sau n-a existat – o practică pentru a da multe pedepse alternative şi nici instituții specializate pentru a verifica, pentru a aplica aceste pedepse neprivative... înainte de 2001 erau încredințate Poliției, care, după cum ştim, are o mulțime de alte lucruri de făcut, iar supravegherea se realiza, să zicem, destul de sumar.” (SRSS, Cluj)

„În ultimii ani, se observă că a coborât vârsta la care minorii prezintă comportamente deviante; deşi sunt minori, vezi că la 17 ani sunt de fapt foarte periculoşi. Între 10 şi 14 ani ei se specializează, astfel încât pe la 16-17 ani sunt deja specialişti, au un mod de operare, un stil de viață. De multe ori familiile sunt depăşite în a lua măsuri pentru copiii lor.” (SRSS, Constanța)

„[...] există o inechitate între majori şi minori: dacă amândoi au comis aceeaşi infracțiune şi majorul primeşte un an închisoare, el se poate elibera condiționat după 8 luni, în schimb, dacă minorului îi aplicăm măsura educativă a internării într-un centru de reeducare, şi are 16 ani, aceea se ia pe durată nedeterminată, până la 18 ani şi cu posibilitatea prelungirii cu încă doi ani. Cum această măsură nu diferă prea mult de pedeapsa închisorii, se face o discriminare foarte mare şi de aceea judecătorul preferă să-i aplice şi minorului pedeapsa cu închisoarea, ca minorul să poată beneficia şi el de eliberare condiționată. Este adevărat că la internarea într-un centru de reeducare minorul poate fi şi el eliberat înainte de a deveni major, dar numai după trecerea unui an." (judecător, Craiova)

„Există şi mentalitatea societății din ziua de astăzi. Toate lumea apreciază negativ situațiile în care inculpații primesc pedepse neprivative de libertate. Uită însă că unii dintre ei mai pot fi reeducați. Eu aveam o vorbă: toată lumea vrea aplicarea unor legi ca pe vremea lui Vlad Țepeş, dar pentru alte persoane, nu şi în ceea ce priveşte propria persoană."

„Cred că între a-i da o măsură educativă – adică internarea într-un centru de reeducare - şi a-i da o pedeapsă cu suspendare condiționată, pentru el e preferabil să-i dau o pedeapsă cu suspendare condiționată, decât măsura asta reeducativă care nu este antecedent penal, dar care i-ar putea face lui mai mult rău." (judecător, Bucureşti)

H. Nevoi la nivelul instanțelor de judecată

Conform aprecierii multor judecători intervievați, nevoile instituției, în perspectiva implementării noii legislații, derivă în bună măsură din statutul special al tinerilor.

„De ei depinde sănătatea unei societăți, dacă nu ştii să-i corectezi de la început, efectele sunt catastrofale"

„În general, munca cu un copil, cu un infractor minor presupune o mai mare aplecare asupra cazului, trebuie urmărit obiectivul principal care este recuperarea acelui minor"

„[...] sunt situații, nu de excepție, aproape de frecvență, când dintr-o simplă joacă sau dintr-o împrejurare în care nici nu-şi dau seama, [tinerii] ajung să rețină sarcini extrem de grave."

Din răspunsurile date de judecători se desprind două teme majore: cum anume se poate ajunge la specializarea – în favoarea minorilor – a muncii depuse şi cum poate fi scutit minorul de influența negativă ce derivă din intersectarea activităților privind minorii cu activitățile care privesc inculpații majori.

a) Ar fi nevoie de săli separate sau chiar sediu separat de tribunalul obişnuit – în primul rând săli de judecată, dar şi săli pentru audieri, anchetare sau cameră de consiliu unde să poată fi aplicată măsura mustrării; eventual săli amenajate special cu tehnică de înregistrare şi circuit TV închis.

b) Sala de judecată ar trebui să asigure minorului intimitate, iar judecății o altă solemnitate decât în cazul inculpaților majori, ar trebui să fie mai puțin traumatizantă pentru minor.

c) Deşi există cazuri în care personalul actual este suficient, în multe situații se semnalează nevoia suplimentării personalului sau implicarea unora numai în cazuri cu minori.

d) Ar fi nevoie de suplimentarea personalului specializat – mai ales al judecătorilor specializați (situație critică în Bucureşti, unde instanțele fiind supraaglomerate, judecarea se face „pe bandă rulantă"), dar şi a personalului auxiliar, procurori, personal SRSS, grefiere.

e) Este semnalată nevoia de abordare a infractorilor minori şi dintr-o perspectivă psihologică adecvată – şi aici ar putea fi vorba de specializarea judecătorilor în domeniul psihologiei delicvenței juvenile, dar mai ales implicarea unor psihologi care posedă deja un nivel al cunoştințelor de specialitate ce ar fi mai greu de atins în timpul unor cursuri de specializare de către judecători. Se sugerează chiar implicarea psihologului ca martor pentru explicarea comportamentului deviant.

f) Mulți judecători reclamă nevoia de specializare – care ar putea fi asigurată prin cursuri de perfecționare, seminarii, dar şi schimb de experiență cu alte instanțe.

g) Seminariile despre modificările din lege, sistemele informatizate, jurisprudența pe calculator (ce ar implica în unele cazuri dotarea cu tehnică de calcul), accesul la internet şi la conținutul specific activității ar putea contribui inclusiv la asigurarea unei practici unitare în interpretarea dispozițiilor legale. Au mai fost menționate cu privire la asistența juridică posibilitatea unei arhive proprii şi accesul la legislația şi practicile vest-europene în domeniu.

h) La Bucureşti, s-a semnalat nevoia de anchete sociale mult mai detaliate decât se fac în prezent.

4.4.2. Experiența minorilor în instanță

Contactul minorilor cu instanța apare menționat de cei intervievați în două contexte: obținerea şi prelungirea mandatului de arestare preventivă şi judecarea cauzei în fond sau în căile de atac. Judecarea cauzelor cu minori ar trebui să se facă în şedințe nepublice, prevedere care nu s-a respectat în cazurile unora din minorii intervievați.

Cu toate că s-a încercat prin Codul de procedură penală să se ofere o anumită protecție minorului, în realitate acesta intră în contact cu inculpați majori pe parcursul judecării pe următoarele căi:

- transportarea minorilor din arestul poliției sau penitenciar la instanța de judecată se face la un loc cu transportarea majorilor, în acelaşi autoturism;
- în camera de arest a judecătoriei sau tribunalului stau împreună şi minori şi majori;
- în sala de judecată minorii asistă şi la judecata altor cauze pe parcursul şedinței de judecată;

Din interviuri reiese faptul că şedințele de judecată în care se decide cererea organelor de anchetă de prelungire a duratei arestării sunt întotdeauna publice în cazurile cu minori.

Dincolo de caracterul public / nepublic al şedinței de judecată au mai fost întâlnite şi alte probleme în faza de judecată a minorilor:

- în unele cazuri minorul nu este însoțit de părinte sau alt reprezentant legal fapt ce îl face să se simtă singur, neajutorat, lipsit de putere şi capătă o atitudine pesimistă față de viitorul lui; în plus neprezentarea anumitor persoane determină amânarea termenelor şi în unele cazuri minorii care sunt judecați în libertate ajung să nu se mai prezinte în instanță.
- în special cei care ajung pentru prima dată în instanță nu înțeleg ce se întâmplă sau ce se discută în instanță şi ce urmează să se întâmple cu ei.
- unii minori nu cunosc dacă li s-a făcut sau nu o anchetă socială sau referatul de evaluare psiho-socială, deoarece nu au fost vizitați de cineva de la primărie sau SRSS care să stea de vorbă cu ei.

"I: Dar ai spus şi tu ceva acolo? Ai vorbit cu judecătoarea?
R: Nu, nu mi-a dat cuvântul, că nu era tata şi doar mă intreba dacă s-a prezentat, ziceam nu, şi amâna iar.
I: Până la urmă s-a judecat şi în condițiile acelea...
R: Păi nu s-a mai judecat, că nu m-am mai prezentat eu în instanță...şi au judecat în lipsa mea şi m-au condamnat la 2 ani. Nu am avut cu cine să merg în instanță...
I: Ce impresie ți-a lăsat procesul acesta? Cum te simțeai acolo?
R: Singur. Mă simțeam rău, nu aveam pe nimeni lângă mine să mă sprijine, nu mă ajuta nimeni.
I: Ştiai ce se întâmplă cu tine? Îți era frică?
R: Mi-era şi frică că ştiam că ajung la puşcărie... Nu mă ajuta nimeni." (minor, 17 ani, PMT Craiova)

„I: La proces a fost mama ta, nu-i aşa?
R: Da, de fiecare dată.
I: Mai ții minte ce s-a discutat, acolo, la proces? N-ai fost atent sau nu înțelegeai ce se spunea?
R: Nu înțelegeam nimic.
I: Şedința de judecată a fost publică sau cu uşile închise?
R: Publică.
I: Erau şi majori şi minori?
R: Da." (minor, 16 ani, CR Găieşti)

„R: Deci de câte ori m-am prezentat la Instanță?
I: Da.
R: Nu mai țin minte… m-am judecat vreo 4 luni şi ceva, 5 luni m-au judecat… dar, nu mai țin minte…
I: Dar de ce a durat aşa de mult? Te tot amânau?
R: Da… mă amânau…
I: De ce? Aveau nevoie de martori? Sau ce se întâmpla?
R: Nu ştiu de ce… mă amânau…aşa… câte 20 de zile, 30 de zile…" (minor, 17 ani, PMS Iaşi)

Una din impresiile care se degajă din multe interviuri este aceea că minorul asistă mai mult ca un spectator la judecata lui, un spectator care nu prea înțelege ce se întâmplă. Întrebați fiind despre ce au spus ei în instanță cei mai mulți folosesc practic acelaşi stereotip verbal: „am spus că recunosc fapta şi regret"

> „În timpul procesului, ce pot să spun? S-a vorbit frumos, deci normal, nu s-a vorbit urât. Deci prea multe despre proces nu se poate spune deoarece nu se vorbeşte prea mult cu tine (…)" (minor, 17 ani, SRSS Constanța)

> R:[...] deci nu mi-a spus că „eşti un pericol public pentru că..." De fapt nici nu vorbeau cu mine … nu-i interesează pe ei dacă eu înțeleg sau nu.
> I: Tu ai luat cuvântul?
> R: Da, mi-au zis dacă am ceva de spus şi …
> I: Şi tu ce-ai spus?
> R: Le-am spus că regret fapta … cam atâta. (minor, 17 ani, Iaşi, arestul poliției)

4.5. Sancționare vs. reintegrare

4.5.1. Sancționarea infracțiunilor comise de minori în viziunea actorilor instituționali

În acest capitol se va avea în vedere perspectiva actorilor instituționali asupra situației existente la momentul actual în ce priveşte executarea sancțiunilor de către minorii care săvârşesc infracțiuni. Prin sancțiuni înțelegem atât pedepsele, fie ele cu executare sau cu suspendare, cât şi măsurile educative, care de altfel constituie unul din puținele elemente de diferențiere a justiției pentru infractori minori în comparație cu cei majori. Ne vom referi mai întâi la opiniile lucrătorilor din sistemul juridic care se ocupă de minori față de eficiența pedepselor cu închisoarea. Vom prezenta pe scurt care e situația minorilor care execută pedepse în închisoare cu referire în special la programele educative la care participă. De asemenea vom prezenta ce se întâmplă cu minorii care primesc suspendarea pedepsei sau măsura libertății sub supravegherea SRSS, concentrându-ne asupra serviciilor furnizate de această instituție. În final vom analiza percepția actorilor instituționali asupra factorilor care influențează eficiența sancțiunilor alternative[31] în cazul minorilor.

A. Despre eficiența pedepsei cu închisoarea în cazurile cu minori

Din discuțiile cu reprezentanții diverselor instituții care se ocupă de infractori minori se pot distinge două categorii de opinii referitoare la eficiența închisorii pentru diminuarea delincvenței juvenile.

Prima categorie include acele opinii care nu se referă strict la eficiența închisorii, ci pune accentul pe caracterul de necesitate a existenței unei astfel de instituții. Altfel spus, o bună parte din lucrătorii din sistemul juridic care se ocupă de infractorii minori privesc eficiența detenției nu din perspectiva reeducării şi reintegrării minorului în societate, ci din perspectiva protecției societății față de

[31] Prin sancțiuni alternative înțelegem fie pedepsele neprivative de libertate, inclusiv pedepsele cu suspendare, fie măsurile educative care sunt date minorilor care săvârşesc fapte penale şi răspund penal.

anumite pericole sociale. Există practic cazuri – susțin anumiți actori instituționali – în care nu rămâne nimic de făcut pentru minor, decât să fie trimis în închisoare. Unii chiar afirmă că sunt conştienți de faptul că nu e o soluție pentru recuperarea minorului, însă sunt „minori irecuperabili" şi ca atare singura soluție în cazul lor este detenția. „Minorii irecuperabili" sunt din perspectiva celor intervievați cei care săvârşesc „fapte foarte grave"[32] sau care persistă în comiterea de infracțiuni chiar dacă au beneficiat de sancțiuni neprivative de libertate.

> „Eu merg pe sancțiuni alternative, dar sunt persoane la care nu se poate aplica decât pedeapsa închisorii." (judecător, Iaşi)

> „nu este eficient, dar câteodată, când nu mai există nici o posibilitate şi când aceasta te convinge cu adevărat şi pe tine ca judecător şi pe organele de anchetă că nu mai e nimic de făcut... e eliminat social ca să nu mai pună în pericol valorile sociale, drepturile persoanei, integritatea corporală." (judecător, Timişoara)

> „îmi pare că nu e eficient, dar sunt şi minori cărora li s-a transmis gena infracțională, şi deşi săvârşesc o faptă pentru care beneficiază în stare de libertate de clemența legii, nu înțeleg să se potolească, şi o săvârşesc şi pe a doua, şi pe a treia, şi până la urmă aplicarea unei pedepse se dovedeşte absolut necesară." (avocat, Constanța)

A doua categorie de opinii le include pe cele centrate pe faptul că pedeapsa cu închisoarea este ineficientă pentru recuperarea minorului. Principalele argumente în favoarea ideii că penitenciarul nu este o soluție eficientă în cazul minorilor sunt:

- în penitenciar minorii intră în contact cu diverşi alți infractori de la care învață noi modalități de comitere a actelor ilegale. Altfel spus închisoarea este practic un loc de specializare în săvârşirea de infracțiuni;
- condițiile şi mediul social din penitenciare sunt foarte dure pentru minor şi practic acolo „se înrăieşte" şi nu-şi va mai putea reveni după această experiență;
- mediul penitenciar nu oferă o reeducare propriu-zisă, mediul nefiind propice unei astfel de activități;
- va fi stigmatizat de comunitatea în care se întoarce după ispăşirea pedepsei;

> „Nu este eficientă pentru că, în primul rând, cel mai real pericol este că inculpații minori intră în contact cu alți infractori „de profesie", de la care învață foarte multe lucruri şi, credeți-mă că în penitenciar îşi pierde orice perspectivă de resocializare. Deci, oricum, el când iese de acolo, nu cred că mai vede un alt mod de a-şi face viața decât săvârşind fapte antisociale. […] Plus că este târât. Minorul acela este târât. El când iese de acolo, oricum, vecinii îl văd prost, toată lumea... la şcoală..." (judecător, Iaşi)

[32] Este greu de identificat din interviuri ce înțeleg actorii instituționali prin fapte foarte grave. Definițiile lor personale pot concorda cu o definire din perspectiva pedepsei prevăzute de Codul Penal, dar în general ele reprezintă ceva difuz care include şi situația de recidivă, de mediu social inadecvat din care provine minorul etc.

„Cred că pedeapsa închisorii de cele mai multe ori nu îşi atinge scopul scontat, de multe ori vin minori din blocul de detenție şi comit alte infracțiuni în continuare, intră în câmpul infracțional. Deci de multe ori activitatea educativă la nivel de penitenciar unde aceştia execută, se repercutează în mod negativ asupra lor prin prisma vârstei pe care o au. De multe ori minorii în loc să învețe ce trebuie învățat prin privarea de libertate în loc să învețe ce este bun, învață ce este rău. Învață metode de comitere a faptelor penale, plus că se obişnuiesc cu acest stigmat social şi atunci nu le mai pasă când comit din nou fapte." (procuror, Alba-Iulia)

„Nu este eficientă tocmai pentru că detenția în penitenciar, în loc să-i educe pe minori, din contră îi înrăieşte şi practic, este clar, penitenciarul este un mediu ostil minorului şi el îl percepe ca fiind ostil, şi atunci îl înrăieşte mai mult, plus faptul că este împreună cu alți infractori minori, poate mai versați şi aşa mai departe, se perpetuează sau se învață un comportament, acum, infracțional repetat." (judecător, Cluj-Napoca)

B. Ce se întâmplă cu un minor aflat în detenție?[33]

În România există un singur penitenciar de minori (Penitenciarul de Minori şi Tineri Craiova) şi trei centre de reeducare (la Găeşti, Buziaş şi Târgu Ocna). În celelalte penitenciare există secții speciale de minori. Încă de la început trebuie menționat că nu toți minorii care se află ca deținuți într-o închisoare execută o pedeapsă pe baza unei sentințe definitive. Pentru unii dintre ei penitenciarul este un loc de tranzit între arestul poliției şi locul unde urmează să-şi execute pedeapsa sau măsura educativă după ce li se soluționează definitiv cazul. Concret, în multe localități (în cazul studiului nostru putem face referire la Bucureşti, Iaşi, Alba-Iulia, Timişoara) se practică ca minorii care au fost anchetați în stare de arest preventiv să fie transferați într-un penitenciar după finalizarea dosarului penal şi înaintarea acestuia în instanță – în cazul în care nu se dispune judecarea în stare de libertate. De exemplu, infractorii minori arestați preventiv în Bucureşti sunt trimişi în faza de judecată în Penitenciarul de Maximă Siguranță Rahova, la Iaşi din arestul poliției sunt trimişi în Penitenciarul de Maximă Siguranță Iaşi, la Alba-Iulia sunt transferați la Penitenciarul Aiud ş.a.m.d. De altfel, la penitenciarele Iaşi şi Rahova toți minorii sunt „în tranzit" în sensul că au diverse afaceri judiciare de soluționat în instanță.

În continuare este prezentată situația penitenciarelor vizitate din punct de vedere al condițiilor şi a programelor desfăşurate cu minorii, aşa cum reiese din declarațiile lucratorilor din sistem. Trebuie menționat faptul că operatorii de interviu nu au vizitat propriu-zis aceste penitenciare/centru de reeducare, motivul deplasării acestora către respectivele locații fiind acela de a sta de vorbă cu minori aflați în stare de deținere, precum şi cu lucrătorii din aceste locații.

La **PMS Rahova** existau la data realizării anchetei de teren circa 80 de minori aflați toți în stare de arest preventiv. Secția de minori este separată, însă în acelaşi corp, la etajul superior, este o secție de majori. În plus, camerele minorilor au ferestre spre terenul de sport unde se joacă fotbal, astfel încât minorii pot comunica cu deținuții majori. Minorele sunt cazate împreună cu majorele. Există camere cu 8

[33] În cadrul acestui studiu am realizat interviuri la Penitenciarul de Minori şi Tineri (PMT) Craiova, Penitenciarul de Maximă Siguranță Rahova, Penitenciarul de Maximă Siguranță Iaşi şi Penitenciarul Timişoara. Pe lângă cele patru penitenciare, au mai fost realizate interviuri şi la Centrul de Reeducare Găeşti.

paturi, dotate cu televizor – în special, adus de acasă. Camerele au grup sanitar propriu, masa este servită în camere. Camerele sunt destul de luminoase şi aerisite comparativ cu altele din alte penitenciare. Secția include două cluburi unde se pot desfăşura diverse activități sportive sau de natură educativă. În cele două camere vizitate minorii deținuți săvârşiseră, în general, furturi şi tâlhării. Erau şi doi minori judecați pentru infracțiunea de viol, unul dintre ei era acolo de 7 luni, după ce petrecuse alte 4 luni în arestul poliției.

În cadrul programelor desfăşurate cu minori, nu neapărat specifice lor, se includ:

- INSTART – programul din perioada de carantină de 21 de zile.[34] Acesta are ca scop adaptarea treptată a deținuților la mediul din penitenciar. În această perioadă iau cunoştință de regulamentul de ordine interioară şi sunt monitorizați din punct de vedere medical. În perioada de carantină nu intră în contact cu ceilalți deținuți, ci desfăşoară activități separate: plimbări, jocuri sportive (ping-pong, şah) la unul dintre cluburi. Programul constă în întâlniri de grup zilnice de câte o oră.
- Program de alfabetizare pentru cei care nu ştiu să scrie şi să citească;
- Programul de cultură generală în care deprind diverse abilități cum ar fi: cum să salute, să mănânce cu furculița şi cuțitul, să aşeze o masă, să dea un cadou, să scrie o scrisoare. Mulți dintre deținuți nu au asemenea abilități elementare. De asemenea, învață noțiuni de geografie, de istorie.
- Programul „Şapte paşi" de schimbare a comportamentului, care pleacă de la premisa că „ceea ce gândeşti determină ceea ce faci, dacă schimbi ceea ce gândeşti, vei schimba şi ceea ce faci". Se bazează pe exerciții, jocuri de rol, învață cum să ia decizii, îşi fac planuri concrete de schimbare.
- Program de educație religioasă, desfăşurat de preotul unității, dar şi de colaboratori din exterior.
- Programul de educație pentru sănătate – învață reguli elementare de igienă individuală şi colectivă, cât şi lucruri despre diverse boli, dependențe.
- Programul de activități sportive – de două ori pe săptămână joacă fotbal pe terenul unității, iar de patru ori pe săptămână ies pentru activități sportive la clubul secției din interior (joacă ping-pong şi şah). Se organizează concursuri şi campionate. Este programul lor favorit.
- Programul de educație pentru viața de familie;
- Programul hobby – educație artisitică. Cu ocazia unor diverse sărbători se organizează cercuri artistice.

Pe perioada în care stau în penitenciar nu beneficiază de un program de şcolarizare, întrucât necunoscându-se perioada exactă cât vor sta în unitate nu e posibilă organizarea unor grupe sau clase.

[34] INSTART este un program general care se desfăşoară în toate penitenciarele din România, de către toți deținuții în perioada de carantină, adică timp de 21 de zile de la depunerea lor în penitenciar sau centru de reeducare. De asemenea există un program general PRELIB – pregătirea pentru liberare - care se desfăşoară la sfârşitul perioadei de detenție.

La **Penitenciarul Timişoara**, secția minori este, de asemenea, separată, pe acelaşi etaj cu una din secțiile de majori. La momentul studiului erau în jur de 20 de minori, cei mai mulți cu infracțiuni de furt şi tâlhărie. Toți aveau o sentință definitivă, însă unii mai erau judecați şi în alte dosare. Existau 2 camerele cu câte 6-8 paturi, erau întunecoase şi prost aerisite. Aveau televizor în camere şi grup sanitar propriu. Exista un „şef de cameră" informal, recunoscut însă de lucrătorii din penitenciar.

Nici unul dintre lucrătorii de la serviciul socio-educativ nu se ocupa strict de minori. Minorii nu au posibilitatea de a-şi continua studiile pe perioada de detenție. Existau câteva programe educative care erau desfăşurate cu deținuții minori, printre care: educație sanitară, educație civică, literatură (scriu compuneri). Pentru cei care nu ştiu să scrie şi să citească se fac cursuri de alfabetizare. Pe lângă acestea, există programele de activități sportive, o trupă de dans şi, cu diferite ocazii, sunt organizate serbări. În paralel, psihologii desfăşoară programe de consiliere pe probleme de adaptare, reducere a agresivității. Au existat cazuri de bolnavi psihic şi de minori cu retard, care nu sunt ținuți separat de ceilalți. În mod teoretic, au zilnic program educativ, însă în practică, se întâmplă ca atunci când unul din lucrători lipseşte acestea să nu se mai desfăşoare. După afirmația unuia dintre psihologi, se lucrează doar pentru evitarea sau rezolvarea situațiilor de criză, iar din cauza faptului că se ocupă şi de majori nu au suficient timp pentru a petrece cu minorii. În penitenciar mai desfăşoară activități câteva ONG-uri, precum şi culte religioase (în special cele neo-protestante care aduc pachete deținuților).

La **PMS Iaşi**, secția de minori este separată de secția majori şi era compusă din trei camere cu câte 8 paturi, în care dorm câte 8-10 minori. Erau în „tranzit" 23 de minori, care aveau diverse afaceri judiciare în instanță. Există un singur televizor care aparține penitenciarului şi care este folosit ca premiu pentru cei care au un comportament bun. Masa e servită în camere. Există câte un club la fiecare secție, un teren de sport şi înainte aveau acces şi la clubul cadrelor unde desfăşurau activități sportive. Dincolo de plimbările zilnice şi de activitățile sportive (ping-pong, fotbal) există diverse programe educative şi de consiliere:

- un program de educație socio-familială, prin care se realizează consilierea individuală a celor care au probleme cu familia, precum şi consiliere de grup;
- programe de activități tip hobby – desen, lectură, integrame;
- un cerc de cultură generală;
- organizează concursuri pe diverse teme;
- asistență moral-religioasă – există în cadrul penitenciarului o biserică;
- grupul folcloric „Speranța";
- SRSS desfăşoară programul „Şapte paşi" de schimbare comportamentală şi pregătire pentru viața de afară;

În general activitățile desfăşurate au un caracter ludic.

Se organizează o dată pe lună „vizite sociale", în cadrul cărora le facilitează minorilor întâlnirea cu părinții la clubul cadrelor, un fel de şedință cu părinții la care se discută despre problemele cu care se confruntă. Din aprecierile lucrătorilor de la serviciul socio-educativ, în jur de 30% dintre minori nu sunt deloc vizitați de părinți.

Pentru a putea personaliza programele socio-culturale la care participă, fiecărui minor i se realizează o evaluare socio-familială (un fel de anchetă socială bazată pe un chestionar standard).

Nu există un program şcolar propriu-zis, însă una din şcolile din Iaşi trimite un profesor care le predă trei ore pe săptămână. Sunt şapte persoane la serviciul socio-cultural: un asistent social, un psiholog, un sociolog şi restul subofițeri (actualmente, după demilitarizare, se numesc instructori).

Printre problemele enumerate de lucrătorii din penitenciar se numără: personalul insuficient – ar mai fi nevoie de patru educatori pentru a fi cel puțin unul pe fiecare secție a penitenciarului; lipsa de spații destinate activităților educative – ar fi nevoie de câte un club la fiecare secție; lipsa unei săli de sport; lipsa unor ateliere specializate pentru arte; lipsa materialelor necesare pentru a putea desfăşura diverse activități.

La **PMT Craiova** sunt doar deținuți de sex masculin. La momentul anchetei de teren, erau 309 deținuți din toată țara[35] dintre care 131 minori 14-18 ani şi 178 de tineri 19-21 de ani. 15 erau în arest preventiv, iar 12 erau condamnați în primă instanță. Cei care au pedepse mai mari de 10 ani sunt ținuți separați de cei cu pedepse sub 10 ani. Cazarea se face în două cămine cu două etaje, cu câte aproximativ 7 camere pe fiecare etaj. Camerele au între 6 şi 12 paturi, au grup sanitar şi televizor. Duşul este la comun însă au cabine separate. La fiecare secție – adică un etaj – există câte un club unde se desfăşoară programe educative sau cursuri de alfabetizare, de calificare, plus nişte birouri amenajate pentru perioada de petrecere a timpului liber, corespondență. Masa este servită la cantină. Hrana este asigurată în mare parte de ferma agro-zootehnică de la Işalnița, care aparține penitenciarului. Atunci când sunt comenzi, minorii şi tinerii pot lucra pe bani în cadrul atelierelor de producție.

Există o şcoală cu 23 de săli de clase, 2 laboratoare, un cabinet de educație estetica, 1 cabinet de programe educaționale, sală de sport plus bază sportivă: teren de minifotbal, de handbal, baschet, bibliotecă, două săli de calculatoare, dotate cu 11 computere la care au acces deținuții.

În ce priveşte şcolarizarea, la PMT Craiova se organizează cursuri de învățământ primar I-IV comasate, învățământ gimnazial, învățământ de tip arte şi meserii, clasele a IX-a şi a X-a în urma cărora obțin diplome de calificare. Există, de asemenea, două grupe de alfabetizare susținute de un ONG care asigură doi învățători. Şcoala funcționează ca una normală „de afară”, iar la eliberare deținuții primesc acte de studii care nu conțin vreo referire la locul unde au fost obținute. Orele sunt predate de profesori de specialitate, respectiv maiştri instructori.

Pe lângă şcoală, se desfăşoară o serie de programe educative: educație pentru sănătate, viață de familie, cunoaşterea drepturilor şi libertăților cetățeneşti. Se fac şedințe de consiliere ocupațională, de dezvoltare a abilităților artistice, de terapie comportamentală. Cu ajutorul unui ONG desfăşoară programe de terapie prin teatru, muzică, sport şi jurnalism. Există un cerc de informatică (de inițiere în operare PC). De asemenea, tot cu ajutorul unui ONG există cursuri de calificare în meseria de bucătar, frizer, zidar şi croitor, separat de învățământul vocațional desfăşurat în cadrul programului de şcolarizare. Mai există un cerc de pictură şi unul de lectură.

[35] Este important de menționat acest fapt întrucât proximitatea dintre penitenciar şi domiciliu influențează frecvența vizitelor părinților. De asemenea, la PMT există deținuți de etnie maghiară care nu ştiu limba română şi este foarte greu să se lucreze cu ei.

Se desfăşoară o serie de programe de dezvoltare fizică: jocuri sportive, activități în are liber, în special în week-end şi în timpul vacanței. Se mai organizează serbări şi spectacole cu diverse ocazii (sărbători religioase sau zile importante din istoria României).

Psihologul cu care s-a discutat afirmă că programele desfăşurate în cadrul penitenciarului sunt eficiente însă faptul că nu există servicii de asistență post-penală reduce mult din această eficiență.

Înainte se desfăşurau frecvent şi activități cu părinții (se serba majoratul sau sfârşitul anului şcolar) însă s-a renunțat din cauza dezordinii care se producea. În prezent, dirigentele şi profesorii stau de vorbă cu părinții atunci când vin la vizite.

Printre problemele menționate de cei de la PMT pot fi enumerate: lipsa materialelor necesare pentru programele desfăşurate; numărul insuficient de angajați în raport cu nevoile celor asistați (se lucrează cu grupe de 10-12 deținuți şi ideal ar fi grupe mai mici de 4-6); numărul insuficient de specialişti - psihologi, sociologi, psihopedagogi.

„Locul unui minor, nu este numai opinia mea, nu prea este în puşcărie, atât cât este posibil, ar trebui în altă parte cineva să se ocupe de el, dar pentru perioada aceasta cât stă la noi, ceea ce putem noi face este destul de limitat, fie că nu poate fi vorba de reeducare, chiar mă deranjează, acest copil n-a dobândit nici un fel de educație, dacă nu considerăm educație orice achiziție de comportament indiferent dacă e bună sau rea, atunci, da, sunt educați şi... dar, unii n-au auzit decât teoretic de periuța de dinți şi de săpun, deci trebuie să o iei de la zero. În intervalul acesta de timp şi la acest nivel de vârstă, când sunt deja nişte obiceiuri, s-au stabilizat nişte comportamente sau sunt în curs de stabilizare, trebuie să destructurezi, să aşezi ceva în loc, şi când să treci la consolidare, se eliberează, atunci nu prea îi ia nimeni, aceasta este marea mea durere, şi se intoarce în acel mediu care a favorizat ajungerea lui aici şi... oricum nu îi poți lăsa aşa. Pentru cei care provin dintr-un mediu sănătos, avem şi din aceştia, care au un nivel de instruire conform vârstei, lucrurile sunt puțin mai altfel şi noi lucrăm altfel cu ei, şi receptivitatea lor e alta şi direcția demersului e cumva alta, pentru că trebuie să-l ajuți să suporte impactul la liberare, pentru acela este un stigmat faptul că a trecut pe aici, îi e teamă de respingerea socială şi aşa mai departe, şi trebuie să-l susținem.” (psiholog, PMT Craiova)

C. Supravegherea minorilor de către SRSS

Aşa cum s-a menționat în capitolul referitor la rolul instituțiilor implicate în justiția pentru infractorii minori, Serviciul de Reintegrare Socială şi Supraveghere are trei mari atribuții: 1. efectuarea referatelor de evaluare psiho-socială a învinuiților / inculpaților la cererea organelor de anchetă sau a instanței de judecată; 2. supravegherea respectării de către condamnat a măsurilor şi obligațiilor impuse de instanță în cazul suspendării condiționate a executării pedepsei sau al măsurii libertății supravegheate şi 3. oferirea de asistență şi consiliere la cererea clienților aflați în supraveghere. În practică, se mai întâmplă ca SRSS să ofere servicii de asistență şi consiliere şi unor persoane care urmează să se elibereze / s-au eliberat din penitenciar sau dintr-un centru de reeducare şi, de asemenea, în unele localități mai este implicat şi în acțiuni de prevenire a delincvenței juvenile primare.

Vom aborda în continuare doar activitățile de supraveghere şi de asistență şi consiliere desfăşurate de SRSS cu infractorii minori.

Activitatea de supraveghere porneşte din momentul în care SRSS primeşte sentința definitivă de la instanță. Se contactează minorul şi se stabileşte o întâlnire, la care participă şi părinții acestuia. La această primă întâlnire i se explică care sunt măsurile şi obligațiile pe care instanța le-a impus în cazul respectiv şi consecințele la care se expune dacă nu le respectă. Uneori minorului i se aduce la cunoştință sentința, deoarece se întâmplă să nu ştie ce anume a hotărât instanța în cazul lui. Apoi se face o identificare a nevoilor şi problemelor cu care se confruntă persoana condamnată şi se stabileşte un plan de supraveghere, care conține numărul, durata, frecvența şi locul desfăşurării întrevederilor cu consilierul de supraveghere. Dacă instanța nu a impus nici un fel de obligație, supravegherea constă doar în faptul că minorul trebuie să respecte măsurile generale[36] şi anume: să anunțe în prealabil orice schimbare de domiciliu şi orice deplasare care depăşeşte 8 zile precum şi data întoarcerii; să comunice şi să justifice schimbarea locului de muncă; să comunice informații de natură a putea fi controlate mijloacele lui de existență. Instanța poate să impună minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații: să nu frecventeze anumite locuri stabilite; să nu intre în legătură cu anumite persoane; să presteze o activitate neremunerată într-o instituție de interes public, fixată de instanță cu o durată între 100 şi 200 de ore, de maximum 3 ore pe zi, după programul de şcoală, în zilele nelucrătoare şi în vacanță; să desfăşoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ sau de calificare; să se supună măsurilor de tratament special sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

În practică, se întâmplă că judecătorii nu prea au impus obligații de respectat de către minorul condamnat, dar situația pare să se schimbe în sensul că SRSS a început să-i convingă pe judecători de importanța acestor obligații şi de faptul că respectarea lor poate fi supravegheată.

În activitatea de supraveghere SRSS colaborează cu familia condamnatului, poliția, şcoala, alte persoane sau instituții cu care minorul supravegheat are legătură, fac vizite neanunțate, pentru a asigura faptul că acesta respectă obligațiile impuse.

Cei de la SRSS consideră o problemă faptul că asistența şi consilierea se face doar la cererea persoanei supravegheate. Puțini sunt cei care fac o astfel de cerere, deşi ştiu de această oportunitate, însă consideră că acestea le-ar îngreuna viața, deoarece ar trebui să se prezinte mai des la SRSS. Cu toate acestea, consilierii de supraveghere - în practică - stau de vorbă cu clienții lor şi încearcă să-i consilieze şi să-i sprijine în rezolvarea problemelor, chiar dacă aceştia nu depun o cerere.

Din interviurile realizate la serviciile de reintegrare socială, principalele servicii de asistență şi consiliere pe care le oferă minorilor aflați în supraveghere constau în sprijinirea prin oferirea de informații şi facilitarea accesului la diverse instituții pentru:

a) continuarea studiilor;

b) reluarea sau îmbunătățirea relațiilor cu familia;

c) obținerea unor diverse acte;

[36] Măsurile şi obligațiile au fost preluate din Ghidul juridic al persoanelor condamnate aflate în supravegherea serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere, redactat de Ministerul Justiției – Direcția de reintegrare socială şi supraveghere - Liga Apărării Dreptului Omului – LADO, Editura „România Liberă", Bucureşti, 2004.

d) obținerea unor ajutoare materiale sau chiar găsirea unui adăpost;
e) căutarea şi găsirea unui loc de muncă;
f) înscrierea la cursuri de calificare profesională
g) accesarea unor servicii, programe desfăşurate de organizații non-guvernamentale
h) dezvoltarea unor abilități sociale şi de relaționare cu oamenii

De asemenea, cu ajutorul psihologilor îi ajută să conştientizeze cauzele care l-au determinat să comită o infracțiune, să-şi crească capacitatea de a empatiza față de victima infracțiunii, să ia în considerare consecințele unei anumite decizii, să facă față presiunii grupului din care fac parte.

Toți consilierii intervievați au apreciat eficiența supravegherii ca fiind foarte bună, în sensul că foarte puțini dintre minorii care le-au fost clienți au recidivat în perioada de încercare. Cu toate acestea unii dintre consilierii intervievați consideră că nu pot acoperi suficient nevoile acestor clienți.

Printre problemele pe care le-au menționat (vezi şi următorul capitol - Factori care influențează eficiența sancțiunilor alternative) pe parcursul interviurilor, se numără faptul că uneori sentințele ajung cu mare întârziere de la pronunțarea lor şi că astfel se pierde foarte mult timp în care nu se face nimic cu minorul care ar fi trebuit supravegheat. De asemenea, există o serie de clienți care se pierd din cauza faptului că li se deschid noi dosare de urmărire penală după ce au primit deja o condamnare sub supravegherea SRSS pentru fapte săvârşite înainte de perioada de probă.

D. Factori care influențează eficiența sancțiunilor alternative

În viziunea actorilor instituționali există mai mulți factori care la momentul actual determină ca sancțiunile alternative să nu fie atât de eficiente în cazurile minorilor infractori. Aceşti factori pot fi grupați pe mai multe dimensiuni, după cum urmează: 1) factori care țin de oferta de servicii existente pentru supravegherea şi reintegrarea minorului infractor; 2) implicarea relativ redusă a instituțiilor statului şi lipsa unei colaborări; 3) legislația existentă şi punerea ei în aplicare şi 4) nivelul de resurse materiale şi umane;

1) În ce priveşte instituțiile existente şi serviciile oferite în prezent în domeniul supravegherii şi reintegrării minorului delincvent, foarte mulți lucrători din sistemul judiciar apreciază ca acestea sunt insuficiente. Pe de o parte, sunt cei care spun că „nu există instituțiile care să pună în aplicare sancțiunile alternative", iar pe de altă parte, sunt cei care afirmă că lipsesc serviciile de asistență şi consiliere presupuse de munca de reintegrare a minorului. În viziunea actorilor instituționali, este nevoie de servicii de consiliere psihologică, de asistență socială, de consiliere ocupațională şi de programe de terapie cognitiv-comportamentală. De asemenea, este nevoie de înființarea unor centre de zi unde minorii să desfăşoare diverse activități educative sau de altă natură, unde să fie efectiv supravegheați şi consiliați pe problemele cu care se confruntă. E nevoie de programe prin care să se ocupe timpul liber al minorilor şi, de asemenea, e nevoie de servicii de consiliere pentru familiile acestor minori, întrucât familia este percepută ca o instituție fără de care nu se poate realiza reintegrarea

minorului. O altă problemă este lipsa unei instituții sau a unor relații de colaborare pentru aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității.

2) Interesul scăzut, lipsa de colaborare şi de implicare a instituțiilor care ar putea face ceva mai mult pe partea de supraveghere şi reintegrare a minorului delincvent. Sunt vizate inclusiv familia şi şcoala. În lipsa unei relații clar definite între instituții, a unei rețele de instituții care să se ocupe de supravegherea şi de aducerea minorului delincvent pe drumul bun, este greu să dai o eficiență oricăror sancțiuni alternative.
3) Problemele legislative care afectează eficiența sancțiunilor alternative țin, pe de o parte, de plaja redusă de astfel de măsuri prevăzute în actualul cadru legislativ, precum şi de faptul că instituții, precum SRSS sau DPC, nu au suficientă putere de a constrânge minorii şi familiile lor să participe în programele pe care le desfăşoară. De asemenea, un aspect important este acela al autonomiei SRSS. E nevoie ca acest serviciu să fie de sine stătător. Un alt aspect problematic este acela al aplicării acestor sancțiuni de către judecători, mai exact faptul că, în prea puține cazuri, judecătorii dau şi obligații de respectat de către cel trimis în supravegherea SRSS.
4) Nu în ultimul rând, e nevoie de mai mulți lucrători în domeniul serviciilor de supraveghere şi reintegrare, persoane care să fie specializate în lucrul cu minorii. Se consideră - la ora actuală - că numărul consilierilor de supraveghere ai SRSS este insuficient în raport cu numărul de cazuri de care se ocupă şi este o problemă şi faptul că nu există consilieri care să se ocupe doar de minori. De asemenea, infrastructura tehnică de care dispune în prezent serviciile de reintegrare este insuficientă, folosindu-se în multe cazuri de dotările care aparțin tribunalului (autoturism, copiator etc.)

„trebuie identificate mai multe resurse din acestea care să vină în ajutorul minorului, care să lucreze asupra lui pentru a-l determina în acest lucru, mai multe servicii sociale, nu ştiu, mai multe alternative […] Nu ştiu... servicii de consiliere psihologică, servicii de asistență socială de genul: găseşte-mi un loc de muncă, găseşte-mi un curs de calificare, pentru că el nu ştie să facă lucrul acesta, realmente el nu se descurcă şi atunci, ar trebui, cumva, integrat în astfel de servicii care să se ocupe de viitorul lui, măcar pentru un moment oarecare.” (judecător, Iaşi)

„Ar trebui, în primul rând, să fie aduse acele îmbunătățiri de care vorbeam în Codul Penal să se specifice clar rolul serviciului nostru, ca în prevenirea recidivei, ca o alternativă la inchisoare. Adăugarea mai multor obligații, pe lângă lista celor care sunt deja menționate în Codul Penal la articolul 86 (…), personalului, specializarea mai atentă a lui şi nu degeaba spun că un centru de zi ar fi benefic şi nu mă refer la acele centre de zi care mai există pe lângă primării în care, pentru că sunt restrictive. La vârsta de 16 ani deja nu mai poți să mergi acolo şi este nevoie de nişte centre în care pe lângă activități - cum ar fi un calculator -, să învețe să lucreze pe un calculator unde să joace jocuri de creativitate, de imaginație, să facă şi consiliere doar pentru cei care săvârşesc infracțiuni, mi se pare esențial.” (SRSS, Bucureşti)

„Ar trebui ca judecătorii, atunci când ne dau astfel de persoane în supraveghere să îi oblige să respecte şi acele obligații care sunt prevăzute în Codul Penal sau măcar câteva dintre ele … noi, în principiu, peste 90 la sută, cred, din persoanele care le avem în supraveghere, au doar măsurile, pentru că acestea sunt obligatorii, obligațiile sunt facultative şi atunci nu li se dau. De exemplu, obligația de a nu mai frecventa anumite locuri, de a nu se mai întâlni cu anumite persoane, de a urma un curs de calificare sau de a-şi continua studiile, ce vorbeam mai înainte … cred că altfel s-ar raporta şi ei dacă ar şti că sunt obligați de instanță să facă toate acestea." (SRSS, Timişoara)

„De asemenea lipseşte baza materială, în special mijloacele de transport, pentru că dacă merg cu autobuzul la nu ştiu câți minori pe zi n-o să mai am resursele şi motivația necesară de a lucra cu el şi se pierde foarte mult timp cu drumul, timp care ar putea fi petrecut cu beneficiarul." (SRSS, Constanța)

4.5.2. Sancțiunea şi reintegrarea din perspectiva minorilor

În detenție, pe lângă faptul că învață diverse alte metode şi tehnici de săvârşire a unor infracțiuni de la ceilalți deținuți, unii învață chiar cum să păcălească sistemul şi să obțină de exemplu mutarea din centrul de reeducare, unde a fost trimis prin sentință definitivă, într-un penitenciar care este localizat mai aproape de familia lui sau unde au probabil prieteni. Un asemenea caz, despre care minorul însuşi a spus că nu este singular, a fost întâlnit la Iaşi şi este prezentat în citatul următor.

„R: După asta mi-au dat, prin instanță, mi-au dat cu (…)…cu şcoală şi m-au trimis la Târgu Ocna, acolo, să fac şcoală. Şi acum, iarăşi, am venit aici, am o lună de zile de când sunt aici, iarăşi. M-a adus un prieten de-al meu care să fiu mai aproape de familie, şi eu.
I: Aici nu eşti în arest preventiv? Nu eşti judecat pentru altă faptă?
R: Da… Da, nu-i altă faptă. Este un fel de faptă din aceasta… care îşi… Mai mulți hoți sunt care fac aşa. Ca să vină, dacă sunt plecați pe acolo… sau sunt plecați prin țară, şi, vor să vină mai aproape de familia lor scrie, îi dă câte unui prieten de-al lor unde este, şi, dacă este plecat de aici în altă parte scrie unui prieten de-ai lor de aici şi acelea se bagă într-o faptă cu unul şi după aceea îşi trage plângerea aşa… şi termină dosarul şi nu se mai întâmplă nimic.
I: Adică îl pune pe altul să-l învinuiască că a făcut o altă faptă numai ca să fie judecat şi să fie trimis aici.
R: Da."
(…)
I: Acum ai fost în Instanță?
R: Da, am fost de două ori. Am venit aici pe 3 septembrie, am avut instanță pe 3… după asta am avut pe 17 septembrie şi acum am pe 15 octombrie, acum, vinerea asta. Acum cred că închei totul aici şi mă întorc înapoi la Târgu Ocna. Mai am 6 luni de zile şi mă eliberez, de acolo.
I: Dar nu există riscul să mai primeşti o pedeapsă?
R: N-am cum… n-am cum să mai primesc o altă pedeapsă.
I: De ce?

R: Pentru că omul de față, care îmi face mie astea… iar când ajunge în Instanță, de față, îşi retrage plângerea.
I: Şi, dacă nu şi-o retrage?
R: Şi-o retrage că atunci nu îmi mai făcea mie nimic. E un prieten de-al mea care face sau… e cineva pe care îl cunosc eu. Îi trimit scrisoare de acolo: "Băi, fă şi mie afacerea" şi vin aici…
I: Bine, dar dosarul ăsta nu a trecut, practic, de Poliție, de…
I: Pentru asta nu se face o anchetă aici pentru chestia asta?
R: Nu, nu se face nici o anchetă. Trimite el… trimite o foaie de aici, ia o foaie de la grefă de aici… foaie din aceea de cerere specială…
I: Petiție…
R: Da. El scrie acolo ce faptă i-am făcut eu, ceva rău ce i-am făcut eu lui.
I: Pentru ce faptă te-a dat el în judecată?
R: Acum mi-a făcut-o un prietenul de-al meu… cu ăsta cu care am venit eu acum… cu nişte cai, cu nişte căruțe… precum că am furat eu nişte căruțe şi nişte cai.
I: Dar el cum ți-o face de aici? Dacă prietenul tău era de aici?
R: El… prietenul ăsta al meu a avut un alt tovarăş al lui… un prieten. Şi, el s-a eliberat şi i-a scris lui ăsta, care s-a eliberat acum, la prietenul lui, să mă dea pe mine şi încă pe unul în judecată, precum că am furat căruța cu cai şi cu asta.
I: Voi vă cunoşteați dinainte?
R: Nu, cu prietenul meu de faptă, atât. Prietenul meu de faptă i-a spus lui: "Băi, fă-i aşa şi lui o afacere ca să vină aici" şi el a trimis foaia la Instanță sau nu ştiu cum a făcut asta… a fost la Instanță acolo şi a declarat că i-am furat eu o căruță cu cai. (minor, 17 ani, PMS Iaşi)

O problemă deosebită este cea a minorilor care frecventau o formă de învățământ înainte de a fi arestați şi/sau sancționați pentru o infracțiune. Din cauza anchetării şi judecării în stare de arest, unii au pierdut încheierea şi/sau începutul unui an şcolar, iar apoi, dacă nu primesc o condamnare cu executare în centru de reeducare sau în penitenciarul de minori - unde îşi pot continua cât de cât educația până la un anumit nivel - procesul de şcolarizare a minorului este întrerupt practic pentru câțiva ani, suficienți însă ca la eliberarea din penitenciar minorul să nu mai fie primit în nici un liceu obişnuit, din cauza vârstei.

Influența pedepsei privative de libertate este percepută de către minori ca având atât aspecte pozitive, cât şi negative. Principalul aspect pozitiv menționat în interviuri constă în faptul că experiența în sine i-a ajutat să aprecieze cu adevărat valoarea libertății, astfel încât mulți par hotărâți să nu se mai întoarcă acolo. Întrebați ce au înțeles din toată experiența lor cu sistemul juridic majoritatea minorilor afirmă că au înțeles că nu trebuie să mai comită alte fapte. Lipsa de libertate, ruperea de familie, regulile stricte din penitenciar, precum şi comportamentul celorlalți minori aflați în detenție sunt aspecte care i-au marcat pe mulți dintre minorii intervievați, pe unii făcându-i să recunoască că mai mult i-a înrăit.

În majoritatea cazurilor minorii se dovedesc optimişti în ce priveşte şansele lor de reintegrare după eliberarea din penitenciar sau din centrul de reeducare. În general, îşi doresc să îşi găsească un loc de muncă şi speră că vor fi sprijiniți de familia lor, de prietenii şi cunoştințele pe care le au. Puțini se gândesc că ar putea fi respinşi de societate şi discriminați din cauza faptelor pe care le-au săvârşit. Unii chiar îşi exprimă satisfacția că au săvârşit infracțiunea în minorat, pe de o parte,

pentru că dacă ar fi fost majori ar fi primit pedepse mai mari, iar pe de altă parte, pentru că nu au cazier.

„I: Şi, ce o să faci după ce o să ieşi?
R: Ce o să fac? O să caut un loc de muncă şi să mă liniştesc.
I: Şi, tu crezi că o să ai şanse să te angajezi?
R: Ei, asta e… la patronii ăştia sigur o să găsesc şi eu de muncă…
I: Da, dar poate să ştie că ai fost la centru de reeducare, că ai furat, crezi că o să se poarte urât cu tine, sau nu?
R: Da, o să se poarte urât, dar… eu mă bucur că nu mi-a făcut cazier… nu mi-o făcut, şi… de asta… Nu puteam sa mă angajez la nimeni dacă aveam cazier. Aici, cei pe care îi trimit cu şcoala acolo nu le face cazier, nu nimic… Numai celor care stau în penitenciar.
[…] a fost foarte bine că am făcut de pe acum, poate că cădeam când eram peste vârsta minoratului şi stăteam mai mult aici. Şi, asta m-a mai reeducat oleacă." (minor, 17 ani, CR Târgu Ocna, aflat în tranzit la PMS Iaşi)

„I: Crezi că îți va fi greu să îți găseşti un loc de muncă?
R: Un loc de muncă, nu cred că va fi greu pentru că am prieteni mulți, am ..
I: Când ai fost în perioada de încercare, mai lucrai?
R: Da, mai lucram.
I: Şi ştiau că eşti condamnat cu suspendare?
R: Da, ştiau.
I: Şi, s-au comportat urât cu tine?
R: Nu, nu. Deci asta îmi era chiar teamă, credeam că se vor comporta altfel cu mine, că mă vor numi puşcăriaş, dar nu, toți au avut foarte multă compasiune pentru mine, m-au ajutat foarte mult." (minor, 17 ani, PMS Rahova, Bucureşti)

„R: Mi-a făcut bine într-un fel, că m-am schimbat, dar altcumva nu mi-a făcut bine. M-am schimbat, nu mai sunt aşa copil, eram mai nebun, făceam orice boacănă şi acum, nu, m-am schimbat. Rău e că nu e bine să stau închis aici, nu văd libertatea.
I: Ce-ți lipseşte cel mai mult de afară?
R: Libertatea...să nu mă țină nimeni în frâu, cum e aicea...sau la comandă...dacă nu te trezeşti la comandă, iți face raport...iți face...nu e bine." (minor, 17 ani, PMT Craiova)

„I(1): Ce ai înțeles din toate astea?
R: M-am maturizat destul de mult, adică, cum să spun, acum înțeleg ce înseamnă să fii lipsit de libertate, departe de familie, acum mi-am dat seama şi eu credeam că este o joacă, când eram afară, când făceam toate acestea…
I(1): Crezi că va avea o influență negativă asupra vieții tale în viitor? Îți va fi greu să îți găseşti de muncă?
R: Nu. Deci… Asta nu ştiu… Oricum or să mă ajute părinții să îmi găsesc un loc de muncă, să învăț o meserie în continuare… Nu, deci problema cu locul de muncă nu se pune, trebuie să găsesc, să fac ceva, nu o să stau iar să ajung să...
I(1): Vecinii tăi crezi că or să te privească în alt fel?

R: Nu cred, pentru că nu le-am făcut nimic…poate că o să aibă o reacție aşa că am fost într-un Centru, dar nu trebuie să îşi facă griji pentru că sunt într-un Centru de Reeducare, mă reeduc, nu vin mai rău decât am plecat." (Minor, 17 ani, CR Găeşti)

„I: Cum crezi că te-a schimbat până acum tot prin ce ai trecut?
R: Nu ştiu. Mai mult în rău decât în bine.
I: În ce sens?
R: Că locul ăsta de aici... din câte am înțeles, ar trebui să... nu ştiu cum să mă exprim... ar trebui să pleci mai bun de aici. Când ies afară să nu se mai întâmple, dar mai mult m-a influențat negativ. Mă influențează de aici... persoanele cu care stau în cameră...
I: Te înțelegi bine cu cei cu care stai în cameră?
R: Mă înțeleg bine, dar cum se comportă ei, aşa, în general, nu cu mine.
I: La ce te referi când spui "cum se compoartă ei în general"?
R: Comportamentul lor de zi cu zi... orice, orice..
I: Sunt agresivi? Vorbesc urât? Fac chestii de genul ăsta?
R: Vorbesc urât, se bat între ei... multe, multe lucruri pe care nu le-am mai văzut până aici." (minor, 17 ani, PMS Iaşi)

Mai există alte două aspecte problematice care au rezultat din interviurile cu minorii, dar şi din observația directă în penitenciare şi centrul de reeducare Găeşti.

În primul rând, transferul minorilor din arestul poliției în penitenciar atunci când dosarul penal este înaintat în instanță, face ca minorul să treacă practic prin mai multe instituții de detenție şi să fie de fiecare dată nevoit să se adapteze la noile condiții de detenție, uneori pentru ca, în final, sentința - în cazul lui - să fie o condamnare pe care să o execute într-un alt penitenciar, centru de reeducare sau chiar să primească o pedeapsă cu suspendare. Pe lângă trauma readaptării continue este o mare pierdere de timp în ce priveşte lucrul cu minorul pe partea de reeducare. Tot fiind „în tranzit", prin diverse instituții de detenție, el nu apucă să fie inclus în vreun program educativ sau de şcolarizare.

În al doilea rând, comparând condițiile dintr-un centru de reeducare cu cele dintr-un penitenciar apare ca evident faptul că un minor nu are cum să fie reeducat într-un penitenciar obişnuit unde se fac cursuri doar de alfabetizare, sau se mai predă prin bunăvoința unor instituții locale trei ore pe săptămână, utile doar acelora care nu depăşit ciclul primar.

4.6. Ce se întâmplă cu copiii care nu răspund penal?

4.6.1. Perspectiva actorilor instituționali

Conform legislației în vigoare, minorul în vârstă de până la 14 ani, precum şi cel cu vârsta între 14 şi 16 ani care nu are discernământ, nu răspunde penal. Asta înseamnă că în cazul lui procedura se întrerupe în faza de anchetare şi, teoretic, este preluat de sistemul de protecție a copilului aflat în dificultate. Acest lucru se întâmplă doar teoretic, pentru că din interviurile a reieşit că în multe cazuri, practic, **cu un asemenea copil nu se întâmplă nimic**.

Din interviurile realizate este destul de greu de trasat un drum clar pe care îl parcurge un copil care săvârşeşte o infracțiune, dar care nu răspunde penal. În principiu, se întâmplă astfel: odată identificat ca posibil autor al unei infracțiuni, copilul este dus la poliție pentru a i se lua o declarație. Dacă are familie, în cazul cel mai fericit, este audiat în prezența părinților, se dispune neînceperea urmăririi penale de către procuror şi copilul se întoarce în familie. Dacă minorul este un copil al străzii, şi se constată că are sub 14 ani minorul este dus într-un centru de primire în regim de urgență care face parte din sistemul de protecție a copilului aflat în dificultate pentru o perioadă de 15 zile, timp în care, eventual poliția, continuă cercetările. În acelaşi timp, DPC realizează o anchetă socială pentru a evalua situația minorului şi măsurile de protecție care pot fi luate pentru el. Odată finalizată cercetarea poliției, dosarul ajunge la Parchet unde procurorul dispune neînceperea urmării penale. Dosarul este trimis în Comisia pentru Protectia Copilului care dispune o anumită măsură de protecție prevăzută de lege şi care constă în încredințarea sau plasamentul minorului într-o familie sau instituție.

> „Cei care nu răspund penal, să zicem, că are şi familie în cazul cel mai fericit, este audiat în prezența părinților de către noi, el nu e trimis în judecată […] deci dosarul se încheie la noi la poliție, nu mai ajunge în judecată, iar minorul e încredințat familiei. Obligația noastră este să monitorizăm şi să vedem ce se întâmplă în continuare cu acel minor. Deci acel minor este verificat de către noi, să vedem dacă îşi urmează cursurile şcolare, sau, dacă nu, stă acasă, cu cine umblă, ce face….Este chemată familia, este instruită, i se pune în vedere.” (polițist, Constanța)

> „“În principiu traseul este acesta: Poliția găseşte copilul, îl duce în Centrul Cireşarii; din mometul acela i se dă o măsură de protecție în regim de urgență de către instituția noastră, măsură pe perioada căreia părinții sunt decăzuți din drepturi, preluăm noi cazul, deci ne ocupăm de ancheta socială sau solicităm anchetă socială în oraşul natal al copilului şi noi suntem legați teoretic de finalizarea cercetărilor. Deci, în momentul în care noi primim de la Poliție că s-au finalizat cercetările şi copilul poate fi scos din Centru, în momentul acela noi intrăm în Comisia pentru Protectia Copilului în care se discută orice dosar şi propunem reintegrarea în familie sau orice altceva e bine pentru copilul respectiv.” (DPC, Sector 1, Bucureşti)

Din păcate există situații, şi nu puține, în care minorilor care nu răspund penal pur şi simplu li se dă drumul de către poliție fără a aduce la cunoştința DPC cazurile respective. Alteori DPC află cu mare întârziere de la Parchet de un copil sub 14 care a săvârşit o faptă penală, astfel încât intervenția lor este în multe cazuri, tardivă.

> "I: Şi cu D.P.C.-urile, atunci, de exemplu, când sunt copii care nu răspund penal, îi sesizați, sau …?
> R: Le mai comunicăm, da, da, le mai facem o adresă în care spunem că s-a dispus (…) pentru că are vârsta sub 14 ani, urmând să luați măsurile …
> I: Întotdeauna se întâmplă lucrul acesta, e prevăzut prin lege, cum se întâmplă?
> R: Nu, este o hotărâre... Nu, nu ştiu exact, acum sincer, poate nu întotdeauna, poate şi noi mai uităm câteodată, deci nu ştiu dacă întotdeauna facem aceste adrese, dar le facem, ştiu că şi eu am mai făcut, dar poate că din cauza volumului de muncă s-ar putea să mai şi uităm, sunt foarte multe dosare şi s-ar putea să ne scape, dar ştiu că de fiecare dată când am sesizat, imediat au venit fetele, s-au interesat, au preluat cazul respectiv." (procuror, Timişoara)

> „[…] Cu poliția probabil trebuie căutat un mod concret de a ne informa pe cazurile pe care dumnealor le instrumentează special aceştia până în 14 ani, adică în momentul în care ei cercetează un copil, trebuie căutată modalitatea de a ne informa (…) au nevoie de serviciile noastre, dar nicidecum să ajungă copilul la noi prin Centrul de Primire în regim de urgență." (DPC, Iaşi)

> „La noi ajung sesizările de la Parchet de multe ori după câteva luni de zile de la comiterea faptei. Noi nu ştim nimic în momentul în care copilul a comis o faptă, Poliția face cercetări, trimite - după ce s-a clarificat situația - dosarul Parchetului, Parchetul ne sesizează pe noi, după câteva luni de zile, deci eu când mă duc în teren şi le spun de ce am venit îmi spun <<Păi, bine acum se vine?>>" (DPC, Cluj-Napoca)

Ce face DPC pentru copilul care a săvârşit o infracțiune? Un asistent social ia legătura cu familia acestuia, în cazul în care aceasta există, realizează o anchetă socială şi stabileşte un program de întâlniri la care copilul să fie consiliat din punct de vedere psihologic şi să fie evaluat din punct de vedere al evoluției comportamentale.

> „Primim sesizarea, ne deplasăm în teren, la domiciliu, facem consiliere primară, oarecum, cu familia, cu copilul, cu şcoala dacă frecventează şcoala, încercăm să evaluăm din toate punctele de vedere situația copilului, şi dacă e cazul, îl îndrumăm pe copil spre consiliere psihologică fie aici, fie în cadrul şcolilor, fiecare şcoală are psiholog. Stăm de vorbă cu dirigintele, cu psihologul şi încercăm să îl facem pe copil să participe la nişte şedințe." (DPC, Cluj)

Măsura cea mai frecventă este menținerea copilului în familia naturală, acolo unde aceasta există, iar copilul este monitorizat pentru o perioadă de 6 luni – 1 an. Teoretic, în această perioadă copilul ar trebui să participe la şedințe de consiliere, însă acest lucru nu prea se întâmplă. Problema cu şedințele de consiliere este una foarte serioasă şi întâlnită la toate DPC-urile unde s-au realizat interviuri şi constă în aceea că direcția nu are puterea să constrângă familiile şi copilul să participe la aceste întâlniri, în cazul în care aceştia refuză să facă acest lucru. Mai mult, există cazuri relativ frecvente de copii care fug din familie şi comit alte infracțiuni. Există

posibilitatea de a apela la poliție pentru a-i determina pe părinți să vină cu copii la consiliere însă, de multe ori poliția nu intervine.

> „Problema este că noi şi în cazurile celelalte unde ne confruntăm cu o opoziție din partea familiei sau din partea oamenilor cu care noi lucrăm, foarte greu primim sprijinul Poliției de a interveni, pentru că noi nu avem forța, nu putem să îi luăm unei mame copilul său, nu putem fără acordul acesteia, nu avem o forță din aceasta […]. Noi nu avem puterea aceasta, deci nici o lege nu ne-a conferit, Directiei pentru Protecție a Copilului şi a asistentului social care lucrează în direcție, o autoritate de a interveni în problemele familiale. Scrie în lege că pentru punerea în aplicare a măsurilor de protecție pe care le ia Comisia de Protecție a Copilului, se va acorda sprijin de către organele de Poliție, dar vă spun câte demersuri trebuie să facem şi cât trebuie să insistăm ca ei să intervină pentru că veşnic îmi spun "Doamnă, eu răspund şi eu de ce fac şi mi-e frică să nu fiu tras la răspundere, că nu am voie să intervin în probleme de familie"." (DPC, Cluj-Napoca)

> „Noi cu copiii delincvenți lucrăm foarte greu… deci practic, dacă legea nu-i obligă, eu nu am cum să-i aduc la consiliere, părinții, de obicei, sunt total dezinteresați, eu nu am cum să le trezesc interesul şi suntem ineficienți…"(DPC, Braşov)

> „...mi se pare deficitar sistemul şi legislația pe minorul până în 14 ani. [...] neexistând o legislație pe categoria aceasta, nu poți obliga familia lor să colaboreze cu tine... deci eu nu-l pot obliga să vină la o şedință de consiliere cu minorul, nu-l pot obliga să urmărească copilul […] nu am nişte metode prin care să conştientizez familia că trebuie să facă ceva în sensul acela … sau s-o constrângi, pentru că sunt situații în care trebuie un pic constrânşi." (DPC, Iaşi)

> „Pentru că nu pot să-i silesc să faca ceva ... de multe ori nu mai vine nici familia, nici copilul…" (DPC, Sector 2, Bucureşti)

Problema participării copiilor la şedințe de consiliere nu este legată doar de lipsa de cooperare a familiei. Copii din mediul rural, de exemplu, ar trebui să vină la oraş pentru a fi consiliați, însă de multe ori nu au posibilitățile financiare de a face acest lucru. DPC, neavând posibilitatea de a se deplasa în teritoriu, încearcă în aceste cazuri să realizeze o supraveghere a copilului prin intermediul asistenților comunitari angajați la primăria comunei respective, însă aceştia de obicei tratează aceste cazuri cu superficialitate.

Dincolo de problemele legate de participarea la consiliere, mai există şi problema lipsei unor centre speciale pentru copii delincvenți. În centrele de primire în regim de urgență sunt aduşi mai multe categorii de copii aflați în dificultate: copii abuzați, copii ai străzii, precum şi copii care săvârşesc infracțiuni. Se consideră de mulți dintre cei intervievați că este inadecvat să ții la un loc copii care săvârşesc infracțiuni cu copii care se află în alte situații de dificultate.

„Noi ne bazăm foarte mult pe ancheta socială a asistentului comunitar, iar dacă asistentul social comunitar îmi face o anchetă pozitivă şi copilul de fapt, în continuare, fură găini, ajungem să fim sesizați la un moment dat prin ordonanțe că ... constatăm când ne vin ordonanțele (…) …una, două, trei. Chiar deunăzi am avut convorbiri cu o anumită primărie şi am primit trei ordonanțe pe acelaşi copil (…) copil care mai era în evidența mea şi ştiam şi am rugat asistentul comunitar să-mi facă o propunere să se gândească la o măsură...” (DPC, Iaşi)

„Ceea ce ne lipseşte nouă la ora actuală este acest centru specializat, pentru că, în centru de primirea copilului nu poți să internezi laolaltă cazuri de abuz, cazuri sociale şi cazuri de copii care comit infracțiuni.” (DPC, Iaşi)

La aceste probleme se adaugă şi unele abuzuri ale poliției, menționate de unii dintre reprezentanții DPC care au fost intervievați. Dintre acestea cel mai frecvent s-a menționat faptul că există o practică de a-i pune pe minorii care nu răspund penal să recunoască că au comis mai multe infracțiuni decât în realitate.

„[…] sunt cazuri de copii bătuți, sunt cazuri de copii care încă li se mai bagă A.N.-uri descoperim aşa, târziu prin scăpări.” (DPC, Sector 2, Bucureşti)

Luând în considerare toate aceste probleme, majoritatea lucrătorilor din DPC-uri care au fost intervievați îşi consideră activitatea legată de minori care săvârşesc fapte penale ca fiind ineficientă.

“Actualele măsuri de supraveghere în familie nu sunt eficiente... ar fi mult mai bine ca minorii care în mod repetat săvârşesc acte infracționale să fie supravegheați într-o instituție cu acordul părinților pe o perioadă determinată, în ciuda voinței sale. Deci nu mă refer la penitenciare pentru minori, mă refer într-o instituție în care să beneficieze de toate...de tot necesarul bunei lui dezvoltări, dar în acelaşi timp să...să poată să participe la activități instructiv educative.” (DPC, Craiova)

“Nu este foarte eficient pentru că, din păcate pentru noi, cifrele spun: minori cu recidivă sunt … ei recidivează, indiferent … probabil că ar trebui făcută o prevenire a primei fapte mult mai serioasă … nişte campanii de genul ăsta mult mai serioase … da, pentru aceasta îți trebuie personal, îți trebuie colaborări cu diverse instituții şi mai este acum o problemă, deci şcoala nu prea colaborează … pentru şcoală este o problemă să ai un copil de genul ăsta, este o ruşine […] în momentul în care un copil greşeşte, deci imediat este exmatriculat, deci nu se mai acordă a doua şansă, deci de multe ori cei mici chiar plâng, deci nu vor să-i mai primească, cheamă directorul şi-i spune: îți cauți loc la altă şcoală pentru că nu mai vreau să stai aici.” (DPC, Iaşi)

Aşa cum au sesizat şi cei intervievați, faptul că nu se face mai nimic pentru infractorii minori care nu răspund penal este extrem de grav întrucât ei nu conştientizează gravitatea faptelor lor atât timp cât nu sunt în vreun fel sancționați. Continuă să săvârşească infracțiuni pentru că ştiu că nu li se întâmplă nimic până la 14 ani. Apoi ajung să răspundă penal şi în multe cazuri deja e prea târziu pentru recuperarea lor.

„Minorii care nu răspund penal până la 14 ani, deci marea majoritate a lor se constituie chiar în grupuri, comit infracțiuni ştiind că nu răspund penal, de multe ori se asociază în grupări cu majori, care îi determină să comită anumite infracțiuni pe aceşti minori pentru că ei nu răspund penal, de multe ori este foarte greu să demonstrăm că majorii sunt creierul infracțiunii, noi îi depistăm pe aceşti minori, ei nu răspund penal, nu putem lua măsuri şi acest fapt continuă la nesfârşit, asta cred că este cea mai mare deficiență." (polițist, Craiova)

„[…] ei tot furau şi văd că nu li se intamplă nimic şi nu poți să le faci nimic în situația asta, din moment ce nu răspund penal nu ai cum sa-i… se aşteaptă să împlinească 14 ani, şi atunci dacă răspund penal, se ia față de ei… (procuror, Bucureşti)

4.6.2. Experiența copiilor care nu răspund penal

În ce priveşte infractorii care nu răspund penal şi care intră în atenția DPC, situația este la momentul actual extrem de gravă. Din interviurile[37] pe care am reuşit să le realizăm cu minori delincvenți de care se ocupă direcțiile de protecție a copilului este destul de clar că doar în puține cazuri DPC are posibilitatea de a face ceva efectiv pentru aceşti copii. În rest, în majoritatea cazurilor de infractori care nu răspund penal, povestea copiilor urmează acelaşi fir: i-a prins poliția, i-a dus la secție, le-a pus întrebări, i-a dus în centrul de primire în regim de urgență de unde li se dădea drumul, fugeau sau veneau părinții să-i ia. Mai apar şi mărturii despre diverse abuzuri ale poliției, în rest mulți dintre aceşti copii continuă să comită infracțiuni, inclusiv după ce trec de vârsta la care răspund penal şi atunci sunt preluați de sistemul juridic.

I: Ai fost interogat la poliție? Ai recunoscut învinuirile?
R: Am recunoscut.
I: Şi după ce ai fost interogat ce s-a întâmplat, ai fost trimis în Centrul de Minori?
R: Da.
I: Acolo ce s-a întâmplat? Ne spui?
R: Am fost două sau trei zile, după aia ne-au dat drumul." (minor, 14 ani, DPC Constanța)

R: […] prima oară m-a prins poliția pe la 8 ani. Atuncea, fiind minor, mi-a dat drumul, nu mi-a făcut nimic […] am început să fur, să fur m-am mutat în cartier aicea în Baicului m-a prins poliția, tot aşa mă prindea mă ținea o zi, după aia mă ducea la centru, stăteam acolo două trei luni.
I: Unde te țineau?
R: Pe secție. Pe urmă mă ducea pe Cireşarii stăteam 4-5 luni, 9 luni ieşeam afară mă duceam iar furam." (minor, 17 ani, DPC Sector 2, Bucureşti)

[37] Au fost realizate în total 8 interviuri cu minori în grija DPC, însă, din diverse motive de ordin practic, nu s-a făcut nici un interviu în trei dintre oraşele incluse în studiu: Braşov, Cluj-Napoca, şi Timişoara.

I: Ce-ai de gând să faci?
R:Când am să ies de aicea?
I: Da
R: Ce am de gând să fac... uite, nu mă feresc de dumneata, mă duc la produs şi la cerşit, când ies de aici, tanti. Cu furatul nu câştigi nimic că te omoară poliția cu bastonul, cu pumnul, cu pălmile, cu picioarele în burtă, nu are rost, mai bine te duci să faci sex pe bani cu unul şi cu altul şi tot ai banii tăi în buzunar, şi un pachet de țigări, ce să furi... şi prezervativ îmi cumpăr (...)...uf, ce proastă am fost că m-am luat după ăştia ieri, că nu eram aicea la centrul de minori, să mă credeți doamnă, ce să fac, de-acuma când ies de aicea apăi ştiu ce fac, mai bine mă duc să cerşesc, că mai bine fac câte 150 de mii la cerşit, mă mulțumesc şi cu atât, şi un pachet de țigări să am pe zi, şi mâncare, şi de culcat am unde să mă culc, că am casa şi am familie.
I: Şi asta vrei tu să faci de acum încolo, să te prostituezi şi să cerşeşti?
R: D-apoi ce să fac? Să mă duc să fur când ies de aicea, sa mă omoare poliția?" (minoră, 16 ani, DPC Alba-Iulia)

4.7. Priorități în domeniul justiției pentru minorii delincvenți - din perspectiva actorilor instituționali

Unul dintre scopurile acestui studiu a fost acela de a identifica soluțiile pe care actorii instituționali le propun pentru îmbunătățirea situației din justiția pentru infractorii minori. Acest capitol este menit să sintetizeze propunerile celor intervievați referitoare la prioritățile reformei în domeniul justiției care se ocupă de delincvența juvenilă.

Analiza calitativă a relevat existența a patru mari domenii considerate ca prioritare de actorii instituționali şi acestea sunt: 1) specializarea instituțiilor din sistemul juridic care se ocupă de infractorii minori; 2) reformarea sistemului de sancționare a faptelor penale comise de minori; 3) crearea unor mecanisme şi instituții comunitare care să ofere servicii de supraveghere, asistență şi consiliere minorilor care încalcă legea şi 4) dezvoltarea unei strategii în ce priveşte prevenirea delincvenței juvenile şi a unor programe susținute în acest sens.

A. Specializarea instituțiilor din sistemul juridic

Această prioritate are practic în vedere crearea unui sistem coerent de justiție pentru minori. Specializarea - din perspectiva actorilor instituționali – vizează crearea în cadrul instituțiilor din sistemul juridic a unor structuri specializate pentru a trata cazurile de infracțiuni comise de minori. În primul rând, e nevoie de înființarea tribunalelor de minori[38], însă până a ajunge în instanță minorul trebuie să fie anchetat de structuri specializate din cadrul poliției şi parchetului. Această specializare vizează faptul că lucrătorii atât de poliție, cât şi procurorii şi judecătorii care se ocupă de cazurile de minori să nu mai aibă de îndeplinit sarcini şi pe alte direcții de muncă. Bineînțeles, lucrătorii din cadrul acestor structuri specializate au nevoie de o pregătire profesională adecvată şi în plus ar trebui să poată tot timpul colabora cu psihologi şi asistenți sociali care să poată evalua situația minorului

[38] Instanța pentru minori de la Iaşi este practica exemplară care a fost frecvent menționată de persoanele intervievate.

delincvent şi să poată propune măsurile pe care le consideră adecvate. Unii dintre cei intervievați au menționat că ar fi nevoie de o echipă multidisciplinară în faza de anchetare a minorului care să fie compusă din polițist, psiholog şi asistent social. De asemenea, apare şi ideea existenței unui „avocat al copilului" care să ofere asistența juridică necesară în aceste cazuri. Este deci nevoie în viziunea actorilor instituționali de un sistem juridic separat care să se ocupe de minori.

> „Prioritățile ar fi următoarele, înființarea instanțelor pentru minori la nivelului Ministerului de Justiție, la nivelul judecătoriilor cu oameni pregătiți, procurori, judecători şi la nivelul Parchetului şi la nivelul Ministerul de Justiție, la ... în acelaşi timp la nivelul poliției să se înființeze birouri specializate, servicii specializate cu oameni." (polițist, Bucureşti)

> „Crearea unui personal specializat, mă refer la Politie, Parchet. Instanțe de judecată, pentru cauzele cu minori şi care să poată colabora, aşa cum am spus, cu asistenți sociali, cu psihologi, cu specialişti în domeniu." (procuror, Bucureşti)

> „Crearea în mod efectiv, în primul rând... a acestor instanțe specializate, s-a făcut primul pas. După părerea mea, la toate nivelurile ar trebui să fie... Formarea profesională a celor care participă la procesul cu minori încă de primul pas, până la ultimul. Ceea ce înseamnă de la sesizarea organului de urmărire penală până la executarea sancțiunilor care se aplică. Tot aşa, crearea pentru minor a unui sistem de apărare specializată, efectivă în aceste probleme ale minorilor" (judecător, Braşov).

> „Eu țin foarte mult la înființarea tribunalelor pentru minori şi parchetul să aibă procurori care să se ocupe numai de cazuri cu minori, la fel specializați în cauzele cu minori, la fel şi la Poliție. Dotarea să fie pe măsură pentru că este o problemă foarte sensibilă." (polițist, Cluj-Napoca)

> „Specializarea la nivelul întregii țări. Deci, ceea ce am reuşit, am făcut în Iaşi de câțiva ani, deci din '99 până acum, ar trebui să facă treptat în… cei care sunt desemnați să nu fie desemnați decât după o anumită specializare, să nu mai instrumenteze cazuri cu minori, începând de la Poliție şi până la faza de judecată." (judecător, Iaşi)

B. Reformarea sistemului de sancționare

În cadrul acestei priorități am inclus propunerile actorilor instituționali referitoare la sancțiunile prevăzute legal, precum şi la modul în care aceste sancțiuni sunt puse în aplicare. Se pot distinge trei tipuri de propuneri în funcție de aspectele asupra cărora sunt centrate. În primul rând, sunt propunerile referitoare la schimbarea abordării actului de justiție, în sensul că acesta trebuie să se concentreze pe făptuitor şi pe procesul de reintegrare a lui în societate, şi nu pe fapta în sine şi pe pedepsirea celui care a comis-o. În al doilea rând, este nevoie de lărgirea paletei de sancțiuni alternative la detenție pe care cadrul legal le prevede pentru infractorii minori. În al treilea rând, chiar dacă i se aplică o sancțiune cu privare de libertate aceasta să se execute în instituții specializate şi nu în penitenciar.

„Pe de o parte instituțiile implicate care să ne ofere date cu privire la modul în care se poate reeduca şi reintegra minorul, pe de altă parte, legislativul care să ofere o gamă mai largă de măsuri pentru minori.” (judecător, Constanța)

„În primul rând centrul de minori, pentru mine ar fi o... cea mai mare prioritate. Nu mi se pare deloc normal să stea minorul în penitenciar... într-un centru de reeducare s-ar putea face ceva, dar într-un penitenciar niciodată, pentru un minor nu se va putea face nimic.” (avocat, Braşov)

"Ar trebui găsită o paletă mai largă de sancționare care să ducă la eficientizarea reeducării şi diminuarea numărului de fapte penale comise de minori.” (judecătror, Timişoara)

„Modificarea chiar mai puternică a tipului de sancțiuni care se pot aplica cu accent pe diferite măsuri educative, iar nu pe pedepse. În nici un caz creşterea numărului de penitenciare, aceasta nu a fost şi nu este o soluție şi pe aceasta o voi susține tot timpul. Eu cred ca reformularea sistemului de sancționare ar fi soluția şi aici însă va depinde de viitor.” (judecător, Craiova)

C. Instituții şi servicii

În cadrul acestei priorități au fost grupate toate propunerile actorilor instituționali cu referire la instituțiile care ar trebui să se ocupe de infractorii minori şi serviciile pe care ar trebui să le ofere.

Au existat o multitudine de opinii care au făcut referire la necesitatea creării mai multor instituții pentru minorii care săvârşesc fapte penale. Unele au făcut referire la crearea de cât mai multe centre de reeducare moderne, considerând că cele trei care există în acest moment sunt insuficiente. Altele au făcut referire la centre de zi şi centre speciale pentru copii delincvenți în care minorul să i se ofere consiliere şi asistență specializată, să urmeze un program de reeducare. De astfel de instituții ar fi nevoie atât pentru faza de executare a unei sancțiuni, cât şi pentru a evita în faza de anchetare deținerea lui în arestul poliției. Legate de aceste instituții sunt serviciile de consiliere psihologică considerate de foarte mulți dintre cei intervievați ca fiind obligatorii imediat după identificarea unui minor ca fiind cel care a comis o infracțiune. Au existat opinii care au afirmat că ar trebui sprijinite şi încurajate ONG-urile care oferă astfel de servicii acestei categorii de minori.

În România la momentul actual, din informațiile pe care le-am obținut de la cei intervievați, nu există nici o instituție medico-educativă căruia să-i fie încredințat un minor cu probleme medicale care a săvârşit o infracțiune, deşi această măsură este prevăzută în Codul Penal. Este deci necesară existența unor asemenea instituții, mai ales că din informațiile culese de pe teren, sunt destui minori cu probleme psihice care încalcă legea penală şi care ajung în penitenciare sau centre de reeducare.

De asemenea o altă propunere care poate fi încadrată aici constă în extinderea aplicării medierii între autorul infracțiunii şi victimă atât din perspectiva utilizării ei la nivel național, cât şi pentru a plajă mai largă de fapte penale.

O altă categorie de propuneri fac referire la necesitatea unor servicii de asistență post-penală pentru cei care au executat o pedeapsă sau măsură privativă de libertate. Lipsa asistenței post-penale este considerată de mulți ca fiind un obstacol foarte mare în calea reintegrării persoanelor care săvârşesc infracțiuni. O dată ieşit din penitenciar sau centru de reeducare minorul ar trebui preluat de o instituție care să-l monitorizeze şi să-i ofere asistență în funcție de nevoile lui specifice.

O altă categorie de propuneri s-au centrat pe responsabilizarea instituțiilor comunitare şi pe creşterea implicării acestora în recuperarea minorului delincvent. Printre aceste instituții actorii instituționali s-au referit în primul rând la familie şi şcoală.

În fine legat de instituții o ultimă categorie de propuneri au vizat modul de lucru al instituțiilor şi relațiile de colaborare dintre ele. Proasta colaborare şi birocrația excesivă determină uneori ca principiul celerității să fie inaplicabil şi alteori ca drepturile procesuale ale minorului să fie încălcate sau formal respectate. Formarea unor echipe multidisciplinare care să se ocupe de minor în faza de anchetare ar putea fi o soluție de colaborare eficientă între diverse instituții: poliție, parchet, direcția de protecție a copilului.„Ideal ar fi ca pentru copii aceştia până la 14 ani să existe centre specializate, aşa cum sunt centrele de plasament pentru copii obişnuiți care sunt defavorizați sau din ce situație ajung în centre de plasament să existe centre specializate pe copilul delicvent, unde să existe nişte norme şi copilul să învețe practic regulile societății.” (D.P.C., Cluj-Napoca)

> „Ar trebui introdusă în legislație funcționarea acestui Centru de Justiție Restaurativă, cred că pentru infracțiunile mai puțin grave la care m-am referit ar trebui ca cetățenii vătămați să se adreseze direct acestui centru, care să încerce medierea între ei şi autorii infracțiunilor, poate aşa s-ar diminua un pic din munca poliției, care ar trebui să se ocupe după părerea mea de infracțiuni mai grave nu de cele ce pedepsesc la plângerea prealabilă care oricum sunt date în competența instanței de judecată dar deocamdată cetățenii se pot adresa şi poliției, care, în final direcționează plângerea la instanță.” (polițist, Craiova)

> „În primul rând cred că înființarea mai multor instituții şi organizații care să se ocupe de problemele minorilor, problemele minorilor referindu-mă atât la suportul psihologic cât şi de asistență socială dar şi de asistență şcolară şi spunând aceasta ocupă întreaga plajă a activităților minorilor.” (ONG, Craiova)

> „[…] ar fi supravegheați aceşti minori, după efectuarea acestei pedepse, care ar fi ea, o instituție sau un organ, care să poată observa pe un anumit timp scurt, termen de încercare, pe un an, doi, trei, să vadă cam ce face acest minor, familia ce face? Îl ajută? Îl sprijină? Că poate şi familia îl reneagă după această infracțiune, şi vă dați seama, se află singur, după ce a ieşit din penitenciar, în care s-a informat, s-a specializat, şi singura lui şansa e de a face ceva.” (avocat, Bucureşti)

D. Prevenirea delincvenței juvenile

Nu în ultimul rând, o bună parte dintre cei intervievați au menționat printre propunerile lor în ce priveşte reformarea justiției pentru minori, necesitatea existenței unei strategii de prevenire atât a infracționalității juvenile primare cât şi a celei secundare. Această strategie trebuie însoțită de dezvoltarea unor programe concrete de care să fie implementate printr-o colaborare a instituțiilor locale: şcoală, poliție, consiliu local, DPC, biserică. Dincolo de campanii de informare, e nevoie de crearea unor cluburi pentru copii unde să poate desfăşura diverse activități recreative, e nevoie de identificarea grupurilor de risc infracțional către care să fie direcționate programele de asistență socială. În ce priveşte prevenirea „recidivei" la minori asistența post-penală este una din soluțiile propuse, însă e necesar ca şi minorul în cazul căruia nu se decide începerea urmăririi penale să fie preluat de anumite instituții şi inclus în diverse programe de supraveghere, consiliere şi asistență.

De asemenea este nevoie de identificarea unor soluții pentru reducerea cazurilor în care minorii lipsiți de răspundere penală sunt utilizați de majori pentru a comite infracțiuni.

> „Cred că cel mai important este să ne concentrăm pe prevenția delincvenței juvenile în special printr-o strânsă colaborare între şcoli, primării, fundații precum şi pe ce întâmplă cu aceşti copii după ce-şi săvârşesc pedeapsa pentru ca ei să fie reintegrați în societate şi să nu recidiveze." (avocat, Cluj-Napoca)

> „În primul rând o prevenție, apoi probleme care țin de îmbunătățirea situației economice a multora dintre ei pentru că cei mai mulți care săvârşesc infracțiuni provin din astfel de familii sărace cu un nivel de trai foarte scăzut, foarte mulți sunt fără şcoală, cum am spus şi prevenirea infracționalității ține iarăşi de schimbarea mentalității pentru că dacă nu-şi schimbă comunitatea, opinia publică, mentalitatea vis-a-vis de aceste persoane care au săvârşit infracțiuni vor recidiva, dacă îi ajutăm să se reintegreze foarte mulți dintre ei vor renunța la comportamentul infracțional." (ONG, Cluj-Napoca)

> „Cred că ar trebui lucrat foarte mult pe prevenția primară … exact cum se întâmplă şi cum s-au dezvoltat acum destule programe vis-à-vis de consumul de droguri … nu neapărat că aş fi eu pesimistă sau … e greu să lucrezi cu un copil după ce a comis o infracțiune … ajunge la un specialist, după ce a comis practic mai multe infracțiuni, e greu să-l scoți din hățişurile astea, să-l faci să vadă ceva, dar cred că dacă s-ar lucra mult de tot pe prevenția primară în şcoli, dacă s-ar oferi alternative, dacă i-am ajuta pe copii să înțeleagă diferențele între valori la modul real şi falsele valori a celor care au bani sau eu ştiu ce maşini, sau eu ştiu ce adidaşi sau … dacă s-ar lucra mai mult cu părinții, ca să ştie cum să-i abordeze pe copii … cred că acum e o prăpastie destul de mare între generația de părinți de acum şi generația de copii, pentru că toate noile tentații venite după revoluție şi care s-au încetățenit la noi, sunt destul de străine părinților care nu prea ştiu cum să abordeze problemele acestea"- „apoi cred că lipsesc activitățile pe care copiii să le desfăşoare în timpul liber …

înainte de revoluție ştiu că erau o grămadă de cluburi sportive, de, eu ştiu ce se mai făcea pe la Casa Copiilor, pe la … acum şcolile nu mai beneficiază de toate activitățile acestea, copiii nu mai au ce să facă, adică vin după-amiaza de la şcoală la lucru, părinții nu sunt acasă, sunt la lucru, mai ales că acum lucrează toată lumea de dimineața până seara… nu au ce face, sunt o grămadă de tentații cărora nu le pot face față, pentru că practic n-au ce să facă cu timpul lor liber, dacă s-ar organiza în cadrul şcolilor, sau de Primărie, sau de oricine, un fel de cluburi pentru adolescenți, cred că ar merge cu plăcere şi nu cred că ar fi, eu ştiu ce probleme, dar să le consume timpul în aşa fel încât să nu ajungă în situații de pericol." (ONG, Timişoara)

CAPITOLUL V - CORELAREA ANALIZELOR

Evaluarea calitativă a traseului urmat de minorul delincvent şi cele două analize statistice furnizează o serie de informații care se completează şi se întăresc reciproc, însă şi informații care indică faptul că realitatea socială percepută sau raționalizată de actorii instituționali nu coincide întotdeauna cu realitatea obiectivă a datelor statistice.

Vom prezenta în continuarea pe scurt câteva concluzii pe baza corelării celor trei analize, pornind de la rezultatele referitoare la infractorii minorii care nu răspund penal şi continuând cu cei care sancționați penal.

A. Minorii în cazul cărora se dispune neînceperea urmăririi penale

Din analiza statistică pe baza datelor furnizate de direcțiile de protecție a copilului rezultă că din totalul copiilor delincvenți ajunşi în sistemul de protecție doar circa o treime sunt copii trecuți de 14 ani, care teoretic ar putea răspunde penal. Mulți dintre polițiştii şi procurorii intervievați au afirmat că o mare parte din dosarele infracțiunilor comise de minorii care au vârsta răspunderii penale se opresc la nivelul parchetului, neajungând să fie judecați, în general procurorul transformând răspunderea penală în răspundere administrativă. În principiu, aceste cazuri ar trebui totuşi să fie sesizate şi la DPC, şi ar fi de aşteptat să regăsim destul de mulți copii peste 14 ani în sistemul de protecție, însă nu se întâmplă acest lucru. În acelaşi timp lucrătorii DPC din anumite localități care au fost intervievați au susținut că în ce priveşte minorul care are vârsta răspunderii penale, ei se ocupă doar de copiii delincvenți care provin din instituțiile gestionate de direcție şi că nu fac nimic pentru ceilalți minori delincvenți trecuți de 14 ani deoarece nu au asemenea atribuții legale. Ceea ce este confirmat şi de variațiile foarte mari de la o localitate la alta în ce priveşte ponderea copiilor peste 14 ani în totalul copiilor delincvenți intrați în sistemul de protecție, şi nu numai[39] (vezi fig.1).

Există variații şi în ce priveşte sesizările primite de DPC de la poliție şi parchet, în sensul că în anumite localități sesizările sunt primite mai degrabă de la una dintre cele două instituții sau chiar doar de la una singură.

[39] Luând în calcul numărul mic de cazuri aflate în grija DPC din anumite localități şi ținând cont că vorbim doar de date pe o perioadă de 6 luni, aceste variații ar trebui tratate totuşi cu precauție.

Fig.1. Ponderea minorilor peste 14 ani în totalul copiilor delincvenți aflați îngrija DPC (oct. 2003- mar. 2004)

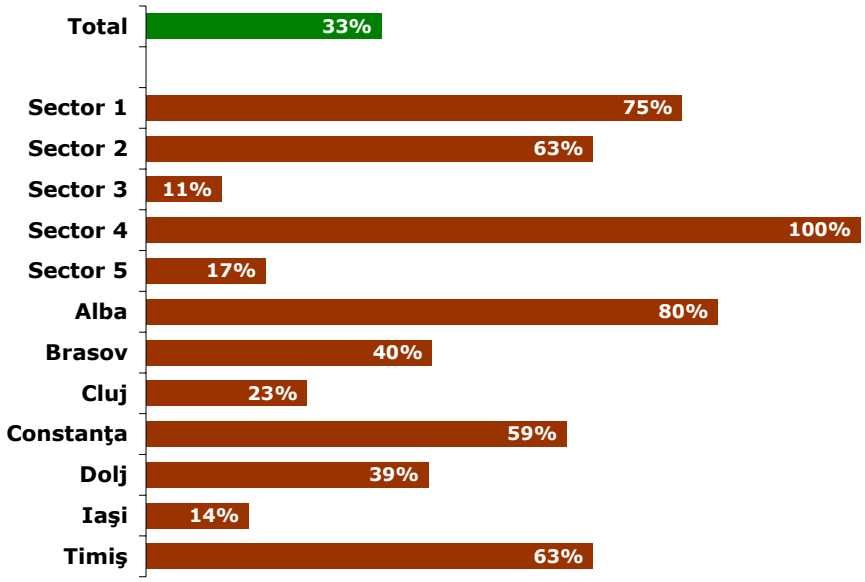

Lipsa unei practici unitare în ce priveşte traseul procedural urmat copiii delincvenți care ajung în sistemul de protecție este determinat de trei factori intercorelați: 1. lipsa unor prevederi legale clare cu privire la copilul delincvent pentru care se dispune neînceperea urmăririi penale; 2. gradul ridicat de neimplicare a DPC în unele în asemenea cazuri, deoarece se consideră de unii lucrători că nu este treaba lor şi 3. poliția şi parchetul nu sesizează DPC în toate cazurile de minori delincvenți în care se decide neînceperea urmăririi penale.

Toate acestea ne conduc spre concluzia gravă că o bună parte dintre copiii infractori pentru care se dispune neînceperea urmăririi penale şi al căror dosar se opreşte la parchet nu ajung în sistemul DPC, ceea ce practic înseamnă că nu se ocupă nimeni de ei.

Un alt aspect important care reiese din cele trei analize se referă la importanța creării unor mecanisme de implicare a şcolii în prevenirea delincvenței juvenile. Mulți dintre actorii instituționali au accentuat necesitatea unor programe susținute de prevenire a delincvenței în şcoli. Datele referitoare la nivelul de şcolarizare al copiilor care au săvârşit infracțiuni, atât al celor din sistemul de protecție, cât şi al celor din sistemul juridic, ne arată că aproximativ 60% dintre infractorii minori erau înscrişi într-o formă de învățământ, în timp ce abandonul şcolar se asociază cu comiterea de infracțiuni în circa 25% din cazuri. Este de aşteptat ca o mai mare implicare a şcolii în cazurile de copii aflați în situația de risc infracțional să reducă semnificativ delincvența în rândul minorilor.

B. Minorii în cazul cărora se dispune începerea urmăririi penale

În ce priveşte infractorii minori care ajung în contact cu justiția, din analiza corelată a studiului calitativ cu datele statistice, se disting mai multe elemente relevante atât despre practica în faza de urmărire penală, cât şi în faza de judecată.

În primul rând este de remarcat faptul că deşi mulți dintre actorii instituționali intervievați susțin aplicarea principiului celerității în cazurile cu infractori minori, datele statistice arată că în 16% din cazuri şi urmărirea penală a durat cel puțin un an, iar în aproape 10% din cazuri judecata a durat mai mult de un an. De asemenea, actorii instituționali au afirmat în interviuri că minorii sunt arestați doar pentru infracțiuni foarte grave. Statistica arată că unul din patru minori învinuiți sunt arestați, în condițiile în care 88% din cazuri au fost infracțiuni contra proprietății, şi 81% sunt infractori primari. Aceasta ne conduce la ipoteza că definiția organelor de anchetă în privința gravității faptei este de fapt definiția din codul penal a consecințelor deosebit de grave[40], ceea ce confirmă aprecierile unora dintre cei intervievați că sistemul este centrat pe fapta săvârşită şi nu pe făptuitor.

În al doilea rând datele statistice susțin din plin afirmațiile actorilor instituționali referitoare la calitatea anchetelor sociale, aducând însă şi referatele de evaluare realizate de SRSS într-o lumină mai puțin favorabilă decât apare ea din cercetarea calitativă. Astfel în 52% din cazuri ancheta socială / referatul SRSS nu conțin date referitoare la anturajul minorului, iar în 23% din cazuri nu se precizează ocupația părinților.

Nu în ultimul rând datele statistice confirmă faptul că instanțele aplică pedepse şi nu măsuri educative şi de asemenea că preferă să individualizeze pedeapsa prin suspendare condiționată şi în puține cazuri acordă suspendarea pedepsei sub supraveghere.

Tab.1. Ponderea în total a inculpaților care au primit pedepse

Pedeapsă	cu executare	suspendarea condiționată	suspendarea sub supraveghere	**Total**
<=6 luni	4.7%	13.6%	0.1%	**18.4%**
6 luni - 1 an	6.8%	6.6%	0.6%	**14.0%**
1 - 5 ani	30.8%	17.1%	2.3%	**50.2%**
> 5 ani	0.7%	0.0%	0.0%	**0.7%**
amendă	3.4%	0.7%	0.0%	**4.1%**
Total	**43.1%**	**37.2%**	**3.0%**	**87.4%**

Tab.2. Ponderea în total a inculpaților care au primit măsuri educative

Tipul măsurii	% în total
centru de reeducare	2.6%
libertatea supravegheată	7.7%
mustrare	2.3%
Total	**12.6%**

[40] Art. 146 - Prin "consecințe deosebit de grave" se înțelege o pagubă materială mai mare de 50.000.000 lei sau o perturbare deosebit de gravă a activității, cauzată unei autorități publice sau oricăreia dintre unitățile la care se referă art. 145 ori altei persoane juridice sau fizice.

Rămâne de analizat în viitor care sunt factorii care influențează alegerea unei sancțiuni de către judecători în cazul inculpaților minori.

CAPITOLUL VI- STUDII DE CAZ

Acest capitol urmează să reliefeze traseul procedural străbătut de către un copil care a săvârşit o faptă penală, luând în considerare instituțiile implicate în instrumentarea unui dosar cu un faptuitor minor, drepturile procesuale ale minorului. De asemenea, s-a avut în vedere arătarea în concret a modului în care astfel de dosare au fost instrumentate de către instituțiile abilitate.

În acest sens au fost descrise două studii de caz (sentințe penale rămase definitive) care implică minori care au avut vârsta răspunderii penale la data savârşirii faptei : un studiu ede caz din Iaşi (pentru a se vedea practicile unei instanțe pentru minori deja existente) şi un studiu de caz din Bucureşti. De asemenea, s-a analizat o speță care vizează un minor cu vârsta sub 14 ani, pentru a se analiza traseul procedural străbătut de acesta. Acesta studiu de caz s-a desfăşurat în Bucureşti.

6.1 Studii de caz privind traseul procedural al unui minor care răspunde penal

6.1.1. Studiu de caz- Iaşi

Prin rechizitoriul Parchetului de pe lângă Tribunalul Iaşi s-a dispus la data de 6 aprilie 2004 punerea în mişcare a acțiunii penale şi trimiterea în judecată a unui minor în vârstă de 16 ani şi 5 luni pentru săvârşirea infracțiunii de tentativă la viol, prevăzută şi pedepsită de art. 20 raportat la art. 197 alin 3 Cod penal, cu aplicarea art. 99 şi urm. Cod penal, reținându-se că la data de 29.09.2003, minorul a încercat să întrețină un raport sexual cu o minoră în vârstă de 4 ani, profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra şi de a-şi exprima voința, încercare nereuşită însă.

Circuitul minorului infractor în procesul penal

A. Urmărirea penală[41]

Organele de poliție din cadrul Postului de poliție din localitatea de domiciliu a minorei-victimă, au fost sesizate la data de 29. 09. 2003 de către mama minorei victimă printr-o plângere scrisă *că vecinul lor, minorul a încercat să întrețină un raport sexual cu fiica sa, în vârstă de 4 ani şi 3 luni.*

Organele de poliție au procedat la efectuarea de **acte premergătoare** începerii urmăririi penale, constând în:

- audierea minorului la sediul Postului de poliție din localitatea sa de domiciliu (aceeaşi cu a victimei, cu care minorul era vecin) doar în

[41]Este prima fază a procesului penal şi are are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor şi la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul sa se dispună trimiterea în judecată.(art. 200 din Codul de procedură penală).

prezența tatălui acestuia şi fără ca minorul să fie asistat de un avocat, nerespectându-se dispozițiile legale imperative[42] cu privire la asigurarea asistenței juridice obligatorii pentru învinuitul minor[43];

- efectuarea la data de 30.09.2003 a unei cercetări la fața locului, constatările cu privire la situația locului infracțiunii fiind consemnate într-un proces verbal;
- consemnarea la data de 30.09.2003 a declarației martorului asistent la reconstituire
- audierea persoanei căreia îi aparține curtea unde minorul a comis fapta, precum şi a părinților minorului;
- obținerea certificatului medico-legal nr.2332 din 30.09.2003 eliberat de Institutul de Medicină Legală Iaşi *prin care s-a concluzionat că victima este virgină;*
- obținerea anchetei sociale la domiciliul minorului, efectuată de asistentul social din cadrul Primăriei din localitate;
- solicitarea adresată Comisiei de expertiză medico-legală psihiatrică din cadrul Institutului de Medicină Legală Iaşi să procedeze la examinarea psihiatrică a minorului. Acesta a fost expertizat în perioada 03.- 11. 12 2003, iar *prin raportul de expertiză medico-legală psihiatrică s-a concluzionat că are discernământ asupra faptei*. În acelaşi raport de expertiză s-au menționat următoarele:
  - *minorul prezintă tulburare de comportament cu act antisocial pe fond de pubertate şi intelect de limită;*
  - *are discernământ asupra faptei;*
  - *se recomandă supraveghere în familie.*

La data de 24.02.2002, organele poliție din cadrul Inspectoratului de Poliție Județean Iaşi – Serviciul Cercetări penale au încheiat un proces verbal de **începere a urmăririi penale**[44] față de minor pentru săvârşirea infracțiunii de tentativă la viol, prevăzută şi pedepsită de art. 20 raportat la art. 197 alin 3 Cod penal, cu aplicarea art. 99 şi urm. Cod penal, act confirmat de către procurorul din cadrul Parchetului de pe lângă Tribunalul Iaşi care exercita supravegherea activității de urmărire penală[45].

[42] Art. 6 alin. 5 din Codul de procedură penală : Organele judiciare au obligația să încunoştiințeze pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul-verbal de ascultare. În condițiile şi în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărator ales.

[43] Art. 171 alin. 1 şi 2 din Codul de procedură penală : (1) Învinuitul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de apărător în tot cursul urmăririi penale şi al judecății, iar organele judiciare sunt obligate sa-i aducă la cunoştință acest drept. (2) Asistența juridică este obligatorie cand învinuitul sau inculpatul este minor, militar în termen, militar cu termen redus, rezervist concentrat sau mobilizat, elev al unei instituții militare de învățământ, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ, când este arestat chiar în altă cauză ori când organul de urmărire penală sau instanța apreciază că învinuitul ori inculpatul nu şi-ar putea face singur apărarea, precum şi în alte cazuri prevăzute de lege.

[44] În conformitate cu dispozițiile art. 228 alin. 3 din Codul de procedură penală.

[45] În conformitate cu dispozițiile art. 228 alin. 3^1 din Codul de procedură penală.

Organele de poliție au efectuat următoarele acte de urmărire penală:

- la data de 07.03.2004 au audiat martori;
- au solicitat unui psiholog din cadrul unui ONG[46] să efectueze evaluarea psihologică a minorei victimă pentru a se stabili dacă aceasta a fost abuzată sexual şi, în caz afirmativ, care au fost consecințele unui asemenea abuz asupra minorei. Raportul de evaluare psihologică a fost înaintat organelor de poliție la data de 16.03.2004.
- au obținut cazierul judiciar al minorului, foaia matricolă a acestuia, actele de stare civilă ale minorului şi ale victimei;
- la data de 17. 03.2004 organele de poliție din cadrul Inspectoratului de Poliție Județean Iaşi – Serviciul Cercetări penale au procedat la audierea minorului, cu respectarea tuturor garanțiilor şi drepturilor procesuale ale minorului, în prezența unui avocat desemnat din oficiu şi în prezența părinților acestuia.

În cursul audierii, minorul a solicitat permisiunea de a scrie singur declarația, întrucât este foarte emotiv.

În ambele declarații, minorul a relatat amănunțit cum a comis fapta, precizând totodată că ştie ce înseamnă un raport sexual din revistă.

B. Judecata

Tribunalul Iaşi – ca instanță competentă să judece cauza în prima instanță- a fost sesizat la data de 9 aprilie 2004, primul termen de judecată fiind fixat la data de 17 mai 2004.

Cercetarea judecătorească s-a desfăşurat în şedințe nepublice, separat de celelalte sedinte[47] şi declarate secrete de către preşedintele completului de judecată[48].

Au fost citați în cauză, în afară de părți, părinții minorului, în calitate de părți responsabile civilmente, autoritatea tutelara si serviciul de reintegrare sociala a infractorilor si de supraveghere a executării sanctiunilor neprivative de libertate de pe lângă acea Tribunalul Iaşi[49].

Minorul a fost interogat în prezența avocatului din oficiu şi a tatălui său[50], declarând că*: ştie pentru ce este trimis în judecată, recunoaşte şi regretă foarte mult fapta comisă şi menține toate declarațiile date anterior în cursul urmăririi penale. A precizat minorul că a citit rechizitoriul, iar situația de fapt a fost cea reținută în acest act. A arătat minorul că ştia că partea vătămată are în jur de 4 ani, că nu a vrut să săvârşească fapta şi nu îşi poate explica de ce a reacționat astfel. A afirmat minorul că a văzut-o pe partea vătămată după comiterea faptei şi crede că este bine; aceasta nu vorbeşte cu el, dar se joacă cu alți copii. A susținut totodată că nu a încercat niciodată să mai aibă relații sexuale cu fetițe şi vrea să meargă in continuare la şcoală.*

[46] Asociația Alternative Sociale,
[47] În conformitate cu dispozițiile art. 485 din Codul de procedură penală
[48] În conformitate cu dispozițiile art. 290 alin. 2 din Codul de procedură penală
[49] În conformitate cu dispozițiile art. 484 alin.2 din Codul de procedură penală.
[50] Au fost respectate dispozițiile art. 70 din Codul de procedură penală, minorului aducându-i-se la cunostinta fapta care formează obiectul cauzei, dreptul de a avea un apărător ales , precum şi dreptul de a nu face nici o declaraéie.

Minorul, prin apărătorul său, a arătat că îşi însuşeşte declarațiile martorilor din lucrări, situație în care instanța, a dispus ca aceştia să nu mai fie ascultați[51], procurorul arătând că renunță la audierea lor.

Minorul, prin apărătorul său a solicitat doar probe în circumstanțiere şi a depus următoarele acte:

- adeverința medicală eliberată de cabinetul medical din comună din care rezultă că minorul este suferind de sindrom plurimalformativ şi retard psiho- motor uşor, recomandându-se tratament medical;
- buletinul de consult genetic nr. 137/25.11.2003 eliberat de Cabinetul de Anomalii Congenitale şi Boli Genetice din cadrul Spitalul Clinic de Copii << Sfânta Maria>> Iaşi care atestă faptul că minorul este în evidența acestui cabinet cu diagnosticul sindrom plurimalformativ şi retard psiho- motor uşor, evaluarea clinică evidențiind un aspect general de macrosomie (talie înaltă, proporționată); facies: piramidă nazală deviată, palat înalt şi îngust; mâini şi picioare mari, grosiere; intelect liminar;
- adresa nr. 6240137/02.06.2004 emisă de Postul de poliție din localitatea de domiciliu a minorului din care rezultă că acesta nu a fost cercetat pentru fapte penale, nu a fost sancționat pentru fapte săvârşite prin violență sau de altă natură, nu este în stare conflictuală sau relații de duşmănie cu cetățenii din localitate şi nu a fost suspectat anterior de comiterea de fapte ilicite;
- caracterizarea întocmită de Primăria comunei din care rezultă că familia minorului este una organizată care nu a creat nici un fel de probleme pe raza comunei; membrii ei sunt oameni harnici, cinstiți care lucrează la munca câmpului iar veniturile în familie sunt reduse;
- caracterizarea minorului efectuată de diriginta clasei a IX a de la Şcoala din comună care a menționat că minorul a frecventat cursurile anului şcolar 2003-2004 timp de 20 de zile în mod sporadic, iar în timpul frecventării cursurilor acesta , prin modul de a se manifesta, nu prezenta un pericol social şi comportamental era un copil taciturn şi retras, chiar foarte retras;
- adeverința nr.640 din 29.06.2004 eliberată de Şcoala nr. 1 din localitatea de domiciliu a minorului din care rezultă că minorul a fost înscris în anul şcolar 2003-2004, fiind declarat neşcolarizat la sfârşitul anului şcolar din cauza absențelor, însă poate urma cursurile anului şcolar 2004-2005.

S-a dispus de către instanța de judecată, la termenul de judecată din 31 mai 2003 efectuarea de către Serviciul de Reintegrare Socială si de Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iaşi a unui referat de evaluare psiho-socială a minorului, care a fost finalizat la data de 25.06.2003 şi înaintat instanței pentru termenul de judecată din 28.06.2003.

Referatul a oferit date privind mediul familial şi social din care provine minorul, anturajul acestuia, situația şcolară, comportamentul minorului după comiterea faptei. Instanța de judecată, după terminarea cercetării judecătoreşti şi dezbateri, a constatat, în **deliberare**, ca temeinic dovedită pe baza probelor concludente administrate în cauză, următoarea situație de fapt:

[51] În conformitate cu dispozițiile art. 329 din Codul de procedură penală.

În fapt, minorul în vârstă de 15 ani şi 11 luni este consătean cu minora în vârstă de 4 ani, care locuia cu părinții în imediata vecinătate a minorului de aproximativ doi ani şi cu care acesta avea o relație de amiciție, jucându-se uneori împreună. cu aceasta.

În ziua de 29.09.2003, minorul s-a deplasat la locuința numitei C. A. pentru a o ajuta în gospodărie şi a întâlnit-o aici pe minora cu care s-a hotărât să întrețină un raport sexual.

În acest scop, minorul a atras fetița într-un paravan din curtea persoanei susmențională unde a dezbrăcat-o şi s-a aşezat peste ea. Deşi fetița a început să plângă, minorul a încercat să întrețină un raport sexual normal cu aceasta, însă nu a reuşit.

Întrucât fetița continua să plângă, minorul a lăsat-o să plece, iar aceasta i-a povestit mamei sale ce i s-a întâmplat.

Aceasta, împreună cu minora, s-a deplasat la locuința martorei C. A. unde se afla şi martora A. Z. şi le-a relatat acestora despre fapta comisă de minor..

Martorele au observat în această împrejurare că minora era speriată şi plângea..

Reținând vinovăția minorului pentru săvârşirea infracțiunii de tentativă la viol, prevăzută şi pedepsită de art. 20 raportat la art. 197 alin 3 Cod penal, cu aplicarea art. 99 şi urm. Cod penal, instanța a procedat la tragerea la răspundere penală a minorului.

La stabilirea tratamentului sancționator, instanța de judecată a luat în considerare atât criteriile generale prevăzute de art.72 Cod penal, cât şi pe cele speciale stabilite de art.100 Cod penal, respectiv: gradul concret de pericol social al faptei comise, vârsta inculpatului la data săvârşirii faptei – 16 ani neîmpliniți – dezvoltarea precară a acestuia din punct de vedere intelectual, în contextul unui randament şcolar caracterizat ca fiind satisfăcător, cu absențe periodice de la şcoală, fiind luat de către tatăl său la muncile agricole, dar şi pe fondul unui intelect liminar, comportarea foarte bună a minorului avută anterior săvârşirii faptei, dar şi comunicarea defectuoasă a minorului cu membrii familiei, cauzată de particularitățile dezvoltării psiho-sociale a acestuia; nivelul scăzut de educație; lipsa înțelegerii gravității faptei şi a urmărilor acesteia; lipsa empatiei, pe fondul nivelului scăzut al afectivității.

Ținând seama şi de concluziile raportului de expertiză, instanța de judecată a apreciat că pentru îndreptarea minorului este suficientă şi îndestulătoare măsura educativă a prevăzută de art. 103 Cod penal.

Prin **sentința penală nr.650 din 13.09.2004** s-a aplicat minorului măsura educativă a libertății supravegheate, prevăzută de art. 103 Cod penal, dispunându-se încredințarea supravegherii lui deosebite pe timp de un an, părinților săi, cărora li s-a pus în vedere că au îndatorirea de a veghea îndeaproape asupra minorului, în scopul îndreptării lui, dar şi obligația să înştiințeze de îndată, dacă minorul se sustrage de la supravegherea ce se exercită asupra lui sau are purtări rele ori a săvârşit din nou o faptă prevăzută de legea penală.

S-a dispus încunoştințarea şcolii unde era înscris minorul despre măsura educativă asupra acestuia şi s-a atras atenția acestuia asupra consecințelor comportării sale.

C. Executarea hotărârii judecătoreşti

Sentința penală a rămas definitivă prin neapelare, iar măsura educativă s-a pus în executare prin aducerea la cunoştința minorului şi a părinților acestuia a dispozițiilor hotărârii, respectiv a obligațiilor şi îndatoririlor fiecăruia.

S-a recomandat minorului contactarea reprezentanților ONG-ului specializat în oferirea de suport pentru minorii infractori, pentru a-l acorda asistență şi consiliere cu următoarele coordonate :

- îmbunătățirea abilităților de comunicare;
- diminuarea efectelor negative ale frustrării materiale şi responsabilizarea minorului pentru propriul comportament;
- terapie comportamentală adecvată deficienței mentale de care suferă minorul, care să aibă ca scop conştientizarea importanței respectării normelor socio-morale, obținerea informațiilor necesare adoptării unui comportament sexual normal.

S-a atras atenția minorului asupra consecințelor comportării sale şi asupra dispozițiilor art. 103 alin. 6 Cod penal.

Circuitul minorului victimă în procesul penal

Minora nu a fost audiată de către către organele de urmărire penală ori de instanța de judecată, pentru a se evita traumatizarea ei, mama copilului dând declarații în cauză şi precizând că nu formulează pretenții civile în cauză.

În cursul urmăririi penale minora- victimă a fost condusă la Institutul de Medicină Legală Iaşi pentru examinare sexologică în vederea confirmării sau nu a unei agresiuni sexuale şi obținerea certificatului medico-legal. După examinarea minorei, a fost eliberat acest act prin care s-a concluzionat că victima este virgină, iar conformația himenului nu permite un raport sexual normal cu intromisiune, fără deflorare.

La solicitarea organelor de poliție, victima a fost evaluată din punct de vedere psihologic de către specialişti din cadrul unui ONG, realizându-se un număr de două întâlniri cu minora şi o întâlnire cu mama acesteia, toate întrevederile având loc la cabinetul psihologic al organizației.

S-a constatat de către psihologi *că victima este un copil normal dezvoltat din punct de vedere social: stabileşte contacte sociale cu adulții, imită rolurile acestora, participând activ unele sarcini casnice curente. Minora stabileşte cu uşurință contacte cu copii de aceeaşi vârstă, participând cu plăcere la jocuri de grup. Din perspectiva limbajului, copilul are vocabularul bogat, foloseşte corect pronumele personal atunci când* comunică cu cei din jur, relatează despre imagini utilizând cuvinte variate.

Cu privire la abuzul sexual şi consecințele acestuia asupra minorei, rezultatele obținute la testele aplicate au condus la concluzia că minora manifestă simptomele unor evenimente traumatizante de nivel ridicat:

- abuz psihologic – umilința, înşelarea încrederii de către persoana de încredere;
- abuz sexual.

Severitatea consecințelor abuzului sexual suferit este influențată şi de următoarele aspecte :

- vârsta precoce a minorei în momentul săvârşirii abuzului (4 ani);
- relația cu agresorul este apropiată (abuz de încredere din partea acestuia).

După abuzul sexual suferit, minora a manifestat sindrom acut de stres, caracterizat de tulburări de somn : insomnie, somn agitat, coşmaruri. Ulterior, minora nu a mai prezentat aceste simptome, manifestându-se adaptarea la traumă prin intrarea în acțiune a mecanismelor de apărare (minora nu-şi poate aminti toate detaliile traumei şi evită acest subiect).

Ținând cont de interesul superior al copilului şi de nevoile de dezvoltare ale acestuia, s-a recomandat ca minora să fie crescută şi educată într-un mediu securizant, în care ea să realizeze legături de ataşament netraumatice, în care să i se asigure nevoile pentru dezvoltarea psihică, cognitivă, afectivă şi socială. S-a recomandat, de altfel, ca minora să evite contactele pe viitor cu abuzatorul, să urmeze consiliere individuală pentru prelucrarea traumelor suferite în abuz.

6.1.2. Studiu de caz- Bucureşti

Sentința penală ramasă definitivă prin neapelare, în luna **august 2004.**[52]

Fapta: infracțiune de furt calificat prevazută de art.208 alin.1-209 alin.1, lit.g,i, cu aplicarea art.99 CP şi următoarele.

Data savârşire infracțiune: **28/29 .04.1998**

Fapta comisă în minorat- 14 ani si 4 luni, elev clasa a VI-a

Circuitul minorului infractor în procesul penal

A. Urmărirea penală

1. Începerea urmăririi penale: prin procesul-verbal din 29.07.1998, de către Secția X de Poliție, pentru savârşirea infracțunii de furt calificat, 208-209 lit.g,i, cu o valoare a prejudiciului de 29.242.800 lei. În fapt minorul a sustras prin efracție, din sediul unei societați comerciale un numar de *7 telefoane mobile.*

Partea vatămată se constituie parte civilă, fără a face dovada contabilă a prejudiciului cauzat;

Parte responsabilă civilmente: părintele minorului.

Situația minorului la data de 29.07.1998

Inculpat într-un alt dosar, pentru savârşirea altor 4 infracțiuni de furt calificat (aflat în stare de arest din data de 27.05.1998), consumate anterior infracțiunii pentru care s-a dispus începerea urmăririi penale la data de 29.07.1998, cât şi după acestă data, la intervale foarte mici de timp. Infracțunea consumată în data de 28/29.04.1998 a fost descoperită prin extinderea cercetărilor din dosarul anterior[53], dosarul continând astfel 5 infracțiuni de furt calificat.

În cazul a 4 dintre infracțiunile care fac obiectul dosarului de urmărire penală anterior, inculpatul minor este în asociere cu aceeaşi 2 făptuitori majori

Raportul de expertiză medico-legală este efectuat la data de **11.06.1998**, la cererea Sectiei X de Poliție. Din conținutul acestuia reiese că minorul a avut discernământ la data savârşirii faptelor din dosarul de urmărire penală inițial; *pentru fapta sâvarşita în ziua de 28/29.04.1998 nu există, la această dată, raport de expertiză medico-legal*ă minorul a fost insoțit la Institutul de Medicină Legală de către un lucrător al secției de Poliție; *nu au participat părinții sau o persoană majoră din familia inculpatului;*

A fost efectuată, la solicitarea organului de cercetare penală, ancheta socială de către Autoritatea Tutelară; *referatul este extrem de lapidar, neoferind o imagine complexă asupra situației de fapt a minorului.* Prin referat, Autoritatea propune că, în

[52] Intrucat intre data comiterii infractiunii si data ramanerii definitive a sentintei judecatoresti a trecut un interval de 6 ani, trebuie avute in vedere prevederile Codului de procedura penala existente la data inceperii procesului penal precum si modificarile ulterioare produse prin OUG 66/2003, respectiv Legea 281/2003.

[53] Art.238 Cpp, anterior modificarii prin Legea 281/2003: "Organul de cercetare penala, daca constata fapte noi in sarcina inculpatului…, face propuneri procurorului pentru ca acesta sa decida in privinta extinderii cercetarii penale.."

cazul în care se constată că inculpatul minor are nevoie de tratament medical, acesta sa fie internat într-un institut medical-educativ; neexistența unor astfel de instituții, ci doar simpla lor menționare a acestei măsuri educative prevăzute de art. 101 lit.d) şi art.105 Cod penal indică formalismul excesiv al acestor referate de anchetă socială.

Cu privire la fapta savârşită în ziua de 28/29.04.2004, în materialul probator există proces verbal de cercetare la fața locului, declarație parte vătămată, declarații inculpat, declarații invinuiți (cei 2 majori), proces verbal de reconstituire, declarații martori.

Prin referatului de terminare a urmăririi penale întocmit de Secția X Poliție se propune emiterea rechizitoriului şi sesizarea instanței de judecată pentru cele 5 infracțiuni de furt calificat; se propune, de asemenea, scoaterea de sub urmarire penală a celor 2 învinuiți majori (art.10, lit.d) Cpp - faptei îi lipseşte unul din elementele constitutive ale infracțiunii).

La prezentarea materialului de urmărire penală a participat apărătorul din oficiu şi părintele minorului. *Autoritatea Tutelară, deşi legal citată, nu s-a prezentat.*

Prin ordonanță, Parchetul de pe lângă judecatoria sectorului X işi declina competența pentru una dintre infracțiunile de furt calificat. Pentru 3 dintre acestea dispune prin **rechizitoriu**, în data de **19.08.1998**, trimiterea în judecată, iar pentru fapta săvârşită în ziua de 28/29.04.1998 disjungerea, formarea unui dosar separat şi trimiterea acestuia către Secția X Poliție. Motivarea disjungerii constă în lipsa materialului probator, respectiv necesitatea efectuării unei expertize dactiloscopice prin care să se stabilească dacă urmele papilare ridicate la fața locului aparțin sau nu inculpatului.

Nu exista, la data întocmirii referatului de terminare a urmăririi penale şi nici la data emiterii rechizitoriului o expertiza medico-legală cu privire la fapta savârşită în ziua de 28/29.04.1998.

Pedeapsa aplicată prin Decizia nr.X/2000 a Curții de Apel Bucureşti, pentru cele 3 infracțiuni de furt este de 3 ani de închisoare.

Completarea cercetărilor (dosar separat): realizarea de catre Secția X Poliție, la data de 20.10 1998, a expertizei dactiloscopice din care reiese faptul că urmele papilare ridicate de la fața locului aparțin învinuitului.

Organul de cercetare penală procedează la ascultarea învinuitului minor, în prezența avocatului, la data de **16.11.1998**; acesta işi recunoaşte fapta.

La solicitarea adresată de secția X de Poliție la data de 16.08.2000, are loc efectuarea anchetei sociale de către Autoritatea Tutelară, la data de **5.09.2000**. Din conținutul acestei anchete rezultă faptul că minorul a prezentat tulburări de comportament de la vârstă fragedă, fiind internat în spitatul de Neuropsihiatrie Infantilă de la Păclişa.

Sectia X Poliție solicită Institutului de Medicină Legală la data de **14.02.2001**, să se comunice dacă, vis a vis de expertiza medico-legală efectuată pentru alte fapte, petrecute la intervale apropiate de timp de fapta din ziua de 28/29.04.1998, discernamântul invinuitului minor putea suferi modificări. *Fara experizarea propriu-zisă a minorului*, IML răspunde că acesta şi-a păstrat discernământul în raport cu fapta comisă.

La cererea Secției X Politie, Inspectoratul General de Poliție comunică, la data de 13.02.2004, cazierul judiciar din care reiese o serie de 5 condamnări pentru infracțiuni de furt calificat.

2. Terminarea urmăririi penale

Materialul de urmărire penală a fost prezentat de către procuror, în prezența apărătorului din oficiu, la data de **20.02.2004.** La acestă data, învinuitul era arestat în altă cauză, aflându-se in Penitenciarul Jilava.

Are loc punerea în mişcare a acțiunii penale şi trimiterea în judecată, prin rechizitoriu, pentru săvârşirea infracțiunii de furt calificat prevăzută de art.208 alin.1-209 alin.1, lit.g,i Cod penal, la data de **20.05.2004,** reținându-se faptul că infracțiunea a fost săvârşită în minorat**.** În fapt, Parchetul reține în sarcina învinuitului furtul *a mai multor telefoane* mobile, în valoare de 28.242.000 lei. Din declarațiile unui martor, angajat al societății comerciale păgubite, rezultă furtul a *9 telefoane* mobile. Din declarațiile invinuitului rezulta furtul *a 7-9 telefoane* mobile.

B. Judecata

Judecătoria sectorului X, ca instanță competentă să judece cauza în primă instanță, fixează primul termen de judecată la data de 9.06.2004. Instanța de judecată adresează o cerere către Barou, pentru desemnarea unui avocat din oficiu. Citarea minorului la locul de detenție (penitenciarul Jilava).

Are loc amânarea cauzei, în iunie 2004, pentru lipsa de procedura: lipsa citare parte responsabilă civilmente; greşita citare a parții civile (denumire greşita pe citativ); avocat din oficiu prezent.

La termenul următor, în aceeaşi luna, lipseşte partea civilă, partea responsabilă civilmente precum şi martorii.. *În această situatie, instanța nu poate verifica prin audiere dacă partea vătămată işi menține pretențiile civile, respectiv dacă se constinuie parte civilă,* etapa preliminară cercetării judecătoreşti.

Se trece la cercetarea judecătorească, respectiv la citirea actului de sesizare a instanței şi audierea inculpatului. Acesta recunoaşte fapta comisă, afirmând totodată faptul că a înstrainat obiectele furate celor două persoane majore (față de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale) aflate în proces în calitate de martori.

Reprezentantul Parchetul nu insistă în audiere de martori (*nu are un rol activ în cadrul cercetării judecătoreşti*) iar avocatul din oficiu achiesează la această poziție, *acest lucru nefiind în interesul clientului*. *În această situație, propriu-zis nu poate avea loc cercetarea judecătorească.*

Instanța consideră finalizată etapa cercetării judecătoreşti şi acordă cuvântul pentru dezbateri. Apărătorul din oficiu nu solicită decât aplicarea unei pedepse cât mai mici.

Instanța hotărăşte aplicarea unei pedepse cu închisoarea de 1 an, şi obligarea, în solidar cu partea responsabilă civilmente, la plata despăgubirilor civile de 29.242.800 lei precum şi a cheltuielilor judiciare avansate de către stat, în valoare de 2.000.000 lei. Sentința esrte apelabilă în termenul de 10 zile.

C. Executarea hotărârii judecătoreşti

Sentința este rămasă definitivă prin neapelare.

Prin contopirea mai multor sentințe penale, în anul 2004, condamnatul are de executat 6 ani de închisoare la Penitenciarul Jilava. Făcând cerere de liberare condiționată şi constatându-se efectuarea de către condamnat a 2/3 din pedeapsa (525 zile închisoare şi 1462 zile executate în arest preventiv), întrunind şi celelalte condiții privind comportamentul, instanța admite cererea de liberare condiționată.

6.2. Studiu de caz privind traseul procedural parcurs de un minor care nu răspunde penal

Speța: Minor sub 14 ani prins de organele de poliție în mod repetat, încercând să sustragă sau după ce a sustras o serie de bunuri din autoturisme.

Scurta descriere a faptelor savarsite de minor :

Faptă săvârşită în data de 02.10.2003. Reprezentanți ai organelor de poliție aflați în patrulare au surprins minorul pe când încerca să sustragă o serie de bunuri din portbagajul unei maşini al cărui sistem de închidere a fost spart cu o cărămidă.

Faptă săvârşită în data de 19.07.2004. Reprezentanți ai organelor de poliție aflați în patrulare au reținut patru minori apreciați ca având un comportament suspect.

S-a constat ca aceştia participaseră la sustragerea unei poşete dintr-un autoturism, portofelul cu acte şi o sumă de bani aflate în poşetă fiind însuşite de către minorul care este subiectul prezentului studiu de caz.

Instituții implicate în soluționarea cazului :

Poliția – Secția de Poliție

Direcția pentru Protecția Copilului din sectorul pe raza căruia a fost prins minorul.

A Soluționare caz pentru fapta comisă în data de 02.10.2003

Activitați derulate de către organele de poliție :

În data de 02.10.2003, după prinderea minorului care a încercat să fugă la aparitia reprezentantilor politiei, acesta a fost condus la sectia de politie pentru verificări şi stabilirea identității sale.

În aceeaşi dată, organele de poliție întocmesc proces-verbal care cuprinde descrierea contextului în care a fost săvarşită fapta, semnalmentele minorului precum şi condițiile în care acesta a fost prins şi adus la secția de poliție.

Procesul-verbal este semnat de către cei doi reprezentanți ai organelor de poliție care au constatat săvârşirea faptei şi nu consemnează nimic referitor la eventualele declarații solicitate minorului sau date de către acesta la secția de poliție.

Tot în data de 02.10.2003, poliția formulează adresa în atenția centrului de primire copii aflat în structura Direcției pentru Protecția Copilului şi transferă copilul în cadrul acestui centru.

În data de 06.10.2003, secția de poliție formulează adresa în atenția Direcției de Protecție a Copilului prin care comunică finalizarea cercetărilor şi propune încredințarea copilului reprezentanților săi legali.

Activități derulate de către Direcția pentru Protecția Copilului :

Urmare a adresei formulate în data de **06.10.2003** de către centrul de primire, prin care Direcția este informată de primirea copilului în centru, directorul Direcției emite în data de **07.10.2003** dispoziția de plasament în regim de urgența prin care se dispune plasamentul copilului în cadrul acestui centru, pentru perioada **02.10. – 07.10.2003.** Pe aceeaşi perioadă prin efectul legii, se suspendă şi exercițiul drepturilor părinteşti (art.15, alin.(5) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/1997, astfel cum a fost republicată în temeiul Legii nr. 108/1998).

Tot în data de 07.10.2003 urmare comunicării de către poliție a faptului că au fost finalizate cercetările, copilul este externat din centru pe bază de proces-verbal şi predat părinților.

Pe perioada şederii în centru, copilul a fost inclus în grupa de alfabetizare şi a participat la activități de educație moral-civică şi jocuri.

Cazul nu a mai fost monitorizat de către Direcție ulterior externării din centru.

B. Soluționare caz pentru fapta comisă în data de 19.07.2004

Activitați derulate de către organele de poliție :

În data de 19.07.2004, organele de poliție întocmesc proces-verbal care cuprinde descrierea contextului în care a fost săvârşită fapta, semnalmentele minorilor precum şi condițiile în care aceştia au fost prinşi şi aduşi la secția de poliție.

Procesul-verbal este semnat de această dată, atat de către reprezentanții organelor de poliție cât şi de un martor asistent şi consemnează declarațiile date de către minori în legătură cu săvârşirea faptei.

În aceeaşi zi, se formulează adresa în atenția centrului de primire copii aflat în structura Direcției pentru Protecția Copilului şi transferă copilul în cadrul acestui centru.

În data de 21.07.2004 se solicită în scris Direcției de Protecție a Copilului efectuarea unei anchete sociale la domiciliul copilului, în vederea evaluării climatului familial în care este crescut şi educat acesta.

În data de 02.08.2004 secția de poliție formulează adresa în atenția Direcției de Protecție a Copilului prin care comunică finalizarea cercetărilor şi solicită acesteia să dispună asupra încredințării copilului reprezentanților săi legali.

Activități derulate de către Direcția pentru Protecția Copilului :

Urmare a adresei formulate în data de **20.07.2004** de către centrul de primire, prin care Direcția este informată de primirea copilului în centru, directorul Direcției emite în data de **23.07.2004** dispoziția de plasament în regim de urgența prin care se dispune plasamentul copilului în cadrul acestui centru, pentru perioada **19.07.-02.08.2004.** Pe aceeaşi perioadă prin efectul legii, se suspendă şi exercițiul drepturilor părinteşti (art.15,alin.(5) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.26/1997, astfel cum a fost republicată în temeiul Legii nr. 108/1998).

În data de **23.07.2004**. este înregistrată cererea mamei copilului prin care solicită reintegrarea copilului în familie.

În data de 27.07.2004 ca urmare a faptului ca mama copilului precizează în cerere că domiciliază în fapt pe altă rază administrativ-teritorială decât cea a Direcției care a fost investită cu soluționarea cazului, aceasta instituție solicită Direcției de la locul unde domiciliază în fapt familia copilului, efectuarea unei anchete sociale.

Direcția căreia i se solicită efectuarea anchetei sociale nu formuleaza nici un răspuns.

În data de 02.08.2008, în baza comunicării politiei privind finalizarea cercetarilor, copilul este externat din centru si predat pe baza de proces-verbal mamei.

Pe perioada cat a stat in centru a fost întocmită o fisa a copilului pe baza declarațiilor verbale ale acestuia şi s-a realizat de către specialiştii Direcției o evaluare psihologică care include printre alte recomandări nevoia asigurării educației şcolare a copilului precum şi necesitatea consilierii psihologice a copilului şi familiei.

Cazul nu a mai fost monitorizat de catre Direcție, apreciindu-se că aceasta competentă revine Direcției de la locul unde domiciliază în fapt familia copilului.

C. Concluzii

- Structura proceselor-verbale întocmite de către organele de poliție nu are un caracter unitar.

Unul cuprinde doar date care vizează descrierea contextului în care a fost săvârşită fapta, semnalmentele minorului precum şi condițiile în care acesta a fost prins şi adus la secția de politie, în timp ce celălalt consemnează şi declarațiile verbale ale minorilor cu privire la fapta săvarşită; unul este semnat de către reprezentanții poliției, celalalt are şi semnătura unui martor asistent.

- Copilul este primit în centrul de primire doar pe baza solicitării scrise a organelor de poliție fără a exista la acest moment o dispoziție de plasament emisă de Directorul instituției în structura căruia funcționează centrul.

Dispoziția de plasament în regim de urgență se emite retroactiv primirii copilului în centru şi este mai mult o formalitate de justificare a prezenței acestuia în cadrul centrului decât o măsură de protecție efectivă.

- În instrumentarea cauzei nu a fost intocmită nici o anchetă socială la domiciliul copilului.

Această situație a condus la reintegrarea copilului în familie fără a exista nici un fel de garanții că aceasta dispune de condiții corespunzatoare pentru creşterea, educarea şi îngrijirea copilului, fără a se cunoaşte nimic despre factorii care influențează sau pot influența conduita generală a acestuia sau despre condițiile care au putut determina copilul sa săvârşească fapte penale.

- Cazul nu a mai fost monitorizat de către Direcția care a fost sesizată cu soluționarea cazului şi nici nu s-au transmis datele necesare către Direcția pe a cărei rază-administrativ teritorială locuieşte în fapt familia copilului.

În această situație, copilul nu va putea beneficia de servicii adecvate nevoilor sale acordate de instituțiile specializate şi nici nu va fi inclus în eventuale programe care să prevină săvârşirea pe viitor a unor fapte cu caracter similar.

- Direcția pentru protecția copilului este informată foarte succint asupra verificărilor efectuate de către poliție.

Se transmite lacunar definitivarea verificărilor, fără a se preciza în ce au constat aceste verificări, care este soluția dispusă în cauză, dacă părinții copilului au fost audiați, informați asupra faptelor săvârsite de către copil etc. O informare mai detaliată transmisă Direcției, asupra demersurilor întreprinse de către poliție ar putea conduce la evitarea suprapunerilor cât şi la o colaborare mult mai eficientă în ceea ce priveşte informațiile deținute cu privire la persoana copilului.

CAPITOLUL VII - EFICIENȚA INSTITUȚIILOR ÎN INSTRUMENTAREA CAUZELOR CU MINORI

7.1 Studiu de caz- Braşov

Întrucât se preconizează ca primul tribunal pentru minori şi familie să fie înființat în oraşul Braşov am considerat oportună realizarea unui studiu privind eficiența instituțiilor implicate în instrumentarea cauzelor cu minori ori a celor care au ca atribuții protecția drepturilor copilului. Motivul pentru care s-a analizat eficiența şi capacitatea de resurse umane a instituțiilor s-a făcut mai degrabă pentru a evidenția nevoile instituționale necesare înființării unei instanțe specializate.

În realizarea acestui demers, am procedat la analiza modului concret de funcționare a politiei, parchetelor, instanței, serviciului de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă Tribunalul Braşov, a Direcției pentru Protecția Copilului şi Penitenciarului Codlea, județul Braşov, în ceea ce priveşte modul de soluționare şi abordare a cauzelor privind comiterea de infracțiuni de către minori sau a celor în care sunt implicate victime minore.

La nivelul palierelor de referință, din discuțiile purtate cu reprezentanții instituțiilor mai sus menționate, am constatat următoarele:

1. Poliția Județului Brasov şi Poliția Municipiului Brasov :

La nivelul Inspectoratului de Poliție Braşov, prin ordinul comandantului, a fost desemnat un singur ofițer pentru a se ocupa de cauzele cu minori. Acesta lucreaza în Compartimentul " Diverse " din Serviciul de Investigații Criminale, ocupându-se efectiv doar de soluționarea cauzelor cu infractori minori şi victime minore în ceea ce priveşte infracțiunile de directa competență materială a Parchetului de pe lângă Tribunalul Braşov (viol calificat, tâlhărie calificată , omor , loviri cauzatoare de moarte).

Celelalte cauze, de competență materială a Parchetului de pe lângă Judecătoria Braşov, se soluționează de către ofițeri şi subofițeri din cadrul Poliției Municipiului Braşov , conform repartizării generale, pe secții.

Nu există o specializare profesională a lucrătorilor de poliție pe linia activitaților implicând minori, din punct de vedere psihologic, sociologic sau juridic, activitățile efectuându-se conform dispozițiilor generale ale Codului penal şi Codului de procedură penală.

Nu exista o cameră specială, la nivelul Inspectoratului Județean de Poliție sau al Poliției Municipiului Braşov, dotată cu aparatură audio-video, destinată audierii, în condiții specifice, a minorilor.

Nu se procedează în nici o situație la audierea minorilor în prezența unui psiholog de la Direcția de Protecție a Copilului, ci doar la asistarea lor, conform legii, de către un apărător desemnat din oficiu sau ales, a părinților ori, în lipsa acestora, a unui asistent social.

În ceea ce priveşte colaborarea Poliției cu Direcția pentru Protecția Copilului, aceasta se materializează în două direcții:

- elaborarea, la cererea organelor de cercetare penală, de către psihologii Direcției de Protecție a Copilului Braşov a unor rapoarte de evaluare psihologica a minorilor victimă a infracțiunilor contra vieții sexuale .
- acțiuni în comun, pe linie educativă şi preventivă, în şcoli, în problematica minorilor cu dificultăți de adaptare socială.

Dintre nevoile instituției în ceea ce priveşte optimizarea instrumentării cauzelor cu minori, am identificat următoarele:

a) Nevoi materiale:

- amenajarea unor camere speciale, la nivelul Inspectoratului Județean de Poliție şi la nivelul secțiilor de Poliție din cadrul Poliției Municipiului Braşov, dotate cu aparatură audio-video şi mobilier adecvat, necesară interogării minorilor infractori şi respectiv victime.
- calculator pentru ținerea unei evidențe speciale.

b) Nevoi umane:

- ar trebui inființat un Compartiment sau Birou specializat pentru cauzele cu minori:
- ar trebui sa se desemneze lucrători de poliție specializați în lucrul cu minorii, cărora să li se asigure stagii de pregătire profesională corespunzătoare.

2. Parchetul de pe lângă Judecătoria Braşov:

Parchetul funcționează cu o schemă de 18 procurori, din care, în mod efectiv, activeaza 4 procurori pe sectorul judiciar si alți 6 pe sectorul urmărire penală, fiecare având spre supraveghere câte o secție de poliție municipală şi mai multe posturi de poliție rurale.

Din punctul de vedere al specializării procurorilor pe linia de lucru cu minorii, doar doi dintre aceştia (unul ce activează pe sectorul judiciar iar celălalt pe sectorul de urmărire penală) au beneficiat de stagii de pregătire, organizate de către Ministerul de Justiție la Sovata, în anul 2004.

Cauzele cu minori sunt soluționate de către toți procurorii, în birourile fiecăruia, fără a exista o cameră specială, dotată cu mijloace tehnice audio-video, pentru înregistrări, sau mobilier adecvat.

În unele cauze, în special în cele în care minorii sunt cercetați în stare de arest preventiv se solicită, încă din faza urmăririi penale, referate de evaluare psiho-socială de la serviciul de reintegrare socială şi supraveghere de pe lânga Tribunalul Braşov.

Situația statistică în ceea ce priveşte cauzele cu minori infractori, pe anul 2003, se prezintă astfel:

-dintr-un total de 126 cauze, cu un număr de 190 faptuitori, față de 113 faptuitori, în 75 de cauze s-au dispus soluții de neurmărire penală sau netrimitere în judecată, 77 au fost trimişi în judecată în 51 de cauze. Din numărul celor trimişi în judecată, un număr de 43 minori aveau vârsta cuprinsă între 14-16 ani (8 în stare de arest preventiv), 34 aveau vârsta cuprinsă între 16-18 ani (6 în stare de arest preventiv).

3. Parchetul de pe lângă Tribunalul Braşov:

În parametri largi, situația se prezintă în mod similar.

Cauzele cu minori se soluționează de către toți procurorii, neexistând o specializare profesională a acestora şi nici condiții specifice.

4. Judecătoria Braşov:

Toți judecătorii definitivi care soluționează cauzele penale sunt desemnați de către preşedintele instanței să judece cauzele cu minori.

Cauzele se judecă zilnic, pe săptămână existând un număr de 10 complete de judecată. La sfârşitul fiecărei şedințe, pe listele aferente fiecărui complet se menționează cauzele cu minori ce se judecă în ordinea respectivă. Acelaşi complet soluționează aceste dosare, în şedința nepublică. În toate situațiile (inclusiv în cadrul cercetării judecătoreşti privind cauzele cu majori), declarațiile părților se înregistrează audio-video, conform legii.

Nu există o sală de judecată destinată soluționării în mod exclusiv a cauzelor cu minori. În toate situațiile se solicită S.R.S.S. de pe lângă Tribunalul Braşov referate de evaluare psiho-socială a minorilor înculpați.

În ceea ce priveşte pedepsele sau sancțiunile de drept penal aplicate în cauzele cu minori, s-a constatat ca ponderea este deținută de aplicarea pedepselor cu închisoare (suspendată condiționat, suspendată sub supraveghere sau cu executare în regim de detenție), într-un număr foarte redus de cauze aplicându-se măsuri educative (în principal cea prev. de art. 103 Cod penal).

Tribunalul Brasov:

Această instanță s-a autoorganizat administrativ, în sensul că au fost desemnate complete specializate să judece doar cauzele cu minor (în număr de 2 pe săptămână), judecătorii respectivi soluționând exclusiv asemenea cauze. Aceşti magistrați au beneficiat de stagii de pregătire profesională, organizate de către Ministerul de Justiție.

Necesitățile umane şi materiale sunt comune atât instanțelor cât şi parchetelor aferente:

-pe plan uman - necesitatea desemnării unor magistrați care să beneficieze de stagii de pregătire profesională şi care sa se ocupe exclusiv de soluționarea cauzelor cu minori infractori şi minori victime.

-pe plan material-amenajarea unor birouri cu dotari audio-video şi mobilier adecvat precum şi dotarea cu calculatoare performante.

5. Serviciul de Reintegrare Socială şi Supraveghere de pe lângă Tribunalul Braşov:

Serviciul funcționează într-un spațiu impropriu (neiluminat corespunzător şi redus ca suprafață), situat la parterul Tribunalului Braşov şi este format din 5 lucrători - 1 psiholog, 1 asistent social, 1 sociolog si 2 jurişti.

Referatele de evaluare sunt întocmite la cererea instanțelor de judecată, şi, mai rar, la cererea Parchetelor, doar în cauzele în care a fost pusă în mişcare acțiunea penală anterior sesizării instanțelor.

În cursul anului 2003 au fost întocmite un număr de 149 referate de evaluare psiho-socială, iar în anul 2004, pâna în luna octombrie, au fost întocmite un număr de 238 de astfel de referate.

Din puntul de vedere al asistenței minorilor, postcondamnare, în situația aplicării prevederilor art. 103 Cod penal sau 110 ind. 1 Cod penal, în evidența serviciului figurează un număr de 9 minori, ce beneficiază de programele de reintegrare socială.

Începând cu luna octombrie 2004, S.R.S.S. Braşov a încheiat un protocol cu Penitenciarul Codlea, pentru derularea a doua programe:

- ” Revitalizarea sociala a minorului-Vitamin”, ce are următoarele obiective:
- legătura optimă cu familia;
- pregătirea pentru liberare;
- întocmire de c.v-uri în vederea unei eventuale angajări profesionale.
- consiliere psihologică.

“ Reintegrarea socială a minorilor şi tinerilor”

În acest moment, în cele două programe sunt incluşi un număr de 36 de minori încarcerați.

6. Penitenciarul Codlea :

Acest stabiliment penitenciar deserveşte toate instanțele arondate Curții de Apel Braşov.

Aici sunt amenajate două camere de custodiere a minorilor, fiecare dintre cei aflați în acest moment în detenție având propriul său pat. Şefii de camere sunt desemnați tot din rândul minorilor. Nu s-a constatat custodierea minorilor împreună cu majori, însă contactul dintre ei este posibil, ca urmare a scoaterii, împreună, în locurile de plimbare, sau pe holuri.

În afara programelor de reinserție socială derulate în parteneriat cu S.R.S.S.de pe lânga Tribunalul Braşov, în cadrul cabinetului psihologic, deservit doar de un singur psiholog, se deruleaza un program propriu, de consiliere specializată.

Programul de joacă şi sport pentru minori se derulează zilnic, câte o ora şi jumătate, iar aceştia au dreptul la 4 vizite şi 4 pachete lunar.

7. Direcția pentru Protecția Copilului:

În cadrul Serviciului de asistența şi consiliere a copiilor cu comportamente deviante s-au organizat 5 compartimente specializate:

- copiii de etnie rroma;

- copiii străzii;
- copilul delincvent;
- copilul abuzat;
- prevenire consum de droguri şi alcool.

Compartimentele ce se ocupă cu minorii delincvenți şi cu cei abuzați au preocupări legate de orientarea, supravegherea şi sprijinul copiilor în vederea readaptării sociale a acestora .

În privința minorilor cu vârste de sub 14 ani, dat fiind cadrul legislativ precar, nu se iau fața de aceştia nici un fel de măsuri de ocrotire. Cel mult, în cazuri foarte rare se procedează la scoaterea minorului, prin Comisia pentru Protecția Copilului din mediul delincvențional şi plasat în familia lărgită sau într-un Centru de Plasament.

Această Direcție derulează următoarele programe cu caracter preventiv:

-" Modelare comportamentală "-în colaborare cu Universitatea Transilvania-Braşov

-'Casa Copilului"- Poiana Soarelui, în colaborare cu mai multe fundații neguvernamentale.

În ceea ce priveşte colaborarea cu poliția, instanțele şi parchetele locale, aceasta se manifestă în următoarele direcții:

- consiliere şi evaluare psihologică.
- interviuri mixte ale minorilor, în echipe formate din psiholog, asistent social şi jurist.

La nivelul Direcției există o cameră specială de audiere minori, ce are următorul mobilier: birou, jucării, oglinzi, în general formând un mediu izolat, securizant.

Concluzie generală:

În prezent, instituțiile publice cu atribuțiuni pe linia justiției juvenile funcționează la parametri minimi față de necesitățile de abordare ale cauzelor, remarcându-se lipsa acută a personalului specializat în lucrul cu minorii şi a mijloacelor materiale necesare.

7.2. Studiu de caz - Instanța pentru Minori, Iaşi

Instanța pentru Minori din Iaşi este prima instanță de acest tip din țară. S-a dezvoltat cu eforturile exclusive ale organizațiilor neguvernamentale şi ale Asociației Magistraților din Iaşi. Considerăm că prezentarea modului în care această instanță a pornit, precum şi costurile implicate de-a lungul timpului, poate constitui o informație relevantă, dar şi un model pentru celelalte instanțe din țară.

În urma experienței obținute de Asociația Alternative Sociale Iaşi prin implementarea proiectului *Centrul Experimental de Probațiune* au fost identificate împreună cu instituțiile guvernamentale implicate în sistemul justiției noi nevoi. Astfel, în anul 2000 a început implementarea proiectului pilot Instanța pentru Minori

Iaşi, iar în anul 2003 a fost extins acest mecanism în alte trei localități din județ: Paşcani, Hârlău şi Răducăneni. Datorită bunei practici în adminstrarea cauzelor cu minori victime şi infractori obținute la nivelul județului Iaşi, Ambasada Britanica la Bucureşti a decis în octombrie 2004 sa finanțeze extinderea acestui proiect în județele Botoşani şi Vaslui.

Scopul proiectului a constat în asigurarea şi respectarea standardelor impuse de normele de drept intern şi internațional în ceea ce priveşte desfăşurarea proceselor penale privind minorii infractori şi victime.

Obiectivele proiectului au constat în:

I. Asigurarea unui climat optim de audiere şi judecare a cauzelor cu minori infractori şi minori şi victime minore în cadrul instituțiilor care instrumenteaza aceste cazuri, poliție, parchete şi instanțe de judecată din oraşul şi județul Iaşi.

În acest context este facilitată acuratețea, instrumentarea judicioasă şi cu celeritate a cauzelor în care sunt implicati minori care au comis infractiuni si minorii victime ale infracțiunilor.

II. Formarea unor echipe de specialişti pe raza județului Iaşi (lucrători de poliție, procurori, judecători, consilieri de supraveghere, asistenți sociali, psihologi), implicați în instrumentarea şi judecarea cauzelor cu minori victime şi minori infractori.

III. Reducerea consecințelor suferite de victimele minori şi familiile acestora cat şi reabilitarea minorilor care au comis infracțiuni cu ajutorul serviciilor oferite de instituțiile guvernamentale şi neguvernamentale din județul Iaşi.

Sesiuni de instruire realizate:

Pentru a implementa acest proiect au fost realizate 4 seminarii cu personalul implicat şi astfel 70 de persoane (lucrători de poliție, procurori, judecători, consilieri de reintegrare, asistenți sociali, psihologi) din județul Iaşi au fost formați în:

- Psihologia dezvoltării copilului,
- Drepturile Copilului conform Convenției ONU şi alte convenții internaționale
- (Regulile minimale standard ale Națiunilor Unite pentru administrarea Justiției Juvenile de la Beijing, Carta Africana cu privire la Drepturile şi Bunăstarea Copilului)
- Consecințele psiho-sociale ale abuzului asupra copilului
- Tehnici de investigarea copilului victima şi infractor
- Rolul şi tehnicile de lucru ale consilierului de reintegrare
- Agresorii sexuali (tipologii, ciclul abuzului, evaluare, etc)
- Modele de prevenirea delincventei juvenile şi a abuzului asupra copilului
- Crearea de rețele şi colaborare interinstituțională.

Costurile legate de formarea personalului implicat s-au ridicat la 23.000 Euro.

În vederea asigurării unui climat optim de investigare şi judecarea cauzelor cu minori victime şi infractori în instituțiile implicate pentru asigurarea acurateții probelor, celerității cauzelor şi evitării retraumatizării copilului s-au realizat următoarele dotări:

- 9 camere de audiere în cadrul secțiilor de poliție (6 secții de poliție din municipiul Iaşi, 1 secție de poliție din Paşcani, 1 secție de poliție din Răducăneni, 1 secție de poliție din Hârlău).
- Secțiile de poliție au fost dotate cu: geam tip oglindă, camere video, video, DVD, tv, computere, imprimante, birouri, scaune)
- 4 camere de audiere în cadrul parchetelor Iaşi, Paşcani, Hârlău, Răducăneni (tv, video, camera video, computere, imprimante)
- 4 săli de judecată pentru minori (Judecătoria Iaşi, Judecătoria Paşcani, Judecătoria Hârlau, Judecătoria Răducăneni) care au fost dotate cu mobilier, tv, video, în Iaşi şi cu instalație de sonorizare.
- Costurile legate de dotarile camerelor de audieri şi a sălilor de judecată au fost de 26.000 Euro.

Camerele pentru audierea minorilor dotate cu sistem audio-video folosesc la: înregistrarea declarațiilor minorilor - utilizate ca mijloace de probă şi care fac dovada modului în care au fost luate declarațiile copilului. Este adevarat că legislația actuală impune administrarea nemijlocită a probelor în cursul urmăririi penale şi a cercetării judecătoreşti ceea ce înseamnă în mod implicit reaudierea minorului victima în fața judecătorului. Însă, existența unei astfel de înregistrări obținute în cursul urmăririi penale atestă legalitatea modului de obținere a probei. Descrierea în totalitate a faptei poate să determine judecătorul să nu mai dispună audierea în detaliu a victimei fiind suficient raspunsul acesteia ca-şi menține declarațiile făcute anterior, evitându-se retraumatizarea. Judecarea cauzelor pentru minori se realizează în cadrul completelor specializate.

Reabilitarea minorilor care au comis infracțiuni şi reducerea consecințelor suferite de victimele minori şi familiile acestora se realizează cu ajutorul serviciilor oferite de instituțiile guvernamentale şi ne-guvernamentale din județul Iaşi astfel:

Serviciul de Reintegrare şi Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iaşi

- evaluarea psiho-sociala a minorilor care au comis infracțiuni;
- supravegherea pedepselor a caror executare a fost suspendată condiționat sau sub supraveghere, măsura educativă a libertații supravegheate;
- asistență şi consiliere pentru minorii care au comis infracțiuni şi sunt în supravegherea serviciului sau în penitenciar, aceasta asigurându-se la cererea lor.

Asociația Alternative Sociale Iaşi,

Organizația Salvați Copiii Iaşi

Centrul de Mediere şi Securitate Comunitară

- oferă servicii de evaluare psihologica şi socială copiilor victime ale abuzului şi neglijării, copiilor victime ale traficului de ființe umane pentru poliție, parchet, instanțele de judecată.
- ofera servicii de consiliere psihologică şi asistența socială
- desfasoară campanii de prevenirea abuzului şi neglijării, a traficului de copii şi a delincvenței juvenile.

- oferă servicii de consiliere juridică şi mediere

Parteneriate:

S-au realizat parteneriate cu instituțiile guvernamentale şi neguvernamentale din județul Iaşi în vederea implementării şi sustenabilității proiectului.

Parteneriatele au cuprins următoarele aspecte principale:

- desemnarea unor specialişti din cadrul instituțiilor partenere care să instrumenteze şi să administreze cauzele cu minori victime şi infractori.
  - lucrători de poliție
  - procurori
  - judecători
  - psihologi şi asistenți sociali din ONG-urile partenere dar şi din cadrul Direcției de Asistența Socială Iaşi
- punerea la dispozitie a unor spații pentru dotarea camerelor de audiere, săli de judecată
- asigurarea sustenabilității proiectului.

Partenerii au fost:

Instanța pentru Minori Iaşi este un proiect inițiat de Asociația Magistraților Iaşi şi administrat de Asociația Alternative Sociale Iaşi. Pentru implementarea acestui proiect s-a obținut avizul Ministerului de Justiție din România;

Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Iaşi;

Curtea de Apel Iaşi;

Inspectoratul de Poliție al Județului Iaşi;

Serviciul de Reintegrare şi Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iaşi;

Organizația Salvați Copiii Iaşi.

Proiecte colaterale care au susținut Instanța pentru Minori Iaşi:

- *Alternative la detenție pentru minori*, proiect administrat de Penal Reform International şi în care Asociația Alternative Sociale este partener având rolul de implementator în oraşul Iaşi, proiect finanțat de FDSC prin Phare Acces;
- *Munca în folosul comunitățatii*, proiect administrat de Penal Reform International îin care Asociația Alternative Sociale este partener şi pe care l-a implementat în oraşul Iaşi, proiect finantat de FDSC prin Phare Acces;
- *Tineri impotriva delincvenței*, proiect implementat de Inspectoratul de Polițe a Județului Iaşi în parteneriat cu Asociația Alternative Sociale Iaşi;
- *Prevenirea exploatării sexuale, a exploatării prin munca şi a traficului de copii*, proiect implementat de Asociația Alternative Sociale în parteneriat cu Inspectoratul Şcolar Județean Iaşi, Inspectoratul de Poliție a Județului Iaşi şi finanțat de UNICEF Romania;
- *Servicii psiho-sociale pentru prevenirea instituționalizării şi reabilitarea copilului victimă a abuzului şi neglijării,* proiect administrat de Asociația

Alternative Sociale Iaşi în parteneriat cu Centrul de Mediere şi Securitate Comunitară Iaşi, Direcția de Asistență Socială Iaşi, Serviciul de Reintegrare şi Supraveghere Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Organizația Salvați Copiii Iaşi, finanțat în cadrul liniei ChildNet care reprezintă un parteneriat între USAID,World Learning si ANPCA.

Buget şi finanțatori:

Pentru implementarea proiectului Instanța pentru Minori s-au cheltuit 74.200 Euro (este inclusă şi contribuția organizațiilor partenere).

- Delegația Uniunii Europene la Bucureşti, Phare Acces
- Centrul de Resurse Juridice
- Know How Fund
- UNICEF Romania
- Centrul de Mediere şi Securitate Comunitară

Concluzii:

Proiectul Instanța pentru Minori Iaşi reprezintă o inițiativă locală a instituțiilor implicate în sistemul justiției juvenile, inițiativă care a avut ca punct de plecare o evaluare a nevoilor de formare, de logistică şi de parteneriate funcționale care să faciliteze respectarea Drepturilor Copilului conform Convenției ONU şi a altor convenții internaționale pe care România le-a ratificat. O propunere de *lege ferenda* ar fi introducerea televiziunii cu circuit închis pentru audierea minorilor victime şi a minorilor martori pentru a se evita contactul acestora cu agresorul în sala de judecată.

CAPITOLUL VIII - ANALIZĂ MEDIA

Analiza fenomenului delicvenței juvenile presupune, dincolo de analizarea cadrului legislativ şi a instituțiilor implicate în prevenirea acestui fenomen ori în instrumentarea cauzelor cu făptuitori minori, abordarea acestui fenomen şi din punct de vedere social. Acest lucru implică şi analiza modului în care problematica copilului aflat în dificultate ori a celui care a săvârşit o infracțiune este reflectată în mass media, ținându-se cont, totodată, de infuența, respectiv rolul educativ pe care acesta trebuie să o aibă. Nu în ultimul rând, s-a avut în vedere gradul de informare al jurnaliştilor în materia delicvenței juvenile precum şi opiniile specialiştilor privitoare la relația cu media.

8.1 Etapele şi rezultatele analizei media

Analiza media privind fenomenul delicvenței juvenile cuprinde mai multe etape de lucru şi anume:

- analizarea articolelor scrise şi a unor producții radio-tv, publicate sau difuzate în perioada octombrie 2003 – octombrie 2004, având ca subiect problematica copilului, în vederea identificării problematicii delicvenței juvenile;
- analizarea articolelor legate de situația minorului delicvent şi a delicvenței juvenile;
- întâlniri cu jurnaliştii – autori a unor materiale, în vederea intervievării acestora privind reflectarea delicvenței juvenile în presă;
- organizarea şi moderarea unui focus grup cu specialişti în domeniul delicvenței juvenile pentru a analiza relația acestora cu presa;
- analizarea atât a răspunsurilor cât şi a reacțiilor participanților;
- întocmirea unui raport privind articolele analizate, interviurile cu jurnaliştii şi focus grupul cu specialiştii;
- concluzii şi recomandări pentru îmbunătățirea colaborării între instituțiile implicate în fenomenul delicvenței juvenile, serviciile sociale şi mass media.

Pentru această analiză media au fost luate în considerare peste 21000 de articole referitoare la problematica copilului, ştiri, reportaje şi emisuni publicate sau difuzate în perioada octombrie 2003 – octombrie 2004. Se poate constata o medie aproximativă cuprinsă între 1700 – 1750 de materiale difuzate lunar de cele 23 de canale media luate în considerare. Dintre materialele analizate doar aproximativ 564 privesc delicvența juvenilă.

Ziarele şi posturile de radio şi televiziune monitorizate au fost: Adevărul, Cotidianul, Cronica Română, Curierul Național, Dimineața, Evenimentul Zilei, Gardianul, Jurnalul Național, Libertatea, Realitatea Românească, România Liberă, Ultima Oră, Ziarul Financiar, Ziua, Europa FM, Radio România Actualități, Radio România Tineret (octombrie 2003 – iulie 2004), Antena 1, B1 TV, Prima TV, Pro TV, Tele 7 abc, TVR 1.

Cele aproximativ 564 de materiale care relatează despre minorul delicvent şi aspecte legate direct sau indirect de delicvența juvenilă au fost publicate pe parcursul unui an calendaristic (12 luni) în cele 23 de canale media luate în considerare. De menționat că publicațiile şi posturile de radio şi televiziune menționate sunt cele care s-au implicat activ în tematica analizată. Se poate constata o medie de aprox. 47 de materiale difuzate lunar de cele 23 canale media (ziare, posturi de radio şi televiziune) ceea ce reprezintă un interes nu foarte ridicat al presei pentru fenomenul delicvenței juvenile.

Dintre ziare se remarcă totuşi cu o mai mare implicare – România Liberă, Adevărul, Ziua, Gardianul, Național, Libertatea; dintre posturile de radio – Radio România Actualități, iar posturi TV – Antena 1, Pro TV, Prima, Realitatea.

Subiectele reflectate sunt: tâlhăriile comise de minori, jafuri, furturi, consumul şi traficul de droguri, taxe de protecție, cerşetoria, traficul de ființe umane, prostituția, acțiuni de prevenire a faptelor antisociale săvârşite de minori, alternative la pedepsele pecuniare sau privative de libertate, centrele de reeducare şi integrare socială, dezvoltarea sistemului judiciar privindu-i pe minori, condițiile din penitenciare, sondaje, rapoarte, protocoale de prevenire a folosirii copiilor în activități criminale, medierea victimei cu agresorul, măsuri ale CNA, exemple şi cazuri privind delicvența juvenilă din alte țări, programe europene ale sistemului penitenciar.

În ceea ce priveşte modul de prezentare al subiectelor se pot remarca două tendințe: una de prezentare scurtă, succintă, fără detalii ale cauzelor sau efectelor faptelor comise de minori şi alta de scoatere în evidență a senzaționalului, cu date şi detalii care pun în pericol chiar siguranța minorului.

Există chiar tendința de generalizare, etichetare şi chiar diagnosticare a unor fapte şi fenomene prin preluarea de date şi statistici şi prezentarea lor ruptă de context. Exemplu: în 05.06.2004 aflăm din ziarul Azi că „tâlhăria este fapta juridică cel mai des întâlnită”, că „tâlharii sunt din ce în ce mai tineri” (13 ani) şi că aceştia provin din „familii dezorganizate”. Curierul Național din 04.06.2004 prezentase deja aceste informații sub titlul „Bandele de tâlhari adolescenți terorizează capitala”, arătând că în perioada mai-iunie 2004, 30 de minori care au săvârşit fapte de tâlhărie au fost identificați de oamenii legii.

Pentru a atrage atenția publicului majoritatea articolelor au titluri şocante, spectaculoase sau extrem de critice la adresa autorităților, nefiind susținute de argumente care să se regăsească pe parcursul materialului publicat. De asemenea sunt publicate imagini care dezvăluie identitatea agresorului sau a victimei, cît şi informații personale ale acestora.

Articolele mai ample şi în general implicarea televiziunilor, sunt generate de evenimente sau proiecte care presupun prezența unor personalități din domeniul politic, social, economic.

Se poate trage concluzia că nu există o politică coerentă a ziarelor privind fenomenul delicvenței juvenile, acesta fiind un domeniu de „umplutură”, iar în ceea ce priveşte posturile de radio şi de televiziune, acestea difuzează mai mult informații de actualitate, ştiri, comentarii scurte.

După analizarea materialelor publicate şi difuzate am alcătuit o listă cu jurnaliştii de la principalele ziare, posturi de radio şi televizune care reflectă mai frecvent fenomenul delicvenței juvenile, în vederea realizării unor interviuri cu aceştia. Această acțiune a avut în vedere identificarea problemelor privind

reflectarea delicvenței juvenile în presă şi o mai mare sensibilizare pentru munca de documentare şi investigație în domeniul discutat.

Pe parcursul următoarelor 10 zile am realizat 8 interviuri cu jurnalişti de la: Adevărul, Jurnalul Național, Ziua, Realitatea Românească, Nine o'clock, Gardianul, Radio România Actualități, Radio Europa FM.

Întrebările au fost următoarele:

a. De unde vă culegeti informațiile privind delicvența juvenilă ?
b. Până unde mergeți cu documentarea, investigația jurnalistică şi publicarea articolelor ?
c. Care este publicul țintă - de ce şi pentru cine scrieți aceste articole ?
d. Ce părere aveți despre publicarea imaginii şi a datelor personale a infractorului minor ?
e. Ce părere aveți despre înființarea instanțelor specializate pentru minori (cu personal specializat în protecția drepturilor copilului - judecători, avocați, psihologi, etc) ?
f. Care sunt obstacolele pe care le întâmpinați în publicarea articolelor privind delicvența juvenilă ?
g. Ce soluții propuneți pentru o mai bună informare a presei şi implicit a publicului, privind delicvența juvenilă, în vederea stopării creşterii infracționalității în rândul minorilor ?

Centralizarea şi sintetizarea răspunsurilor relevă următoarele:

a. Principalele surse de informații privind delicvența juvenilă sunt birourile de

   presă ale inspectoratelor județene de poliție, agenții de presă, ONG-uri, Ministerul Educației, Direcția Penitenciarelor, Institutul Național de Statistică (INS), Agenția Națională Antidrog (ANA), Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului şi Adopție (ANPCA), DPC-uri, Ministerul Justiției, Internet, case de copii.

   Sursele cele mai menționate sunt Poliția şi organizațiile neguvernamentale din domeniul protecției copilului, specializate în delicvența juvenilă.

   Răspunsurile reflectă lipsa dezvoltării unei rețele informative specifice domeniului şi a unor persoane de contact ca interfață între instituții şi mass media.

b. O parte dintre subiecții intervievați afirmă că merg cu investigația jurnalistică până acolo unde este nevoie, neprecizând clar ce înseamnă acest lucru. Ei nu se simt sprijiniți în demersurile făcute, acuzând o lipsă de continuitate a anchetelor jurnalistice, datorată atât politicii redacționale cât şi a birocrației din instituțiile statului. Unele răspunsuri sunt evazive, generale şi teoretice fiind datorate lipsei de interes pentru subiectul în discuție, pe care unii redactori şefi îl consideră de „umplutură". Publicarea articolelor au în vedere în primul rând „ceea ce ar putea să se vândă" şi de multe ori îmbracă forma unor „ştiri izolate". Pentru unii jurnalişti obiectivitatea profesională este confundată cu neimplicarea în urmărirea unui caz.

Răspunsurile jurnaliştilor la această întrebare relevă lipsa de specializare în domeniul protecției copilului sau specific delicvenței juvenile şi chiar lipsa de documentare a acestora din motive obiective, cum ar fi organizarea redacțiilor din care fac parte, sau subiective, datorate lipsei de înțelegere a fenomenului în profunzimea lui, cu cauze şi efecte.

c. Publicul țintă diferă de la publicație la publicație, dar cu mici excepții acesta este format în principal din părinți, bunici, copii, profesori şi instituții direct interesate.

d. Cu toate că majoritatea celor intervievați cunosc reglementările CNA cu privirea la protejarea identității minorului aflat în situații de risc, doar o parte este convinsă că publicarea imaginii şi a datelor personale ale acestuia afectează minorul în cauză. Unii sunt de părere că relatarea faptelor şi a situațiilor este suficientă pentru a releva un caz sau a oferi un exemplu, în timp ce alții afirmă cu dezinvoltură că nu văd ce e rău să dai exemplul negativ ca la gazeta de perete cu fotografie, nume, domiciliu. De semnalat sunt şi răspunsurile care se situează la limita dintre ce e corect din punct de vedere al deontologiei profesionale şi ce se vinde, ce îşi doreşte publicul avid de spectacol, ceea ce duce la un compromis din partea reporterului care afirmă că pentru el publicarea imaginii şi a datelor personale ale delicventului minor „e în funcție de gravitatea faptei" şi în funcție de aceasta „trebuie amendat şi individul".

e. La cest punct se poate constata o părere pozitivă unanimă, toți argumentând favorabil proiectul înființarii instanțelor specializate pentru minori.

f. Printre obstacolele întâmpinate de ziarişti în publicarea articoleleor sau difuzarea unor materiale putem enumera lipsa de informații suficiente sau a detaliilor privind un caz sau altul, politica redacțiilor din care fac parte – prin lipsa de interes a managerilor pentru domeniul în cauză, birocrația instituțiilor de stat, personalul insuficient care acoperă paleta complexă a problematicii sociale, reținerea unor surse de a difuza informația – cauzată de experiențe neplăcute cu presa, şi chiar lipsa de interes a cititorilor pentru acest gen de subiecte.

g. Pentru o mai bună informare a presei şi implicit a publicului, jurnaliştii propun :

- Rapoarte periodice (lunare, trimestriale/semestriale, anuale) despre fenomenul delicvenței juvenile, cu date statistice, cazuri concrete, cauze, efecte, etc.
- Buletine informative ale instituțiilor direct implicate;
- Site-uri pe INTERNET cu informația la zi ;
- Întâlniri informale cu specialişti şi reprezentanți ai instituțiilor guvernamentale şi neguvernamentale, „fără reportofoane şi fără pixuri", precum şi întâlniri cu delicvenți minori, în vederea obținerii de informații direct de la sursă ;
- Redactarea comunicatelor într-un mod mai clar, şi mai atrăgător pentru atenția publică ;

- Parteneriate cu redacțiile în vederea unei mai bune mediatizări a fenomenului şi ale acțiunilor de prevenire a delicvenței juvenile.

O altă etapă a acestei analize media a fost, în data de 29 octombrie 2004, organizarea unui focus grup cu specialişti în domeniul delicvenței juvenile – persoane care se află la interfața cu mass media din partea instituțiilor pe care le reprezintă.

Tema focus grupului a fost: **Reflectarea subiectului „Delincvența juvenilă" în presă**

Acțiunea a fost o reuşită cel puțin din punct de vedere al prezenței şi implicării celor care au confirmat participarea la focus grup. Focus grupul s-a desfăşurat în sala de şedințe a Reprezentanților UNICEF, într-un cadru informal, deschis discuțiilor libere care au durat aproximativ 90 de minute, persoanele prezente fiind în număr de 10. Ei au reprezentat următoarele instituții : Fundația APEL, ANPCA, DPC Sector 4, Inspectoratul General al Poliției Române, Institutul pentru cercetarea şi prevenirea criminalității, Ministerul Justiției, Direcția de reintegrare socială şi supraveghere, Fundația CRED, DPC Sector 5, DPC Sector 3, şi Asociația de promovare a justiției pentru minori Jean Valjean.

Discuțiile au fost înregistrate pe casetă şi minidisc şi au avut ca suport următoarele întrebări:

1. Ce părere au despre reflectarea delincvenței juvenile în presă ?
2. Până unde merg sau ar trebui să meargă ziarişții cu documentarea, cercetarea şi publicarea faptelor şi informațiilor ?
3. Ce părere au despre birocrația acuzată de jurnalişti ca piedică (nu neapărat conştientă) din partea unor anumite instituții, în difuzarea cât mai promptă a informației?
4. Care este relația pe care o au cu presa?
5. Cum este reflectată imaginea delincventului minor în presă ?
6. Cine ar trebui să se sesiseze şi să ia măsuri în cazul unor abuzuri sau încălcări ale drepturilor copilului (delincventului minor) ?
7. Care este publicul interesat în mod deosebit în fenomenul de creştere al delincvenței juvenile. Cui ne adresăm de fapt atunci când difuzăm informația pentru publicare ?
8. Cum ar putea fi îmbunătățită relația cu presa în vederea unor acțiuni concertate, de producere a unei schimbări pozitive de implicare şi susținere în vederea combaterii fenomenului de delicvență juvenilă ?

Observații privind desfăşurarea discuțiilor şi analizarea răspunsurilor

Discuțiile au demarat în forță prin afirmația directă a participantei C. că „presa încearcă să scoată în evidență senzaționalul". Ca argument în favoarea diagnosticului precedent a dat exemplul unui copil, care în urma unui interviu acordat presei a descoperit că afirmațiile lui erau rupte de contextul prezentat. Ca o consecință a acestui fapt, cumulată cu alți factori, copilul s-a simțit foarte vinovat, încercând chiar să se sinucidă.

Exemplul şocant oferit chiar de la începutul discuțiilor a dat tonul unui şir de acuzații legate de lipsa de profesionalism a mai multor jurnalişti. S-a menționat

slaba documentare a ziariştilor cu care cei invitați au intrat în legătură, precum şi lipsa lor de interes în înțelegerea fenomenului delicvenței juvenile în ansamblul lui. Specialiştii sunt solicitați de multe ori pentru a da cifre şi date, diagnosticări generale legate de cauzele şi efectele fenomenului, existând astfel pericolul generării unor idei preconcepute. De exemplu s-a indus publicului ideea că infractorii minori fac parte din familii dezorganizate, ca şi când aceasta ar fi principala cauză a delicvenței juvenile.

Pe de o parte prezentarea cazurilor senzaționale sau a ştirilor spectaculoase duc la deformarea realității privind delicvența juvenilă, iar pe de altă parte superficialitatea, inconsecvența şi lipsa de implicare a celor care scriu despre acest fenomen se transferă şi asupra opiniei publice. Calitatea produsului final este afectată de graba cu care unii reporteri îşi fac treaba. În cazul unor reportaje mai ample s-a tras concluzia că acestora li se acordă spațiu nu pentru motivația evenimentului ci pentru prezența personalităților care participă. Ex. [J.: „Eu am o întrebare: de ce credeți că oamenii ăia care scriu despre deschiderea unui centru, o fac? Care este motivul? Sunt foarte convins, că este vorba despre cei care participă la deschidere şi nu motivația deschiderii acelui centru. E nevoie de centru sau e nevoie de imagine pentru unii?”]

În ceea ce priveşte dreptul la confidențialitate al minorului aflat în situație de risc acesta este deseori încălcat, doar pentru ca „marfa” să se vândă mai bine.

A fost invocată lipsa unor organisme de sesizare, control şi amendare a abuzurilor din presa scrisă. În ceea ce priveşte audio vizualul se poate constata implicarea CNA şi demersurile acestuia pentru reglementarea aspectelor ce pot afecta sau influența negativ publicul țintă şi persoanele expuse.

La întrebarea privind birocrația acuzată de jurnalişti, mai ales în cazul instituțiilor statului, s-a răspuns prin câteva exemple în care cei solicitați au încercat să se implice cât mai prompt, infirmând cel puțin parțial această părere. S-a mai subliniat că este şi o problemă legată de atitudinea şi modul cum este solicitată informația sau cerut sprijinul autorităților. Ex. [C: În legătură cu birocrația să zicem că nu întotdeauna lucrurile merg aşa de repede cum ar dori dânşii, dar de exemplu primesc fax şi îi întreb „când aveți nevoie?” şi îmi răspund „ieri”. (...) Trăim aşa o teroare, „aoleo, vine presa!”] sau [G: (…) Cei de la ziar au insistat foarte mult şi chiar ne-au amenințat efectiv, că vor scrie de rău despre instituția noastră.]

La întrebarea „Care este relația pe care o aveți cu presa?” adresată strategic pe la mijlocul discuției, după toate exemplele negative, majoritatea participanților au recunoscut, într-un mod mai mult sau mai puțin direct, lipsa unor strategii de comunicare, a purtătorilor de cuvânt sau a specialiştilor în Relații Publice. Nu există însă convingerea foarte clară că strategiile de comunicare, dezvoltate de fiecare instituție în parte, ar rezolva problema reflectării în presă a delicvenței juvenile.

A fost subliniat şi rolul punitiv pe care presa şi-l asumă în numele societății, amendând orice greşeală şi stigmatizînd minorul sau tânărul care a săvârşit o infracțiune.

Au fost şi câteva atitudini uşor pozitive, de a recunoşte faptul că „avem nevoie de presă”, sau de înțelegere pentru jurnalistul pus în situația de a acoperi mai multe evenimente în aceeaşi zi, sau care contrar convingerii sale, se supune politicii publicației pentru care lucrează.

Cu toate rezervele față de imaginea pe care presa şi-a promovat-o în România şi a modalităților de lucru folosite de unii jurnalişti, au existat mai multe propuneri de îmbunătățire a relației celor prezenți la focus grup cu mass media, printre care: specializarea unor jurnalişti pe domenii de activitate, dezvoltarea unor legături directe cu anumiți reporteri şi fidelizarea acestora față de domeniul delicvenței juvenile, selectarea publicațiilor care se implică cu mai mult profesionalism în vederea unei colaborării active, crearea unor site-uri care să furnizeze informațiile necesare presei şi actualizarea celor existente, strategii de comunicare şi PR.

8.2. Concluzii şi propuneri

1. Cu toate că jurnaliştii sunt îngrijorați de creşterea delicvenței juvenile, materialele scrise sau audio/TV ocupă o pondere scăzută în mass media românească, datorită în primul rând a politicilor redacționale.
2. După afirmațiile specialiştilor şi a jurnaliştilor intervievați se poate spune că, în general, pentru protecția copilului aflat în situații de risc, mass media nu are o politică coerentă, interesul pentru acest domeniu fiind sporadic sau dictat de concluziile unor rapoarte internaționale, iar în ceea ce priveşte delicvența juvenilă, aceasta constituie un „subiect de umplutură" pentru redactorii şefi.
3. În marea majoritate, modul de prezentare al subiectelor este succint, fără abordarea în ansamblu a fenomenului (cu cauze şi efecte), ceea ce reflectă lipsa de implicare din partea celor care redactează materialul.
4. Deseori întâlnim detalii care scot în evidență, în mod forțat, senzaționalul (titluri rupte din context, imagini şi date ale infractorului minor etc).
5. Sursele de informare (comunicate, statistici, baze de date, pagini web, etc) puse la dispoziția presei nu îmbracă cele mai complete şi atractive forme din punct de vedere al transparenței şi înțelegerii fenomenului delicvenței juvenile.
6. Există, din partea jurnaliştilor, tendința de generalizare, etichetare şi diagnosticare a fenomenului, ceea ce poate induce publicului o falsă părere.
7. Nu este acordat dreptul la replică, nici chiar atunci când există motive temeinice ca acesta să fie solicitat şi oferit.
8. Nu există un feedback din partea publicului, ziariştii presupunând că grupul țintă, căruia i se adresează, ar trebui să fie părinții şi toți cei implicați în educația, creşterea sau protecția copilului.
9. Dreptul copilului la confidențialitate este deseori încălcat, prin difuzarea de imagini şi date personale.
10. Instanțele specializate pentru minori reprezintă un proiect apreciat şi susținut teoretic de jurnalişti, chiar dacă se poate constata o slabă mediatizare a acestuia, la nivel național.
11. Mulți specialişti în domeniul delicvenței juvenile au avut parte de experiențe negative în relațiile lor cu presa, fiind convinşi că acest fapt se datorează unei lipse de documentare a unor jurnalişti şi a neabordării de către aceştia a fenomenului în ansamblul lui

12. Instituțiile şi ONG-urile implicate în combaterea delicvenței juvenile nu au strategii de comunicare şi servicii de relații publice sau personal specializat în relațiile cu mass media, care să le permită o mai bună colaborare cu presa.
13. În afara Consiliului Național al Audiovizualului nu există organisme de monitorizare şi amendare a abuzurilor din presă.
14. Combaterea delicvenței juvenile are nevoie de dezvoltarea şi aplicarea unei relații biunivoce între presă şi specialiştii în domeniu.

Propuneri

- Dezvoltarea unor rețele informative specifice domeniului delicvenței juvenile care să cuprindă site-uri pe INTERNET, buletine informative şi rapoarte periodice, studii de caz, surse de informare, persoane de contact.
- Seminarii de pregătire şi specializare în relații publice oferite celor din instituții guvernamentale şi neguvernamentale care îşi desfăşoară activitatea la interfața cu mass media.
- Sensibilizarea la nivel de middle şi top management a factorilor de decizie redacționali prin încheierea unor parteneriate media.
- Organizarea unor întâlniri informale cu persoane direct implicate în combaterea delicvenței juvenile şi chiar cu specialişti în domeniu (psihologi, sociologi, asistenți sociali, jurişti, etc) pentru ca jurnaliştii să obțină informații direct de la sursă.
- Dezvoltarea unor programe de monitorizare, analiză şi control media în vederea amendării presei care exercită abuzuri asupra copilului aflat în situații de risc.
- Organizarea unor seminarii, workshopuri şi training-uri pentru jurnalişti care doresc să se specializeze în domeniul protecției drepturilor copilului.
- Dezvoltarea unor strategii şi campanii de comunicare specifice fiecărei instituții interesate.

CAPITOLUL IX - CONCLUZII ŞI RECOMANDĂRI

9.1. Concluzii

În România anului 2004 nu există un sistem coerent de justiție pentru minori. Această afirmație este susținută de majoritatea reprezentanților instituțiilor care au fost intervievați, dar mai presus de aceştia, este susținută de realitatea contactului cu minori în arestul poliției, într-un penitenciar de maximă siguranță sau într-un centru de primire în regim de urgență.

În prezent, există un capitol în Codul Penal referitor la minoritate, câteva dispoziții speciale în Codul de procedură penală, precum şi experiența unui proiect al societății civile inițiat în Municipiul Iaşi, dezvoltat la nivelul instanțelor din județul Iaşi şi care acum se extinde la nivelul altor două județe din Moldova. Mai există şi alte câteva inițiative ale unor organizații non-guvernamentale care se ocupă de delincvența juvenilă. Este, în mod evident, prea puțin, iar acest raport vorbeşte în principal, de ce lipseşte din domeniul justiției pentru infractori minori din perspectiva unei evaluări sociologice, dar şi a cadrului legislativ penal şi procesual penal.

Un sistem penal, în speță cel destinat făptuitorilor minori, nu poate funcționa în absența unor servicii sociale foarte bine puse la punct. Cu alte cuvinte, sancționarea minorului (fie prin aplicarea unei măsuri educative, fie prin aplicarea unei pedepse) nu poate conduce în mod necesar la îndreptarea acestuia în absența unor servicii specializate care să se ocupe de îndrumarea, consilierea minorului şi, nu în ultimul rând, acolo unde este necesar, a familei acestuia.

În primul rând, trebuie să pornim de la resursele existente în ceea ce ar trebui să fie sistemul de justiție pentru minori. Din punct de vedere al resurselor umane, situația actuală prezintă mai multe deficiențe. Una dintre acestea constă în faptul că toate instituțiile (cu excepția barourilor de avocați) care sunt implicate în instrumentarea cauzelor cu minori au, în general, personal insuficient raportat la numărul de cazuri de care se ocupă. Astfel un polițist, procuror, judecător se confruntă cu un volum de muncă prea mare, fapt care afectează atât viteza cu care se lucrează cât şi calitatea muncii.

O altă problemă - legată de resursele umane - o constituie lipsa unor lucrători specializați în cazurile cu infractori minori, care să aibă o pregătire profesională în domeniul delincvenței juvenile şi care să nu mai aibă responsabilități şi pentru alte tipuri de infracțiuni. Legat de aceasta, este şi problema lipsei unor specialişti – psihologi, asistenți sociali – la care să se poată apela oricând este necesar într-un caz de infractor minor. În ce priveşte resursele de cunoaştere, s-a constat la nivelul actorilor instituționali faptul că mulți nu cunosc cum funcționează alte sisteme juridice şi nu pot da exemple de bune practici din țară sau străinătate în domeniul delincvenței juvenile.

A treia categorie de resurse o constituie infrastructura, care însă, reprezintă mai degrabă o problemă nu numai în cazul justiției pentru minori, ci la nivelul întregului sistem juridic din România. Nu există spații suficiente şi nici adecvate pentru anchetarea sau judecarea minorilor, nu există tehnica necesară pentru a putea înregistra audierile unui minor, nu există dotările informatice necesare pentru a putea ține o evidență a cazurilor cu minori sau pentru a fi la curent cu ultimele modificări la nivel de legislație, şi nu în ultimul rând, nu există suficiente autoturisme

pentru ca lucrătorii SRSS (acestia nu au autonomie financiară, depinzând ca fonduri şi logistică de tribunalul pe lângă care funcționează) sau DPC să se poată deplasa în afara reşedinței de județ.

În al doilea rând, trebuie să luăm în considerare modul în care unii reprezentanți ai instituțiilor implicate în domeniul justiție / protecției minorilor infractori îşi îndeplinesc atribuțiile legale. După cum a rezultat din interviurile realizate, veriga slabă din lanțul de instituții care sunt implicate în vreun fel sau altul în cazurile cu infractori minori este Autoritatea Tutelară, ale cărei anchete sociale obligatorii sunt inutile din cauza faptului nu conțin informațiile necesare judecătorului pentru a-şi putea face o imagine corectă despre mediul social din care provine minorul.

La polul opus este SRSS datorită promptitudinii cu care răspunde la cererile instanțelor sau a organelor de urmărire penală, dar şi calității referatelor de evaluare psiho-socială pe care le întocmesc. Este la fel de adevărat, însă, că datorită personalului insuficient pe care aceste servicii îl au, precum şi a lipsei autovehiculelor pentru a se deplasa pe tot cuprinsul unui județ, referatele de evaluare sunt făcute, de multe ori, numai pentru instanțele sau organele de urmărire penală din reşedința de județ. Acest lucru conduce la o inegalitate de tratament juridic față de un minor care este cercetat sau judecat la o instanță din altă localitate. Pe de altă parte, obligațiile puse în sarcina minorului de către instanța de judecată în cazul libertății supravegheate ori a suspendării executării pedepsei sub supraveghere sunt foarte greu de urmărit din cauza aceloraşi factori: numarul foarte scăzut al consilierilor de reintegrare socială si supraveghere din țară precum şi a lipsei de resurse logistice a acestora. Nu în ultimul rând, sunt situații când aceşti factori conduc la neacordarea de către judecător a unor pedepse ori măsuri educative, de altfel prevăzute de Codul penal actual (cum ar fi: suspendarea sub supraveghere ori impunea unor obligații în sarcina minorului, în cazul libertății supravegheate sau munca în folosul comunității).

Se poate astfel concluziona ca unul dintre puținele servicii cu rol social şi de reintegrare a minorilor care au săvârşit o faptă penală, care are personal calificat şi experiență suficientă, este pus în situația de a nu-şi putea exercita atribuțiile legale. În lipsa luării unor măsuri corespunzătoare, acest lucru va deveni acut, o data cu anul 2005, când aceste servicii vor avea atribuții şi în domeniul protecției victmelor infracțiunilor, precum şi prerogative suplimentare, o dată cu intrarea în vigoare a noului Cod penal.

Pe lângă aceasta trebuie să avem în vedere faptul că uneori drepturile procesuale ale minorilor sunt doar formal asigurate, asta însemnând că ele pe hârtie apar ca fiind respectate, însă în practică nu s-a întâmplat aşa. Aici pot fi incluse o serie de exemple în care actorul principal este poliția, însă nu ar fi posibile fără ajutorul avocaților şi a procurorilor. Astfel, din discuțiile purtate a rezultat faptul că mai există încă situații în care: nu se asigură asistența juridică obligatorie în momentul când se încep audierile; nu are loc anunțarea, din momentul reținerii unui minor, a părinților acestuia sau a unui reprezentant legal pentru a participa la audieri; are loc forțarea declarațiilor minorilor recurgându-se la intimidări şi amenințări sau diverse condiționări. În plus, în multe cazuri nimeni nu explică minorului ce se întâmplă cu el şi ce urmează să se întâmple pe parcursul desfăşurării anchetei şi judecații. În aceeaşi gamă de aspecte legate de activitatea instituțiilor trebuie menționată şi birocrația sufocantă în privință anumitor proceduri, precum şi strictețea relațiilor de subordonare ierarhică care nu lasă prea multă putere de decizie unui lucrător fără funcție de conducere.

Dincolo de respectarea drepturilor minorilor, este o problemă modul în care sunt sancționate infracțiunile comise de aceştia. În cazul celor care nu răspund penal, în prezent măsurile de protecție pe care pot să le impună direcțiile de protecție a copilului nu-şi dovedesc decât în mică măsură eficiența în ce priveşte stoparea comportamentului infracțional la această categorie de minori. Această situație este determinată de faptul că DPC nu are puterea de a-i constrânge pe minori şi familiile acestora să participe la programe de consiliere. Vidul legislativ şi lipsa de servicii sociale destinate acestei grupe de copii (respectiv cei care săvârşesc o infracțiune, dar nu au vârsta răspunderii penale, ori s-a dovedit ca nu au discernământ) nu a făcut altceva decât să creeze premisele unui comportament delicvent, astfel că, pe mulți dintre ei, o dată ajunşi la vârsta răspunderii penale, îi regăsism în peitenciarele din România ca „recidivişti înrăiți". Sintagma că orice minor, indiferent câte infracțiuni a săvârşit, are ceva bun în el, este valabilă în situația în care există instituții şi servicii specializate care să se ocupe de el încă de la prima abatere.

O altă categorie de minori, total lipsiți de acoperire din punct de vedere legal şi instituțional (se are în vedere lipsa de servicii specifice către acestia, precum şi imposibilitatea legală a trimiterii acestora către astfel de servicii) o constituie aceia asupra cărora s-a dispus neînceperea urmăririi penale, conform art 18 indice 1 Cod penal[54], ei având însă capacitatea răspunderii penale.

În ce priveşte minorii care răspund penal, alternativele la sancțiunile privative de libertate sunt destul de limitate şi, cu excepția serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere ori a proiectelor desfăşurate de diferite organizații neguvernamentale, nu există instituțiile comunitare care să ofere serviciile necesare acestei categorii de tineri, respectiv servicii de consiliere psihologică, ocupațională, de asistență socială, inclusiv asistență post-penală. Chiar dacă la nivel declarativ minorii sunt privați de libertate şi pedepsiți cu închisoarea doar în cazurile de infracțiuni foarte grave, în realitate se întâmplă ca aceştia să fie arestați fără ca ei să reprezinte un pericol social real, primesc pedepse şi nu măsuri educative necorelate cu gravitatea faptei lor, iar atunci când se apelează la o măsură neprivativă sau la suspendarea pedepsei în multe cazuri nu se dispune şi respectarea unor obligații de către minori pe perioada de încercare.

O problemă semnificativă este aceea a expertizei medico-legală necesară pentru stabilirea discernământului şi obligatorie în cazul minorului cu vârsta cuprinsă între 14 şi 16 ani. Practica consemnează o procedură foarte greoaie a instituțiilor de medicină legală, precum şi erori cu privire la examenele medico-legale care se întocmesc de către acestea. Există o dispoziție legală[55] din care reiese că minorul reținut sau condamnat trebuie examinat în prezența unuia dintre părinți sau în prezența unui membru major al familiei precum şi în prezența unui reprezentant al personalului de pază, de acelaşi sex. Practica a demonstrat că examinarea medico-legală nu este eficientă în prezența personalului de pază, iar rezultatul expertizei nu poate fi exact având în vedere faptul că minorul poate fi speriat datorită faptului că se află în stare de arest, având cătuşe la mâini, şi nu înțelege ceea ce i se intâmplă, iar explicațiile referitoare la situația în care se află nu pot fi înțelese de către un copil, examinarea făcându-se repede, în prezența unui reprezentant al pazei. Pe de altă parte, fondurile insuficiente alocate pentru plata expertizelor medico-legale la nivel de poliție şi parchet conduce la blocarea procedurilor penale prin neeliberarea de

[54] Fapta nu prezintă periolul social al unei infracțiuni
[55] OG nr.1/2000 privind organizarea activității şi funcționarea instituțiilor de medicină legală

către institutele medico-legale a rapoartelor de expertiză, cu repercursiuni asupra celerității actului de justiție şi, nu în ultimul rând, asupra stării de arest preventiv.

In ceea ce priveste copilul care a săvîrşit o faptă penală şi nu răspunde penal este evidentă lipsa de reglementare a unei măsuri specifice ce poate fi dispusă pentru această categorie de copii, precum şi a unor servicii adecvate nevoilor acestor copii, atât în segmentul de prevenire cât şi în cel de intervenție.

9.2. Recomandări

1. Adoptarea unei reglementări speciale pentru minori şi tineri (cu vârsta de până la 21 de ani) atât sub aspectul dreptului material cât şi a celui procesual penal.
2. Şedințele de judecată trebuie să aibă caracter nepublic, programarea acestora urmând să se facă în zile în care are loc judecarea exclusivă a cauzelor cu minori;
3. Formarea de complete speciale pentru cauzele cu minori la nivelul tuturor instanțelor şi asigurarea posibilității formării unei cariere pe linie de minori;
4. Formarea de echipe speciale pentru instrumentarea cauzelor cu minori atât la poliție cât şi la parchet;
5. Specializarea tuturor celor care instrumentează cauze cu minori: polițişti, procurori, judecători, dar şi a consilierilor de reintegrare socială şi supraveghere; o soluție optimă ar fi constituirea unor echipe multidisciplinare alcătuite din polițişti, psihologi şi asistenți sociali (servicii sociale) care să preia un minor din momentul identificării lui ca autor al unei infracțiuni şi care să se ocupe de el pe întreg traseul presupus de anchetarea şi judecarea unei infracțiuni.

Argument

Noua Lege 304/2004 de organizare judiciară prevede înființarea graduală a tribunalelor pentru minori şi familie până în anul 2008. La acel moment, aceste instanțe vor avea competență de primă instanță pentru cazurile cu minori, de drept civil, familiei ori penal, funcționând, deci, ca instanțe de fond. În ceea ce priveşte căile de atac, legea nu prevede instanțele la care se exercită acestea, rămânând, teroretic deschise două posibilități: o posibilitate a apelului la tribunalul de drept comun şi a recursului la curtea de apel (mai aproape de realitate) şi o a doua posibilitate a apelului la curtea de apel şi a recursului la ÎCCJ (foarte puțin probabil). Până în anul 2008 însă, legea prevede înființarea graduală a acestor tribunale, ele având în această perioadă competența numai pentru acele cazuri care ar fi de competența tribunalului de drept comun. Cu alte cuvinte, în materie penală vor fi judecate numai infracțiuni grave (omor, viol, etc), infracțiunile patrimoniale, indicate de statistici ca fiind cele mai răspândite, urmând să fie judecate tot de judecătorie. Legea 304/2004 nu prevede formarea de complete specializate la judecătorii, ci numai la tribunale şi curți de apel. Prin urmare, până în anul 2008, majoritatea minorilor vor fi judecați de către judecători nespecializați (la judecătorii, pentru că aici sunt cele mai multe cazuri cu minori), în timp ce în apel şi recurs vor avea complete specializate.

Pe de altă parte, înființarea de tribunale pentru minori şi familie presupune existența unor sedii separate, logistică, personal auxiliar, etc. Considerăm că prioritatea o

reprezintă asigurarea unui personal specializat în cauzele cu minori la nivelul întregului sistem de justiție decât existența formală a unor tribunale specializate. Mai mult decât atât, statisticile nu indică un număr mare al cauzelor cu minori la nivel de instanțe, prin urmare nu este imperios necesară inființarea unor astfel de structuri.

În vederea realizării unei politici penale coerente în materia justiției pentru minori, recomandăm:

6. Introducerea măsurilor de diversiune, la început, ca alternativă la procedura judiciară (presupune modificări de procedură penală): medierea, acordarea de despagubiri, inclusiv prin prestarea unei munci, contracte încheiate cu minorii la propunerea serviciilor sociale (acceptate de aceştia, părinți şi organele de urmărire penală) care conduc la o achitare condiționată dată de instanță;
7. Crearea de servicii sociale specializate, pe lângă fiecare tribunal, formate din spsihologi şi asistenți sociali, care să se ocupe de minor încă din faza de urmărire penală;
8. Indiferent de infracțiunea comisă, pedepsele privative de libertate să fie executate în instituții speciale pentru minori şi tineri;
9. Este nevoie de înființarea unor centre comunitare destinate minorilor delincvenți, unde aceştia să vină periodic pentru a desfăşura diverse activități educative şi să beneficieze de servicii de asistență şi consiliere;
10. Se recomandă înființarea unor centre de primire a minorilor care să înlocuiască arestul poliției sau penitenciarul atunci când se ia măsura arestării preventive;
11. Adoptarea unor proceduri pentru evitarea intervievării multiple a minorilor victimă , acceptarea probelor şi declarațiilor pe suport audio-video;
12. Suplimentarea, în acest sens a bugetelor poliției şi parchetului pentru dotarea cu aparatură a camerelor de audieri pentru minori, dar şi pentru plata promptă a rapoartelor de expertiză medico-legală;
13. Crearea unui serviciu specializat de asistență medicală pentru copii, în cadrul căruia să funcționeze un cabinet medico-legal cu o competență specială, delimitată printr-o lege specială, în cadrul căruia să funcționeze personal specializat în lucrul cu minorii (medici psihiatri şi psihologi).
14. Mărirea numărului consilierilor de reintegrare socială şi supraveghere şi mărirea resurselor bugetare a acestor servicii;
15. Eliminarea anchetelor sociale efectuate de către Autoritatea Tutelară în favoarea celor efectuate de către SRSS;

Comentariu: este necesară o corelare judicioasă a serviciilor oferite de DPC, a celor oferite de SRSS în conexiune cu atribuțiile serviciilor sociale de care am pomenit anterior, inclusiv din punct de vedere al referatelor de evaluare a persoanei minorului.

16. Crearea unei sistem de monitorizare a evoluției în timp a fiecărui minor delincvent intrat în sistemul de justiție sau de protecție a copilului aflat în dificultate.
17. În vederea implementării noii legi de protecție a copilului se impune în toate instituțiile cu responsabilități în aplicarea normelor conținute în actul normativ,

precum şi colaborarea acestora în ceea ce priveşte revizuirea metodologiilor de lucru, normelor interne şi procedurilor deja existente pentru a se asigura concordanța lor cu principiile care stau la baza respectării şi garantării drepturilor copilului.

18. In ceea ce priveste problematica copilului care săvârşeşte fapte penale şi nu răspunde penal apreciem ca necesară şi oportună reglementarea unei procedurii efective de instrumentare a acestor cauze, precum şi crearea cadrului normativ necesar colaborării între Direcția de Protecție a Copilului şi Serviciul de reintegrare socială şi supraveghere de pe lângă tribunal;
19. Stabilirea unor competențe clare şi specifice şi delimitarea intervenției celor două instituții în problematica copilului delincvent ar avea efecte benefice atât în ceea ce priveşte soluționarea cu celeritate a cauzelor, luarea celor mai adecvate decizii şi acordarea de servicii specializate reintegrarii sociale a copiilor cât şi în prevenirea fenomenului delincvenței juvenile;
20. Dezvoltarea unei strategii de prevenire în domeniul delicvenței juvenle rpin implicarea directă a instituțiilor competente.
21. Se impune dezvoltarea formelor de pregătire universitară şi postuniversitară în domeniul justiției juvenile, a psihologiei copilului şi a criminologiei.; problemele minorilor ar tebui sa fie luate mai mult în calcul la intocmirea programelor de învățământ superior, nu numai în facultațile de drept, ci şi în alte discipline care au relevanță în acest sens, iar subiectele care au ca temă copiii trebuie să fie considerate la fel de riguroase şi de interesante din punct de vedere intelectual ca şi celelalte.
22. Se recomandă realizarea unor manuale de îndrumare practică a polițiştilor, procurorilor, judecătorilor şi lucrătorilor sociali implicați în sistemul judiciar penal juvenil;
23. Se recomandă instituirea unei serii largi de măsuri, inclusiv recomandări făcute presei pentru a preveni stigmatizarea şi marginalizarea copiilor a caror comportare nu se conformează cu normele sociale, deoarece s-a constatat că dacă un copil este etichetat ca fiind delincvent sau cu conduită deviantă, etichetarea poate contribui neintenționat la comportamentul anti-social al acelui copil.
24. Pentru prevenirea infracțiunilor circumstanțiale ar trebui sa se inființeze consilii locale pentru prevenția criminalității, care să fie alcatuite din copii, servicii educative şi sociale, grupuri de voluntari, reprezentanți ai comunității, poliției şi magistraților. Implicarea copiilor în astfel de grupuri este importantă, întrucât foarte des se uită faptul că aceştia pot fi şi victime ale infracțiunilor. Consiliile sunt importante, pentru ca oferă mijloace de comunicare şi fac posibilă împărtăşirea de resurse şi abilități;
25. Trebuie ca portul şi uzul de armă de către personal în instituțiile de detenție pentru copii să fie interzise: noțiunea de instituție se referă şi la parți ale instituțiilor, astfel că, în cazul în care copiii sunt reținuti în zone speciale din cadrul secțiilor de poliție, personalul acestora nu are voie să poarte arme în zonele respective;
26. Implicarea practicienilor în realizarea tuturor demersurilor pentru inițierea reformei în sistemul judiciar penal (judecători, procurori, polițişti, consilieri de reintegrare socială, asistenți sociali, psihologi).

Fondul Naţiunilor Unite pentru Copii (UNICEF)
Blvd. Primăverii 48A
011975 Bucureşti 1
ROMÂNIA
tel.: 021-201 78 72
fax: 021-317 52 55
bucharest@unicef.org
www.unicef.org/romania

Lucrare realizată şi multiplicată în 200 exemplare de Reprezentanța UNICEF în România, cu fonduri oferite cu generozitate de Guvernul Regatului Țărilor de Jos - prin programul MATRA